

410.

Na osnovu člana 95 tačka 3 Ustava Crne Gore donosim

U K A Z
O PROGLAŠENJU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNI ZAKONA O UNUTRAŠNJOJ
TRGOVINI

Proglašavam **Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o unutrašnjoj trgovini**, koji je donijela Skupština Crne Gore 28. saziva na sjednici Četvrtog vanrednog zasijedanja u 2026. godini, dana 16. februara 2026. godine.

Broj: 01-009/26-262/2

Podgorica, 18. februar 2026. godine

Predsjednik Crne Gore,
Jakov Milatović, s.r.

Na osnovu člana 82 stav 1 tačka 2 Ustava Crne Gore i Amandmana IV stav 1 na Ustav Crne Gore, Skupština Crne Gore 28. saziva, na sjednici Četvrtog vanrednog zasijedanja u 2026. godini, dana 16. februara 2026. godine, donijela je

ZAKON
O IZMJENAMA I DOPUNI ZAKONA O UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI

Član 1

U Zakonu o unutrašnjoj trgovini („Službeni list CG”, br. 49/08, 38/19 i 15/26) poslije člana 35a dodaje se novi član koji glasi:

„Član 35b

(1) Radno vrijeme prodajnog objekta za obavljanje trgovine određuje trgovac u razdoblju od ponedjeljka do subote.

(2) U cilju prevencije zaštite zdravlja zaposlenih i ostvarenja prava zaposlenih na sedmični odmor u objektima trgovina na veliko i trgovina na malo ne može da se obavlja nedjeljom i u dane državnih i drugih praznika određenim zakonom kojim se uređuju državni i drugi praznici.

(3) Izuzetno od st. 1 i 2 ovog člana, nedjeljom i u dane državnih i drugih praznika trgovina na veliko i trgovina na malo može se obavljati u:

- 1) apotekama;
- 2) specijalizovanim prodavnicama ili kioscima za prodaju hleba, pekarskih proizvoda i kolača, cvijeća, suvenira, štampe, sredstava za zaštitu bilja ili pogrebne opreme;
- 3) benzinskim stanicama sa pratećim sadržajima;
- 4) pijacama;
- 5) štandovima - tezgama, vitrinama i automatima izvan pijaca i pokretnim prodavnicama;
- 6) prodavnicama, kioscima i automatima smještenim unutar zatvorenih područja autobuskih i željezničkih stanica, aerodroma i luka;
- 7) štandovima i kioscima u kojima se prodaju robe za vrijeme održavanja priredbi, festivala i manifestacija, sajмова i za vrijeme javnog prikazivanja kinematografskih djela;
- 8) skladištima za trgovinu na veliko.

(4) Specijalizovanim prodavnicama ili kioscima u smislu stava 3 tačka 2 ovog člana smatraju se prodavnice odnosno kiosci u kojima se vrši prodaja pretežno jedne vrste robe.“

Član 2

U članu 42 stav 3 riječi: „članu 35a” zamjenjuju se riječima: „članu 35b”.

Član 3

U članu 43 stav 1 tačka 3 riječi: „(član 35a stav 1)” zamjenjuju se riječima: „(član 35b stav 2)”.

Član 4

Ovaj zakon stupa na snagu danom objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

Broj: 17-3/25-1/7

EPA 712 XXVIII

Podgorica, 16. februar 2026. godine

Skupština Crne Gore 28. saziva

Predsjednik,

Andrija Mandić, s.r.

411.

Na osnovu člana 18 Uredbe o Vladi Crne Gore („Službeni list CG”, br. 80/08, 14/17, 28/18, 63/22 i 121/23), Vlada Crne Gore na sjednici od 29. januara 2026. godine, donijela je

UREDBU O DIPLOMI „LUČA”

Član 1

Ovom uredbom propisuju se uslovi za dodjelu Diplome „Luča” koja se dodjeljuje učenicima za izuzetne rezultate u učenju.

Član 2

Diplomu „Luča” dobija na kraju školovanja:

1) učenik osnovne škole, ako je u toku školovanja postigao odličan uspjeh iz svih nastavnih predmeta koji se ocjenjuju brožčanom ocjenom;

2) učenik gimnazije, odnosno učenik trogodišnje ili četvorogodišnje stručne škole, ako je u toku srednjeg školovanja postigao odličan uspjeh iz svih nastavnih predmeta i dobitnik je Diplome „Luča” iz tačke 1 ovog stava;

3) učenik koji je u osnovnoj školi postigao odličan opšti uspjeh u svim razredima u kojima se opšti uspjeh izražava brožčanom ocjenom i postigao odličan opšti uspjeh u svim razredima u gimnaziji, odnosno trogodišnjoj ili četvorogodišnjoj stručnoj školi.

Izuzetno od stava 1 tač. 1 i 2 ovog člana, učenik može dobiti Diplomu „Luča” ako je iz jednog od nastavnih predmeta koji se ocjenjuju brožčanom ocjenom dobio ocjenu najmanje vrlo dobar.

Član 3

Pored uslova iz člana 2 ove uredbe, učenik mora da:

- završi školu u roku propisanom obrazovnim programom,
- ima odličnu ocjenu na eksternoj provjeri znanja ili maturskom, odnosno stručnom ispitu,
- u toku školovanja ima primjerno vladanje.

Izuzetno od stava 1 alineja 2 ovog člana, učenik može dobiti Diplomu „Luča” ako je na eksternoj provjeri znanja ili maturskom, odnosno stručnom ispitu iz jednog od nastavnih predmeta dobio ocjenu najmanje vrlo dobar.

Izuzetno od stava 1 alineja 3 ovog člana, učenik kome je izvršeno priznavanje inostrane obrazovne isprave, a koji je jedan razred srednje škole završio u inostranstvu, može dobiti Diplomu „Luča” i u slučaju da inostrana obrazovna isprava ne sadrži ocjene iz vladanja.

Član 4

Diplomu „Luča” dodjeljuje škola.

Diplomu „Luča” uručuje direktor škole na svečan način.

Član 5

Imena dobitnika Diplome „Luča” objavljuju se na internet stranici škole, organa državne uprave nadležnog za poslove prosvjete i u medijima.

Član 6

Oblik i sadržina Diplome „Luča” uređuju se posebnim aktom organa državne uprave nadležnog za poslove prosvjete.

Član 7

Dobitnici Diplome „Luča“, pod jednakim uslovima, imaju pravo prvenstva na upis u školu neposredno višeg nivoa obrazovanja, kao i druga prava utvrđena zakonom.

Član 8

Danom početka primjene ove uredbe prestaje da važi Uredba o Diplomi „Luča” („Službeni list CG“, broj 26/08).

Član 9

Ova uredba stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore”, a primjenjivaće se od školske 2026/2027. godine.

Broj: 11-011/26-5028

Podgorica, 29. januara 2026. godine

Vlada Crne Gore
Predsjednik,
mr **Milojko Spajić**, s.r.

412.

Na osnovu člana 11 stav 7 Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena („Službeni list CG”, broj 73/19) i člana 8 stav 2 Uredbe o aktivnostima odnosno djelatnostima koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte („Službeni list CG”, broj 8/20), Vlada Crne Gore, na sjednici od 22. januara 2026. godine, donijela je

ODLUKU O ALOKACIJI SREDSTAVA PRIKUPLJENIH SPROVOĐENJEM AUKCIJE ZA DODJELU EMISIONIH KREDITA ZA 2024. GODINU

Član 1

Ovom odlukom utvrđuje se visina, namjena i raspodjela sredstava prikupljenih sprovođenjem aukcije za dodjelu emisionih kredita za 2024. godinu.

Član 2

Sredstva prikupljena dodjelom emisionih kredita za 2024. godinu, u iznosu od 7.325.628,57 eura, uplaćuju se na žiro račun Fonda za zaštitu životne sredine (u daljem tekstu: Eko-fond).

Na uplaćena sredstva iz stava 1 ovog člana obračunava se i plaća porez na dobit u iznosu od 15% u skladu sa zakonom kojim se propisuje obaveza plaćanja poreza na dobit pravnih lica, pa ukupan iznos sredstava kojima Eko-fond može raspolagati iznosi 6.226.784,29 eura.

Član 3

Izrazi koji se u ovoj odluci koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju iste izraze u ženskom rodu.

Član 4

Sredstva iz člana 2 stav 2 ove odluke koriste se za sljedeće namjene:

- zaštita i unapređenje životne sredine u iznosu od 4.646,784.28 eura, odnosno 74.63%;
- podsticanje inovacija u skladu sa Strategijom pametne specijalizacije Crne Gore u iznosu od 1,580,000.00 eura, odnosno 25.37%.

Sredstva iz stava 1 ovog člana koriste se za podršku sljedećih aktivnosti:

1) zaštitu i unapređenje životne sredine:

- za realizaciju projekta uklanjanja otpada odbačenog u životnu sredinu (tzv. „divlje deponije”) 400,000.00 eura,

- javni konkurs za dodjelu bespovratnih sredstava (subvencija) jedinicama lokalne samouprave za projektovanje, uređenje i održavanje zelenih površina 300,000.00 eura,

- javni konkursi za dodjelu bespovratnih sredstava (subvencija) za realizaciju projekta nabavke komunalne opreme i uređaja za upravljanje otpadom 1,000,000.00 eura,

- unapređenje katastra zagađivača životne sredine (II FAZA) i integracija u Informacioni sistem zaštite životne sredine i razvoj djelatnosti Eko-fonda (razvojni projekti i djelatnost Eko fonda) 1,266,784.28 eura,

- prikupljanje vozila van upotrebe sa teritorije Crne Gore 100,000.00 eura,

- unapređenje infrastrukture vodosnabdijevanja, očuvanja vodoizvorišta i zaštite životne sredine u LS 680,000.00 eura,

- projekat sakupljanja električnog/elektronskog otpada iz domaćinstva 400,000.00 eura,

- finansiranje izrade projektne dokumentacije za realizaciju infrastrukturnih projekata 500,000.00 eura;

2) podsticanje inovacija u skladu sa Strategijom pametne specijalizacije Crne Gore:

- podsticaji za unapređenje e-mobilnosti u Crnoj Gori 100,000.00 eura,

- javni konkurs za dodjelu bespovratnih sredstava (subvencija) za nabavku energetski efikasnih uređaja u domaćinstvima 400,000.00 eura,
- podsticaji za primjenu mjera energetske efikasnosti u domaćinstvima i privredi 760,000.00 eura,
- podsticaji za primjenu mjera energetske efikasnosti u javnom sektoru 200,000.00 eura,
- modernizacija javne rasvjete i označavanje objekata u okviru kompleksa Kliničkog centra Crne Gore 120,000.00 eura.

Član 5

Eko-fond treba da podnose izvještaj o korišćenju sredstava dodijeljenih ovom odlukom Vladi Crne Gore najkasnije do 31. marta 2026. godine.

Član 6

Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore”.

Broj: 11-011/26-71

Podgorica, 22. januara 2026. godine

Vlada Crne Gore
Predsjednik,
mr **Milojko Spajić**, s.r.

413.

Na osnovu člana 18 stav 8 i člana 21 stav 16 Zakona o klimatskim promjenama („Službeni list CG“, broj 149/25), Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera donijelo je

P R A V I L N I K

O OBRASCU DOZVOLE ZA EMISIJU GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE I NAČINU VOĐENJA EVIDENCIJE

Član 1

Ovim pravilnikom propisuje se obrazac dozvole za emisiju gasova sa efektom staklene bašte za operatere stacionarnih postrojenja, obrazac dozvole za emisiju gasova sa efektom staklene bašte za regulisane subjekte i način vođenja evidencije izdatih dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte.

Član 2

Dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte za operatere stacionarnih postrojenja izdaje se na Obrascu 1.

Dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte za regulisane subjekte izdaje se na Obrascu 2.

Obrasci iz st. 1 i 2 ovog člana čine sastavni dio ovog pravilnika.

Član 3

Izdate dozvole za emisiju gasova sa efektom staklene bašte upisuju se u evidenciju izdatih dozvola.

Evidencija iz stava 1 ovog člana vodi se u elektronskom obliku, a po potrebi i u papirnoj formi.

Evidencija iz stava 1 ovog člana sadrži:

- 1) redni broj upisa;
- 2) broj dozvole;
- 3) datum izdavanja dozvole;
- 4) vrstu subjekta (operater stacionarnog postrojenja / regulisani subjekat);
- 5) naziv i sjedište operatera stacionarnog postrojenja, kao i lokaciju postrojenja, odnosno naziv i adresu regulisanog subjekta;
- 6) opis djelatnosti, odnosno aktivnosti postrojenja i emisija gasova sa efektom staklene bašte, odnosno opis sredstava putem kojih regulisani subjekat stavlja goriva u promet i popis goriva na koja se dozvola odnosi;
- 7) podatke o načinu praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte u skladu sa odobrenim planom praćenja;
- 8) podatke o načinu izvještavanja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte utvrđenim dozvolom;
- 9) period važenja dozvole;
- 10) podatke o izmjeni dozvole (broj rješenja, datum i razlog izmjene);
- 11) podatke o pokrenutom postupku za ukidanje dozvole, prestanku obavljanja djelatnosti, kao i o ukidanju dozvole (broj rješenja i datum);
- 12) podatke o odobrenom planu praćenja emisija sa efektom staklene bašte (oznaka, verzija, datum);
- 13) napomene od značaja za praćenje ispunjavanja obaveza iz dozvole.

Član 4

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o obrascu dozvole za emisiju gasova sa efektom staklene bašte i načinu vođenja evidencije ("Službeni list CG", broj 13/21).

Član 5

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

Broj: 06113-322/26-344/1

Podgorica, 13. februara 2026. godine

Ministar,
Damjan Ćulafić, s.r.

DOZVOLA ZA EMISIJU GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE ZA OPERATERA STACIONARNOG POSTROJENJA

[Nadležni organ]

Broj [_____]

Datum [_____]

Na osnovu člana 18 Zakona o klimatskim promjenama ("Službeni list CG", broj _/_) i čl. 18 i 46 Zakona o upravnom postupku („Službeni list CG", br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17), a rješavajući po zahtjevu operatera [_____] za izdavanje dozvole za emisiju gasova sa efektom staklene bašte, broj [_____] od [_____] godine, [_____] donosi

R J E Š E N J E**O IZDAVANJU DOZVOLE ZA EMISIJU GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE**

Izdaje se dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte, registarski broj [_____] , operateru [_____] , za rad cjelokupnog/dijela postrojenja [_____] odnosno obavljanje aktivnosti [_____] na lokaciji [_____] , u [_____] .

Dozvola važi do: _____

Ovim rješenjem odobrava se Plan praćenja emisija sa efektom staklene bašte (Prilog 1) koji čini sastavni dio ovog rješenja.

I. PODACI O OPERATERU I POSTROJENJU**Operater stacionarnog postrojenja**

Naziv: _____

Pravna forma: _____

Sjedište: _____

Matični broj / PIB: _____

II Aktivnost**Postrojenje**

Naziv postrojenja: _____

Lokacija postrojenja (opština, naselje, adresa / katastarska parcela):

Dio postrojenja / više postrojenja na istoj lokaciji (ako je primjenjivo):

Opis djelatnosti i aktivnosti postrojenja

Glavna djelatnost: _____

Ostale relevantne aktivnosti: _____

Kategorija aktivnosti u skladu sa propisima o trgovini emisijama:

Emisije gasova sa efektom staklene bašte

Gasovi sa efektom staklene bašte obuhvaćeni dozvolom:

☐ CO₂ ☐ CH₄ ☐ N₂O ☐ HFCs ☐ PFCs ☐ SF₆ ☐ drugi: _____

Izvori emisija (glavni tehnološki procesi, sagorijevanje goriva, pomoćni procesi):

III. OBAVEZE PRAĆENJA EMISIJA I IZVJEŠTAVANJA

Operator vrši praćenje emisija gasova sa efektom staklene bašte iz postrojenja u skladu sa odobrenim Planom praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Učestalost i način dostavljanja izvještaja:

IV. OBAVEZA PREDAJE EMISIONIH KREDITA

Operator do 30. septembra tekuće godine predaje količinu emisionih kredita koja odgovara ukupnoj emisiji gasova sa efektom staklene bašte iz postrojenja u prethodnoj kalendarskoj godini, u skladu sa verifikovanim izvještajem o emisijama.

V. PROMJENE

Operator obavještava organ uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine o svim planiranim promjenama tehničko-tehnoloških karakteristika postrojenja, kapaciteta, vrste goriva, sirovina ili drugih promjena koje mogu uticati na emisije gasova sa efektom staklene bašte, kao i o promjenama metodologije praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte, u skladu sa zakonom.

O b r a z l o ž e n j e

Pravna pouka:

Ovlašćeno lice
Ime i prezime
Potpis

Obrađivači:

Ime i prezime: Potpis:

1. _____
2. _____

Dostavljeno:

- Operateru
- Upisano u registar izdatih dozvola
- Nadležnom inspekcijском organu
- Arhivi

Prilog 1: Plan praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte iz postrojenja

DOZVOLA ZA EMISIJU GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE ZA REGULISANI SUBJEKAT

[Nadležni organ]

Broj [_____]

Datum [_____]

Na osnovu člana 21 Zakona o klimatskim promjenama ("Službeni list CG", broj _/__) i čl. 18 i 46 Zakona o upravnom postupku („Službeni list CG", br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17), a rješavajući po zahtjevu regulisanog subjekta [_____] za izdavanje dozvole za emisiju gasova sa efektom staklene bašte, broj [_____] od [_____] godine, [_____] donosi

R J E Š E N J E

O IZDAVANJU DOZVOLE ZA EMISIJU GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE

Izdaje se dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte, registarski broj [_____], regulisanom subjektu [_____], za obavljanje aktivnosti [_____] u [_____].

Dozvola važi do: _____

Ovim rješenjem odobrava se Plan praćenja emisija sa efektom staklene bašte (Prilog 1) koji čini sastavni dio ovog rješenja.

I. PODACI O REGULISANOM SUBJEKTU I DJELATNOSTI

Regulisani subjekat

Naziv: _____

Pravna forma: _____

Sjedište: _____

Matični broj / PIB: _____

Opis djelatnosti regulisanog subjekta

II. Kratak opis djelatnosti u okviru koje se goriva stavljaju u promet:

Sektori u kojima se goriva koriste (označiti):

- ☐ zgradarstvo
- ☐ drumski saobraćaj
- ☐ energetska industrija
- ☐ proizvodna industrija
- ☐ građevinarstvo
- ☐ drugi: _____

Sredstva putem kojih regulisani subjekat stavlja goriva u promet

Opis sredstava / infrastrukture: _____

Lokacije: _____ -

Popis goriva na koja se dozvola odnosi

Vrsta goriva: _____

Namjena / krajnja upotreba: _____

Vrsta goriva: _____

Namjena / krajnja upotreba: _____

Vrsta goriva: _____

Namjena / krajnja upotreba: _____

Krajnja upotreba goriva stavljenih u promet u okviru djelatnosti

Opis tipičnih krajnjih upotreba:

III. OBAVEZE PRAĆENJA EMISIJA I IZVJEŠTAVANJA

Regulisani subjekat vrši praćenje emisija gasova sa efektom staklene bašte iz postrojenja u skladu sa odobrenim Planom praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Učestalost i način dostavljanja izvještaja:

V. PROMJENE

Regulisani subjekat obavještava organ uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine o svim planiranim promjenama prirode svoje djelatnosti ili goriva koje stavlja u promet ili drugih promjena koje mogu uticati na emisije gasova sa efektom staklene bašte, kao i o promjenama metodologije praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte, u skladu sa zakonom.

O b r a z l o ž e n j e

Pravna pouka:

Ovlašćeno lice
Ime i prezime
Potpis

Obrađivači:

Ime i prezime: Potpis:

1. _____
2. _____

Dostavljeno:

- Operateru
- Upisano u registar izdatih dozvola
- Nadležnom inspekcijskom organu
- Arhivi

Prilog 1: Plan praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte regulisanog subjekta

414.

Na osnovu člana 43 stav 5 i člana 38 stav 13 Zakona o klimatskim promjenama („Službeni list CG“, broj 149/25), Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera donijelo je

P R A V I L N I K

O BLIŽIM USLOVIMA U POGLEDU UPRAVLJANJA, KONTROLE I EVIDENCIJE PODATAKA O EMISIJAMA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi u pogledu upravljanja, kontrole i evidencije podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, koje treba da ispunjava operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova i brodarsko društvo.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

1) **aktivnosti protoka podataka** su aktivnosti povezane sa prikupljanjem, obradom i rukovanjem podacima koji su potrebni za pripremanje izvještaja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte;

2) **inherentni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, prije nego što se uzme u obzir efekat bilo kojih povezanih kontrolnih aktivnosti;

3) **kontrolni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, a koji kontrolni sistem nije spriječio ili detektovao i ispravio na vrijeme;

4) **posredni podaci** su godišnje vrijednosti koje su empirijski potvrđene ili su izvedene iz prihvaćenih izvora, a koje operater ili regulisani subjekat koristi umjesto podataka o djelatnosti, količina otpremljenog goriva ili faktora proračuna kako bi obezbijedio potpuno izvještavanje kada na osnovu propisane metodologije praćenja nije moguće proizvesti sve potrebne faktore proračuna, podatke o djelatnosti ili količini otpremljenog goriva.

Upravljanje podacima

Član 3

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo uspostavlja, dokumentuje, sprovodi i održava pisane postupke za upravljanje protokom podataka i kontrolu kvaliteta podataka pri praćenju i izvještavanju o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i obezbjeđuje da godišnji izvještaji o emisijama, nastali sprovođenjem tih postupaka, ne sadrže pogrešno prikazane podatke i da su usklađeni sa planom praćenja i ovim pravilnikom.

Postupak za upravljanje protokom podataka u planu praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte (u daljem tekstu: plan praćenja) obuhvata:

- naziv postupka;
- sljedljive reference za taj postupak, koje se mogu provjeriti;
- identifikaciju radnog mjesta lica ili odjeljenja koje sprovodi postupak ili njime upravlja ili proizvodi podatke značajne za njegovo sprovođenje;

- kratak opis postupka kojim se omogućava operateru, regulisanom subjektu, organu uprave ili verifikatoru da razumije ključne parametre i izvršene radnje;
- lokaciju na kojoj se čuva relevantna evidencija i druge informacije;
- ime korišćenog elektronskog sistema, gdje je to primjenljivo;
- listu EN standarda i drugih standarda, gdje je to relevantno;
- identifikaciju primarnih izvora emisija.

Takođe je neophodno opisati:

- svaki korak u protoku podataka od ulaznih podataka do obračunatih godišnjih emisija i efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida, kojim se predstavlja faza i interakcija protoka podataka, uključujući relevantne formule i korake preduzete sa ciljem agregiranja podataka;
- relevantne korake obrade podataka za svaku aktivnost protoka podataka, uključujući formule i podatke korišćene za utvrđivanje emisija;
- relevantne sisteme korišćene za elektronsku obradu i čuvanje podataka i interakcije između takvih sistema i drugih inputa, uključujući i ručni unos podataka;
- način na koji se bilježe ishodi, odnosno rezultati aktivnosti protoka podataka.

Kontrola podataka

Član 4

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo uspostavlja kontrolu podataka putem informacionog sistema kojim obezbjeđuje upravljanje podacima u skladu sa članom 3 ovog pravilnika.

Kontrola podataka obuhvata:

- ocjenu inherentnog rizika i kontrolnog rizika koja se zasniva na pisanim postupcima;
- postupke za kontrolne aktivnosti kojima se smanjuju prepoznati rizici, a koji sadrže najmanje:
- obezbjeđenje kvaliteta podataka mjerne opreme;
- obezbjeđenje kvaliteta podataka sistema informacione tehnologije korišćenog za aktivnosti protoka podataka, uključujući procesnu kontrolu računarske tehnologije;
- raspodjelu dužnosti za sprovođenje aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti i upravljanje neophodnim stručnim sposobnostima;
- internu kontrolu i validaciju podataka;
- korekcije i korektivne mjere;
- kontrolu procesa povjerenih trećim licima;
- čuvanje evidencije i dokumentacije uključujući upravljanje verzijama dokumenata.

Bliži uslovi u pogledu kontrole podataka dati su u Prilogu 1 ovog pravilnika.

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo prati efikasnost sistema kontrole podataka kroz interne provjere i uzimanje u obzir nalaza verifikatora pri verifikaciji godišnjih izvještaja o emisijama.

Ako se utvrdi da je sistem kontrole podataka neefikasan ili nesrazmjeran prepoznatim rizicima, neophodno je unaprijediti sistem kontrole i prema potrebi prilagoditi plan praćenja ili pisane postupke za aktivnosti protoka podataka, procjenu rizika i kontrolne aktivnosti.

Interna kontrola i validacija podataka

Član 5

Interna kontrola i validacija podataka vrši se na osnovu prepoznatih inherentnih rizika i sadrži najmanje:

- provjeru kompletnosti podataka;
- poređenje podataka prikupljenih tokom nekoliko godina;
- poređenje podataka sa vrijednostima iz drugih sistema za prikupljanje

podataka, uključujući, gdje je primjenljivo:

- poređenje podataka o kupljenom gorivu ili materijalu sa podacima o potrošenom gorivu ili materijalu u gorivu ili materijalu na zalihama za odgovarajući izvor toka emisija;
- poređenje faktora proračuna koji su utvrđeni analizom, proračunati ili dobijeni od snabdijevača gorivom ili materijalom sa referentnim faktorima utvrđenim na nacionalnom ili međunarodnom nivou za uporediva goriva ili materijale;
- poređenje emisija dobijenih primjenom metodologije zasnovane na mjerenju sa rezultatima potvrđivanja podataka;
- poređenje agregiranih podataka sa sirovim podacima.

Korekcija podataka za koje je odbijena validacija vrši se na način kojim se obezbjeđuje da ne dođe do potcjenjivanja emisija sa efektom staklene bašte.

Procesi povjereni trećim licima

Član 6

Kada je jedna ili više aktivnosti protoka podataka ili kontrolnih aktivnosti povjerena trećem licu, operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo sprovodi provjeru kvaliteta povjerenih aktivnosti protoka podataka ili kontrolnih aktivnosti tako što:

- definiše odgovarajuće uslove vezane za rezultate povjerenih procesa i metode koje se koriste u tim procesima;
- provjerava kvalitet rezultata i korišćenje zahtijevanih metoda;
- osigurava da se povjerene aktivnosti sprovode u skladu sa sa ocjenom inherentnog rizika i kontrolnog rizika.

Evidencija podataka

Član 7

Operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operater vazduhoplova ili brodarsko društvo čuva evidenciju svih relevantnih podataka i informacija uključujući i podatke iz Priloga 2 ovog pravilnika.

Dokumentovani i arhivirani podaci treba da omoguće verifikaciju godišnjeg izvještaja o emisijama.

Prijavljeni podaci koji su sadržani u sistemu za elektronsko izvještavanje i upravljanje podacima koje uspostavlja organ uprave mogu se smatrati podacima koje čuva operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat, operator vazduhoplova ili brodarsko društvo ukoliko im je omogućen pristup tim podacima.

Podaci iz st. 1, 2 i 3 ovog člana dostupni su za primjenu aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti i na zahtjev se dostavljaju organu uprave i verifikatoru.

Prilozi

Član 8

Prilozi 1 i 2 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Stupanje na snagu

Član 9

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore”.

Broj: 06113-322/26-345/1

Podgorica, 13. februara 2026. godine

Ministar,

Damjan Ćulafić, s.r.

KONTROLA PODATAKA

1. Obezbjedenje kvaliteta podataka mjerne opreme

Kvalitet podataka dobijenih putem mjerne opreme osigurava se kalibracijom i periodičnom provjerom ispravnosti, uključujući i testiranje opreme prije početka upotrebe, kao i sljedljivo poređenje sa međunarodnim mjernim standardima, ako su dostupni, srazmjerno prepoznatim rizicima i u skladu sa ovim pravilnikom. Kada se komponente mjernog sistema ne mogu kalibrisati one se navode u planu praćenja sa predlogom alternativnih kontrolnih aktivnosti. Ako se ustanovi da oprema ne ispunjava zahtijevane uslove, bez odlaganja se preduzimaju neophodne korektivne mjere.

Za obezbjeđenje kvaliteta podataka mjernih sistema za kontinuirano mjerenje, primjenjuje se standard MEST EN 14181 – „Obezbjedenje kvaliteta podataka za automatske mjerne sisteme”, uključujući i paralelnu primjenu standardnih referentnih metoda najmanje jednom godišnje, koju sprovodi kvalifikovano osoblje.

Kada obezbjeđenje kvaliteta podataka zahtijeva poređenje sa graničnim vrijednostima emisija kao neophodnim parametrom za kalibraciju i provjeru performansi, prosječna godišnja satna koncentracija gasova sa efektom staklene bašte uzima se kao alternativna vrijednost. Ako se u tom postupku ustanovi neusklađenost sa zahtjevima kvaliteta podataka, uključujući i neophodnost ponovne kalibracije, neophodno je preduzeti korektivne mjere utvrđene u skladu sa ovim prilogom.

2. Obezbjedenje kvaliteta informacione tehnologije

Obezbjedenje kvaliteta sistema informacione tehnologije uključuje kontrolu pristupa, kontrolu izrade beznjednosnih kopija (back-up), povraćaja podataka ili sistema i planiranja kontinuiteta i bezbjednosti.

Sistem informacione tehnologije treba da je dizajniran, dokumentovan, testiran, korišćen, održavan i kontrolisan tako da omogućava obradu pouzdanih, tačnih i pravovremenih podataka srazmjerno prepoznatim rizicima.

3. Ostale mjere kontrole podataka

Za svaku aktivnost protoka podataka i kontrolnu aktivnost određuje se odgovorna osoba, tako da se odvoje suprotstavljene aktivnosti. Ako nijesu predviđene druge kontrolne aktivnosti, za sve aktivnosti protoka podataka, srazmjerno prepoznatim inherentnim rizicima, obezbjeđuje se da sve važne informacije i podatke potvrdi barem jedna osoba koja nije učestvovala u utvrđivanju i evidentiranju tih podataka.

Korekcije i korektivne mjere primjenjuju se ukoliko se utvrdi da bilo koja aktivnost protoka podataka ili kontrolna aktivnost nije efikasna ili je van okvira utvrđenih pisanim postupcima za te aktivnosti. Korekcije i korektivne mjere se primjenjuju u skladu sa ocjenom inherentnog rizika i kontrolnog rizika, pri čemu se potreba njihove primjene utvrđuje na osnovu:

- ocjene valjanosti rezultata svakog koraka aktivnosti protoka podataka ili kontrolne aktivnosti;
- utvrđivanja uzroka neispravnosti funkcionisanja ili uzroka identifikovane greške;

- primjene odgovarajuće korektivne mjere, uključujući ispravku bilo kojeg podatka u izvještaju o emisijama gasova sa efektom staklene bašte.

Kada nedostaju podaci za utvrđivanje emisija iz određenog postrojenja ili aktivnosti regulisanog subjekta, koristi se odgovarajući metod procjene za utvrđivanje konzervativne alternativne vrijednosti za određeni period ili nedostajući parametar.

Kada nedostaju podaci za utvrđivanje emisija operatora vazduhoplova za jedan ili više letova, koriste se odgovarajuće alternativne vrijednosti za određeni period koje se izračunavaju u skladu sa metodom navedenom u planu praćenja. Ako alternativne vrijednosti nije moguće utvrditi emisije za taj let ili letove mogu se procijeniti na osnovu potrošnje goriva utvrđene pomoću alata koje koristi Eurocontrol ili druga relevantna organizacija, a kojima se mogu obraditi informacije o vazdušnom saobraćaju tako da ne dovode do potcjenjivanja emisija gasova sa efektom staklene bašte. Ako broj letova za koje nedostaju podaci premašuje 5 % od ukupnog broja letova tokom godine o kojima se izvještava, neophodno je unapređenje metodologije praćenja emisija.

1. OSNOVNI PODACI KOJE ČUVAJU OPERATER STACIONARNOG POSTROJENJA, REGULISANI SUBJEKT, OPERATER VAZDUHOPLOVA ILI BRODARSKO DRUŠTVO

- 1) Odobreni plan praćenja
- 2) Dokumentacija kojom se obrazlaže izbor metodologije praćenja i dokumentaciju o privremenim ili trajnim izmjenama metodologije i, gdje je primjenljivo podatke o nivoima procjene odobrenim od organa uprave;
- 3) Sve relevantne ažurirane verzije plana praćenja koje su dostavljene organu uprave i odgovore organa uprave;
- 4) Svi postupci koji se u pisanom obliku prilažu uz plan praćenja uključujući i plan uzorkovanja, gdje je primjenljivo i pisane postupke aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti;
- 5) Spisak svih verzija korišćenih planova praćenja i svih pratećih postupaka;
- 6) Dokumentacija o raspodjeli dužnosti vezanih za praćenje i izvještavanje;
- 7) Ocjena rizika koju je sproveo operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekt, operater vazduhoplova ili brodarsko društvo, gdje je primjenljivo;
- 8) Izvještaji o poboljšanju metodologije praćenja;
- 9) Verifikovani godišnji izvještaji o emisijama gasova sa efektom staklene bašte;
- 10) Izvještaji o verifikaciji;
- 11) Ostale informacije koje su identifikovane kao zahtijevane za verifikaciju godišnjeg izvještaja o emisijama.

2. SPECIFIČNI PODACI ZA OPERATERE STACIONARNIH IZVORA

- 1) Dozvola za emisije gasova sa efektom staklene bašte i sva njena produženja ili izmjene;
- 2) Ocjena nesigurnosti, gdje je primjenljivo;
- 3) Za postrojenja koja primjenjuju metodologiju zasnovanu na proračunu:
 - a) podaci o aktivnostima korišćene za bilo koji proračun emisija za svaki izvor toka kategorisan u skladu sa vrstom goriva i materijala;
 - b) lista svih standardnih vrijednosti koje su korišćene kao faktori proračuna, gdje je primjenljivo;
 - c) dokumentacija o svim postpcima koji su ocjenjeni kao neefikasni i preduzetim korekcijama i korektivnim mjerama u skladu sa članom 9 ovog pravilnika;
 - d) sve rezultate kalibracije i održavanja mjernih instrumenata
- 4) Dodatna dokumentacija za postrojenja koja koriste metodologiju zasnovanu na mjerenju:
 - a) dokumentacija kojom se obrazlaže izbor metodologije praćenja;
 - b) podaci korišćeni za analizu nesigurnosti za svaki izvor emisija kategorisan po industrijskom procesu;
 - c) podaci korišćeni za potvrđivanje proračuna i rezultata proračuna;
 - d) detaljan tehnički opis mjernog sistema za kontinuirano mjerenje uključujući i dokumentaciju o odobrenju od nadležnog organa;
 - e) sirovi i agregirani podaci iz mjernog sistema za kontinuirano mjerenje, uključujući i dokumentacija o promjenama tokom vremena, evidenciju o testiranju, periodima isključenja ili kvara, kalibraciji, popravkama i održavanju;

- f) dokumentaciju o promjenama mjernog sistema za kontinuirano mjerenje tokom vremena;
 - g) svi rezultati kalibracije i održavanja mjernog instrumenta;
 - h) gdje je primjenljivo, model bilansa mase koji se koristi za utvrđivanje alternativnih vrijednosti u skladu sa članom 11 ovog pravilnika i pretpostavke na kojima se on zasniva;
- 5) Kada se koristi alternativna metodologija praćenja koja nije zasnovana na nivoima procjene, čuvaju se svi podaci neophodni za utvrđivanje emisija za tokove izvora i izvore emisija na koje je primjenjena, posredni podaci za podatke o aktivnostima, faktori proračuna i drugi parametri o kojima bi se izvještavalo po metodologiji zasnovanoj na nivoima procjene;
- 6) Dodatni podaci za primarnu proizvodnju aluminijuma:
- a) dokumentacija o rezultatima mjernih kampanja za utvrđivanje specifičnih emisionih faktora CF₄ i C₂F₆ za to postrojenje;
 - b) dokumentacija o rezultatima utvrđivanja efikasnosti sakupljanja fugitivnih emisija;
 - c) svi relevantni podaci o primarnoj proizvodnji aluminijuma, trajanju i frekvenciji anodnog efekta ili prenapona;
- 7) Dodatni podaci za kaptažu, aktivnosti transporta i skladištenja ugljen-dioksida:
- a) dokumentacija o količini ugljen-dioksida ubrizganog u skladišni kompleks od strane postrojenja koja obavljaju geološko skladištenje ugljen-dioksida;
 - b) reprezentativni agregirani podaci o pritisku i temperaturi u transportnoj infrastrukturi;
 - c) kopija dozvole za skladištenje, uključujući odobreni plan praćenja;
 - d) izvještaji dostavljeni u skladu sa propisima kojima se uređuje geološko skladištenje ugljen-dioksida;
 - e) izvještaji o rezultatima inspeksijskog nadzora izvršenog u skladu sa tim propisima;
 - f) dokumentacija o sprovedenim korektivnim mjerama.
- 8) Dodatni podaci za ugljenik koji je trajno hemijski vezan u proizvodima, gdje je primjenljivo:
- a) dokumentacija o količini ugljenika koji je trajno hemijski vezan;
 - b) vrste proizvoda gdje ugljenik trajno hemijski vezan, proizvedena količina i namjena proizvoda;

3. SPECIFIČNI PODACI ZA OPERATORE VAZDUHOPLOVA

- 1) Lista vazduhoplova koje posjeduje, iznajmljuje od trećih lica ili iznajmljuje trećim licima i neophodna evidencija za kompletiranje te liste, sa podacima za svaki vazduhoplov o datumu kada je uvršten ili uklonjen sa liste flote tog operatora;
- 2) Lista letova za svaki izvještajni period, uključujući ICAO oznaku para aerodroma (odlazni i dolazni) za svaki let, kao i neophodne podatke kojima se kompletira ova lista;
- 3) Relevantne podatke korišćene za utvrđivanje potrošnje goriva i emisija;
- 4) Dokumentaciju o praćenju emisija, uključujući dokumentaciju o metodologiji za nadoknadu nedostajućih podataka, gdje je primjenljivo, broj letova za koje nedostaju podaci, i ako podaci nedostaju za više od 5% ukupnog broja prijavljenih letova, razloge za nedostatak podataka i dokumentacija o preduzetim korektivnim mjerama;
- 5) Dokumentaciju o praćenju efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida;

- 1) svi podaci koje operater prati da bi izračunao ekvivalent ugljen-dioksida po letu u skladu sa propisanom metodologijom;
- 2) ako operator ne koristi NEATS, broj letova za koje nedostaju podaci i odgovarajuće standardne vrijednosti korišćene za nadoknadu tih podataka u skladu sa propisanom metodologijom.

4. SPECIFIČNI PODACI ZA REGULISANE SUBJEKTE

- 1) Lista tokova goriva za svaki izvještajni period i neophodna evidencija za kompletiranje te liste, uključujući kategorizaciju tokova goriva;
- 2) Način distribucije goriva i gdje je primjenljivo, vrste posrednih korisnika, ukoliko to ne predstavlja preveliko administrativno opterećenje;
- 3) Podatke o vrsti i namjeni goriva uključujući i CRF kodove finalnih sektora u kojima se koriste, agregirane na dostupnom nivou;
- 4) Relevantni podaci korišćeni za utvrđivanje otpremljenih količina goriva za svaki tok goriva;
- 5) Lista standardnih vrijednosti korišćenih za faktore proračuna, gdje je primjenljivo;
- 6) Faktor opsega za svaki tok goriva, uključujući i identifikaciju finalnog sektora potrošnje kao i svi relevantni podaci kojima se potkrepljuje ta identifikacija;
- 7) Primjenjeni nivoi procjene uključujući obrazloženja u slučaju odstupanja od propisanog nivoa;
- 8) Kompletan set podataka o uzorkovanjima i rezultatima analize korišćenim za utvrđivanje faktora proračuna;
- 9) Dokumentacija o svim neefikasnim postupcima na koje su primjenjene korekcije i korektivne mjere u skladu sa članom 9 ovog pravilnika;
- 10) Svi rezultati kalibracije i održavanja mjernih instrumenata;
- 11) Lista postrojenja kojima se otprema gorivo za potrošnju, uključujući nazive, adrese i brojeve dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte i količine goriva isporučenog tim postrojenjima u izvještajnom periodu.

415.

Na osnovu člana 24 st. 10 i 11 i člana 25 stav 9 Zakona o klimatskim promjenama („Službeni list CG“, broj 149/25), Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera donijelo je

PRAVILNIK O SADRŽAJU PLANA I METODOLOGIJI PRAĆENJA EMISIJA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE IZ STACIONARNIH POSTROJENJA, VAZDUHOPLOVA I ZA REGULISANE SUBJEKTE

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom utvrđuje se obrazac i sadržaj plana praćenja, izmjene plana, postupci i metodologija za praćenje emisija gasova sa efektom staklene bašte iz stacionarnih postrojenja, aktivnosti regulisanih subjekata i vazduhoplova, kao i praćenje efekata vazduhoplova koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) **aerodrom** je definisano područje na tlu ili vodi, uključujući objekte, postrojenja i opremu namijenjena u cjelosti ili djelimično slijetanju, polijetanju i površinskom kretanju vazduhoplova.
- 2) **alternativna goriva za vazduhoplove** su čista goriva koja sadrže ugljenik koji nije dobijen iz čistih fosilnih goriva kao što su avio benzin, benzin za mlazne motore i kerozin za mlazne motore;
- 3) **avion** je motorni vazduhoplov teži od vazduha koji pogon u letu dobija uglavnom na osnovu aerodinamičkih reakcija na površinama koje u određenim uslovima leta ostaju nepokretne.
- 4) **biogas** je gasovito gorivo proizvedeno iz biomase;
- 5) **biogorivo** je tečno gorivo namijenjeno upotrebi u saobraćaju koje se proizvodi iz biomase;
- 6) **biomasa** je biorazgradiva frakcija proizvoda, otpada i ostataka biološkog porijekla iz poljoprivrede (uključujući biljne i životinjske materije), šumarstva i povezanih industrija (uključujući ribarstvo i akvakulturu), kao i biorazgradiva frakcija industrijskog i komunalnog otpada biološkog porijekla;
- 7) **biotečnosti** su tečna goriva za energetske namjene osim saobraćaja, uključujući električnu energiju, grijanje i hlađenje, proizvedene iz biomase;
- 8) **curenje** je svako ispuštanje ugljen-dioksida iz skladišnog kompleksa;
- 9) **čista goriva** su goriva u svojoj čistoj formi koja sadrže samo sljedeće:
 - fosilni udio,
 - udio biomase bez nulte stope,
 - udio biomase sa nultom stopom,
 - udio neobnovljivog goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva bez nulte stope,
 - udio neobnovljivog goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva sa nultom stopom,
 - udio sintetičkog niskokarbonskog goriva bez nulte stope,
 - udio sintetičkog niskokarbonskog goriva sa nultom stopom,

- udio goriva koje sadrži ugljenik koji ne potiče od avio benzina, avio benzina za mlazne motore, kerozina za mlazne motore ili iz biomase, obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranog fosilnog goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva;

10) **dokumentacija o masi i ravnoteži** je dokumentacijanavedena u međunarodnoj ili nacionalnoj primjeni standarda i preporučenih praksi (SARP) utvrđenih u Prilogu 6 Čikaške konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu ili u ekvivalentnim primjenljivim međunarodnim pravilima;

11) **dolazni aerodrom** je aerodrom na kojem se završava let koji predstavlja vazduhoplovnu djelatnost za koju se izdaje dozvola o emisijama gasova sa efektom staklene bašte;

12) **ekvivalent ugljen-dioksida** (CO₂e) je bilo koji gas sa efektom staklene bašte osim ugljen-dioksida na koji je primjenjen globalni potencijal zagrijavanja ekvivalentan sa ugljen-dioksidom.

13) **ekvivalent ugljen-dioksida po letu** je efekat vazduhoplovstva koji nije povezan s emisijama CO₂ koje zagrijavaju atmosferu, izražen kao ekvivalentna količina emisija CO₂ određenog leta;

14) **efikasnost** je promjena globalne prosječne temperature po jedinici radijacionog forsiranja zbog djelovanja sredstva koje utiče na klimu, u odnosu na odziv dobijen standardnim forsiranjem CO₂ polazeći od istog početnog klimatskog stanja;

15) **emisije iz proizvodnih procesa** su emisije gasova sa efektom staklene bašte, osim emisija usljed sagorijevanja, koje nastaju kao rezultat namjernih ili nenamjernih reakcija između materija ili njihovih pretvaranja, uključujući hemijsku ili elektrolitičku redukciju metalnih ruda, toplotnu razgradnju materija i oblikovanje materija za upotrebu kao proizvoda ili sirovina;

16) **emisije usljed sagorijevanja** su emisije gasova sa efektom staklene bašte koje nastaju prilikom egzotermne reakcije goriva sa kiseonikom;

17) **faktor konverzije** je:

- odnos ugljenika ispuštenog kao ugljen-dioksid u odnosu na ukupan sadržaj ugljenika izraženog kao udio u toku izvora prije procesa emisije, pri čemu se uzima da je ugljen-monoksid ispušten u atmosferu molarno jednak masi ugljen-dioksida;

- u slučaju kada se smatra da su emisije ugljen-dioksida vezane u proizvodu, faktor konverzije je odnos ugljen-dioksida vezanog u proizvodu u obliku ugljenika tokom procesa, u odnosu na ukupan ugljen-dioksid sadržan u obliku ugljenika u proizvodu koji napušta taj proces;

18) **faktor oksidacije** je odnos ugljenika koji oksiduje u ugljen-dioksid kao posljedica sagorijevanja u odnosu na ukupni sadržaj ugljenika u gorivu izražen kao udio, pri čemu se ugljen-monoksid ispušten u atmosferu uzima kao molarno jednako vrijedna količina ugljen-dioksida;

19) **faktori proračuna** su neto kalorična vrijednost, emisioni faktor, preliminarni emisioni faktor, oksidacioni faktor, konverzioni faktor, sadržaj ugljenika, fosilni udio, udio biomase, udio biomase sa nultom stopom, udio obnovljivog goriva nebiološkog porijekla ili udio recikliranog fosilnog goriva, udio obnovljivog goriva nebiološkog porijekla ili udio recikliranog fosilnog goriva sa nultom stopom, niskokarbonski sintetički udio, niskokarbonski sintetički udio sa nultom stopom ili jedinični konverzioni faktor;

20) **fosilni udio** je sadržaj fosilnog ugljenika u odnosu na ukupni sadržaj ugljenika u gorivu ili materijalu, izražen kao udio;

21) **fosilni ugljenik** je neorganski i organski ugljenik koji nije ugljenik sa nultom stopom;

22) **fugitivne emisije** su nepravilne ili nenamjeravane emisije iz izvora koje nisu lokalizovane odnosno koje su previše neujednačene ili premale da bi se pojedinačno pratile;

23) **goriva iz biomase** su tečna ili čvrsta goriva proizvedena od biomase;

- 24) **goriva sa nultom stopom** su biogoriva, biotečnosti, goriva iz biomase, sintetička niskokarbonska goriva, obnovljiva goriva nebiološkog porijekla ili reciklirana fosilna goriva ili udjeli miješanih goriva ili materijala koji ispunjavaju kriterijume za dodjelu nulte stope;
- 25) **infrastruktura za transport ugljen-dioksida** je mreža cjevovoda do mjesta skladištenja, uključujući pripadajuće kompresorske stanice, kao i sve brodove, drumske ili željezničke vidove transporta, uključujući uređaje za ukapljivanje i privremena skladišta, ako su potrebni za transport ugljen-dioksida do lučkih objekata i mjesta skladištenja;
- 26) **inherentni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, prije nego što se uzme u obzir efekat bilo kojih povezanih kontrolnih aktivnosti.
- 27) **inherentni ugljen-dioksid** je ugljen-dioksid koji je dio toka izvora;
- 28) **ispuštene emisije** su namjerno ispuštene emisije iz tačno određenog emisionog ispusta u postrojenju;
- 30) **jedinični faktor konverzije** je faktor kojim se jedinice u kojima su izražene količine otpremljenog goriva pretvaraju u količine izražene, prema potrebi, kao energija u teradžulima, masa u tonama ili volumen u normalnim kubnim metrima ili ekvivalent u litrama, koji obuhvaća sve relevantne faktore kao što su gustina, neto kalorična vrijednost ili (za gasove) konverzija iz bruto kalorične vrijednosti u neto kaloričnu vrijednost, u zavisnosti od slučaja;
- 31) **kalibracija** je skup radnji koje u određenim uslovima uspostavljaju odnose između vrijednosti koje pokazuje mjerni instrument ili sistem ili vrijednosti koje predstavljaju materijalnu mjeru ili referentni materijal i odgovarajuće vrijednosti neke veličine dobijene referentnim standardom;
- 32) **kaptaža ugljen-dioksida** je hvatanje ugljen-dioksida iz gasnih tokova, koji bi inače bio emitovan radi transporta i geološkog skladištenja na autorizovanoj lokaciji;
- 33) **količina otpremljenog goriva** je podatak o količini goriva koje je otpremljeno za potrošnju i izraženo kao energija u teradžulima, masa u tonama ili volumen u normalnim kubnim metrima ili ekvivalent u litrama, prema potrebi, prije primjene faktora opsega;
- 34) **komercijalna standardna goriva** su međunarodno standardizovana komercijalna goriva koja imaju interval pouzdanosti 95% uz najviše 1% za svoju specifičnu kaloričnu vrijednost, uključujući gasno ulje, lako lož ulje, benzin, ulje za svjetiljke, kerozin, etan, propan, butan, kerozin za mlazne motore, benzin za mlazne motore i avio benzin;
- 35) **kontinuirano mjerenje emisija** je niz postupaka čiji je cilj utvrđivanje vrijednosti količine pomoću periodičnih mjerenja, bilo pomoću mjerenja u dimnjaku ili pomoću ekstrakcionih postupaka gdje su mjerni instrumenti smješteni u blizini dimnjaka, pri čemu nisu uključene mjerne metodologije na osnovu prikupljanja pojedinačnih uzoraka iz dimnjaka;
- 36) **kontrolni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, a koji kontrolni sistem nije spriječio ili detektovao i ispravio na vrijeme;
- 37) **krajnji potrošač** u kontekstu definicije regulisanog subjekata, je svako fizičko ili pravno lice koje je potrošač goriva i čija godišnja potrošnja ne prelazi 1 tonu ugljen-dioksida;
- 38) **let** je jedan let ili serija letova koja počinje i završava se na mjestu parkiranja vazduhoplova.
- 39) **maksimalno dozvoljena greška** je greška u mjerenju dozvoljena u skladu sa pravilima o metrološkom inspekcijskom nadzoru;
- 40) **metoda bilansa energije** je metoda procjene količine energije koja se koristi kao gorivo u kotlu, proračunata kao zbir iskoristive toplote i svih relevantnih gubitaka energije zračenjem, prenosom ili putem izduvnih gasova;

41) **miješano gorivo** je gorivo koje sadrži bar dvije od sljedećih komponenti:

- ugljenik koji potiče iz biomase;
- ugljenik koji potiče iz obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva,
- ugljenik koji potiče iz sintetičkih niskokarbonskih goriva,
- drugi fosilni ugljenik, ili
- sadrži i ugljenik sa nultom stopom i drugi ugljenik;

42) **miješani materijal** je materijal koji sadrži i biomasu i fosilni ugljenik;

43) **miješano gorivo** za vazduhoplove je gorivo koje sadrži najmanje dva različita čista goriva;

44) **mjerni sistem** je skup mjernih instrumenata i druge opreme, kao što je oprema za uzorkovanje i obradu podataka, koji se koristi za utvrđivanje varijabli kao što su podaci o aktivnostima, sadržaj ugljenika, kalorična vrijednost ili emisioni faktor emisija gasova s efektom staklene bašte;

45) **mjerna tačka** je izvor emisija za koji se koristi sistem kontinuiranog mjerenja emisija ili presjek cjevovoda gdje se protok CO₂ vrši sistemom za kontinuirano mjerenje;

46) **model za proračun CO₂(e)** je model koji se koristi za proračun ukupnih efekata vazduhoplovstva koji nisu povezani s emisijama ugljen-dioksida na klimu;

47) **nesigurnost** je parametar povezan sa rezultatom utvrđivanja količine, koji označava raspršenost vrijednosti koje bi se opravdano mogle pripisati mjerenoj količini, uključujući efekte sistemskih ili nasumičnih faktora, koji je izražen u procentima i koji opisuje interval pouzdanosti oko srednje vrijednosti koji obuhvata 95% izvedenih vrijednosti uzimajući u obzir moguću asimetriju u raspodjeli vrijednosti;

48) **neto kalorična vrijednost** je određena količina energije koja se ispušta u obliku toplote pri potpunom sagorijevanju goriva ili materijala sa kiseonikom u standardnim uslovima, umanjena za toplotu isparavanja eventualno nastale vode;

49) **nivo procjene** je poseban element metodologije za utvrđivanje podataka o aktivnostima, faktora proračuna, godišnje emisije, prosječne godišnje satne emisije, otpremljene količine goriva i faktora obima;

50) **nulta stopa** je mehanizam kojim se emisioni faktor goriva ili materijala umanjuje da bi se priznala:

- usklađenost sa kriterijumima održivosti ili uštede gasova sa efektom staklene bašte propisanih za biomasu,
- usklađenost sa kriterijumima uštede gasova sa efektom staklene bašte propisanih za obnovljiva goriva nebiološkog porijekla ili reciklirano fosilno gorivo,
- usklađenost sa kriterijumima uštede gasova sa efektom staklene bašte propisanih za sintetička niskokarbonska goriva zajedničkim pravilima unutrašnjeg tržišta za obnovljivi gas, prirodni gas i vodonik, kao i prethodna predaja emisijonih kredita za kaptirani ugljen-dioksid koji je bio neophodan za proizvodnju tih goriva, osim ako je tom kaptiranom ugljen-dioksidu dodjeljena nulta stopa;

51) **obnovljiva goriva nebiološkog porijekla** su tečna ili gasovita goriva izuzev biogoriva i biogasa, koja se koriste u sektoru saobraćaja, a čiji je energetska sadržaj dobijen iz obnovljivih izvora koji nisu biomasa;

52) **odlazni aerodrom** je aerodrom na kojem započinje let koji predstavlja vazduhoplovnu aktivnost za koju se izdaje dozvola za emisije gasova sa efektom staklene bašte;

53) **ostaci iz poljoprivrede, akvakulture, ribarstva i šumarstva** su ostaci koji su direktno generisani aktivnostima poljoprivrede, akvakulture, ribarstva i šumarstva i ne odnose se na ostatke iz povezanih industrija i prerade;

- 54) **ostatak** je supstanca koja nije finalni proizvod koji se želi direktno proizvesti proizvodnim procesom, nije primarni cilj proizvodnog procesa i proces nije namjerno modificovan da bi bila proizvedena;
- 55) **otpad** je svaka materija ili predmet koju je imalac odbacio, namjerava da odbaci ili je dužan da odbaci u skladu sa zakonom, osim supstanci koje su namjerno modificovane da bi ispunile ovu definiciju;
- 56) **ovlašćena metrološka kontrola** je kontrola mjernih postupaka pri kojima se koristi mjerni instrument, koja se sprovodi radi javnog interesa, javnog zdravlja, javne bezbjednosti, javnog reda i mira, zaštite životne sredine, oslobađanja od plaćanja naknada, zaštite potrošača ili poštene trgovine;
- 57) **par aerodroma** je par koji se sastoji od odlaznog aerodroma i dolaznog aerodroma;
- 58) **poboljšana rekuperacija ugljovodonika** je dodatna rekuperacija u odnosu na ekstrakciju ubrizgavanjem vode ili drugim metodama;
- 59) **pojednostavnjen pristup na osnovu lokacije** je metoda D iz odjeljka 4 Priloga 3 ovog pravilnika, u kojoj se prvenstveno koriste podaci o lokaciji vazduhoplova tokom leta, kao što su informacije o letu, putanja i osnovni meteorološki podaci i svojstva vazduhoplova;
- 60) **pristup koji se zasniva na vremenskim uslovima** je metoda C iz odjeljka 4 Priloga 3 ovog pravilnika, u kojoj se prvenstveno koriste dodatni meteorološki podaci i informacije o letu, putanja, svojstva vazduhoplova i svojstva goriva;
- 61) **podaci o aktivnostima** su podaci o količini goriva ili materijala koji su potrošeni ili proizvedeni u postupku koji je bitan za praćenje emisija na osnovu proračuna, izraženi u teradžulima, kao masa u tonama ili, kada su u pitanju gasovi, u kubnim metrima;
- 62) **preliminarni emisijski faktor** je procijenjeni ukupni faktor emisije goriva ili materijala na osnovu sadržaja ugljenika iz njegovog udjela biomase i fosilnog udjela prije nego što se pomnoži sa fosilnim udjelom kako bi se dobio emisijski faktor;
- 63) **prihvatljivo vazduhoplovno gorivo** su vrste goriva prihvatljive za dodjelu emisijskih kredita kao što su održivo gorivo i gorivo koje nije dobijeno od fosilnih goriva;
- 64) **putnici** su osobe u vazduhoplovu tokom leta, osim aktivnih članova posade;
- 65) **radijaciono forsiranje** je nametnuta promjena energetske bilance planete, mjerena u vatima po kvadratnom metru (W/m^2);
- 66) **reciklirana fosilna goriva** su tečna i gasovita goriva proizvedena od tečnih ili gasovitih tokova neobnovljivog porijekla koji nisu pogodni za materijalnu preradu u skladu sa hijerarhijom otpada ili iz otpadnog gasa neobnovljivog porijekla koji je proizveden kao nenamjeran i neizbježan nusproizvod proizvodnog procesa u industrijskim postrojenjima;
- 67) **sintetička niskokarbonska goriva** su gasovita i tečna goriva čiji energetski sadržaj potiče od niskokarbonskog vodonika koji ispunjava uslove i ima propisani sertifikat za 70% smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte u odnosu na uporedno fosilno gorivo;
- 68) **sistem za praćenje efekata vazduhoplovstva koji nisu povezani s emisijama ugljen-dioksida (NEATS)** je alat informacione tehnologije (informatički alat) koji Komisija stavlja na raspolaganje operatorima vazduhoplova, akreditovanim verifikatorima i nadležnim organima radi olakšavanja i, u mjeri u kojoj je to moguće, automatizacije praćenja, izvještavanja i verifikacije efekata vazduhoplovstva koji nisu povezani s emisijama ugljen-dioksida;
- 69) **standardni uslovi** su temperatura od 273,15 K i pritisak od 101 325 Pa, koji definišu normalne kubne metre (Nm^3);
- 70) **svojstva vazduhoplova** su informacije koje za svaki let sadrže najmanje tip vazduhoplova, identifikator(e) motora i masu vazduhoplova;
- 71) **šarža** je količina goriva ili materijala koji su reprezentativno uzorkovani i označeni pa isporučeni kao jedna pošiljka, ili kontinuirano tokom određenog vremenskog perioda;

72) **tačnost** je stepen podudaranja rezultata mjerenja i stvarnih vrijednosti određene količine ili referentne vrijednosti utvrđene empirijskim putem, koristeći međunarodno prihvaćene i sljedeve materijale za kalibraciju i standardne metode, uzimajući u obzir i nasumične i sistemske faktore;

73) **tok goriva** je gorivo otpremljeno za potrošnju posebnim fizičkim sredstvima, kao što su cjevovodi, kamioni, željeznica, brodovi ili stanice za snabdijevanje gorivom, i koje dovodi do emisija relevantnih gasova sa efektom staklene bašte zbog njegove potrošnje po kategorijama potrošača u sektorima saobraćaja, zgradarstva i dr.;

74) **tok goriva** na državnom nivou je agregacija, po vrsti goriva, tokova goriva svih regulisanih subjekata na državnom području;

75) **tok izvora** emisije je:

- specifična vrsta goriva, sirovine ili proizvoda čijom se potrošnjom ili proizvodnjom povećava emisija relevantnih gasova sa efektom staklene bašte na jednom izvoru emisije ili više njih;
- specifična vrsta goriva, sirovine ili proizvoda uključenog u proračun emisija gasova sa efektom staklene bašte primjenom metodologije bilansa mase, koji sadrži ugljenik ili preneseni ugljen-dioksid namijenjen dugoročnom geološkom skladištenju;

76) **tona ekvivalentnog ugljen-dioksida t CO₂(e)** je metrička tona ugljen-dioksida ili ekvivalentnog ugljen-dioksida;

77) **transport ugljen-dioksida** je transport radi geološkog skladištenja na autorizovanoj lokaciji;

78) **udaljenost** je ortodromska udaljenost između odlaznog i dolaznog aerodroma, uz dodatni fiksni faktor od 95 km;

79) **udio biomase** je sadržaj ugljenika koji potiče iz biomase u odnosu na ukupni sadržaj ugljenika u gorivu ili materijalu, izražen kao udio, bez obzira na ispunjenost uslova održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;

80) **udio biomase sa nultom stopom** je sadržaj ugljenika koji potiče iz biomase koja ispunjava uslove održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte u odnosu na ukupni sadržaj ugljenika u gorivu ili materijalu, izražen kao udio;

81) **udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva** je sadržaj ugljenika koji potiče iz ovih goriva u odnosu na ukupni sadržaj ugljenika u gorivu, izražen kao udio, bez obzira na ispunjenost uslova uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;

82) **udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva sa nultom stopom** je sadržaj ugljenika koji potiče iz ovih goriva u odnosu na ukupni sadržaj ugljenika u gorivu, izražen kao udio koji ispunjava uslove uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;

83) **udio sintetičkog niskokarbonskog goriva** je sadržaj ugljenika koji potiče iz sintetičkog niskokarbonskog goriva u odnosu na ukupni sadržaj ugljenika u gorivu, izražen kao udio, bez obzira na ispunjenost uslova vezanih za predaju emisijih kredita za kaptirani ugljen-dioksid;

84) **udio sintetičkog niskokarbonskog goriva sa nultom stopom** je sadržaj ugljenika koji potiče iz sintetičkog niskokarbonskog goriva, koji ispunjava uslove vezane za predaju emisijih kredita za kaptirani ugljen-dioksid koji je bio neophodan za proizvodnju tih goriva, osim ako je tom kaptiranom ugljen-dioksidu dodjeljena nulta stopa;

85) **udio ugljenika sa nultom stopom** je:

- kada je u pitanju gorivo, zbir njegovih udjela biomase sa nultom stopom, udjela sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom, i udjela obnovljivih nebioloških goriva ili recikliranih fosilnih goriva sa nultom stopom, bez duplog obračunavanja bilo koje količine ugljenika,

- kada su u pitanju materijali, udio biomase sa nultom stopom.

86) **ugljen-dioksid u tranzitu** je bilo koja količina ugljen-dioksida prenesena u transportnu infrastrukturu koja nije dospjela do drugog postrojenja ili infrastrukture za transport ugljen-dioksida tokom istog izvještajnog perioda;

87) **ugljenik sa nultom stopom** je ugljenik sadržan u gorivu ili materijalu koji pripada udjelu sa nultom stopom u tom gorivu ili materijalu;

88) **vodeni stub** je vertikalna neprekidna vodena masa od površine do sedimentnog dna vodnog tijela.

Praćenje emisija gasova sa efektom staklene bašte i efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida

Član 3

Operateri stacionarnih postrojenja, regulisani subjekti i operatori vazduhoplova ispunjavaju svoje obaveze u pogledu praćenja i izvještavanja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida obezbjeđujući:

- kompletnost podataka;
- dosljednost, uporedivost i transparentnost;
- tačnost;
- integritet metodologije i izvještavanja;
- kontinuirano poboljšavanje.

Kompletnost podataka obezbjeđuje se obuhvatanjem svih procesa i emisija koje potiču od sagorijevanja i tokova izvora emisija koji pripadaju aktivnostima za koje se u skladu sa zakonom izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte, kao i pratećih aktivnosti u granicama postrojenja, tokova goriva i aktivnosti regulisanih subjekata i svih gasova sa efektom staklene bašte, izbjegavajući duplo obračunavanje i preduzimajući odgovarajuće mjere za sprečavanje nedostataka u podacima.

Dosljednost, uporedivost i transparentnost podataka obezbjeđuje se korišćenjem uvijek istih metodologija i setova podataka koji se u skladu sa zakonom, ne mogu izmjeniti bez odobrenja izmjene plana od strane organa uprave nadležnog za poslove zaštite životne sredine (u daljem tekstu: organ uprave), kao i čuvanjem dokumentacije koja sadrži sve pretpostavke, reference, podatke o aktivnostima, podatke o otpremljenom gorivu i faktore proračuna na transparentan način koji omogućava verifikaciju utvrđenih emisija.

Operatori vazduhoplova prikupljaju, bilježe, agregiraju, analiziraju i dokumentuju podatke o praćenju, uključujući i pretpostavke, reference, podatke o aktivnostima i faktore proračuna, na transparentan način koji omogućava verifikatoru i organu uprave reprodukciju utvrđivanja emisija i efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljen-dioksida po letu.

Tačnost podataka obezbjeđuje se osiguravanjem da pri utvrđivanju emisija ne dolazi do sistemskih i svjesno učinjenih grešaka, identifikacijom izvora nesigurnosti i njihovim svođenjem na najmanju moguću mjeru i obavljanjem mjerenja i proračuna sa dužnom pažnjom.

Integritet metodologije se obezbjeđuje dosljednom primjenom odobrene metodologije tako da utvrđeni podaci o emisijama i efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljen-dioksida ne sadrže pogrešne iskaze i da se pouzdanost podataka ne dovodi u pitanje pristrasnim odabirom prezentovanih informacija.

Odabir metodologije zasniva se na ravnoteži između stremljenja većoj tačnosti i dodatnih troškova pri čemu je cilj praćenja i izvještavanja najveća dostižna tačnost koja je tehnički primjenljiva i ne izaziva neopravdane troškove.

Kontinuirano poboljšavanje praćenja i izvještavanja obezbjeđuje se uzimanjem u obzir preporuka datih u izvještaju o verifikaciji.

Plan praćenja

Član 4

Plan praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte (u daljem tekstu: plan) se sačinjava u skladu sa prirodom odnosno namjenom i funkcionisanjem postrojenja ili aktivnosti za koju se izrađuje i sadrži jasna uputstva na osnovu kojih operater stacionarnog postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat koristi postojeće sisteme koji su mu na raspolaganju.

Plan sadrži detaljnu, kompletnu i transparentnu dokumentaciju o metodologiji praćenja postrojenja, aktivnosti operatera vazduhoplova i regulisanog subjekata i najmanje sadržaj propisan u Prilogu 1.

Ukoliko je potrebno, plan prate pisani postupci za sprovođenje aktivnosti predviđenih planom.

U slučaju iz stava 3 ovog člana, u planu se navode sljedeće informacije vezane za postupak koji operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat uspostavlja, dokumentuje i sprovodi odvojeno od plana:

- naziv pisanog postupka;
- sljedljive referenca za taj pisani postupak, koje se mogu provjeriti;
- identifikaciju radnog mjesta lica ili odjeljenja koje sprovodi postupak ili njime upravlja ili proizvodi podatke značajne za njegovo sprovođenje;
- kratak opis postupka kojim se omogućava operateru, regulisanom subjektu, organu uprave ili verifikatoru da razumije ključne parametre i izvršene radnje;
- lokaciju na kojoj se čuva relevantna evidencija i druge informacije;
- ime korišćenog elektronskog sistema, gdje je to primjenljivo;
- listu EN standarda i drugih standarda, gdje je to relevantno.

Podaci iz stava 4 ovog člana dostupni su organu uprave i verifikatoru.

Uz plan se prilaže sljedeća dokumentacija:

- za postrojenja, dokaze o usklađenosti svakog glavnog i manjeg toka izvora emisija i izvora emisija sa pragovima nesigurnosti za podatke o aktivnosti i korišćene faktore proračuna u odnosu na primijenjene nivoe procjene, date u Prilogu 2;
- rezultate procjene rizika kojom se dokazuje da su predložene kontrolne aktivnosti i postupci kojima se one sprovode srazmjerni utvrđenim inherentnim i kontrolnim rizicima.

Izmjene plana

Član 5

Plan se mijenja ako:

- dođe do novih emisija zbog novih aktivnosti ili upotrebe novih goriva ili materijala koji nijesu uključeni u plan;
- dođe do novih efekata vazduhoplovstva zbog novopreduzetih aktivnosti;
- dođe do promjene u dostupnosti podataka uslijed korišćenja nove vrste mjernih instrumenata, metode uzorkovanja ili analitičke metode, ili iz drugih razloga koji poboljšavaju tačnost utvrđivanja emisija;
- se zaključi da je prethodno korišćena metodologija praćenja davala netačne podatke;
- promjena plana poboljšava tačnost podataka, osim ako nije tehnički primjenljiva ili dovodi do neopravdanih troškova;
- plan nije usaglašen sa ovim pravilnikom i zakonom i organ uprave zahtijeva od operatera ili regulisanog subjekata da ga izmjeni;
- je neophodno da se plan izmjeni u skladu sa preporukama iz izvještaja o verifikaciji.

Značajne izmjene plana

Član 6

Značajnim izmjenama plana za postrojenja smatraju se izmjene koje se odnose na:

- promjenu kategorije postrojenja kada takva promjena zahtijeva promjenu metodologije praćenja ili dovodi do promjene nivoa dozvoljene materijalne greške;
- ispunjavanje uslova na osnovu kojih se postrojenje smatra postrojenjem sa niskim emisijama;
- promjene vezane za izvore emisija;
- promjenu metodologije praćenja sa metode proračuna na metodu na osnovu mjerenja ili obrnuto, ili sa alternativne metode na metodu sa primjenom nivoa procjene ili obrnuto;
- promjenu nivoa procjene;
- uvođenje novih tokova izvora emisija;
- promjenu u kategorizaciji tokova izvora emisija gdje takva promjena zahtijeva promjenu metodologije praćenja;
- promjenu standardnih vrijednosti ili faktora proračuna, kada su ti parametri dio plana;
- uvođenje novih metoda ili izmjenu korišćenih metoda uzorkovanja, analize ili kalibracije, kada to ima direktan uticaj na tačnost podataka o emisijama;
- primjenu ili izmjenu metodologije za kvantifikaciju emisija koje potiču od curenja iz geoprostora za skladištenje ugljen-dioksida.

Značajnim izmjenama plana za operatera vazduhoplova smatraju se izmjene koje se odnose na:

a) emisije:

- vrijednosti navedene u planu;
- promjenu metode proračuna iz Priloga 3 ili prelazak sa korišćenja metode proračuna na korišćenje metodologije na osnovu procjene, ili obrnuto;
- uvođenje novih tokova izvora;
- promjena statusa operatera vazduhoplova sa niskim emisijama i namjera korišćenja pojednostavljenog plana.

b) efekte vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa ugljen-dioksidom:

- promjena odabranog pristupa za obračun CO₂(e), naročito u pogledu korišćenja alata informatičke tehnologije za primjenu računskih modela za proračun CO₂(e);
- promjene statusa operatera vazduhoplova sa niskim emisijama u skladu sa zakonom.

Značajnim izmjenama plana praćenja regulisanog subjekata smatraju se izmjene koje se odnose na:

- promjene kategorije regulisanog subjekata ako je zbog tih promjena potrebna izmjena metodologije praćenja ili ako dovode do promjene primjenljivog nivoa materijalne greške;
- promjene u pogledu toga smatra li se regulisani subjekat regulisanim subjektom s niskim emisijama u skladu sa zakonom;
- promjenu korišćenog nivoa procjene;
- uvođenje novih tokova goriva;
- promjenu kategorizacije tokova goriva – između glavnih tokova goriva ili tokova goriva de minimis ako ta promjena zahtijeva promjenu metodologije praćenja;
- promjenu standardne vrijednosti faktora proračuna, ako se ta vrijednost utvrđuje planom praćenja;
- promjenu standardne vrijednosti faktora opsega;

- uvođenje novih metoda ili promjena postojećih metoda uzorkovanja, analize ili kalibracije, ako to direktno utiče na tačnost podataka o emisijama.

Izuzetno od stava 1 al. 1, 3 i 7 i stava 2 alineja 5 ovog člana, ako se iz verifikovanih emisija pokaže da je prag za razvrstavanje postrojenja, izvora emisija, tokova izvora emisija ili tokova goriva prekoračen, organ uprave može osloboditi postrojenje ili regulisanog subjekata obaveze izmjene plana praćenja ako taj operater ili regulisani subjekat na zadovoljavajući način dokaže nadležnom tijelu da taj prag nije već bio prekoračen u prethodnih pet izvještajnih perioda i da se neće ponovno prekoračiti u sljedećim izvještajnim periodima.

Evidencija o izmjenama plana

Član 7

Svaki zapis evidencije o izmjenama plana sadrži:

- jasan opis izmjene plana;
- obrazloženje izmjene;
- datum obavještanja organa uprave o izmjeni plana;
- datum kada je organ uprave potvrdio prijem obavještenja, ako je dostupan, i datum izdavanja odobrenja na izmjene plana;
- datum početka primjene izmjenjenog plana.

Kategorizacija postrojenja, tokova izvora i izvora emisija

Član 8

Za potrebe praćenja emisija i utvrđivanja minimalnih uslova za nivoe procjene, utvrđuju se kategorije postrojenja, gdje je relevantan svaki izvor i tok izvora emisija.

Kategorije postrojenja su:

- postrojenje A kategorije, ako su prosječne verifikovane godišnje emisije u prethodnom periodu, izuzev emisija CO₂ koje potiču od ugljenika nulte stope i prije oduzimanja prenesenog CO₂, jednake ili manje od 50.000 tona CO₂(e);
- postrojenje B kategorije, ako su prosječne verifikovane godišnje emisije u prethodnom periodu, izuzev emisija CO₂ koje potiču od ugljenika nulte stope i prije oduzimanja prenesenog CO₂, veće od 50.000 tona CO₂(e) i manje ili jednake 500.000 tona CO₂(e);
- postrojenje C kategorije ako su prosječne verifikovane godišnje emisije u prethodnom periodu, izuzev emisija CO₂ koje potiču od ugljenika nulte stope i prije oduzimanja prenesenog CO₂, veće od 500.000 tona CO₂(e).

Tokovi izvora emisija kategorizuju se poređenjem sa zbirom apsolutnih vrijednosti fosilnog ugljen-dioksida i ekvivalentnog ugljen-dioksida (CO₂(e)) koji odgovaraju svim tokovima izvora koji su uključeni u metodologiju na osnovu proračuna i svih emisija iz izvora emisija koje se prate metodologijama na osnovu mjerenja, prije oduzimanja prenesenog CO₂, u jednu od sledećih kategorija:

- manji tokovi izvora, ako tokovi izvora koje je izabrao operater zajedno odgovaraju količini manjoj od 5.000 tona fosilnog CO₂ godišnje ili količini manjoj od 10 % ukupnog maksimalnog doprinosa od 100.000 tona fosilnog CO₂ godišnje, zavisno od toga koja je vrednost veća u smislu apsolutnih vrijednosti;
- de minimis tokovi izvora, ako tokovi izvora koje je izabrao operater zajedno odgovaraju količini manjoj od 1.000 tona fosilnog CO₂ godišnje ili količini manjoj od 2 % ukupnog maksimalnog doprinosa od 20.000 tona fosilnog CO₂ godišnje, zavisno od toga koja je vrijednost veća u smislu apsolutnih vrijednosti;
- glavni tokovi izvora, ako se tokovi izvora ne mogu svrstati ni u jednu od kategorija iz al. 1 i 2 ovog stava.

Za svaki izvor emisija na koji se primjenjuje metodologija na osnovu mjerenja utvrđuje se jedna od sljedećih kategorija:

- manji izvor emisija, kada izvor emituje manje od 5000 tona fosilnog CO₂e godišnje ili manje od 10% ukupnih fosilnih emisija postrojenja koje emituje maksimalno do 100,000 tona fosilnog CO₂e godišnje, uzimajući veću apsolutnu vrijednost od ove dvije;
- veći izvor emisija je izvor koji ne može biti kategorizovan kao manji.

Granice monitoringa

Član 9

Za svako postrojenje utvrđuju se granice monitoringa.

Unutar granica iz stava 1 ovog člana potrebno je obuhvatiti sve relevantne emisije gasova sa efektom staklene bašte iz svih izvora i tokova izvora koje pripadaju aktivnostima koje se sprovode u postrojenju i za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte.

U emisije iz stava 1 neophodno je uključiti emisije iz redovnih aktivnosti kao i emisije uslijed vanrednih događaja kao što su pokretanje i gašenje postrojenja i akcidentne situacije, tokom cijelog izvještajnog perioda, osim emisija iz mobilne transportne mehanizacije.

Prilikom utvrđivanja postupka monitoringa u obzir se uzimaju specifični sektorski zahtjevi navedeni u Prilogu 4.

Kada se ustanovi curenje iz kompleksa geoprostora za skladištenje koje dovodi do emisija ili ispuštanja ugljen-dioksida u vodeni stub, ono se smatra izvorom emisija u okviru tog postrojenja i podliježe propisanom monitoringu.

Izbor metodologije

Član 10

Za praćenje emisija iz postrojenja, operator se može odlučiti za primjenu metodologije na osnovu proračuna ili na osnovu mjerenja pod uslovima utvrđenim ovim pravilnikom.

Metodologijom na osnovu proračuna utvrđuju se emisije gasova iz tokova izvora na osnovu podataka o aktivnostima koji su dobijeni putem mjernih sistema i dodatnih parametara iz laboratorijskih analiza ili standardnih vrijednosti.

Metodologija na osnovu proračuna može se primjenjivati kroz standardnu metodologiju ili metodologiju bilansa mase.

Metodologijom na osnovu mjerenja utvrđuju se emisije gasova iz izvora emisija pomoću kontinuiranog mjerenja koncentracije relevantnog gasa sa efektom staklene bašte u dimnom gasu i protoku dimnog gasa, uključujući monitoring prenosa CO₂ između postrojenja, pri čemu se mjeri koncentracija CO₂ i protok prenesenog gasa.

Kada se koristi metodologija na osnovu proračuna, za svaki tok izvora se utvrđuje da li se koristi standardna metodologija ili metodologija bilansa mase, uključujući odgovarajuće nivoe procjene navedene u Prilogu 2 ovog pravilnika.

Operator može, uz odobrenje organa uprave, da kombinuje standardnu metodologiju, metodologiju bilansa mase i metodologije na osnovu mjerenja za različite izvore emisija i tokove izvora koji pripadaju jednom postrojenju, pod uslovom da ne dođe ni do izostavljanja ni do dvostrukog računanja emisija.

Kada je specifičnim sektorskim zahtjevima iz Priloga 4 utvrđena određena metodologija, operator koristi tu metodologiju ili metodologiju na osnovu mjerenja.

U slučaju iz stava 6 ovog člana, operator može koristiti drugu metodologiju samo ako dokaže da zahtijevanu metodologiju nije moguće tehnički primijeniti ili njena primjena iziskuje

neopravdane troškove ili da alternativna metodologija doprinosi ukupnoj tačnosti podataka o emisijama.

Metodologija koja se ne zasniva na nivou procjene

Član 11

Metodologija monitoringa koja nije zasnovana na nivou procjene (u daljem tekstu: alternativna metodologija) može se izuzetno koristiti za odabrane tokove izvora ili izvore emisija, ako su ispunjeni svi sljedeći uslovi:

- primjena najmanje nivoa 1 po metodologiji na osnovu proračuna za jedan ili više glavnih tokova izvora i metodologiji na osnovu mjerenja za najmanje jedan izvor emisije koji je vezan za iste tokove izvora nije tehnički primjenljiva ili bi dovela do neopravdano visokih troškova;
- operater svake godine procjenjuje i kvantifikuje nesigurnosti svih parametara koji se koriste za utvrđivanje godišnjih emisija u skladu sa ISO Uputstavom za izražavanje nesigurnosti mjerenja (JCGM 100:2008), ili u skladu sa drugim ekvivalentnim međunarodno prihvaćenim standardom, i rezultate navodi u godišnjem izvještaju o emisijama;
- operater na zadovoljavajući način dokaže organu uprave da primjenom takve alternativne metodologije monitoringa ukupni pragovi nesigurnosti za godišnji nivo emisija za cijelo postrojenje ne prelaze 7,5 % za postrojenja A kategorije, 5,0 % za postrojenja B kategorije i 2,5 % za postrojenja C kategorije.

Privremene izmjene metodologije

Član 12

Kada je iz tehničkih razloga privremeno neizvodljivo primijeniti plan odobren od organa uprave, operater primjenjuje najviši nivo procjene koji je moguće postići, dok se ponovo ne uspostave uslovi za primjenu nivoa koji je odobren u planu.

U slučaju iz stava 1 ovog člana operater preduzima sve neophodne mjere da omogući promptnu primjenu odobrenog plana i bez odlaganja obavještava organ uprave o privremenoj promjeni navodeći:

- razloge za odstupanje od odobrenog plana;
- detaljni opis privremene metodologije monitoringa koju koristi da utvrdi emisije dok se ponovo ne uspostave uslovi za primjenu odobrenog plana;
- mjere koje preduzima da ponovo uspostavi uslove za primjenu odobrenog plana;
- rok za očekivani nastavak primjene odobrenog plana.

Proračun emisija po standardnoj metodologiji

Član 13

Prema standardnoj metodologiji monitoringa, operater vrši proračun emisija uslijed sagorijevanja za svaki tok izvora množenjem podataka o aktivnostima koji se odnose na količinu potrošenog goriva, izraženo u teradžulima na osnovu neto kalorijske vrednosti (u daljem tekstu: NKV) sa odgovarajućim emisionim faktorom izraženim u tonama CO₂ po teradžulu (t CO₂/TJ) u skladu s upotrebom NKV i sa odgovarajućim oksidacionim faktorom.

Za potrebe izvještavanja o dodatnim informacijama, za svaki tok izvora i sva goriva korišćena u procesu vrši se obračun sljedećih parametara:

- ukupne preliminarne emisije koje se obračunavaju množenjem podataka o aktivnostima vezanim za sagoreno gorivo, izraženo u tonama ili normalnim kubnim metrima sa odgovarajućim preliminarim emisionim faktorom i odgovarajućim oksidacionim faktorom;

- emisije iz biomase koje se obračunavaju množenjem ukupnih preliminarnih emisija sa udjelom biomase;
- emisije iz biomase sa nultom stopom koje se obračunavaju množenjem ukupnih preliminarnih emisija sa udjelom biomase sa nultom stopom;
- emisije iz obnovljivih izvora nebiološkog porijekla i recikliranih fosilnih goriva koje se obračunavaju množenjem ukupnih preliminarnih emisija sa udjelom obnovljivih izvora nebiološkog porijekla i recikliranih fosilnih goriva;
- emisije iz obnovljivih izvora nebiološkog porijekla i recikliranih fosilnih goriva sa nultom stopom koje se obračunavaju množenjem ukupnih preliminarnih emisija sa udjelom obnovljivih izvora nebiološkog porijekla i recikliranih fosilnih goriva sa nultom stopom;

Emisije iz proizvodnog procesa se utvrđuju po toku izvora, množenjem podataka o aktivnosti koji se odnose na potrošnju materijala, obrt i proizvodnju, izraženih u tonama ili normalnim kubnim metrima, odgovarajućim emisionim faktorom izraženim u t CO₂/t ili t CO₂/Nm³ i odgovarajućim konverzionim faktorom.

Za potrebe izvještavanja o dodatnim informacijama, za svaki tok izvora povezan sa emisijama iz proizvodnog procesa vrši se obračun sljedećih parametara:

- ukupne preliminarne emisije koje se obračunavaju množenjem podataka o aktivnosti koji se odnose na potrošnju, obrt i proizvodnju izražene u tonama ili normalnim kubnim metrima sa odgovarajućim emisionim faktorom izraženim kao t CO₂/t or t CO₂/Nm³, i odgovarajućim konverzionim faktorom;
- emisije iz biomase koje se obračunavaju množenjem ukupnih preliminarnih emisija udjelom biomase;
- emisije iz biomase sa nultom stopom koje se obračunavaju množenjem ukupnih preliminarnih emisija udjelom biomase sa nultom stopom;

Ako emisioni faktor nivoa procjene 1 ili nivoa procjene 2 već obuhvata efekat nedovršenih hemijskih reakcija, oksidacioni faktor ili faktor konverzije iznosi 1.

Proračun emisija po metodologiji bilansa mase

Član 14

Prema metodologiji bilansa mase, vrši se proračun količine CO₂ koja odgovara svakom toku izvora koji je obuhvaćen bilansom mase, množenjem podataka o aktivnostima koji se odnose na količinu goriva, materijala ili CO₂ koja ulazi ili izlazi iz granice bilansa mase sa sadržajem ugljenika u gorivu, materijalu ili CO₂ pomnoženim sa njegovim fosilnim udjelom i sa 3.664 t CO₂/t C, pri čemu se primenjuje nivo procjene iz Priloga 2 Dio 3.

Za potrebe izvještavanja o dodatnim informacijama, za svaki tok izvora obuhvaćen bilansom mase vrši se obračun sljedećih parametara:

- ukupna preliminarne količina CO₂ koja se obračunava množenjem podataka o aktivnostima povezanim sa količinom goriva ili materijala koji ulaze ili izlaze iz granice bilansa mase sa sadržajem ugljenika u gorivu ili materijalu i 3,664 t CO₂/t C;
- količina CO₂ iz biomase obračunava se množenjem ukupne preliminarne količine CO₂ sa udjelom biomase;
- količina CO₂ iz biomase sa nultom stopom obračunava se množenjem ukupne preliminarne količine CO₂ sa udjelom biomase sa nultom stopom;
- količina CO₂ iz obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva obračunava se množenjem ukupne preliminarne količine CO₂ sa udjelom obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva, ako je primjenljivo;
- količina CO₂ iz obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom obračunava se množenjem

ukupne preliminarne količine CO₂ sa udjelom obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom, ako je primjenljivo.

Bez obzira na pravila vezana za preneseni ugljen-dioksid, emisije iz ukupnog procesa obuhvaćene bilansom mase treba da predstavljaju zbir količina ugljen-dioksida koji odgovara svim tokovima izvora obuhvaćenih bilansom mase.

Ugljen-monoksid emitovan u atmosferu računa se u bilansu mase kao emisija molarno ekvivalentne količine ugljen-dioksida.

Kada se metodologija bilansa mase koristi u skladu sa ovim članom, a izlazni proizvodi sadrže ugljenik, operater dostavlja organu uprave podatke o udjelu ugljenika sa nultom stopom izlaznih proizvoda, dokazujući time da ukupne emisije nisu sistemski potcjenjene primjenom metodologije i da ukupna masa ugljenika korespondira udjelima ugljenik sa nultom stopom u svim relevantnim izlaznim materijalima, odnosno da nije niža od ukupne mase udjela ugljenika sa nultom stopom sadržanog u ulaznim materijalima i gorivima.

Pravila o utvrđivanju udjela obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom primjenjuju se na udio biogasa i prirodnog gasa sa nultom stopom koje se koristi kao ulazno gorivo.

Nivo procjene

Član 15

Pri utvrđivanju odgovarajućeg nivoa procjene za glavne i manje tokove izvora, da bi se odredili podaci o aktivnosti i svi faktori proračuna, za postrojenja kategorije A i za tok izvora standardno komercijalno gorivo gdje je zahtijevan faktor proračuna, potrebno je primijeniti odgovarajuće nivoe procjene iz Priloga 2 dio 5, a u svim ostalim slučajevima primjenjuju se nivoi procjene iz Priloga 2 dio 1 do 4.

Za glavne tokove izvora može se primijeniti nivo procjene niži za jedan stepen od zahtijevanog nivoa za postrojenja C kategorije i nivo procjene niži za dva stepena od zahtijevanog, gdje je minimalni nivo procjene 1, za postrojenja A i B kategorije, ukoliko se dokaže organu uprave da zahtijevani nivo nije tehnički primjenljiv ili iziskuje neopravdane troškove.

Pri određivanju odgovarajućih nivoa procjene za utvrđivanje podataka o aktivnostima i svakog faktora proračuna primenjuje se:

- najmanji nivo naveden u Prilogu 4, za postrojenja A kategorije ili kada se zahtjeva faktor proračuna za tok izvora koji je komercijalno standardno gorivo,
- najveći nivo dat u Prilogu 2 za postrojenja koja nisu obuhvaćena tačkom 1 ovog stava.

U postupku odobrenja plana, može se dozvoliti privremena primjenu nižeg nivoa od nivoa iz stava 2 ovog člana, ako su ispunjeni sljedeći uslovi:

- operater je na zadovoljavajući način dokazao da nivo iz stava 2 ovog člana nije tehnički primjenljiv ili dovodi do neopravdano visokih troškova i
- operater je dostavio plan poboljšanja u kojem se navodi kako i u kom roku će se dostići najmanje nivo propisan stavom 2 ovog člana.

Za podatke o aktivnostima i svaki faktor proračuna za manje tokove izvora operater primenjuje najveći nivo koji je tehnički primjenljiv i koji ne dovodi do neopravdano visokih troškova pri čemu mora da primjeni najmanje nivo 1.

Za podatke o aktivnostima i svaki faktor proračuna za *de minimis* tokove izvora operater utvrđuje podatke o aktivnostima i svaki faktor proračuna koristeći konzervativne procjene umesto nivoa, osim ako definisani nivo može da se dostigne bez dodatnog napora.

Za oksidacioni faktor i faktor konverzije operater kao minimum primenjuje najniže nivoe navedene u Prilogu 2.

Ako je u organ uprave odobrio korišćenje emisijih faktora koji su izraženi kao t CO₂/t ili t CO₂/Nm³ za goriva, kao i za goriva koja se koriste kao ulazni materijal u procesu ili u bilansima mase, monitoring neto kalorijske vrednost vrši se konzervativnom procjenom, osim ako se definisani nivo procjene može postići bez dodatnih napora.

Podaci o aktivnostima

Član 16

Podaci o aktivnostima toka izvora utvrđuju na jedan od sljedećih načina:

- na osnovu kontinuiranog mjerenja kod procesa koji uzrokuje emisije;
- na osnovu agregacije izmjerenih količina koje su zasebno isporučene uzimajući u obzir promjene zaliha.

Ako se podaci o aktivnostima utvrđuju na način propisan u stavu 1 tačka 2 ovog člana, količina goriva ili materijala koji se prerade u toku perioda izvještavanja računa se kao količina goriva ili materijala dopremljena u toku perioda izvještavanja umanjena za količinu goriva ili materijala uklonjenu iz postrojenja, dodajući količinu goriva ili materijala na zalihama na početku perioda izvještavanja umanjenu za količinu goriva ili materijala na zalihama na kraju perioda izvještavanja.

Ako nije tehnički izvodljivo utvrditi količine na zalihama direktnim mjerenjem ili bi to dovelo do neopravdano visokih troškova, operater može da izvrši procjenu te količine na jedan od sljedećih načina:

- korišćenjem podataka iz prethodnih godina i njihovog odnosa sa proizvodnjom u periodu izvještavanja;
- na osnovu dokumentovanih postupaka i konkretnih podataka u revidiranim finansijskim izveštajima za period izvještavanja.

Ako utvrđivanje podataka o aktivnostima za cijelu kalendarsku godinu nije tehnički izvodljivo ili bi dovelo do neopravdano visokih troškova, operater može da izabere sljedeći najprikladniji dan da odvoji godinu izvještavanja od naredne godine izvještavanja i da ih, na odgovarajući način, prilagodi zahtijevanoj kalendarskoj godini.

Zabilježena odstupanja za jedan ili više tokova izvora jasno se evidentiraju i predstavljaju osnov za utvrđivanje reprezentativne vrijednosti za kalendarsku godinu u kojoj su zabilježena i uzimaju u obzir prilikom utvrđivanja vrijednosti za narednu godinu.

Mjerni sistemi pod kontrolom operatera ili regulisanog subjekta

Član 17

Za utvrđivanje podataka o aktivnostima koriste se rezultati mjerenja dobijeni pomoću mjernih sistema instalirani u postrojenju, koji su pod kontrolom operatera, odnosno regulisanog subjekta, ako su ispunjeni svi sljedeći uslovi:

- izvršena procjena nesigurnosti pokazuje da je dostignut prag nesigurnosti odgovarajućeg nivoa;
- najmanje jednom godišnje i nakon svake kalibracije mjernih instrumenata, rezultati kalibracije pomnoženi sa konzervativnim faktorom korekcije na osnovu odgovarajućeg vremenskog niza prethodnih kalibracija tog ili sličnih mjernih instrumenata, kako bi se uzeo u obzir efekat nesigurnosti prilikom korišćenja, porede se sa odgovarajućim pragovima nesigurnosti.

Ako se prekorače pragovi nivoa procjene koji su odobreni u planu monitoringa ili se utvrdi da oprema ne zadovoljava druge zahtjeve, potrebno je bez odlaganja preduzeti korektivne mjere i o tome obavjestiti organ uprave.

Procjena nesigurnosti iz stava 1 ovog člana dostavlja se prilikom obavješćavanja o novom planu monitoringa ili kada je to relevantno za promjenu odobrenog plana monitoringa.

Procjena nesigurnosti iz stava 1 ovog člana obuhvata utvrđenu nesigurnost primijenjenih mjernih instrumenata, nesigurnost povezanu sa kalibracijom i svaku dodatnu nesigurnost povezanu sa korišćenjem mjernih instrumenata u praksi.

Nesigurnost povezana sa promjenama zaliha mora da se uključi u procjenu nesigurnosti ako su skladišni kapaciteti takvi da mogu da skladište najmanje 5 % godišnje korišćene količine konkretnog goriva ili materijala, što nije primjenljivo na regulisane subjekte.

Prilikom procjene, operater vodi računa o tome da se navedene vrijednosti kojima su određeni pragovi nivoa nesigurnosti odnose na nesigurnost u toku celog perioda izvješćavanja.

Operater može da pojednostavi procjenu nesigurnosti pretpostavkom da se kao nesigurnost tokom čitavog perioda izvješćavanja uzima najveća dozvoljena greška koja je određena za korišćeni mjerni instrument, ili nesigurnost dobijena kalibracijom pomnožena s konzervativnim faktorom korekcije kako bi se uzeo u obzir učinak nesigurnosti prilikom korišćenja, zavisno od toga koja je vrijednost manja, pod uslovom da su mjerni instrumenti postavljeni u okruženju koje je pogodno za njihovu predviđenu upotrebu.

Korišćenje rezultata mjerenja pomoću mjernih sistema koji su u postrojenju pod kontrolom operatera, odnosno regulisanog subjekta dozvoljava se ako su korišćeni mjerni instrumenti predmet propisane ovlašćene metrološke kontrole.

Kao vrijednost nesigurnosti može se, za tu svrhu, koristiti vrijednost najveće dozvoljene greške prilikom korišćenja mjernih instrumenata koja je određena u skladu sa propisom kojim se uređuje metrološka kontrola za konkretno mjerenje, pri čemu nije potrebno dostavljati dodatne dokaze.

Mjerni sistemi koji nijesu pod kontrolom operatera ili regulisanog subjekta

Član 18

Ako se na osnovu pojednostavljene procjene nesigurnosti zaključi da korišćenje mjernih sistema koji nisu pod kontrolom operatera ili regulisanog subjekta u odnosu na korišćenje mjernih sistema koji jesu, omogućava ispunjavanje zahtjeva jednakog nivoa procjene, daje pouzdanije rezultate i manje je podložno riziku kontrole, za utvrđivanje podataka o aktivnostima koriste se mjerni sistemi koje ne kontroliše operater, odnosno regulisani subjekat.

U skladu sa stavom 1 ovog člana koristi se jedan od sljedećih izvora podataka:

- iznosi iz faktura dobavljača, ako dođe do komercijalne transakcije između dva nezavisna poslovna partnera;
- direktna očitavanja iz mjernih sistema.

Usaglašenost sa primjenjivim nivoom procjene obezbjeđuje se korišćenjem vrijednosti najveće dozvoljene greške prilikom korišćenja mjernih instrumenata, koja je određena u skladu sa zakonom, pri čemu nije potrebno dostavljati dodatne dokaze.

Ako je najveća dozvoljena greška prilikom korišćenja mjernih instrumenata povoljnija od primjenljivog nivoa procjene operater pribavlja dokaz o primjenljivoj mjernoj nesigurnosti od trgovinskog partnera koji kontroliše mjerni sistem.

Faktori proračuna

Član 19

Faktori proračuna određuju se kao standardne vrijednosti ili kao vrijednosti zasnovane na analizi u zavisnosti od primijenjenog nivoa procjene.

Operater, odnosno regulisani subjekat utvrđuje i izvještava o faktorima proračuna dosljedno stanju korišćenih podataka o aktivnostima a koji se odnose na stanje goriva ili materijala u kom su gorivo ili materijal kupljeni ili upotrebljeni u procesu koji uzrokuje emisije, prije nego što se osuši ili na drugi način obradi za laboratorijsku analizu.

Ako postupak iz stava 2 ovog člana dovodi do neopravdano visokih troškova ili ako može da se postigne veća tačnost, operater može dosljedno da izvještava o podacima o aktivnostima i faktorima proračuna navodeći stanje u kom se izvode laboratorijske analize.

Udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla i recikliranog fosilnog goriva određuje se samo za miješana goriva i materijale koji sadrže obnovljiva goriva nebiološkog porijekla i reciklirana fosilna goriva, dok se za ostala goriva i materijale koristi podrazumijevana standardna vrijednost od 0%, a za materijale ili goriva koji su u potpunosti od obnovljivih goriva nebiološkog porijekla i recikliranog fosilnog goriva podrazumijevana vrijednost 100%.

Udio biomase određuje se samo za miješana goriva i materijale koji sadrže biomasu, dok se za ostala goriva i materijale koristi podrazumijevana standardna vrijednost od 0%, a za materijale ili goriva koji su u potpunosti od biomase podrazumijevana vrijednost 100%.

Udio biomase sa nultom stopom ili obnovljivih goriva nebiološkog porijekla i recikliranog fosilnog goriva sa nultom stopom izračunava se ukoliko operater želi da iskoristi nultu stopu emisija.

Zbog međuzavisnosti faktora proračuna koji se onose na sastav goriva i materijala primjenjuje se sljedeće:

- kada gorivo ili materijal sadrži biomasu, udio biomase se određuje u skladu sa članom 28 ovog pravilnika;
- kada udio biomase nije jednak nuli i operater želi da iskoristi nultu stopu, udio biomase sa nultom stopom utvrđuje se u skladu sa članom 28 ovog pravilnika;
- kada gorivo sadrži obnovljivo gorivo nebiološkog porijekla, reciklirano fosilno gorivo ili niskokarbonsko sintetičko gorivo, udio ovih goriva određuje se u skladu sa odredbama člana 29 ovog pravilnika.
- kada udio obnovljivog goriva nebiološkog porijekla, recikliranog fosilnog goriva ili niskokarbonskog sintetičkog goriva nije jednak nuli i operater želi da iskoristi nultu stopu, udio ovih goriva sa nultom stopom utvrđuje se u skladu sa odredbama člana 29 ovog pravilnika.

Ako udio biomase sa nultom stopom, udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla i recikliranog fosilnog goriva sa nultom stopom ili udio sintetičkih niskokarbonskih goriva nije jednak nuli, izračunava se udio sa nultom stopom, kao zbir navedenih udjela, dok zbir svih udijela koji nemaju nultu stopu predstavlja fosilni udio.

Emisioni faktor dobija se množenjem preliminarnog emisionog faktora fosilnim udjelom.

U slučaju kada se ne izračunava udio sa nultom stopom, fosilni udio je 100%.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, operater, odnosno regulisani subjekat može:

- utvrditi udio biomase jednak udjelu biomase sa nultom stopom, ako je on određen na osnovu bilansa mase u skladu sa kriterijumima održivosti i uštede emisije gasova s efektom staklene bašte;
- utvrditi udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla i recikliranog fosilnog goriva jednak udjelu ovih goriva sa nultom stopom ako je udio sa nultom stopom utvrđen na osnovu bilansa mase u skladu sa kriterijumima održivosti i uštede emisije gasova s efektom staklene bašte;
- utvrditi udio niskokarbonskih sintetičkih goriva jednak udjelu ovog goriva sa nultom stopom, ako je udio sa nultom stopom utvrđen na osnovu bilansa mase u skladu sa kriterijumima održivosti i uštede emisije gasova s efektom staklene bašte.

Standardne vrijednosti

Član 20

Ako operater ili regulisani subjekat određuje faktore proračuna kao standardne vrijednosti, u skladu sa uslovima zahtjevom primjenljivog nivoa procjene i referentnim vrijednostima iz Priloga 5, koristi jednu od slijedećih vrijednosti:

- a) standardne faktore i stehiometrijske faktore iz Priloga 5;
- b) standardne faktore koji se koriste za izradu nacionalnog inventara koji se dostavlja Sekretarijatu Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o promjeni klime;
- c) uz odobrenje nadležnog organa uprave, vrijednosti iz literature, uključujući zvanične nacionalne standardne faktore ukoliko postoje i javno su dostupni, koji su kompatibilni sa faktorima iz alineje 2 ovog stava, ali su reprezentativni za izvore tokova goriva koji su više disagregirani;
- d) vrijednosti koje utvrđuje i za koje garantuje dobavljač materijala, ukoliko operater pruži zadovoljavajući dokaz da je sadržaj ugljenika najviše 1% i ima interval pouzdanosti od 95 %;
- e) vrijednosti koje su uzasnivajune na analizama iz prošlosti, ako operater pruži zadovoljavajući dokaz da su te vrijednosti reprezentativne za buduće šarže istog materijala.

Operater i regulisani subjekat u planu monitoringa određuju sve standardne vrednosti koje koriste.

Ako se standardne vrijednosti menjaju na godišnjem osnovu, operater i regulisani subjekat u planu monitoringa navode mjerodavni izvor za primjenu te vrijednosti.

Organ uprave u postupku davanja odobrenja na izmijenjeni plan može da se saglasi sa promjenom standardnih vrijednosti za faktor proračuna ako se dokaže da nova standardna vrijednost vodi većoj tačnosti utvrđivanja emisija.

Na zahtjev operatera, organ uprave može da dozvoli:

- a) utvrđivanje neto kalorijske vrednosti i emisionog faktora za goriva primjenom nivoa koji se zahtijevaju za komercijalna standardna goriva pod uslovom da operater najmanje svake tri godine podnese dokaz da je u prethodne tri godine ispunjen interval od 1 % za specifičnu kalorijsku vrijednost;
- b) da se smatra da stehiometrijski sadržaj ugljenika u čistoj hemijskoj supstanci ispunjava zahtjevani nivo procjene koji podrazumijeva laboratorijske analize, ako operater može dokazati da bi korišćenje analiza dovelo do nerazumnih troškova i da korišćenje stehiometrijske vrednosti neće dovesti do potcenjivanja emisija.

Faktori proračuna zasnovani na analizama

Član 21

Sve analize, uzorkovanja, kalibracije i validacije za utvrđivanje faktora proračuna sprovode se primjenom metode koja je u skladu sa odgovarajućim EN standardima, odnosno odgovarajućim ISO standardima ukoliko EN standardi nisu dostupni.

Ako ne postoje odgovarajući standardi koriste se odgovarajući nacrti standarda, smjernice o industrijskoj najboljoj praksi ili druge naučno dokazane metodologije kojima se ograničava odstupanje u uzorkovanju i mjerenju.

Ako se za utvrđivanje emisije gasova koriste gasni hromatografi ili ekstrakcijski ili neekstrakcijski analizatori gasa, u postupku izdavanja dozvole odnosno odobrenja plana monitoringa, daje se saglasnost za upotrebu te opreme.

Oprema iz stava 3 ovog člana se koristi samo za podatke o sastavu gasovitih goriva i materijala, uz obavezno početno atestiranje opreme i potvrđivanje atesta svake godine, kao minimalne mjere obezbeđivanja kvaliteta podataka.

Rezultat svake analize koristi se samo za period dostave ili šaržu goriva ili materijala za koje su uzeti uzorci i za koje su uzorci uzeti kao reprezentativni.

Za utvrđivanje određenog parametra koriste se rezultati svih analiza koje se vrše za taj parametar.

Plan uzorkovanja

Član 22

Ako se faktori proračuna utvrđuju analizama, organu uprave se na odobrenje dostavlja plan uzorkovanja za svako gorivo ili materijal u obliku pisanog postupka, koji sadrži informacije o metodologijama pripreme uzoraka, uključujući informacije o zaduženjima, lokacijama, učestalosti i količinama, kao i metodologijama skladištenja i transporta uzoraka.

Uzorci se prikupljaju nepristrasno tako da budu reprezentativni za konkretnu šaržu ili period dostave.

Relevantni elementi plana uzorkovanja ugovaraju se sa laboratorijom koja vrši analize za konkretno gorivo ili materijal, a ugovor je sastavni dio plana uzorkovanja.

U saradnji sa laboratorijom iz stava 3 ovog člana, operater, odnosno regulisani subjekat u skladu sa odobrenjem organa uprave prilagođava elemente plana uzorkovanja ako rezultati analize pokazuju da se heterogenost goriva ili materijala znatno razlikuje od informacija o heterogenosti na kojem se zasniva plan uzorkovanja za pojedino gorivo ili materijal.

Plan uzorkovanja je dostupan verifikatoru.

Laboratorijske analize

Član 23

Laboratorije koje vrše analize za utvrđivanje faktora proračuna akreditovane su u skladu sa standardom ISO/IEC 17025 za relevantne analitičke metode.

Laboratorije koje nisu akreditovane u skladu sa standardom ISO/IEC 17025 mogu vršiti analize za utvrđivanje faktora proračuna ako se dokaže da angažovanje laboratorije iz stava 1 ovog člana nije tehnički primjenljivo ili bi dovelo do neopravdano visokih troškova, kao i da neakreditovana laboratorija ispunjava zahtjeve ekvivalentne zahtjevima iz standarda ISO/IEC 17025 za ispunjavanje zadataka predviđenih planom.

Smatra se da laboratorija ispunjava zahtjeve ekvivalentne zahtjevima iz standarda ISO/IEC 17025 ako se dostavi dokaz:

- a) u pogledu upravljanja kvalitetom - potvrda o akreditaciji laboratorije u skladu sa standardom ISO/IEC 9001 ili drugi dokaz da laboratorija ima sertifikovani sistem upravljanja kvalitetom, a ukoliko navedeni sertifikovani sistem za upravljanje kvalitetom ne postoji, druge odgovarajuće dokaze da je laboratorija osposobljena da na pouzdan način upravlja osobljem, postupcima, dokumentima i zadacima;
- b) u pogledu tehničke osposobljenosti - dokaz da je laboratorija osposobljena da utvrdi tehnički validne rezultate koristeći relevantne analitičke postupke, a koji obuhvataju najmanje sljedeće:
 - upravljanje stručnim sposobnostima zaposlenih u vršenju specifičnih zadataka;
 - odgovarajuće smještajne i ambijentalne uslove;
 - izbor analitičkih metoda i relevantnih standarda;
 - upravljanje uzorkovanjem i pripremom uzoraka, uključujući kontrolu valjanosti uzoraka, ako je primjenljivo;
 - razvoj i validaciju novih analitičkih metoda ili primjenu metoda koje nisu obuhvaćene u međunarodnim ili nacionalnim standardima, ako je primjenljivo;
 - procjenu nesigurnosti;

- upravljanje opremom, uključujući postupke za kalibraciju, korekciju, održavanje i popravku opreme, kao i vođenje evidencije o tome;
- upravljanje i kontrolu podataka, dokumenata i softvera;
- upravljanje predmetima koji se koriste za kalibraciju i referentnim materijalima;
- obezbjeđivanje kvaliteta za kalibraciju i rezultate testiranja, uključujući redovno učešće u programima međulaboratorijskih poređenja i shemama za ispitivanje osposobljenosti, primjenu analitičkih metoda na sertifikovane referentne materijale ili poređenja sa akreditovanom laboratorijom;
- upravljanje procesima koji su dati spoljnim saradnicima na izvršenje;
- upravljanje preuzetim poslovima, žalbama klijenata i sprovođenje blagovremenih korektivnih mjera.

Učestalost sprovođenja analiza

Član 24

Analize goriva i materijala sprovode se u skladu sa minimalnom učestalošću utvrđenom u Prilogu 6.

Organ uprave u postupku izdavanja dozvole odnosno odobrenja plana monitoringa daje saglasnost na učestalost analiza koja se razlikuje od one utvrđene u stavu 1 ovog člana, ako minimalna učestalost analiza nije moguća ili ako se dokaže da:

- na osnovu istorijskih podataka, uključujući analitičke vrijednosti za određena goriva ili materijale u periodu izvještavanja koji neposredno prethodi aktuelnom periodu izvještavanja, svaka varijacija u analitičkim vrednostima za konkretno gorivo ili materijal ne prelazi 1/3 propisane vrijednosti nesigurnosti za utvrđivanje podataka o aktivnostima za dato gorivo ili materijal, ili
- propisana učestalost analiza iz Priloga 6 dovodi do neopravdano visokih troškova.

Ako postrojenje radi samo dio godine ili se određeno gorivo ili materijal isporučuju u šaržama koje se troše duže od jedne kalendarske godine, organ uprave može s operaterom ili regulisanim subjektom dogovoriti prilagođenu učestalost analiza, pod uslovom da se ne prelaze vrijednosti nesigurnosti iz stava 2 alineja 1 ovog člana.

Emisioni faktor za ugljen-dioksid

Član 25

Emisioni faktor za emisije ugljen-dioksid utvrđuje se za aktivnosti koje se obavljaju u postrojenju.

Emisioni faktori za goriva uključujući kada se koriste kao ulaz u procesu, izražavaju se u t CO₂/TJ.

U postupku odobrenja plana monitoringa odobrava se korišćenje emisionog faktora za emisije gasova iz sagorevanja goriva izraženog u t CO₂/t ili t CO₂/Nm³ ako upotreba emisionog faktora izraženog u t CO₂/TJ dovodi do neopravdano visokih troškova ili ako se korišćenjem takvog emisionog faktora može dostići barem jednaka tačnost proračunatih emisija.

Za konverziju sadržaja ugljenika u odgovarajuću vrijednost emisionog faktora za ugljen-dioksid ili obrnuto primjenjuje se faktor 3.664 t CO₂/t C.

Faktori konverzije i oksidacije

Član 26

Za utvrđivanje faktora konverzije i oksidacije primjenjuje se najmanje nivo procjene

1.

Ako emisijski faktor uključuje efekat nepotpune oksidacije ili konverzije, za oksidacioni faktor ili faktor konverzije koristi se vrijednost 1.

Od operatera se može zahtijevati da uvijek koristi nivo procjene 1.

Ako se u okviru jednog postrojenja koristi nekoliko goriva i ako je za specifični faktor oksidacije potrebno koristiti nivo procjene 3, u planu monitoringa operater može tražiti odobrenje za:

- utvrđivanje jednog agregiranog faktora oksidacije za ceo proces sagorijevanja, koji se primjenjuje na sva goriva;
- pripisivanje nepotpune oksidaciju jednom glavnom toku izvora i korišćenje vrijednosti 1 kao oksidacioni faktor za sve ostale tokove izvora.

Kada koristi miješana goriva, operater postrojenja iz stava 3 ovog člana dokazuje da primjena navedenih odstupanja ne dovodi do procjene potcjenjenih emisija.

Tokovi izvora biomase

Član 27

Podaci o aktivnosti toka izvora sa nultom stopom mogu se utvrditi pristupom bez primjene nivoa procjene uz analitičke dokaze o sadržaju ugljenika sa nultom stopom u slučaju kada se taj tok izvora sastoji isključivo od ugljenika sa nultom stopom i operater ili regulisani subjekat može dokazati da nije kontaminiran drugim materijalima i gorivima.

Emisijski faktor za svako gorivo ili materijal izračunava se i prikazuje u izvještajima kao preliminarni emisijski faktor u skladu sa članom 19 ovog pravilnika i množi sa fosilnim udjelom tog goriva ili materijala.

Treset, ksilit i fosilni udjeli miješanih goriva ili materijala ne smatraju se biomasom.

Kada je udio biomase sa nultom stopom miješanog goriva ili materijala jednak ili veći od 97 %, ili kada se zbog emisija pvezanih sa fosilnim udjelom tog goriva ili materijala dati tok izvora smatra *de minimis* izvorom, za utvrđivanje podataka o aktivnostima i relevantnih faktora proračuna može se dozvoliti primjena metodologije koje nisu zasnovane na nivoima procjene, uključujući metodologiju bilansa mase.

Da bi se obračunavali kao udio biomase sa nultom stopom u izvoru toka, biotečnosti i goriva iz biomase ispunjavaju propisane uslove održivosti i uštede emisije gasova sa efektom staklene bašte, dok biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase koja su proizvedena od otpada i ostataka osim ostataka iz poljoprivrede, ribarstva i šumarstva, ispunjavaju samo kriterijume uštede emisije gasova sa efektom staklene bašte.

Stav 5 ovog člana primjenjuje se na otpad i ostatke od kojih je prije pretvaranja u biogoriva, biotečnosti ili goriva iz biomase prethodno izrađen proizvod čijom su daljom preradom dobijena navedena goriva.

Električna energija, grijanje i hlađenje dobijeno preradom čvrstog komunalnog otpada nisu predmet kriterijuma za uštedu emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Kriterijumi za uštedu emisija gasova sa efektom staklene bašte primjenjuju se na postrojenja kojima se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte, bez obzira na geografsko porijeklo biomase.

Usklađenost sa kriterijumima za uštedu emisija gasova sa efektom staklene bašte ocjenjuje se na propisan način, a mogu se smatrati ispunjenim ako se dostave dokazi o nabavci količine biogoriva, biotečnosti ili biogasa koja se u evidenciji Evropske unije vodi kao prodana.

U slučaju naknadnog utvrđivanja neispunjenosti uslova vezanih za održivost prodatih količina, organ uprave koriguje verifikovane emisije u skladu sa tim.

Kada biomasa ne ispunjava uslove za održivost i uštedu emisija gasova sa efektom staklene bašte, udio ugljenika smatra se fosilnim udjelom.

Kada se u skladu sa odredbama ovog člana kriterijumi za uštedu emisija gasova sa efektom staklene bašte ne primjenjuju na biomasu, udio biomase sa nultom stopom jednak je udjelu biomase.

Utvrđivanje udjela biomase i fosilnog udjela

Član 28

Za goriva i materijale koji sadrže biomasu operater ili regulisani subjekat može pretpostaviti odsustvo biomase i primjeniti udio biomase od 0% ili primjeniti propisan nivo procjene iz Priloga 2.

Kada je u skladu sa zahtjevanim nivoom procjene potrebno udeo biomase u određenom gorivu ili materijalu utvrditi analizom, primjenjuje se odgovarajući standard i analitička metoda iz tog standarda, odobrena u planu.

Ako utvrđivanje udjela biomase u miješanom gorivu ili materijalu analizom iz stava 2 ovog člana nije tehnički primjenljivo ili bi dovelo do neopravdano visokih troškova, u planu se navodi alternativna metoda procjene, pri čemu se za goriva i materijale koji potiču iz proizvodnog procesa sa sljedljivim ulaznim tokovima procjena može zasnivati na materijalnom bilansu fosilnog udjela i udjela biomase koji ulaze, odnosno izlaze iz proizvodnog procesa.

Metode analize i procjene ne koriste se za utvrđivanje udjela biomase u prirodnom gasu koji se dobija iz gasovoda, osim za potrebe umanjenja emisija uračunavanjem udjela biomase sa nultom stopom u skladu sa propisanim uslovima.

Operater može utvrditi da je određena količina prirodnog gasa iz gasovoda biogas sa nultom stopom i u tom slučaju smatra da je udio biomase jednak udjelu biomase sa nultom stopom, što dokazuje fakturama o nabavci biogasa sa ekvivalentnim energetske sadržajem i organu uprave dostavlja dokaze da:

- nema duplog obračunavanja iste količine biogasa i da kupljeni biogas nije korišćen od strane drugog subjekata, između ostalog dostavljanjem potvrde o porijeklu;
- da su operater i snabdijevač biogasom povezani na istu gasovodnu mrežu.

Dokazivanje usklađenosti stavom 5 ovog člana vrši se na osnovu baza podataka koje omogućavaju praćenje prenosa biogasa, dokazujući nabavku količine biogasa koja se u takvoj bazi vodi kao prodata.

U slučaju naknadnog utvrđivanja neispunjenosti uslova vezanih za održivost prodatih količina, organ uprave koriguje verifikovane emisije u skladu sa tim.

Utvrđivanje udjela obnovljivih nebioloških goriva, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva i njihovih udjela sa nultom stopom

Član 29

Za goriva i materijale koji sadrže obnovljiva nebiološka goriva, reciklirana fosilna goriva ili sintetička niskokarbonska goriva potrebno je odrediti sljedeće faktore proračuna koji se odnose na sastav goriva, na osnovu bilansa mase:

- udio obnovljivih nebioloških goriva, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom;
- udio obnovljivih nebioloških goriva, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva.

Ako operater ili regulisani subjekat ne želi da koristi nultu stopu, za udio obnovljivih nebioloških goriva, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva mogu se

koristiti i drugi pristupi, kao što je materijalni bilans procesa miješanja ili proizvodnje iz kojih se dobija gorivo ili materijal.

Za goriva i materijale koji sadrže obnovljiva nebiološka goriva, reciklirana fosilna goriva ili sintetička niskokarbonska goriva za koja se u skladu sa stavom 1 ovog člana ne može utvrditi udio, pretpostavlja se odsustvo ovih goriva i primjenjuje udio od 0%.

Sadržaj ugljenika u obnovljivim nebiološkim gorivima, recikliranim fosilnim gorivima ili sintetičkim niskokarbonskim gorivima koji ispunjava uslove uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte smatra se ugljenikom sa nultom stopom.

Kada obnovljiva goriva nebiološkog porijekla ili reciklirana fosilna goriva ne ispunjavaju uslove uštede emisije gasova sa efektom staklene bašte, ugljenik koji sadrže smatra se fosilnim ugljenikom.

Sintetička niskokarbonska goriva smatraće se sintetičkim niskokarbonskim gorivima sa nultom stopom ukoliko je njihov sadržaj ugljenika bio predmet predaje emisijonih kredita, osim ako je kaptirani ugljen-dioksid sa nultom stopom.

Osim u slučajevima iz st. 6 i 8 ovog člana sadržaj ugljenika u sintetičkim niskokarbonskim gorivima smatra se fosilnim ugljenikom.

Udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranog fosilnog goriva ili sintetičkog niskokarbonskog goriva može se smatrati jednakim udjelu obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva sa nultom stopom kada je to gorivo dio toka prirodnog gasa iz gasovodne infrastrukture, što se dokazuje fakturama o nabavci obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva sa ekvivalentnim energetske sadržajem i organu uprave dostavlja dokaze da:

- nema duplog obračunavanja iste količine biogasa i da kupljeni biogas nije korišćen od strane drugog subjekta, između ostalog dostavljanjem potvrde o porijeklu;
- da su operater i snabdijevač biogasom povezani na istu gasovodnu mrežu.

Usklađenost sa kriterijumima za uštedu emisija gasova sa efektom staklene bašte ocjenjuje se na propisan način, a mogu se smatrati ispunjenim ako se dostave dokazi o nabavci količine obnovljivih nebioloških goriva, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva koja se u evidenciji Evropske unije vodi kao prodana.

U slučaju naknadnog utvrđivanja neispunjenosti uslova vezanih za održivost prodatih količina, organ uprave koriguje verifikovane emisije u skladu sa tim.

Korišćenje metodologije zasnovane na mjerenju

Član 30

Metodologije zasnovane na mjerenju koriste se u skladu sa relevantnim odredbama ovog pravilnika, za sve emisije azot sub-oksida (N_2O), kao i za kvantifikovanje prenesenog ugljen-dioksida a mogu se koristiti i za emisije ugljen-dioksida kada se za svaki izvor emisija ispunjava zahtijevani nivo procjene.

Uslovi za primjenu nivoa procjene

Član 31

Za svaki veći izvor emisija primjenjuju se sljedeći nivoi procjene:

- za postrojenja A kategorije najmanje nivoa procjene iz Priloga 2 dio 6.2;
- za ostala postrojenja najviše nivoa procjene iz Priloga 2 dio 6.1.

Operater može primijeniti nivo procjene niži za jedan stepen od zahtijevanog nivoa za postrojenja C kategorije i nivo procjene niži za dva stepena od zahtijevanog, za postrojenja A i B kategorije, pri čemu je minimalni nivo procjene 1, ukoliko dokaže organu uprave da zahtijevani nivo nije tehnički primjenljiv ili iziskuje neopravdane troškove.

Stav 2 ovog člana primjenjuje se i na manje izvore emisije iz člana 8 ovog pravilnika.

Mjerni standardi i laboratorije

Član 32

Sva mjerenja se izvode primjenom metoda koje su u skladu sa:

- standardom EN 14181 "Emisije iz stacionarnih izvora – Obezbeđenje kvaliteta automatskih mjernih sistema";
- standardom EN 15259 "Kvalitet vazduha - Mjerenje emisije iz stacionarnih izvora - Zahtjevi za mjerne presjeke i ravni i za ciljeve mjerenja, planiranje i izvještavanje";
- drugim relevantnim EN standardima, posebno EN ISO 16911-2 "Emisije iz stacionarnih izvora – ručno i automatsko utvrđivanje brzine i zapremine stope protoka u ispuštima"
- drugim odgovarajućim standardima, industrijskim smjernicama o najboljoj praksi ili druge naučno dokazane metodologije koje ograničavaju pristrasnost u uzorkovanju i mjerenju.

Operater razmatra sve relevantne aspekte sistema kontinuiranog merenja uključujući lokaciju opreme, kalibraciju, mjerenje, obezbeđivanje kvaliteta i kontrolu kvaliteta.

Laboratorije koje sprovode mjerenja, kalibraciju i procjene relevantne opreme za sisteme kontinuiranog mjerenja emisija gasova akreditovane u skladu sa standardom EN ISO/IEC 17025 – "Opšti zahtjevi za kompetentnost laboratorija za ispitivanje i laboratorija za etaloniranje - za relevantne analitičke metode ili aktivnosti kalibracije" ili uslove iz člana 23 ovog pravilnika.

Utvrđivanje emisija

Član 33

Godišnje emisije iz izvora emisija tokom perioda izveštavanja utvrđuju se sabiranjem svih satnih vrijednosti izmjerenih koncentracija gasova sa efektom staklene bašte pomnoženih sa satnim vrijednostima protoka dimnog gasa, pri čemu se za satne vrednosti uzima prosjek svih rezultata pojedinačnih mjerenja za dati sat rada.

Godišnje emisije ugljen-dioksida utvrđuju se na osnovu jednačine koja je data u Prilogu 2 dio 6, pri čemu se ugljen-monoksid ispušten u atmosferu uzima kao molarni ekvivalent ugljen-dioksida.

Godišnje emisije azot-suboksida (N₂O) utvrđuju se na osnovu jednačine koja je data u Prilogu 2 dio 6.

Ako u jednom postrojenju postoji nekoliko izvora emisija koji se ne mogu mjeriti kao jedan izvor emisija, operater zasebno mjeri emisije iz tih izvora i sabira rezultate kako bi dobio ukupne emisije određenog gasa u toku perioda izveštavanja.

Koncentracija gasa u dimnom gasu utvrđuje se kontinuiranim merenjem na reprezentativnoj mjernoj tački na jedan od sljedećih načina:

- direktnim mjerenjem;
- u slučaju visoke koncentracije dimnog gasa, proračunom koncentracije koristeći indirektno mjerenje koncentracije primjenom jednačine 3 koja je data u Prilogu 2, dio 6, i uzimajući u obzir izmjerene vrijednosti koncentracije svih ostalih komponenti toka gasa kao što je utvrđeno u planu monitoringa operatera.

Ako je primjenljivo, posebno se utvrđuje količina ugljen-dioksida koja potiče iz biomase, i to:

- metodom na osnovu proračuna, uz korišćenje analiza i uzorkovanja u skladu sa standardom EN ISO 13833 "Emisije iz stacionarnih izvora – određivanje udjela biomase (biogeno) i ugljen-dioksida fosilnog porijekla – radiokarbonsko uzorkovanje i utvrđivanje";

- drugom metodom zasnovanom na relevantnom standardu, uključujući ISO 18466 “Emisije iz stacionarnih izvora –biogeno utvrđivanje udjela ugljen-dioksida u dimnom gasu metodom bilansa”
- korišćenjem procjene koju je objavila Evropska komisija.

Kada metod koji predlaže operater podrazumijeva kontinuirano uzorkovanje iz toka izduvnog gasa primjenjuje se standard EN 15259 “Kvalitet vazduha — Mjerenje emisija iz stacionarnih izvora — uslovi mjerenja za mjerna mjesta i sekvence, cilj mjerenja, plan i izvještavanje”.

Plan uzorkovanja iz člana 22 ovog pravilnika potrebno je upodobiti sa učestalošću analiza i obezbjediti reprezentativnost uzoraka za cijelu izvještajnu godinu.

Kada metod koji predlaže operater podrazumijeva kontinuirano uzorkovanje iz toka izduvnog gasa i postrojenje koristi prirodni gas iz gasovoda, operater oduzima ugljen-dioksid iz biogasa sadržanog u prirodnom gasu od ukupnih emisija ugljen-dioksida.

Udio biomase utvrđen u skladu sa stavom 9 ovog člana smatra se udjelom biomase sa nultom stopom ako su za sva goriva i materijale koji dovode do emisija na koje se primjenjuje metodologija zasnovana na mjerenju ako se:

- u skladu sa članom 27 ovog pravilnika ne primjenjuju kriterijumi vezani za održivost i uštedu emisija gasova sa efektom staklene bašte, ili
- za 100% udjela biomase korišćenog goriva ili materijala može dokazati održivost i ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Uslov iz stava 10 alineja 2 ovog člana smatra se ispunjenim za biogas koji se prati putem evidencije o nabavci u skladu sa članom 28 ovog pravilnika.

Kada uslovi iz stava 10 ovog člana nijesu ispunjeni za goriva ili materijale koji uzrokuju emisije i na koje se primjenjuje metodologija zasnovana na mjerenju, udio biomase sa nultom stopom se za te materijale utvrđuje metodologijom na bazi proračuna u skladu sa ovim pravilnikom.

Operater može izuzeti iz ukupnih emisija toka izvora emisije udio biomase sa nultom stopom utvrđen u skladu sa stavom 10 ovog člana.

Kada metod koji predlaže operater podrazumijeva kontinuirano uzorkovanje iz toka izduvnog gasa i postrojenje koristi prirodni gas iz gasovoda, operater utvrđuje količinu ugljen-dioksida u biogasu laboratorijskim analizama i umanjuje dobijenu količinu od ugljen-dioksida sa nultom stopom utvrđenim u skladu sa stavom 10 ovog člana.

Operater koji koristi obnovljiva goriva nebiološkog porijekla, reciklirana fosilna goriva ili niskokarbonska sintetička goriva sa nultom stopom može od ukupnih emisija oduzeti emisije iz tih goriva.

Emisije iz obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva sa nultom stopom utvrđuju se korišćenjem metode na osnovu proračuna i dobijaju se množenjem podataka o aktivnosti relevantnog goriva preliminarnim emisionim faktorom i udjelom obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva sa nultom stopom.

Protok dimnog gasa za proračun iz stava 16 ovog člana utvrđuje se jednom od sljedećih metoda:

- proračunom na osnovu odgovarajućeg bilansa materijala, uzimajući u obzir sve značajne ulazne parametre, uključujući naročito ulazne količine, ulazni protok vazduha i efikasnost procesa za proračun emisije ugljen-dioksida, kao i proizvodnju, koncentraciju kiseonika, sumpor-dioksida i oksida azota među izlaznim parametrima;
- kontinuiranim mjerenjem na reprezentativnoj tački.

Agregacija podataka

Član 34

Srednje satne vrijednosti izračunavaju se za svaki parametar koji je relevantan za utvrđivanje emisija ili količina ugljen-dioksida, uključujući koncentracije i protok dimnog gasa, koristeći metodologiju zasnovanu na mjerenju i sve raspoložive podatke za dati sat.

Kada je bez dodatnih troškova moguće obezbijediti podatke za vremenski period kraći od sat vremena, operater koristi te podatke za izračunavanje godišnjih emisija.

Ako oprema za kontinuirano mjerenje nekog parametra u jednom dijelu sata ili referentnog perioda iz stava 2 ovog člana nije bila dostupna ili nije bila u upotrebi, operater računa odgovarajuću prosječnu satnu vrijednost srazmjerno preostalim podacima za dati sat ili kraći referentni period pod uslovom da je najmanje 80 % maksimalnog broja podataka dostupno za taj parametar.

Ako je dostupno manje od 80 % maksimalnog broja tačaka podataka za pojedine parametre vrši se potvrđivanje podataka proračunom u skladu sa članom 36 ovog pravilnika.

Nedostajući podaci

Član 35

Ako je dio mjerne opreme u okviru sistema za kontinuirano mjerenje van upotrebe više od pet uzastopnih dana u bilo kojoj kalendarskoj godini, operater bez odgađanja obavještava organ uprave i predlaže odgovarajuće mjere kojima će se poboljšati kvalitet predmetnog mjernog sistema.

Ako se za jedan ili više parametara metodologije zasnovane na mjerenju ne može osigurati validni satni podatak ili podatak za kraći referentni period jer je oprema bila nedostupna ili van upotrebe, utvrđuje se alternativna vrijednosti za svaku satnu vrijednost koja nedostaje.

Ako se za parametar koji se neposredno mjeri kao koncentracija ne može osigurati validni satni podatak ili podatak za kraći referentni period, alternativna vrijednost obračunava se kao zbir prosječne koncentracije i dvostruke standardne devijacije povezane s tim prosjekom, primjenom jednačine 4 iz Priloga 2 dio 6.

Ako za utvrđivanje alternativnih vrijednosti izvještajni period nije primjenljiv zbog značajnih tehničkih izmjena na postrojenju, operator sa organom uprave dogovara reprezentativni vremenski okvir za utvrđivanje prosjeka i standardne devijacije, po mogućnosti u trajanju od jedne godine.

Ako se ne mogu osigurati validni satni podaci za parametar koji nije koncentracija, operator dobija alternativnu vrijednost tog parametra pomoću odgovarajućeg modela bilansa mase ili bilansa energije procesa.

Validacija rezultata vrši se korišćenjem preostalih izmjerenih parametara dobijenih metodologijom zasnovanom na mjerenju i podatke pri normalnim uslovima rada, uzimajući u obzir vremenski period istog trajanja kao i period za koji podaci nedostaju.

Potvrđivanje podataka proračunom

Član 36

Vrijednosti emisija utvrđenih metodologijom zasnovanom na mjerenju, osim emisija emisija N₂O iz proizvodnje azotne kiseline i gasova sa efektom staklene bašte koji su preneseni do infrastrukture za transport ugljen-dioksida ili skladišnog geoprostora, potvrđuje se proračunom tako što se izračunavaju godišnje emisije svakog relevantnog gasa sa efektom staklene bašte za iste izvore emisija i tokove izvora, pri čemu nije potrebno koristiti nivoe procjene.

Inherentni ugljen-dioksid

Član 37

Inherentni ugljen-dioksid koji je prenesen u postrojenje, uključujući inherentni ugljen-dioksid sadržan u prirodnom gasu, otpadnom gasu (uključujući gas iz visokih peći i gas iz koksara) ili u ulaznim materijalima procesa (uključujući sintetički gas), uračunava se u emisijski faktor za taj tok izvora.

Ako inherentni ugljen-dioksid potiče iz aktivnosti za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte i zatim je prenesen iz postrojenja kao dio toka izvora u drugo postrojenje koje obavlja djelatnost za koju se takođe izdaje dozvola, on se ne ubraja u emisije iz postrojenja u kojem je nastao.

Pri utvrđivanju udjela biomase s nultom stopom, udjela obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva s nultom stopom ili udjela sintetičkih niskokarbonskih goriva s nultom stopom u inherentnom ugljen-dioksidu, operater postrojenja iz kojeg se ugljen-dioksid prenosi osigurava da se odabranom metodologijom praćenja sistemski ne potcjenjuju ukupne emisije tog postrojenja.

Kada se inherentni ugljen-dioksid ispušta ili prenosi van postrojenja u objekte odnosno pogone za koje se ne izdaje dozvola za emisije gasova sa efektom staklene bašte, on se ubraja u emisije iz postrojenja u kojem nastaje.

Količine prenesenog inherentnog ugljen-dioksida mogu se utvrđivati u postrojenju iz kojeg se prenosi i u postrojenju koje ga prima, pri čemu količine prenesenog i primljenog inherentnog ugljen-dioksida i odgovarajući udjeli biomase s nultom stopom, obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva s nultom stopom moraju biti identični.

Ako količine prenesenog i primljenog inherentnog ugljen-dioksida nisu identične, u izvještajima o emisijama postrojenja iz kojeg se prenosi i postrojenja koje prima koristi se aritmetička sredina obiju utvrđenih vrijednosti ako se odstupanje između vrijednosti može objasniti nesigurnošću mjernih sistema ili metode utvrđivanja, pri čemu se u izvještaju o emisijama navodi usklađivanje tih vrijednosti.

Ako se odstupanje između vrijednosti ne može objasniti odobrenim opsegom nesigurnosti mjernih sistema ili metode utvrđivanja, operater postrojenja iz kojeg se prenosi i postrojenja koje prima usklađuju vrijednosti primjenom konzervativnih korekcija odobrenih od organa uprave.

Preneseni ugljen-dioksid

Član 38

Operater od emisija iz postrojenja oduzima svaku količinu ugljen-dioksida koji potiče iz djelatnosti za koje se izdaje dozvola o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i ne potiče iz ugljenika s nultom stopom i ne ispušta se iz postrojenja, već se prenosi iz postrojenja u bilo koje od sljedećih postrojenja za koja je je izdata dozvola za geološko skladištenje ugljen-dioksida:

- postrojenje za kaptažu radi transporta i dugoročnog geološkog skladištenja u skladišnom geoprostoru;
- infrastrukturu za transport ugljen-dioksida radi dugoročnog geološkog skladištenja u skladišnom geoprostoru;
- skladišni geoprostor.

U godišnjim izvještajima o emisijama navodi se ime, adresa i kontakt podaci osobe za kontakt postrojenja iz kojeg se ugljen-dioksid prenosi odnosno postrojenja koje prima ugljen-dioksid, i ako je primjenljivo, njihove identifikacione oznake.

Za utvrđivanje količine ugljen-dioksida koja se prenosi iz jednog postrojenja ili infrastrukture za transport ugljen-dioksida u drugo postrojenje ili infrastrukturu za transport primjenjuje se metodologija zasnovana na proračunu ili metodologiju na osnovu mjerenja. Ako se primjenjuje metodologija na osnovu mjerenja, izvor emisija mora odgovarati tački mjerenja, a emisije se izražavaju kao količina prenesenog ugljen-dioksida.

Kad se za određivanje količine prenesenog ugljen-dioksida iz jednog postrojenja ili infrastrukture za transport ugljen-dioksida u drugo postrojenje ili infrastrukturu za transport koristi metodologija na osnovu mjerenja, operater koristi najviši nivo procjene iz Priloga 2 dio 6 ovog pravilnika, osim ako dokaže da korišćenje najvišeg nivoa procjene tehnički primjenljivo ili dovodi do neopravdano visokih troškova.

Količine prenesenog ugljen-dioksida mogu se utvrđivati u postrojenju iz kojeg se prenosi i u postrojenju koje ga prima, pri čemu količine prenesenog i primljenog ugljen-dioksida moraju biti identične.

Ako se u postrojenje za kaptazu prenosi ugljen-dioksid koji potiče iz materijala ili goriva koja sadrže udio ugljenika s nultom stopom, postrojenje iz kojeg se ugljen-dioksid prenosi od svojih emisija o kojima izvještava oduzima samo količinu ugljen-dioksida srazmjernu udjelu ugljenika koji ne potiče od ugljenika s nultom stopom.

Operater infrastrukture za transport ugljen-dioksida ili skladišnog geoprostora prati emisije nastale curenjem, fugitivne emisije i ispuštene emisije iz bilo kojeg postrojenja iz stava 1, uključujući ugljen-dioksid koji potiče od subjekata za koje se ne izdaje dozvola o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i u izveštaju navodi te emisije kao fosilni ugljen-dioksid.

Operater infrastrukture za transport ugljen-dioksida može u emisije o kojima se izvještava u određenom izvještajnom periodu uključiti bilo koji ugljen-dioksid u tranzitu koji je prenesen u drugo postrojenje ili infrastrukturu za transport ugljen-dioksida najkasnije do 31. januara sljedeće godine.

Operater iz stava 9 ovog člana svake godine sastavlja inventar ugljen-dioksida koji ulazi u infrastrukturu za transport i izlazi iz nje, a posebno izvještava o svim količinama ugljen-dioksida u tranzitu.

Emisije trajno hemijski vezane u proizvod

Član 39

Od emisija iz postrojenja oduzima se bilo koja količina ugljen-dioksida koja potiče od ugljenika sa nultom stopom iz aktivnosti za koje se izdaje dozvola za emisije gasova s efektom staklene bašte, a koji se ne ispušta iz postrojenja već je trajno hemijski vezan u proizvod.

U slučaju ugljen-dioksida koji potiče iz materijala ili goriva koji sadrže udio ugljenika s nultom stopom, od emisija postrojenja oduzima se samo količina ugljen-dioksida koji je trajno hemijski vezan u proizvod, srazmjerno udjelu ugljenika koji nije ugljenik s nultom stopom.

Pri utvrđivanju količine ugljen-dioksida vezanog u proizvod, koji ispunjava uslove iz stava 1 ovog člana, primjenjuje se:

- standardna metodologija u skladu s Prilogom 2 dio 2 i dio 4, ili
- bilans mase korišćenjem goriva i materijale koji ulaze u proces u kojem se ugljen-dioksid hemijski veže i izlazi iz tog procesa kao relevantni tokovi izvora za taj proračun, uzimajući u obzir sve emisije uslijed sagorijevanja povezane s tim procesom.

U slučaju iz stava 3 alineja 2 ovog člana koristi se najviši nivo procjene utvrđen u Prilogu 2 ovog pravilnika za djelatnost iz koje proizilazi ugljen-dioksid.

Uz odobrenje organa uprave može se koristiti nivo procjene koji je za jedan stepen niži, ukoliko se dokaže da korišćenje najvišeg propisanog nivoa nije tehnički primjenljivo ili dovodi do neopravdano visokih troškova.

Upotreba i prenos azot-suboksida

Član 40

Ako N_2O potiče iz aktivnosti za koje se izdaje dozvola za emisije gasova s efektom staklene bašte, i kod kojih je N_2O utvrđen kao relevantan, i ako postrojenje ne ispušta N_2O , već ga prenosi u drugo postrojenje koje prati emisije i izvještava o njima u skladu s ovim pravilnikom, on se ne ubraja u emisije iz postrojenja u kojem nastaje.

Postrojenje koje prima N_2O od postrojenja iz stava 1 ovog člana prati odgovarajuće tokove gasa primjenom metodologija koje su propisane ovim pravilnikom kao da N_2O nastaje u samom postrojenju koje prima N_2O .

Međutim, ako se N_2O stavlja u boce ili se upotrebljava kao gas u proizvodima tako da se ispušta van postrojenja ili ako se prenosi van postrojenja u objekte koji nisu povezani sa trajnim geolškim skladištenjem, ubraja se u emisije iz postrojenja u kojem nastaje, osim količina N_2O za koje operater postrojenja u kojem N_2O nastaje može dokazati da je N_2O uništen upotrebom odgovarajuće opreme za prečišćavanje emisija.

Operateri postrojenja iz kojeg se N_2O prenosi, odnosno koje prima N_2O u svom godišnjem izvještaju o emisijama navode identifikacionu oznaku postrojenja kojem su prenijeli, odnosno od kojeg su primili N_2O , ako je to relevantno.

Za utvrđivanje količine N_2O koja se prenosi iz jednog postrojenja u drugo operater koristi metodologiju na osnovu mjerenja.

Izvor emisije odgovara tački mjerenja, a emisije se izražavaju kao količina prenesenog N_2O .

Za utvrđivanje količine N_2O koja se prenosi iz jednog postrojenja u drugo, operater koristi najviši nivo procjene utvrđen u Prilogu 2 dio 6.

Operater može koristiti nivo procjene niži za jedan stepen od traženog, ako dokaže da korišćenje zahtijevanog nivoa procjen nije tehnički primjenljivo ili dovodi do neopravdano visokih troškova.

Operateri mogu utvrditi količine N_2O koji je prenesen van postrojenja i u postrojenju iz kojeg se prenosi N_2O i u postrojenju koje prima N_2O , u tim slučajevima odgovarajuće odredbe člana 38 se primjenjuju prema potrebi.

Vazduhoplovne aktivnosti i identifikacija opratora vazduhoplova

Član 41

Operator vazduhoplova prati i izvještava o emisijama i efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO_2 iz svih vazduhoplovnih aktivnosti u skladu sa zakonom, koje taj operator vazduhoplova obavi i za koje je odgovoran tokom izvještajnog perioda.

Sve vazduhoplovne aktivnosti iz stava 1 ovog člana, odnosno letovi, svrstavaju se u kalendarsku godinu u skladu s vremenom uzlijetanja koje se mjeri prema usklađenom svjetskom vremenu.

Za identifikaciju jedinstvenog operatora vazduhoplova koji je odgovoran za let, koristi se pozivni znak za kontrolu leta utvrđen u tački 7 obrasca plana leta Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo (ICAO).

Operator leta utvrđuje se na osnovu pozivnog znaka na sljedeći način:

- ako tačka 7 obrasca plana leta sadrži ICAO oznaku za operatora vazduhoplova, jedinstveni operator vazduhoplova je operator vazduhoplova kojem je dodijeljena ta ICAO oznaka;

- ako je u tački 7 obrasca plana leta navedena država ili zajednička oznaka i registarska oznaka vazduhoplova koja je izričito navedena operativnoj licenci za obavljanje vazdušnog saobraćaja (ili ekvivalentnoj potvrdi) ili u dokumentu koji je izdala određena država i u kojem se identifikuje operator vazduhoplova, tada je jedinstveni operator vazduhoplova pravno ili fizičko lice na koje glasi ta licenca ili potvrda ili koje je navedeno u tom dokumentu.

Ako se jedinstveni operator vazduhoplova ne može identifikovati na osnovu pozivnog znaka, jedinstveni operator vazduhoplova koji je odgovoran za određeni let je pravno ili fizičko lice koje zapošljava ili je u drugom ugovornom odnosu s kapetanom na tom letu.

Ako identitet operatora vazduhoplova nije poznat, nadležni organ će smatrati vlasnika vazduhoplova operatorom vazduhoplova, osim ako vlasnik vazduhoplova dokaže identitet odgovornog operatora vazduhoplova.

Metodologija praćenja emisija iz vazduhoplovnih aktivnosti

Član 42

Operator vazduhoplova utvrđuje godišnje emisije ugljen-dioksida iz vazduhoplovnih djelatnosti u skladu sa zakonom, množenjem godišnje potrošnje svakog čistog goriva (izražene u tonama) odgovarajućim emisionim faktorom, dok se za miješana vazduhoplovna goriva utvrđuje teoretska količina svakog čistog goriva na osnovu ukupne količine predmetnog miješanog vazduhoplovnog goriva i odgovarajućih podataka o sastavu, primjenjujući sljedeće:

- ako gorivo sadrži biomasu, udio biomase utvrđuje se u skladu s članom 44 ovog pravilnika;
- ako gorivo sadrži obnovljiva goriva nebiološkog porijekla, reciklirana fosilna goriva ili niskokarbonska sintetička goriva udio ovih goriva se utvrđuje u skladu sa članom 46 ovog pravilnika;
- ako udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva nije jednak nuli i ako operator vazduhoplova želi da primjeni nultu stopu, udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva s nultom stopom utvrđuje se u skladu s članom 47 ovog pravilnika;
- ako udio biomase s nultom stopom, udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva s nultom stopom nije jednak nuli, operator vazduhoplova izračunava udio s nultom stopom kao zbir udjela biomase s nultom stopom, udjela obnovljivih goriva nebiološkog porijekla i recikliranih fosilnih goriva s nultom stopom i udjela sintetičkih niskokarbonskih goriva s nultom stopom, pri čemu je fosilni udio zbir svih udjela bez nulte stope;
- količinu svakog čistog goriva utvrđuje se kao ukupna količina miješanog vazduhoplovnog goriva pomnožena s odgovarajućim udjelom.

Ako se u skladu sa stavom 1 alineja 4 ovog člana ne izračunava udio s nultom stopom, fosilni udio iznosi 100 %.

Za potrebe ocjene graničnih vrijednosti emisija i izvještavanja o emisijama prema Međunarodnoj organizaciji za civilno vazduhoplovstvo (ICAO), operator vazduhoplova utvrđuje emisije ugljen-dioksida množenjem godišnje potrošnje svakog goriva s njegovim preliminarnim emisionim faktorom.

Utvrđivanje potrošnje goriva za pojedini let i za pojedino gorivo, uključujući i gorivo koje utroši pomoćni generator utvrđuje se primjenom jedne od metoda iz Priloga 3 Dio 1.

Operator vazduhoplova bira metodu kojom se dobijaju najpotpuniji i pravovremeni podaci uz najnižu nesigurnost, a koja pritom ne dovodi do neopravdano visokih troškova.

Utvrđivanje podataka o punjenju gorivom vrši se na osnovu:

- mjerenja koje obavlja dobavljač goriva, koje je dokumentovano otpremnicom goriva ili računima za svaki let;
- podataka iz mjernih sistema u vazduhoplovu koji se bilježe u evidenciji o masi i ravnoteži, u tehničkom dnevniku vazduhoplova ili se prenose elektronskim putem od vazduhoplova do operatora vazduhoplova.

Stanje goriva koje se nalazi u rezervoaru utvrđuje se pomoću podataka iz mjernih sistema u vazduhoplovu i koji se bilježe u evidenciji o masi i ravnoteži, u tehničkom dnevniku vazduhoplova ili se prenose elektronskim putem od vazduhoplova do operatora vazduhoplova.

Ako se količina punjenja goriva ili količina goriva koja je preostala u rezervoarima utvrđuje u zapreminskim jedinicama, izraženo u litrima, ta količina se pretvara iz zapremine u masu pomoću vrijednosti gustine, pri čemu se upotrebljava gustina goriva (koja može biti stvarna ili standardna vrijednost od 0,8 kg po litru) koja se koristi iz operativnih i sigurnosnih razloga.

Postupak za informisanje o upotrebi stvarne ili standardne vrijednosti gustine goriva opisuje se u planu praćenja, zajedno s upućivanjima na relevantnu dokumentaciju operatora vazduhoplova.

Za potrebe proračuna iz stava 1 ovog člana koriste se standardni emisijski faktori iz Priloga 3, koje Operator vazduhoplova koristi kao preliminarne emisijske faktore.

Za alternativna vazduhoplovna goriva koja nisu biogoriva, obnovljiva goriva nebiološkog porijekla, reciklirana fosilna goriva ili niskokarbonska sintetička goriva emisijski faktor se utvrđuje na osnovu analize, u skladu sa ovim pravilnikom.

Za goriva iz stava 11 ovog člana utvrđuje se neto kalorična vrijednost, o kojoj se izvještava u obliku napomene.

Izuzetno od stava 11 ovog člana, operator vazduhoplova može uz odobrenje organa uprave izvesti emisijski faktor ili sadržaj ugljenika na kojem se on zasniva ili neto kaloričnu vrijednost za komercijalna goriva iz evidencije o nabavci predmetnog goriva koju dostavlja dobavljač goriva, pod uslovom da su izvedeni na osnovu međunarodno prihvaćenih standarda i da se ne mogu primijeniti emisijski faktori iz Priloga 3 Dio 1.

Upotreba alternativnih vazduhoplovnih goriva

Član 43

Količina upotrijebljenih alternativnih vazduhoplovnih goriva se prati i o toj količini se izvještava za svaki let ili par aerodroma.

Ako se alternativna vazduhoplovna goriva isporučuju vazduhoplovu u šaržama koje se mogu fizički identifikovati, organu uprave se dostavlja zadovoljavajući dokaz da se alternativno vazduhoplovno gorivo pripisuje letu neposredno nakon punjenja goriva za taj let.

Ako se nekoliko letova nakon toga obavlja bez punjenja goriva između tih letova, operator vazduhoplova dijeli količinu alternativnog goriva i dodjeljuje je tim letovima srazmjerno emisijama iz tih letova izračunatim primjenom preliminarne emisije faktora.

Ako se alternativna vazduhoplovna goriva ne mogu fizički pripisati određenom letu na određenom aerodromu, gorivo se pripisuje letovima tog operatora za koje se moraju predati emisijski krediti srazmjerno emisijama iz tih odlaznih letova s tog aerodroma izračunatim primjenom preliminarne emisije faktora.

U slučaju iz stava 3 ovog člana, organu uprave se dostavlja zadovoljavajući dokaz da je alternativno vazduhoplovno gorivo isporučeno u sistem za snabdijevanje gorivom na odlaznom aerodromu u predmetnom izvještajnom periodu odnosno tri mjeseca prije početka ili tri mjeseca nakon završetka tog izvještajnog perioda.

U skladu sa st. 2, 3 i 4 ovog člana, organu uprave se dostavlja dokaz da:

- ukupna navedena količina alternativnog vazduhoplovnog goriva ne premašuje ukupnu potrošnju goriva tog operatora vazduhoplova za letove za koje se predaju emisioni krediti i čija je polazna tačka aerodrom na kojem se isporučuje alternativno vazduhoplovno gorivo;
- količina alternativnog vazduhoplovnog goriva za letove za koje se predaju emisioni krediti ne premašuje ukupnu količinu kupljenog alternativnog vazduhoplovnog goriva od koje se oduzima ukupna količina alternativnih vazduhoplovnih goriva prodatih trećim stranama;
- odnos između alternativnih vazduhoplovnih goriva i fosilnih goriva pripisanih letovima agregiranih po paru aerodroma ne premašuje najveće ograničenje miješanja za tu vrstu goriva kako je sertifikovano u skladu s priznatom međunarodnom normom;
- ne dolazi do dvostrukog računanja iste količine alternativnog vazduhoplovnog goriva, a posebno da kupljeno alternativno vazduhoplovno gorivo nije navedeno kao upotrijebljeno u nekom od prethodnih izvještaja ili u nekom drugom sistemu za trgovanje emisijama ili da neki drugi operator vazduhoplova ne tvrdi da je upotrijebio to gorivo.

U skladu sa stavom 6 al.1, 2 i 3 ovog člana pretpostavlja se da je svako gorivo preostalo u rezervoarima nakon leta i prije punjenja 100 % fosilno gorivo.

Za potrebe dokazivanja usklađenosti sa uslovima iz stava 6 alineja 4 ovog člana mogu se koristiti podaci iz baze podataka Evropske unije za praćenje tečnih i gasovitih obnovljivih goriva i recikliranih fosilnih goriva.

Utvrđivanje udjela biomase za biogoriva

Član 44

Pri utvrđivanju udjela biomase u miješanim vazduhoplovnim gorivima koja sadrže biogoriva, operator vazduhoplova može pretpostaviti da nema biogoriva i primijeniti standardni fosilni udio od 100 % ili može utvrditi udio biogoriva u skladu sa odredbama ovog člana.

Za čista biogoriva koristi se standardna vrijednost udjela biomase od 100 %.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, operator vazduhoplova koji koristi miješana vazduhoplovna goriva koja sadrže biogoriva može odlučiti pratiti sadržaj biogoriva i sadržaj fosilnih vazduhoplovnih goriva kao odvojene tokove izvora ako dokazi koje su dostavili dobavljači goriva omogućavaju takav pristup.

Ako su biogoriva fizički pomiješana s fosilnim gorivima i dostavljena vazduhoplovima u šaržama koje se mogu fizički identifikovati, udio biomase može se utvrditi analizom, na osnovu relevantnog standarda i analitičkih metoda propisanih ovim pravilnikom i odobrenih planom praćenja.

Procjena udjela biogoriva može se utvrditi na osnovu materijalnog bilansa kupljenih miješanih fosilnih goriva i biogoriva, ukoliko operator vazduhoplova dostavi nadležnom organu dokaze da bi zahtijevane analize dovele do neopravdano visokih troškova ili da nisu tehnički primjenljive.

Ako je udio biomase utvrđen primjenom bilansa mase uz verifikaciju održivosti i uštede emisija sa efektom staklene bašte, nijesu potrebni dokazi o neopravdano visokim troškovima i tehničkoj primjenljivosti.

Ako se kupljene šarže biogoriva ne isporučuju fizički određenom vazduhoplovu, operator vazduhoplova ne koristi analize za utvrđivanje udjela biomase u upotrijebljenim gorivima.

Operator vazduhoplova može utvrditi udio biomase pomoću evidencije o nabavci biogoriva istovetnog energetskog sadržaja.

Prihvatljiva vazduhoplovna goriva

Član 45

Pri praćenju i izvještavanju o emisijama iz vazduhoplovnih aktivnosti u skladu sa zakonom, komercijalni operator vazduhoplova uspostavlja, dokumentuje, sprovodi i održava pisani postupak za praćenje svih količina čistog prihvatljivog vazduhoplovnog goriva (u tonama) upotrijebljenog za podzvučne letove i u svojem godišnjem izvještaju o emisijama u posebnoj napomeni navodi količine prihvatljivih vazduhoplovnih goriva.

Za svaku navedenu količinu prihvatljivog vazduhoplovnog goriva iz stava 1 ovog člana prilaže se potvrda o verifikaciji održivosti i uštede emisije gasova s efektom staklene bašte ili druga propisana potvrda o održivom vazдушnom saobraćaju.

Organ uprave može operatoru vazduhoplova dopustiti korišćenje podataka iz baze podataka Evropske unije za praćenje tečnih i gasovitivih obnovljivih goriva i recikliranih fosilnih goriva.

U slučaju naknadnog utvrđivanja neispunjenosti uslova vezanih za održivost prodatih količina, organ uprave koriguje verifikovane količine čistih prihvatljivih vazduhoplovnih goriva u skladu sa tim.

Za miješana vazduhoplovna goriva operator vazduhoplova može pretpostaviti da nema prihvatljivog vazduhoplovnog goriva i primijeniti standardni fosilni udio od 100 % ili može utvrditi količinu čistog prihvatljivog vazduhoplovnog goriva u skladu sa ovim članom.

Količina čistog prihvatljivog vazduhoplovnog goriva utvrđuje se kao zbir čistih alternativnih goriva prihvatljivih u skladu sa članom 42 ovog pravilnika.

Čista prihvatljiva goriva pripisuju se svakom letu ili paru aerodroma na sljedeći način:

- ako se prihvatljiva vazduhoplovna goriva isporučuju vazduhoplovu u šaržama koje se mogu fizički identifikovati, organu uprave se dostavlja zadovoljavajući dokaz da se prihvatljivo vazduhoplovno gorivo pripisuje letu neposredno nakon punjenja goriva za taj let;
- ako se nekoliko letova nakon toga obavlja bez punjenja goriva između tih letova, operator vazduhoplova dijeli količinu prihvatljivih vazduhoplovnih goriva i dodjeljuje je tim letovima srazmjerno emisijama iz tih letova izračunatim primjenom preliminarnog emisnog faktora;
- ako se prihvatljiva vazduhoplovna goriva ne mogu fizički pripisati određenom letu na određenom aerodromu, operator vazduhoplova pripisuje gorivo svojim letovima za koje predaje emisione kredite srazmjerno emisijama iz tih odlaznih letova s tog aerodroma izračunatim primjenom preliminarnog emisnog faktora.

U slučaju iz stava 7 alineja 3 ovog člana, organu uprave se dostavlja dokaz da je prihvatljivo vazduhoplovno gorivo isporučeno u sistem za snabdijevanje gorivom na odlaznom aerodromu u predmetnom izvještajnom periodu odnosno tri mjeseca prije početka ili tri mjeseca nakon završetka tog izvještajnog perioda.

U skladu sa stavom 7 ovog člana organu uprave se dostavljaju dokazi da:

- ukupna navedena količina prihvatljivog vazduhoplovnog goriva ne premašuje ukupnu potrošnju goriva tog operatora vazduhoplova za letove za koje je obavezna predaja emisijama kredita i za unutrašnje letove ili letove do najudaljenijih regija Evropske unije ili između tih regija, i gdje je e polazna tačka aerodrom na kojem se isporučuje prihvatljivo vazduhoplovno gorivo;
- količina prihvatljivog vazduhoplovnog goriva za letove za koje je obavezna predaja emisijama kredita i za unutrašnje letove ili letove do najudaljenijih regija Evropske unije ili između tih regija ne premašuje ukupnu

- količinu kupljenog prihvatljivog vazduhoplovnog goriva od koje se oduzima ukupna količina prihvatljivih vazduhoplovnih goriva prodatih trećim stranama;
- odnos između prihvatljivih vazduhoplovnih goriva i fosilnih goriva pripisanih letovima agregiranih po paru aerodroma ne premašuje najveće ograničenje miješanja za tu vrstu goriva kako je sertifikovano u skladu s priznatim međunarodnim standardima;
 - ne dolazi do dvostrukog računanja iste količine prihvatljivog vazduhoplovnog goriva, a posebno da kupljeno prihvatljivo vazduhoplovno gorivo nije navedeno kao upotrijebljeno u nekom od prethodnih izvještaja ili u nekom drugom sistemu trgovine emisijama ili da neki drugi operator vazduhoplova ne tvrdi da je upotrijebio to gorivo.

U skladu sa stavom 9 al. 1, 2 i 3 ovog člana pretpostavlja se da je svako gorivo preostalo u rezervoarima nakon leta i prije punjenja 100 % neprihvatljivo gorivo.

Za dokazivanje ispunjenosti uslova iz stava 9 alineja 4 ovog člana operator vazduhoplova može koristiti podatke iz baze podataka Evropske unije za praćenje tečnih i gasovitivih obnovljivih goriva i recikliranih fosilnih goriva.

Utvrđivanje udjela obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i sintetičkih niskokarbonskih goriva

Član 46

Operator vazduhoplova može pretpostaviti da nema obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i sintetičkih niskokarbonskih goriva u miješanim vazduhoplovnim gorivima i primijeniti standardni fosilni udio od 100 % ili može utvrditi udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i sintetičkih niskokarbonskih goriva u skladu sa ovim članom.

Za čista obnovljiva goriva nebiološkog porijekla i reciklirana fosilna goriva ili sintetička niskokarbonska goriva koristi se standardna vrijednost od 100 % udjela obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i sintetičkih niskokarbonskih goriva, zavisno od slučaja.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, operator vazduhoplova koji koristi miješana vazduhoplovna goriva koja sadrže obnovljiva goriva nebiološkog porijekla i reciklirana fosilna goriva ili sintetička niskokarbonska goriva može pratiti sadržaj tih goriva i sadržaj drugih fosilnih vazduhoplovnih goriva kao odvojene tokove izvora ako dokazi koje su dostavili dobavljači goriva omogućavaju takav pristup.

Ako su obnovljiva goriva nebiološkog porijekla i reciklirana fosilna goriva ili sintetička niskokarbonska goriva fizički pomiješana s fosilnim gorivima i isporučena vazduhoplovu u šaržama koje se mogu fizički identifikovati, procjena sadržaja tih goriva može se zasnivati na bilansu mase, pri čemu se uzima u obzir miješanje fosilnih goriva i kupljenih obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva.

Kada se kupljene šarže obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva ne isporučuju fizički određenom vazduhoplovu, operator vazduhoplova može utvrditi udio tih goriva na osnovu evidencije o nabavci goriva istovetnog energetskeg sadržaja.

Uslovi za pripisivanje nulte stope

Član 47

Udio biomase u miješanom vazduhoplovnom gorivu može se uračunati u udio biomase s nultom stopom samo u mjeri u kojoj je sadržaj biogoriva ispunjava uslove održivosti i uštede emisija gasova s efektom staklene bašte.

Udio obnovljivih goriva obnovljivih goriva nebiološkog porijekla i recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva u miješanom vazduhoplovnom gorivu može se uračunati u udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva s nultom stopom samo u mjeri u kojoj sadržaj tih goriva ispunjava uslove održivosti i uštede emisija gasova s efektom staklene bašte.

Operator vazduhoplova može prijaviti biogoriva s nultom stopom, obnovljiva goriva nebiološkog porijekla, reciklirana fosilna goriva ili sintetička niskokarbonska goriva s nultom stopom samo u mjeri u kojoj su ta goriva s nultom stopom u skladu s maksimalnom količinom korišćenog goriva utvrđenom u skladu sa članom 43 ovog pravilnika, za letove za koje je obavezna predaja emisijih kredita.

Izvori nesigurnosti

Član 48

Operator vazduhoplova kod odabira metodologije praćenja u skladu s članom 42 ovog pravilnika, uzima u obzir izvore nesigurnosti i povezane nivoe nesigurnosti.

Operator vazduhoplova redovno sprovodi relevantne nadzorne aktivnosti, uključujući unakrsnu provjeru između količine napunjenog goriva koja je navedena u računima i količine napunjenog goriva koja je dobijena mjerenjem u vazduhoplovu i preuzima korektivne mjere ako se uoče značajna odstupanja.

Proračun ekvivalenta CO₂ za efekte vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂

Član 49

Efekti vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂, a koji proizlaze iz aktivnosti aviona s mlaznim motorima, prate se i izražavaju u ekvivalentu CO₂ (CO₂(e)) po letu.

Operator vazduhoplova izračunava CO₂(e) po letu koristeći globalni potencijal zagrijavanja (GWP), konkretno GWP₂₀, GWP₅₀ i GWP₁₀₀, čime se dobijaju vrijednosti CO₂(e) za tri vremenska razdoblja (20, 50 i 100 godina) za svaki let koji se prati.

Operator vazduhoplova koristi efikasnost definisanu ovim pravilnikom i NEATS alatom radi poboljšanja GWP-a iz stava 2 ovog člana za proračun CO₂(e) po letu, osim ako operator vazduhoplova ne dokaže da nije moguće koristiti ovaj parametar.

Za proračun CO₂(e) po letu primjenjuje se pristup obuhvata sljedeće:

- modul za sagorijevanje goriva i modul za procjenu emisija, koji su opisani u Prilogu 3;
- metodu C, koja se zasniva na vremenskim uslovima, i metodu D, koja se zasniva na pojednostavnjenom pristupu na osnovu lokacije, koje su navedene u Prilogu 3;
- pristup na osnovu standardnih vrijednosti, koji se primjenjuje u slučaju nedostatka podataka.

Metode C i D iz stava 4 alineja 2 ovog člana zasnivaju se na ulaznim podacima iz modula iz stava 4 alineja 1 ovog člana podacima operatora vazduhoplova i relevantnim meteorološkim podacima operatora vazduhoplova ili trećih strana.

Svaki operator vazduhoplova primjenjuje metodu C za proračun CO₂(e) po letu.

Izuzetno od stava 6 ovog člana, mali zagađivači mogu primjenjivati metodu D.

Za primjenu modela za proračun CO₂(e) za svoje letove operatori vazduhoplova moraju ispunjavati sve sljedeće uslove, bez obzira na to koriste li NEATS, sopstvene informatičke alate ili informatičke alate trećih strana ili kombinuju NEATS i te alate:

- ti alati moraju ispunjavati zahtjeve iz Priloga 3 u pogledu modula za procjenu emisija;

- ako su potrebni dodatni meteorološki podaci ti alati moraju koristiti isti zajednički referentni model za numeričko prognoziranje vremena (NWP) i meteorološke podatke kao što su oni koji su dati u NEATS-u;
- ti alati moraju za potrebe verifikacije omogućavati i olakšavati pristup praćenim podacima;
- ti alati moraju osiguravati sigurno čuvanje praćenih podataka najmanje dvije godine, uz funkcije sigurnosnog kopiranja i oporavka;
- ti alati moraju biti u skladu s principima korišćenja automatizovanih sistema za procjenu emisija.

Ako operator vazduhoplova planira da koristiti alate iz stava 8 ovog člana, osim modula za sagorijevanje goriva, dostavlja Evropskoj komisiji tehničke specifikacije tih alata radi provjere njihove usklađenosti.

Praćenje podataka

Član 50

Operator vazduhoplova prati podatke navedene u Prilogu 3 između ostalog pomoću uređaja za snimanje podataka o letu, ako je dostupan.

Prilikom praćenja nekih ili svih podataka, operator vazduhoplova može se osloniti na NEATS i nezavisne izvore trećih strana kao što je Eurocontrol.

Ako podaci nedostaju, a operator vazduhoplova dokazao je da ne može pribaviti te podatke putem NEATS-a ili drugih metoda, operator vazduhoplova koristi standardne vrijednosti iz Priloga 3.

Operator vazduhoplova može zahtijevati od organa uprave da određene podatke koje mu je dostavio smatra povjerljivima.

Verifikatoru se omogućava pristup svim podacima koji su potrebni za verifikaciju, uključujući i povjerljive podatke.

Ako nije moguće koristiti NEATS zbog njegove nedostupnosti, operator vazduhoplova prati barem informacije o letu i svojstva vazduhoplova po letu, na osnovu kojih izračunava CO₂(e) po letu dok NEATS nije dostupan.

Ako nije moguće koristiti zajednički referentni model NWP-a zbog njegove nedostupnosti u NEATS-u, operator vazduhoplova, izuzetno od člana 49 ovog pravilnika, primjenjuje metodu D do ponovnog uspostavljanja dostupnosti zajedničkog referentnog modela za NWP, nakon čega nastavlja sa korišćenjem propisane metodologije.

Formati za razmjenu podataka elektronskim putem

Član 51

Obrasci ili specifikacije oblika datoteka za dostavljanje planova praćenja, izmjena plana praćenja, godišnjih izvještaja o emisijama, izvještaja o verifikaciji i izvještaja o poboljšanjima sadrže minimalno informacije koje su obuhvaćene u elektronskim obrascima ili specifikacijama oblika datoteka koje objavljuje Evropska komisija.

Pri utvrđivanju obrazaca i specifikacija oblika datoteka iz stava 1 ovog člana bira se jedna od dvije navedene mogućnosti:

- specifikacije oblika datoteka koji se zasniva na XML jeziku, koji se koristi za izvještavanje u okviru sistema za trgovanje emisijama;
- obrasci objavljeni u obliku čitljivom u standardno korišćenom softveru, uključujući proračunske tabele i datoteke programa za obradu teksta.

Planovi praćenja za stacionarna postrojenja, regulisane subjekte i operatere vazduhoplova, uključujući i praćenje efekata vazduhoplovstva koji se ne odnose na emisije ugljen-dioksida, sačinjavaju se u skladu sa odredbama ovog člana, pomoću elektronskih

obrazaca objavljenih na internet stranici organa državne uprave nadležnog za poslove životne sredine (u daljem tekstu: Ministarstvo).

Korišćenje automatizovanih sistema

Član 52

Za razmjenu podataka elektronskim putem u skladu sa članom 51 ovog pravilnika mogu se koristiti automatizovani sistemi, ako u skladu sa aktuelnim tehnologijama i na ekonomičan način obezbjeđuju:

- integritet podataka, čime se spriječava izmjena elektronskih poruka prilikom prenosa;
- tajnost podataka upotrebom sigurnosnih tehnika, uključujući tehnike šifriranja podataka, kako bi se osiguralo da su podaci dostupni samo onome kome su namijenjeni i da neovlašćene osobe ne mogu presresti te podatke;
- vjerodostojnost podataka, kako bi se osiguralo da je identitet pošiljaoca i primaoca podataka poznat i potvrđen;
- nemogućnost odbijanja podataka, kako bi se osiguralo da jedna strana u prenosu podataka ne može tvrditi da nije primila podatke niti da druga strana može tvrditi da nije poslala podatke, korišćenjem metoda kao što su tehnike potpisivanja ili nezavisnog nadzora nad zaštitom sistema.

Ako se automatizovani sistem koristi za komunikaciju između organa uprave, operatera, operatora vazduhoplova, verifikatora i nacionalnog akreditacionog tijela i zasniva na specifikacijama formata podataka u skladu sa članom 51 ovog pravilnika, svaki takav sistem se prilagođava aktuelnom tehnološkom napretku da bi se omogućila kontrola pristupa, tako da samo ovlašćene osobe mogu da čitaju, upisuju ili mijenjaju podatke, kroz primjenu tehnoloških mjera kojima se obezbjeđuje:

- ograničenje fizičkog pristupa računarskoj opremi koja pokreće automatizovane sisteme pomoću fizičkih barijera;
- ograničenje logičkog pristupa automatizovanim sistemima, upotrebom tehnologije za identifikaciju, autentifikaciju i autorizaciju pristupa;
- dostupnost podataka, čak i nakon dužjeg vremenskog perioda i mogućeg uvođenja novog softvera;
- revizorski trag, kako bi se osiguralo da se izmjene podataka mogu u bilo kojem trenutku naknadno pronaći i analizirati.

Kategorizacija regulisanih subjekata i tokova goriva

Član 53

Da bi se utvrdili minimalni uslovi nivoa procjene za faktore proračuna, regulisani subjekti razvrstavaju se u sljedeće kategorije:

- subjekat A kategorije, kod kojeg su od 2027. do 2030. prosječne verifikovane godišnje emisije u dvije godine koje prethode izvještajnom periodu prije primjene faktora opsega, uz izuzeće ugljen-dioksida iz goriva s nultom stopom, jednake ili manje od 50 000 tona CO₂(e);
- subjekat B kategorije, kod kojeg su od 2027. do 2030. prosječne verifikovane godišnje emisije u dvije godine koje prethode izvještajnom periodu prije primjene faktora opsega, uz izuzeće ugljen -dioksida iz goriva s nultom stopom, veće od 50 000 tona CO₂(e).

Od 2031. subjekti A i B kategorije iz stava 1 ovog člana utvrđuju se na osnovu prosječnih verifikovanih godišnjih emisija uperiodu trgovanja emisijama koje prethodi aktuelnom periodu.

Ako je primjenljivo, da bi se utvrdili minimalni uslovi nivoa procjene za faktore proračuna svaki tok goriva razvrstava se u sljedeće kategorije:

Regulisani subjekat svaki tok goriva razvrstava u jednu od sljedećih kategorija:

- tokovi goriva de minimis, ako se iz tokova goriva koje je regulisani subjekat odabrao ukupno ispusti manje od 1 000 tona fosilnog ugljen-dioksida godišnje prije primjene faktora opsega;
- glavni tokovi goriva, ako se tokovi goriva ne mogu svrstati u kategoriju iz alineje 1.

Ako prosječne verifikovane godišnje emisije upotrijebljene za utvrđivanje kategorije regulisanog subjekata nisu dostupne ili više nisu reprezentativne regulisani subjekat za utvrđivanje svoje kategorije upotrebljava konzervativnu procjenu prosječnih godišnjih emisija izračunatih prije primjene faktora opsega, uz izuzeće ugljen-dioksida iz goriva s nultom stopom.

Razvrstavanje subjekata i tokova goriva na osnovu emisija može se dozvoliti nakon primjene faktora opsega, uz izuzeće ugljen-dioksida iz goriva s nultom stopom, ako regulisani subjekat može na zadovoljavajući način dokazati da će faktor opsega koji se primijeni radi razvrstavanja ostati reprezentativan u narednim godinama.

Metodologija praćenja

Član 54

Svaki regulisani subjekat utvrđuje godišnje emisije ugljen-dioksida iz djelatnosti za koje se izdaje dozvola o emisijama gasova staklene bašte množenjem količine otpremljenog goriva odgovarajućim jediničnim faktorom konverzije, odgovarajućim faktorom opsega i odgovarajućim emisisionim faktorom za svaki tok goriva.

Emisioni faktor izražava se u tonama ugljen-dioksida po teradžulu ($t\ CO_2/TJ$) u skladu s primjenom jediničnog faktora konverzije.

Organ uprave može dozvoliti upotrebu emisisionih faktora za goriva izraženih u $t\ CO_2/t$ ili $t\ CO_2/Nm^3$, pri čemu se emisije utvrđuju množenjem količine otpremljenog goriva, izražene u tonama ili normalnim kubnim metrima, s odgovarajućim faktorom opsega i s odgovarajućim emisisionim faktorom.

Privremene izmjene metodologije praćenja

Član 55

Ako zbog tehničkih razloga privremeno nije moguće primijeniti odobreni plan, regulisani subjekat primjenjuje najviši nivo procjene koji je moguće postići ili primjenjuje, osim faktora opsega, konzervativni pristup bez nivoa procjene, dok se ponovo ne uspostave uslovi za primjenu nivoa procjene koja je odobrena u planu.

U obavještenju o privremenoj promjeni iz stava 1 ovog člana, koje dostavlja organu uprave, regulisani subjekat navodi:

- razloge za odstupanje od odobrenog plana;
- pojedinosti o privremenoj metodologiji praćenja koju regulisani subjekat koristi za utvrđivanje emisija dok se ponovo ne uspostave uslovi za primjenu odobrenog plana;
- radnje koje regulisani subjekat preduzima kako bi se ponovno uspostavili uslovi za primjenu odobrenog plana;
- očekivani rok nastavka primjene odobrenog plana.

Primjenljivi nivoi procjene za količine otpremljenog goriva i faktore proračuna

Član 56

Da bi se utvrdile količine otpremljenog goriva i svaki faktor proračuna, pri utvrđivanju odgovarajućih nivoa procjene za glavne tokove goriva, regulisani subjekat primjenjuje sljedeće:

- nivoa procjene iz Priloga 2 dio 5 za subjekte A kategorije ili ako se traži faktor proračuna za tok goriva koji je komercijalno standardno gorivo;

- u svim ostalim slučajevima najviši nivo procjene iz Priloga 2 dio 1.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, za količine otpremljenog i faktore proračuna glavnih tokova goriva regulisani subjekat može primijeniti nivo procjene do dva nivoa niži od zahtjevanog, pri čemu je minimalni nivo procjene 1, ako dokaže da zahtjevani nivo, odnosno prvi sljedeći niži nivo, ako je primjenljivo, nije tehnički primjenljiv ili dovodi do neopravdano visokih troškova.

Za tokove goriva de minimis regulisani subjekat može utvrđivati količine otpremljenog goriva i sve faktore proračuna primjenom konzervativnih procjena umjesto primjene nivoa procjene ili na osnovu evidencije o nabavci, osim ako može postići utvrđeni nivo bez dodatnih napora.

Ako nadležno tijelo dopusti primjenu emisijih faktora izraženih u t CO₂/t ili t CO₂/Nm³ za goriva, jedinični konverzioni faktor može se pratiti primjenom konzervativnih procjena umjesto primjene nivoa procjene, osim ako se utvrđeni nivo procjene može postići bez dodatnih napora.

Primjenljivi nivoi procjene za faktor opsega

Član 57

Pri definisanju relevantnih nivoa procjene za tokove goriva, regulisani subjekat primjenjuje najviši nivo utvrđen u Prilogu 2 dio 1 za utvrđivanje faktora opsega.

Regulisani subjekat može primijeniti prvi sljedeći niži nivo od zahtjevanog, ako na zadovoljavajući način dokaže da zahtjevani nivo nije tehnički primjenljiv, dovodi do neopravdano visokih troškova ili da metode iz člana 60 ovog pravilnika nijesu dostupne.

Za tokove goriva de minimis regulisani subjekat ne dokazuje ispunjenost uslova iz stava 2, osim ako se određeni nivo može postići bez dodatnih napora.

Kada se ne može primijeniti prvi sljedeći niži nivo od zahtjevanog, regulisani subjekat koristi nivo koji je za dva nivoa niži od propisanog, pri čemu je minimalni nivo procjene 1, ako dokaže da zahtjevani nivo nije tehnički primjenljiv, dovodi do neopravdano visokih troškova ili da, na osnovu pojednostavnjene procjene nesigurnosti, metode utvrđene za niže nivoe procjene dovode do tačnijeg utvrđivanja da li se predmetno gorivo upotrebljava za sagorijevanje u sektorima za koje se izdaje dozvola o emisijama s efektom staklene bašte.

Ako regulisani subjekat za tok goriva upotrebljava više od jedne metode iz člana 59 ovog pravilnika, dokazuje da su uslovi iz stava 4 ovog člana ispunjeni u odnosu na udio količine otpremljenog goriva za koje se zahtijeva primjena nižeg nivoa procjene.

Utvrđivanje količina otpremljenog goriva

Član 58

Količine otpremljenog goriva za tok goriva utvrđuju se na jedan od sljedećih načina:

- ako obuhvaćeni regulisani subjekti i tokovi goriva podliježu oporezivanju i plaćanju akciza na energente, na osnovu mjerenja koja se sprovode u te svrhe, pod uslovom da se na korišćene metode primjenjuje ovlašćena metrološka kontrola;
- na osnovu agregiranog mjerenja količina u tački u kojoj se tokovi goriva puštaju u potrošnju;
- na osnovu kontinuiranog mjerenja u tački u kojoj se tokovi goriva puštaju u potrošnju.

Organ uprave može zahtijevati od regulisanih subjekata da, prema potrebi, primjenjuju samo metodu iz alineje 1 stav 1 ovog člana.

Ako tehnički nije izvodljivo utvrditi količine otpremljenog goriva za cijelu kalendarsku godinu ili bi to dovelo do neopravdano visokih troškova, regulisani subjekat uz saglasnost organa uprave može odabrati sljedeći najprikladniji datum za odvajanje godine praćenja od sljedeće i to prilagoditi traženoj kalendarskoj godini.

U slučaju iz stava 3 ovog člana, povezana odstupanja za jedan tok goriva ili njih više dokumentuju se u planu, jasno se bilježe, predstavljaju osnovu za reprezentativne vrijednosti za kalendarsku godinu i dosljedno se uzimaju u obzir u odnosu na sljedeću godinu.

Pri utvrđivanju količina otpremljenog goriva u skladu sa stavom 1 al. 1 i 2 ovog člana koriste se mjerni sistemi pod kontrolom regulisanog subjekta ili oni koji su van njegove kontrole.

Regulisani subjekat može pojednostavniti procjenu nesigurnosti primjenom pretpostavke da je najveća dopuštena greška navedena za mjerni instrument u upotrebi jednaka nesigurnosti tokom cijelog izvještajnog perioda u skladu sa definicijama nivoa procjene iz Priloga 2 ovog pravilnika.

Ako se primjenjuje metoda iz stava 1 alineja 1 ovog člana, regulisani subjekat može utvrditi količine otpremljenog goriva bez primjene nivoa procjene.

Utvrđivanje faktora opsega

Član 59

Ako se količine otpremljenog goriva toka goriva upotrebljavaju samo za sagorijevanje u sektorima zgradarstva, saobraćaja i dodatnim sektorima, utvrđuje se faktor opsega 1.

Ako se količine otpremljenog goriva toka goriva upotrebljavaju samo za sagorijevanje u vazduhoplovstvu, pomorskom saobraćaju i stacionarnim postrojenjima osim postrojenja koja emituju manje od 2500 tona ekvivalenta ugljen-dioksida, utvrđuje se faktor opsega 0, pod uslovom da regulisani subjekat dokaže da je izbjegnuto dvostruko obračunavanje.

Faktor opsega utvrđuje se za svaki tok goriva, u skladu sa primjenljivim nivoom procjene, primjenom standardne vrijednosti ili sljedećih metoda:

- metode koje se zasnivaju na fizičkom razlikovanju tokova goriva, uključujući metode koje se zasnivaju na razlikovanju geografskog područja ili na upotrebi posebnih mjernih instrumenata;
- metode koje se zasnivaju na hemijskim svojstvima goriva, kojima se regulisanim subjektima omogućava da dokažu da se relevantno gorivo može upotrebljavati samo za sagorijevanje u određenim sektorima zbog pravnih, tehničkih ili ekonomskih razloga;
- upotreba fiskalnih oznaka;
- upotreba verifikovanog godišnjeg izvještaja o emisijama;
- lanac sljedivih ugovornih aranžmana i računa, koji predstavlja cijeli lanac snabdijevanja od regulisanog subjekata do potrošača, uključujući krajnje potrošače;
- upotreba nacionalnih oznaka ili boja za goriva, u skladu sa zakonom;
- posredne metode koje omogućavaju tačno razlikovanje krajnjih upotreba goriva u trenutku njihovog puštanja u potrošnju, kao što su sektorski profili potrošnje, uobičajeni rasponi kapaciteta za nivoe potrošnje goriva potrošača i nivoa pritiska gasovitih goriva, uz odobrenje organa uprave.

Ako metode iz stava 4 ovog člana nijesu tehnički primjenljive ili bi dovele do neopravdano visokih troškova, može se koristiti standardna vrijednost 1.

Izuzetno od stava 5 ovog člana, standardna vrijednost može biti manja od 1, pod uslovom da:

- za potrebe izvještavanja o emisijama u izvještajnim godinama od 1. januara 2027. regulisani subjekat na zadovoljavajući način dokaže da primjena standardnih vrijednosti manjih od 1 dovodi do tačnijeg utvrđivanja emisija i da je ispunjen barem jedan od sljedećih uslova:
 - tok goriva je tok goriva de minimis;

- standardna vrijednost za tok goriva nije manja od 0,95 za upotrebe goriva u sektorima zgradarstva, saobraćaja i dodatnih sektora ili veća od 0,05 za upotrebe goriva u ostalim sektorima.

Ako regulisani subjekat za tok goriva primjenjuje više od jedne metode iz ovog člana, faktor opsega utvrđuje se kao ponderisani prosjek različitih faktora opsega koji proizlaze iz primjene svake metode.

Za svaku korišćenu metodu dostavljaju se informacije o vrsti metode, povezanom faktoru opsega, količini otpremljenog goriva i oznaci CRF iz zajedničkog formata za izvještavanje o inventaru emisija gasova s efektom staklene bašte.

Regulisani subjekat u planu praćenja navodi primijenjene metode ili zadane vrijednosti.

Tokovi goriva koji sadrže biomasu, sintetička niskokarbonska goriva, obnovljiva goriva nebiološkog porijekla i reciklirana fosilna goriva

Član 60

Ako regulisani subjekat uračunava udio bigoriva, biotečnosti i goriva iz biomase sa nultom stopom u obzir se uzimaju odstupanja iz propisa o obnovljivim gorivima, pod uslovom da se organu uprave dostave relevantni dokazi.

Kada se u skladu sa zahtijevanim nivoom procjene udio ugljenika sa nultom stopom utvrđuje analizom, analiza se vrši u skladu sa odgovarajućim standardom i analitičkim metodama utvrđenim tim standardom, uz odobrenje organa uprave.

U slučaju da je sprovođenje analize iz stava 2 ovog člana tehnički neprimjenljivo ili bi dovelo do neopravdano visokih troškova, regulisani subjekat predlaže organu uprave alternativnu metodu procjene za utvrđivanje udjela biomase.

Neopravdanost troškova i tehnička primjenljivost

Član 61

Neopravdanost troškova za korišćenje metodologije praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte utvrđuje se na osnovu:

- obrazloženja operatera, operatera vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- odnosa troškova i koristi.

Odnos troškova i koristi iz stava 1 ovog člana izračunava se poređenjem iznosa koji se dobija množenjem faktora koristi sa referentnom cijenom emisijih kredita od 80 eura, dok je u troškove potrebno uračunati amortizaciju na osnovu životnog vijeka opreme.

Izuzetno od stava 2 ovog člana, odnos troškova i koristi za regulisani subjekat izračunava se poređenjem iznosa koji se dobija množenjem faktora koristi sa referentnom cijenom emisijih kredita od 60 eura, dok je troškove potrebno uračunati amortizaciju na osnovu životnog vijeka opreme, pri čemu se uzimaju u obzir i troškovi primjene određene metodologije koje snose potrošači otpremljenih tokova goriva, uključujući i krajnje potrošače.

Procjena troškova potrošača iz stava 3 ovog člana može se izvršiti primjenom konzervativne procjene.

Neopravdanost troškova za korišćenje nivoa procjene za podatke o aktivnostima utvrđuje se na osnovu faktora koristi koji predstavlja razliku između stepena nesigurnosti aktuelne metodologije i stepena nesigurnosti zahtjevanog nivoa procjene i množenja tog faktora sa prosječnim godišnjim emisijama koje je taj tok izvora ili tok goriva emitovao u posljednje tri godine.

Ukoliko podaci za posljednje tri godine iz stava 2 ovog člana nisu dostupni, koristi se konzervativna procjena godišnjih emisija isključujući ugljen dioksid koji potiče od ugljenika sa nultom stopom i prije oduzimanja prenesenog CO₂, pod uslovom da su operateru

dostupne relevantne informacije o kriterijima održivosti i uštede emisija gasova s efektom staklene bašte za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase koja se upotrebljavaju za sagorijevanje.

Za mjerne instrumente koji podliježu ovlašćenoj metrološkoj kontroli, aktuelna mjerna nesigurnost može se zamjeniti maksimalnom dozvoljenom greškom utvrđenom u skladu sa zakonom.

Pri procjeni neopravdanosti troškova u odnosu na mjere kojima se poboljšava kvalitet podataka o prijavljenim emisijama, ali se ne utiče direktno na tačnost podataka o aktivnosti, organ uprave koristi faktor poboljšanja od 1 % prosječnih godišnjih emisija odgovarajućih tokova izvora tokom posljednja tri izvještajna perioda.

Pri procjeni neopravdanosti troškova u odnosu na izbor nivoa procjene za određivanje faktora opsega regulisanog subjekta i u odnosu na mjere kojima se poboljšava kvalitet podataka o prijavljenim emisijama, ali se ne utiče direktno na tačnost podataka o aktivnosti, organ uprave koristi faktor poboljšanja od 1 % prosječnih godišnjih emisija odgovarajućih tokova goriva tokom posljednja tri izvještajna perioda.

Mjere iz st. 5 i 6 mogu se odnositi na:

- prelaz sa standardnih vrijednosti na analize za utvrđivanje faktora proračuna;
- povećanje broja analiza po toku izvora ili toku goriva;
- u slučajevima kada određeni zadatak mjerenja nije predmet ovlašćene metrološke kontrole, zamjenu mjernih instrumenata instrumentima koji su usklađeni s odgovarajućim zahtjevima metrološke kontrole u sličnim primjenama, ili mjernim instrumentima koji ispunjavaju zahtjeve relevantnog evropskog zakonodavstva;
- skraćivanje intervala kalibracije i održavanja mjernih instrumenata;
- poboljšanje aktivnosti toka podataka i kontrolnih aktivnosti kojima se znatno smanjuje inherentni rizik ili kontrolni rizik;
- prelazak regulisanih subjekata na preciznije i tačnije utvrđivanje faktora opsega.

Ne smatra se da mjere povezane s poboljšanjem metodologije praćenja dovode do neopravdano visokih troškova ako ne prelaze ukupni iznos od 4.000 eura po izvještajnom periodu, odnosno 1.000 eura po izvještajnom periodu za postrojenja, regulisane subjekte i vazduhoplove sa niskim emisijama.

Organ uprave procjenjuje tehničku primjenjivost uzimajući u obzir obrazloženje operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta u odnosu na tehničke kapacitete koji su dovoljni za primjenu predloženog sistema ili uslova, kao i dostupnost potrebnih metoda i tehnologije.

Prilozi

Član 62

Prilozi 1 do 6 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Prestanak važenja

Član 63

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaju da važe Pravilnik o sadržaju Plana praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte iz postrojenja ("Službeni list CG", broj 10/22) i Pravilnik o Planu praćenja emisija gasova sa efektom staklene bašte iz vazduhoplova ("Službeni list CG", broj 102/20).

Stupanje na snagu

Član 64

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 06113-322/26-346/1

Podgorica, 13. februara 2026. godine

Ministar,

Damjan Ćulafić, s.r.

1. MINIMALNI SADRŽAJ PLANA PRAĆENJA ZA POSTROJENJA

Plan praćenja za postrojenja sadrži sljedeće informacije:

1) opšte informacije o postrojenju:

a) opis postrojenja i djelatnosti koje se obavljaju u postrojenju koje će se pratiti, uključujući popis izvora emisija i tokova izvora koji će se pratiti za svaku djelatnost koja se obavlja unutar postrojenja, koji zadovoljava sljedeće zahtjeve:

- opis mora biti dovoljan za dokazivanje da ne dolazi do izostavljanja niti dvostrukog računanja emisija;

- ako to zahtijeva organ uprave ili ako se time pojednostavnjuje opis postrojenja ili navođenje izvora emisije, tokova izvora, mjernih instrumenata ili drugih dijelova postrojenja relevantnih za metodologiju praćenja, uključujući aktivnosti protoka podataka i kontrolne aktivnosti, mora se dodati jednostavna shema izvora emisije, tokova izvora, tačaka uzorkovanja i mjerne opreme;

b) opis postupka za upravljanje raspodjelom odgovornosti za praćenje i izvještavanje unutar postrojenja i upravljanje stručnim sposobnostima odgovornog osoblja;

c) opis postupka za redovno ocjenjivanje relevantnosti plana praćenja, koji obuhvata barem sljedeće:

- provjeru liste izvora emisija i tokova izvora, osiguranje potpune obuhvaćenosti izvora emisija i tokova izvora i osiguranje da su sve važne promjene u prirodi i načinu rada postrojenja uključene u plan praćenja;

- procjenu usklađenosti s pragovima nesigurnosti za podatke o aktivnosti i druge parametre, ako je primjenljivo, za korišćene nivoe procjene za svaki tok izvora i izvor emisije;

- procjenu mogućih mjera za poboljšanje korišćene metodologije praćenja;

d) opis pisanih postupaka za aktivnosti protoka podataka, uključujući prema potrebi shemu radi veće jasnoće;

e) opis pisanih postupaka za kontrolne aktivnosti;

f) ako je primjenljivo, informacije o odgovarajućim vezama s aktivnostima koje se sprovode u okviru sistema upravljanja životnom sredinom (EMAS), u skladu sa standardom ISO 14001:2015 i ostalih sistema upravljanja životnom sredinom, uključujući informacije o postupcima i kontrolama koje se odnose na praćenje i izvještavanje o emisijama gasova sa efektom staklene bašte;

g) broj verzije plana praćenja i datum od kojeg se ta verzija plana praćenja primjenjuje;

h) kategoriju postrojenja;

2) detaljan opis metodologije na osnovu proračuna ako se primjenjuje, koji sadrži sljedeće:

a) detaljan opis korišćene metodologije na osnovu proračuna, uključujući popis svih ulaznih podataka i računskih formula, popis korišćenih nivoa procjene za podatke o aktivnostima i sve relevantne faktore proračuna za svaki tok izvora koji će se pratiti;

b) ako je primjenljivo i ako operater namjerava da koristiti pojednostavljeni plan praćenja za manje tokove izvora i tokove izvora *de minimis*, kategorizaciju tokova izvora u glavne, manje i tokove izvora *de minimis*;

c) opis korišćenih mjernih sistema, njihovo mjerno područje, utvrđenu nesigurnost i tačnu lokaciju mjernih uređaja koji će se koristiti za svaki tok izvora koji će se pratiti;

d) ako je primjenljivo, standardne vrijednosti koje se koriste za faktore proračuna uz navođenje izvora faktora, ili relevantnog izvora, iz kojeg će se standardni faktor povremeno preuzimati, za svaki tok izvora;

e) ako je primjenljivo, listu analitičkih metoda koje se koriste za utvrđivanje svih relevantnih faktora proračuna za svaki tok izvora uz opis pisanih postupaka za te analize;

f) ako je primjenljivo, opis postupka na kojem se zasniva plan uzorkovanja za uzorkovanje goriva i materijala za analizu i postupka koji se primjenjuje za reviziju relevantnosti plana uzorkovanja;

g) ako je primjenljivo, listu laboratorija koje sprovode relevantne analitičke postupke i, ako laboratorija nije akreditovana, opis postupka koji se koristi za dokazivanje usklađenosti sa zahtjevima iz člana 23 ovog pravilnika;

3) ako se primjenjuje alternativna metodologija praćenja, detaljan opis metodologije praćenja koja se primjenjuje za sve tokove izvora ili izvore emisije za koje se ne koristi metodologija na osnovu nivoa procjene, kao i opis pisanog postupka koji će se koristiti za povezanu analizu nesigurnosti;

4) detaljan opis metodologije na osnovu mjerenja, ako se primjenjuje, koji sadrži sljedeće:

a) opis metode mjerenja, koji uključuje opise svih pisanih postupaka koji se odnose na mjerenje, kao i:

- sve računске formule koje se koriste za sabiranje podataka i za utvrđivanje godišnjih emisija svakog izvora emisije;

- metodu kojom se utvrđuje mogu li se validni satni ili podaci za kraći referentni period izračunati za svaki parametar i metoda nadoknade podataka koji nedostaju;

b) popis svih relevantnih ispusta emisija tokom uobičajenog rada i tokom faza restrikcije i tranzicije, uključujući periode prekida proizvodnje ili faze puštanja u pogon, uz koji se dostavlja shema procesa ako to zahtijeva organ uprave;

c) ako se protok dimnog gasa utvrđuje proračunom, opis pisanog postupka za taj proračun za svaki izvor emisije koji se prati koristeći metodologiju na osnovu mjerenja;

d) popis relevantne opreme, uključujući učestalost mjerenja, mjerno područje i mjernu nesigurnost;

e) listu primjenjenih standarda i eventualnih odstupanja od tih standarda;

f) ako je primjenljivo, opis pisanog postupka za potvrdu emisija kroz proračun;

g) ako je primjenljivo, opis metode kojom će se utvrditi emisije CO₂ koje potiču iz goriva s nultom stopom i kojom će se one oduzeti od izmjerenih emisija CO₂, kao i opis pisanog postupka koji se koristi u tu svrhu;

h) ako je primjenljivo i ako operater namjerava da koristi pojednostavljeni plan praćenja za manje tokove izvora, kategorizaciju izvora na glavne i manje tokove izvora;

5) pored elemenata iz tačke 4 detaljan opis metodologije praćenja ako se prate emisije N₂O, prema potrebi u obliku opisa pisanih postupaka koji se koriste, uključujući sljedeće:

a) metode i parametre koji se koriste za određivanje količine materijala koja se koristi u proizvodnom procesu i maksimalne količine materijala koja se koristi kod punog kapaciteta;

b) metode i parametre koji se koriste za određivanje količine proizvedenog proizvoda kao satnog opterećenja, izražene kao azotna kiselina (100 %), adipinska kiselina (100 %), glioksal i glioksilna kiselina odnosno kaprolaktam na sat;

c) metode i parametre koji se koriste za određivanje koncentracije N₂O u dimnom gasu iz svakog izvora emisije, mjerno područje metode, njenu nesigurnost i pojedinosti eventualnih alternativnih metoda koje treba primijeniti ako su koncentracije izvan mjernog opsega i situacije u kojima do toga može doći;

d) metodu proračuna koja se koristi za određivanje emisija N₂O iz periodičnih, izvora emisija u proizvodnji azotne kiseline, adipinske kiseline, kaprolaktama, glioksala i glioksilne kiseline koji nemaju opremu za smanjenje emisija;

e) kako i do koje mjere postrojenje radi kod promjenljivog opterećenja i način na koji se sprovodi operativno upravljanje;

f) metode i sve računske formule koje se koriste za određivanje godišnjih emisija N_2O i odgovarajućih vrijednosti $\text{CO}_2(\text{e})$ svakog izvora emisije;

g) informacije o uslovima procesa koji odstupaju od standardnih operacija, procjena potencijalne učestalosti i trajanja takvih uslova i procjena količine emisija N_2O tokom nestandardnih tehničkih uslova, kao što je kvar na opremi za smanjenje emisija;

6) detaljan opis metodologije praćenja ako se prate perfluorougļjovodonici iz proizvodnje primarnog aluminijuma, prema potrebi u obliku opisa pisanih postupaka koji se koriste, uključujući sljedeće:

a) ako je primjenljivo, datume mjerenja za utvrđivanje faktora emisije SEF_{CF_4} ili OVC, i $\text{F}_{\text{C}_2\text{F}_6}$, za pojedina postrojenja i vremenski raspored ponovnih utvrđivanja u budućnosti;

b) ako je primjenljivo, protokol koji opisuje postupak utvrđivanja faktora emisije CF_4 i C_2F_6 za pojedina postrojenja koji pokazuje da su se mjerenja izvodila i izводиće se tokom dovoljno dugog perioda da bi izmjerene vrijednosti konvergirale, ali najmanje 72 sata;

c) ako je primjenljivo, metodologiju utvrđivanja efikasnosti kaptaže fugitivnih emisija u postrojenjima za proizvodnju primarnog aluminijuma;

d) opis vrste ćelije i vrste anode;

7) detaljan opis metodologije praćenja ako se izvodi prenos inherentnog CO_2 kao dio toka izvora, prenos CO_2 ili prenos N_2O , prema potrebi u obliku opisa pisanih postupaka koji se koriste, uključujući sljedeće:

(a) ako je primjenljivo, lokaciju opreme za mjerenje temperature i pritiska u infrastrukturi za prenos CO_2 ;

b) ako je primjenljivo, postupke za sprečavanje, otkrivanje i količinsko određivanje curenja iz infrastrukture za prenos CO_2 ;

c) za infrastrukturu za prenos CO_2 , postupke kojima se efikasno osigurava da se CO_2 prenosi samo u postrojenja koja imaju validnu dozvolu za emisije gasova sa efektom staklene bašte, ili u kojima se sve emisije CO_2 efektivno prate i uzimaju u obzir.

d) oznaku postrojenja iz kojeg se CO_2 prenosi i postrojenja koje prima CO_2 u skladu s identifikacionom oznakom postrojenja koja je priznata u skladu sa Regulativom (EU) 2019/1122;

e) ako je primjenljivo, opis sistema kontinuiranog mjerenja koji se koristi na mjestima prenosa CO_2 ili N_2O između postrojenja koja prenose CO_2 ili N_2O ili metoda utvrđivanja;

f) ako je primjenljivo, opis metode konzervativne procjene koja se koristi za utvrđivanje udjela s nultom stopom i udjela obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva s nultom stopom u inherentnom ili prenesenom CO_2 ;

g) ako je primjenljivo, metodologije za utvrđivanje količine emisija ili ugljen-dioksida koji je zbog mogućih curenja ispušten u vodni stub, kao i primjenjene i eventualno prilagođene metodologije za utvrđivanje količine stvarnih emisija ili količine CO_2 koja je zbog curenja ispuštena u vodeni stub;

8) detaljan opis metodologije praćenja ako je CO_2 hemijski vezan, prema potrebi u obliku opisa pisanih postupaka koji se koriste, uključujući sljedeće:

a) postupke kojima se utvrđuje da li proizvod u kojem je CO_2 trajno hemijski vezan ispunjava zahtjeve utvrđene u Delegiranoj uredbi u skladu s članom 12. stavom 3.b Direktive 2003/87/EC i vrste upotrebe tih proizvoda;

b) opis metodologije proračuna za utvrđivanje količina CO_2 koji je trajno hemijski vezan u skladu s članom 39;

9) ako je primjenljivo, opis postupka koji se primjenjuje za ocjenu usklađenosti tokova izvora s nultom stopom;

10) ako je primjenljivo, opis postupka koji se primjenjuje za određivanje količina biogasa s nultom stopom na osnovu evidencije o kupovini ili količina obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva s nultom stopom;

11) ako je primjenljivo, opis postupka koji se koristi za dostavljanje informacija.

2. MINIMALNI SADRŽAJ PLANA PRAĆENJA ZA VAZDUHOPLOVNE DJELATNOSTI

1) Plan praćenja sadrži sljedeće informacije za sve operatore vazduhoplova:

a) identifikaciju operatora vazduhoplova, pozivni znak ili drugu jedinstvenu oznaku koja se koristi u svrhu kontrole vazdušnog saobraćaja, podatke za kontakt operatora vazduhoplova i odgovorne osobe operatora vazduhoplova, adresu za kontakt, državu članicu koja upravlja, nadležno tijelo koje upravlja;

b) početni popis vrsta vazduhoplova u floti koji su saobraćali u vrijeme dostavljanja plana praćenja i broj vazduhoplova po vrsti, i indikativni popis dodatnih vrsta vazduhoplova za koje se očekuje da će se koristiti, uključujući, ako je dostupno, procijenjeni broj vazduhoplova po vrsti, kao i tokove goriva (vrste goriva) povezane sa svakom vrstom vazduhoplova;

c) opis postupaka, sistema i raspodjele odgovornosti koji su u upotrebi za obnavljanje potpunosti liste izvora emisija tokom godine praćenja radi osiguravanja potpunosti praćenja i izvještavanja o emisijama i efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljen-dioksida za sopstvene i iznajmljene vazduhoplove;

d) opis postupaka koji se koriste za praćenje potpunosti popisa letova kojima se upravlja pod jedinstvenom oznakom para aerodroma, i postupaka koji se koriste za utvrđivanje jesu li letovi obuhvaćeni Prilogom I Direktive 2003/87/EZ radi osiguranja potpunosti letova i sprečavanja dvostrukog računanja;

e) opis postupka za upravljanje i raspodjelu odgovornosti za praćenje i izvještavanje i upravljanje stručnim sposobnostima odgovornog osoblja;

f) opis postupka za redovno ocjenjivanje relevantnosti plana praćenja, uključujući moguće mjere za poboljšanje korišćene metodologije praćenja i povezanih postupaka;

g) opis pisanih postupaka za aktivnosti protoka podataka, uključujući prema potrebi shemu radi veće jasnoće;

h) opis pisanih postupaka za kontrolne aktivnosti;

i) ako je primjenljivo, informacije o odgovarajućim vezama s aktivnostima koje se izvode u okviru EMAS-a, sistema obuhvaćenih usklađenim standardom ISO 14001:2015 i ostalih sistema upravljanja životnom sredinom, uključujući informacije o postupcima i kontrolama koje se odnose na praćenje i izvještavanje o emisijama gasova sa efektom staklene bašte;

j) broj verzije plana praćenja i datum od kojeg se ta verzija plana praćenja primjenjuje;

k) potvrdu o tome namjerava li operator vazduhoplova upotrijebiti bilo koji od alata opisanih ovim pravilnikom i da li namjerava da iskoristiti pojednostavljeni plan praćenja;

l) ako je primjenljivo, opis postupka koji se primjenjuje za procjenu jesu li biogoriva, obnovljiva goriva nebiološkog porijekla, reciklirana fosilna goriva ili sintetička niskokarbonska goriva s nultom stopom u skladu sa uslovima propisanim ovim pravilnikom;

m) ako je primjenljivo, opis postupka koji se primjenjuje za utvrđivanje količina alternativnih vazduhoplovnih goriva kako bi se garantovala usklađenost prijavljenih čistih goriva s uslovima propisanim ovim pravilnikom;

n) ako je primjenljivo, opis postupka koji se koristi za procjenu je li prihvatljivo vazduhoplovno gorivo u skladu sa propisanim uslovima;

o) ako je primjenljivo, opis postupka koji se koristi za utvrđivanje količina prihvatljivih vazduhoplovnih goriva kako bi se garantovala usklađenost prijavljenih goriva s propisanim uslovima;

p) potvrdu o tome obavlja li operator letove vazduhoplova s mlaznim motorima koji dovode do efekata koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida;

r) potvrdu o tome da li operator namjerava da koristi samo NEATS za utvrđivanje efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂ ili namjerava da koristi, za sve ili neke praćene podatke, sopstvene informatičke alate ili informatičke alate treće strane.

2) U svrhu praćenja emisija plan praćenja sadrži sljedeće informacije za operatore vazduhoplova koji nisu mali emiteri ili koji ne namjeravaju koristiti alat za male zagađivače.

a) opis pisanog postupka koji se koristi za utvrđivanje metodologije praćenja za dodatne vrste vazduhoplova koje operator vazduhoplova očekuje da će koristiti;

b) opis pisanih postupaka za praćenje potrošnje goriva u svakom vazduhoplovu, uključujući:

- odabranu metodologiju (metoda A ili metoda B) za izračunavanje potrošnje goriva; ako se ista metoda ne koristi za sve vrste vazduhoplova, obrazloženje takve metodologije i popis u kojem se navodi koja se metoda koristi pod kojim uslovima;

- postupke mjerenja punjenja goriva i goriva u rezervoarima, opis uključenih mjernih instrumenata i postupaka za bilježenje, pristup, prenos i čuvanje podataka o mjerenju;

- metodu za utvrđivanje gustine, ako je primjenljivo;

- obrazloženje odabrane metodologije praćenja kako bi se osigurali najniži nivoi nesigurnosti;

c) popis odstupanja od opšte metodologije praćenja opisane u tački (b) za pojedine aerodrome ako operator vazduhoplova zbog posebnih okolnosti nije u mogućnosti dostaviti sve potrebne podatke za traženu metodologiju praćenja;

d) emisije faktore koji se koriste za svaku vrstu goriva, ili, ako se radi o alternativnim gorivima, metodologije za utvrđivanje emisijih faktora, uključujući metodologiju za uzorkovanje, metode analize, opis laboratorija koje se angažuju i njihove akreditacije i/ili njihovi postupci osiguranja kvaliteta;

e) opis postupaka i sistema za utvrđivanje i procjenu nedostajućih podataka i postupanje s njima.

3) U svrhu praćenja efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂ plan praćenja sadrži, prema potrebi, sljedeće informacije za operatore vazduhoplova koji ne koriste samo NEATS za utvrđivanje tih efekata vazduhoplovstva:

a) opis modula za sagorijevanje goriva i procjenu emisija, modela za proračun CO₂(e) i povezanih informatičkih alata koje operatori vazduhoplova namjeravaju da koriste;

b) opis i dijagram toka postupka praćenja podataka koji se odnose na model za proračun CO₂(e) kako je opisan u odjeljku 4 Priloga 3;

c) opis pisanog postupka kojim se osigurava korištenje odgovarajućih podataka za unos u modele za proračun CO₂(e) u skladu s Prilogom 3a i uzimanje u obzir klimatskih efekata svih supstanci osim ugljen-dioksida, za svaki let;

d) opis pisanog postupka za utvrđivanje i ocjenu nedostataka podataka i primjenu standardnih vrijednosti opisanih u odjeljku 5 Priloga 3a i Prilogu 3b ovog pravilnika.

3. MINIMALNI SADRŽAJ PLANOVA PRAĆENJA ZA REGULISANE SUBJEKTE

Plan praćenja za regulisane subjekte sadrži minimalno sljedeće informacije:

1) opšte informacije o regulisanom subjektu:

a) identifikacioni podaci regulisanog subjekta, kontakt podaci, uključujući adresu i, prema potrebi, registarski i identifikacioni broj privrednog subjekta i broj akcizne dozvole;

b) opis regulisanog subjekta, koji sadrži popis tokova goriva koje treba pratiti, načine na koje se tokovi goriva puštaju u potrošnju, krajnju upotrebu toka goriva puštenog u potrošnju, uključujući oznaku CRF-a, na dostupnom nivou agregiranja, i koji ispunjava sljedeće kriterijume:

- opis mora biti dovoljan za dokaz da ne dolazi do izostavljanja ni do dvostrukog računanja emisija;

- jednostavna shema informacija iz tačke b) ovog stava u kojoj se opisuju regulisani subjekt, tokovi goriva, načini na koje se goriva puštaju u potrošnju, mjerni instrumenti i svi drugi dijelovi regulisanog subjekta relevantni za metodologiju praćenja, uključujući aktivnosti toka podataka i kontrolne aktivnosti;

- ako obuhvaćeni regulisani subjekti i tokovi goriva odgovaraju subjektima s obvezama izvještavanja i gorivima koja podliježu oporezivanju i akcizama, jednostavna shema metoda mjerenja koje se koriste u te svrhe;

- ako je primjenljivo, opis svih odstupanja od početka i kraja godine praćenja u skladu s članom 59 ovog pravilnika;

c) opis postupka za upravljanje raspodjelom odgovornosti za praćenje i izvještavanje unutar regulisanog subjekta i upravljanje stručnim sposobnostima odgovornog osoblja;

d) opis postupka za redovno ocjenjivanje relevantnosti plana praćenja, koji obuhvata najmanje sljedeće:

- provjeru popisa tokova goriva, osiguranje njihove potpune obuhvaćenosti i osiguranje da su sve važne promjene u prirodi i načinu rada regulisanog subjekta uključene u plan praćenja;

- procjena usklađenosti s pragovima nesigurnosti za količine otpremljenog goriva i druge parametre, ako je primjenljivo, za primijenjene nivoe procjene za svaki tok goriva;

- procjena mogućih mjera za poboljšanje primijenjene metodologije praćenja, posebno metode za utvrđivanje faktora opsega;

e) opis pisanih postupaka za aktivnosti toka podataka, uključujući prema potrebi shemu radi veće jasnoće;

f) opis pisanih postupaka za kontrolne aktivnosti;

g) ako je primjenljivo, informacije o relevantnim vezama između djelatnosti regulisanog subjekta za koji se izdaje dozvola o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i izvještavanja u poreske svrhe u skladu sa zakonom;

h) broj verzije plana praćenja i datum od kojeg se ta verzija plana praćenja primjenjuje;

i) kategorija regulisanog subjekta;

2) detaljan opis metodologije na osnovu proračuna, koji sadrži sljedeće:

a) detaljan opis primijenjene metodologije na osnovu proračuna za svaki tok goriva koji će se pratiti, uključujući popis korišćenih ulaznih podataka i računskih formula, metode za utvrđivanje faktora opsega, popis nivoa procjene primijenjenih za količine otpremljenog goriva, sve relevantne faktore proračuna, faktor opsega i, na poznatom nivou agregiranja, oznake CRF-a za krajnje upotrebe toka goriva puštenog u potrošnju;

b) ako regulisani subjekt namjerava da koristi pojednostavljeni plan praćenja za tokove goriva *de minimis*, kategorizacija tokova goriva u glavne tokove goriva i tokove goriva *de minimis*;

c) opis korišćenih mjernih sistema, njihovo mjerno područje, nesigurnost i lokacija mjernih instrumenata koji će se koristiti za svaki tok goriva koji će se pratiti;

d) ako je primjenljivo, standardne vrijednosti koje se koriste za faktore proračuna uz navođenje izvora faktora, ili relevantnog izvora, iz kojeg će se standardni faktor povremeno preuzimati, za svaki tok goriva;

e) ako je primjenljivo, popis analitičkih metoda koje se koriste za utvrđivanje svih relevantnih faktora proračuna za svaki tok goriva uz opis pisanih postupaka za te analize;

f) ako je primjenljivo, opis postupka u kojem se objašnjava plan uzorkovanja za uzorkovanje goriva za analizu i postupka koji se primjenjuje za reviziju relevantnosti plana uzorkovanja;

g) ako je primjenljivo, popis laboratorija koje sprovode relevantne analitičke postupke i ako laboratorija nije akreditovana, opis postupka koji se koristi za dokazivanje usklađenosti sa zahtjevima iz člana 23 ovog pravilnika;

3) ako je primjenljivo, opis postupka koji se primjenjuje za ocjenu usklađenosti tokova goriva s nultom stopom;

4) ako je primjenljivo, opis postupka koji se koristi za određivanje količina biogasa na osnovu evidencije o kupovini;

5) ako je primjenljivo, opis postupka koji se koristi za dostavljanje informacija.

DEFINICIJE NIVOA PROCJENE

DIO 1 - DEFINICIJA NIVOA PROCJENE ZA PODATKE O AKTIVNOSTIMA

Pragovi nesigurnosti iz tabele 1 primjenjuju se na nivoe procjene koji se odnose na zahtjeve u pogledu podataka o aktivnostima. Pragovi nesigurnosti tumače se kao najviše dopuštene nesigurnosti kod utvrđivanja tokova izvora tokom izvještajnog perioda.

Ako tabela 1 ne sadrži aktivnost za koju se izdaje dozvola za emisije gasova sa efektom staklene bašte i ne primjenjuje se bilans mase, operater koristi nivo procjene iz tabele 1 pod naslovom „sagorijevanje goriva i goriva koja se koriste kao ulazni materijal procesa” za te aktivnosti.

Tabela 1.1

Nivoi procjene za podatke o aktivnostima
(najviša dopuštena nesigurnost za svaki nivo)

Vrsta aktivnosti/toka izvora	Parametar na koji se nesigurnost odnosi	Nivo procjene 1	Nivo procjene 2	Nivo procjene 3	Nivo procjene 4
Sagorijevanje goriva i goriva koja se koriste kao ulazni materijal procesa					
Komercijalna standardna goriva	Količina goriva [t] ili [Nm ³]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %
Ostala gasovita i tečna goriva	Količina goriva [t] ili [Nm ³]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %
Čvrsta goriva, osim otpada	Količina goriva [t]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %
Otpad	Količina goriva [t]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %
Baklje za spaljivanje gasova	Količina spaljenog plina [Nm ³]	± 17,5 %	± 12,5 %	± 7,5 %	
Čišćenje mokrim postupkom: karbonat (metoda A)	Količina utrošenog karbonata [t]	± 7,5 %			
Čišćenje mokrim postupkom: gips (metoda B)	Količina proizvedenoga gipsa [t]	± 7,5 %			
Čišćenje mokrim postupkom: urea	Količina utrošene uree	± 7,5 %			
Rafiniranje nafte					

Regenerisanje katalizatora procesa kreiranja (1)	Zahtjevi iz nesigurnosti primjenjuju se zasebno za svaki izvor emisije	$\pm 10 \%$	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$
Proizvodnja koksa					
Metodologija bilansa mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Pečenje i sinteriranje metalnih ruda					
Ulaz karbonata i procesni ostaci	Karbonat kao ulazni materijal i procesni ostaci [t]	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$		
Metodologija bilansa mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Proizvodnja željeza i čelika					
Gorivo kao ulazni materijal procesa	Svaki tok mase u postrojenje i iz postrojenja [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Metodologija bilansa mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Proizvodnja cementnog klinkera					
Na osnovu ulaza u cementnu peć (metoda A)	Svaki odgovarajući ulaz u peć [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	
Proizvodnja klinkera (metoda B)	Količina proizvedenog klinkera [t]	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$		
Prašina cementne peći (CKD)	Prašina iz cementne peći (CKD) ili prašina iz mimovoda [t]	Nije primjenljivo (2)	$\pm 7,5 \%$		
Nekarbonatni ugljenik	Svaka sirovina [t]	$\pm 15 \%$	$\pm 7,5 \%$		
Proizvodnja kreča i kalciniranje dolomita i magnezita					
Karbonati i drugi materijali iz procesa (metoda A)	Svaki odgovarajući ulaz u peć [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	

Oksidi zemnoalkalnih metala (metoda B)	Količina proizvedenog vapna [t]	± 5 %	± 2,5 %		
Prašina iz peći (metoda B)	Prašina iz peći [t]	Nije primjenljivo ⁽²⁾	± 7,5 %		
Proizvodnja stakla i mineralne vune					
Karbonati i drugi materijali iz procesa (ulaz)	Svaka karbonatna sirovina ili dodatak povezan s emisijama CO ₂ [t]	± 2,5 %	± 1,5 %		
Proizvodnja keramičkih proizvoda					
Ugljenik kao ulazni materijal (metoda A)	Svaka karbonatna sirovina ili dodatak povezan s emisijama CO ₂ [t]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	
Oksidi alkalnih metala (metoda B)	Bruto proizvodnja, uključujući i odbačene proizvode i reciklažno staklo iz peći i pošiljki [t]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	
Čišćenje mokrim postupkom	Utrošena količina suhog CaCO ₃ [t]	± 7,5 %			
Proizvodnja celuloze i papira					
Dodatne hemikalije	Količina CaCO ₃ i Na ₂ CO ₃ [t]	± 2,5 %	± 1,5 %		
Proizvodnja crnog ugljenika					
Metodologija bilansa mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %
Proizvodnja amonijaka					
Gorivo kao ulazni materijal procesa	Količina goriva korišćenog kao ulazni materijal procesa [t] ili [Nm ³]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %
Proizvodnja vodonika i sintetičkog gasa					
Gorivo kao ulazni materijal procesa	Količina goriva korišćenog kao ulazni materijal procesa proizvodnje vodonika [t] ili [Nm ³]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %

Metodologija bilance mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Proizvodnja visokotonažnih organskih hemikalija					
Metodologija bilance mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Proizvodnja ili prerada obojenih i neobojenih metala, uključujući sekundarni aluminijum					
Emisije iz procesa	Svaki ulazni materijal ili procesni ostatak korišćen kao ulazni materijal procesa [t]	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$		
Metodologija bilansa mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Proizvodnja primarnog aluminija ili aluminijeva oksida					
Metodologija bilansa mase	Svaki ulazni i proizvedeni materijal [t]	$\pm 7,5 \%$	$\pm 5 \%$	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$
Emisije PFC-a (nagibna metoda)	Proizvodnja primarnog aluminijuma u [t], minute anodnih efekata u [broj anodnih efekata/ćelija-dan] i [minute anodnih efekata/poja]	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$		
Emisije PFC-a (metoda prenapona)	Proizvodnja primarnog aluminijuma u [t], prenapon anodnih efekata [mV] i efikasnost struje [–]	$\pm 2,5 \%$	$\pm 1,5 \%$		
Kaptaža, prenos i geološko skladištenje CO₂ u skladišnom geoprostoru za koji je izdata dozvola					

Bilans mase prenesenog CO ₂	CO ₂ prenesen u postrojenje, transportnu infrastrukturu ili skladišni geoprostor ili iz njih, ispušten, istekao ili fugitivne emisije [t]	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %	± 1,5 %
Ispuštanje, curenje i fugitivne emisije CO ₂	Ispušten ili istekao CO ₂ ili CO ₂ iz fugitivnih emisija [t]	± 17,5 %	± 12,5 %	± 7,5 %	
(¹) Za praćenje emisija uslijed regenerisanja katalizatora iz procesa kreiranja (drugih katalitičkih regenerisanja i fleksi-koksiranja) u rafinerijama mineralnih ulja, tražena nesigurnost se odnosi na ukupnu nesigurnost svih emisija iz tog izvora. (²) Količina [t] prašine iz cementne peći ili prašine iz odovoda (ako je primjenljivo) koja napušta sistem peći tokom izvještajnog perioda, procijenjena u skladu sa smjernicama najbolje industrijske prakse.					

DIO 2 - DEFINICIJE NIVOVA PROCJENE ZA FAKTORE PRORAČUNA ZA EMISIJE USLIJED SAGORIJEVANJA

Operater prati emisije CO₂ iz svih vrsta procesa sagorijevanja koji se odvijaju u okviru svih aktivnosti za koje se izdaje dozvola za emisije gasova sa efektom staklene bašte koristeći definisane nivoe procjene utvrđene u ovom odjeljku. Ako se kao ulazni materijal procesa upotrebljavaju goriva ili zapaljivi materijali koji uzrokuju emisije CO₂, primjenjuje se odjeljak 4. ovog Priloga. Ako goriva čine dio bilansa mase, primjenjuju se definicije nivoa procjene za bilans mase iz odjeljka 3 ovog Priloga.

Za emisije iz procesa čišćenja ispušnih plinova mokrim postupkom primjenjuju se definicije nivoa procjene u skladu s odjeljcima 4. i 5. ovog Priloga, ako je primjenljivo.

2.1. Nivoi procjene za emisione faktore

Ako se utvrđuje udio biomase ili udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili udio sintetičkih niskokarbonskih goriva u miješanom gorivu ili materijalu, definisani nivoi procjene povezani su s preliminarnim emisivnim faktorom. Za fosilna goriva i materijale nivoi procjene su povezani s emisivnim faktorom.

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje jedno od sljedećeg:

- a) standardne faktore navedene u odjeljku 1 Priloga 5;
- b) druge konstantne vrijednosti u skladu s članom 20 stav 1 alineja 5, ako u odjeljku 1 Priloga 5 nema odgovarajuće vrijednosti.

Nivo procjene 2a: Operater za pojedino gorivo ili materijal primjenjuje nacionalne emisivne faktore u skladu s članom 20, stav 1 alineje 2,3 i 4.

Nivo procjene 2b: Operater izvodi emisione faktore za gorivo na osnovu jednog od sljedećih utvrđenih posrednih faktora, u kombinaciji s empirijskom korelacijom koja se utvrđuje najmanje jednom godišnje:

- a) mjerenja gustine pojedinih ulja ili gasova, uključujući one koji su karakteristični za rafinerije ili industriju čelika;
- b) neto kalorične vrijednosti pojedinačnih vrsta uglja.

Operater osigurava da korelacija zadovoljava zahtjeve dobre inženjerske prakse i da se primjenjuje samo na one vrijednosti posrednog faktora koje su unutar raspona za koji je on utvrđen.

Nivo procjene 3: Operater primjenjuje jedno od sljedećeg:

- a) utvrđivanje emisionog faktora u skladu s odgovarajućim odredbama čl. 21 do 24 ovog pravilnika;
- b) empirijsku korelaciju kako je utvrđena za razred 2b, ako operater može na zadovoljavajući način dokazati da nesigurnost empirijske korelacije nije veća od jedne trećine vrijednosti nesigurnosti koju operater mora poštovati u pogledu utvrđivanja podataka o aktivnostima za predmetno gorivo ili materijal.

2.2. Nivoi procjene za neto kaloričnu vrijednost (NKV)

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje jedno od sljedećeg:

- a) standardne faktore navedene u odjeljku 1 Priloga 5;
- b) druge konstantne vrijednosti u skladu s članom 20 stav 1 alineja 5, ako u odjeljku 1 Priloga 5 nema odgovarajuće vrijednosti.

Nivo procjene 2a: Operater za pojedino gorivo primjenjuje nacionalne faktore u skladu s članom 20 stav 1, alineje 2, 3 ili 4.

Nivo procjene 2b: Za komercijalna goriva koristi se neto kalorična vrijednost izvedena iz evidencije o kupovini predmetnog goriva koju dostavlja dobavljač goriva, pod uslovom da je izvedena na osnovu prihvaćenih nacionalnih ili međunarodnih standarda.

Nivo procjene 3: Operater utvrđuje neto kaloričnu vrijednost u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika.

2.3. Nivoi procjene za oksidacijske faktore

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje oksidacijski faktor vrijednosti 1.

Nivo procjene 2: Operater primjenjuje faktore oksidacije za pojedina goriva u skladu s članom 20, stav 1 alineje 2 i 3.

Nivo procjene 3: Operater za goriva izvodi faktore koji su specifični za svaku aktivnost na osnovu relevantnog sadržaja ugljenika u pepelu, otpadnim vodama i drugim otpadom i nusproizvodima i drugim relevantnim nepotpuno oksidiranim gasovitim oblicima ispuštenog ugljenika, osim CO. Podaci o sastavu utvrđuju se u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika.

2.4. Nivoi procjene za udio biomase

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje primjenljivu vrijednost koju objavljuje organ uprave ili Evropska komisija ili standardne vrijednosti u skladu s članom 20 ovog pravilnika.

Nivo procjene 2: Operater primjenjuje metodu procjene odobrenu u skladu s člankom 28 stav 3 ovog pravilnika.

Nivo procjene 3a: Operater primjenjuje analize u skladu s članom 28 ovog pravilnika i u skladu s čl. od 21 do 24.

Nivo procjene 3b: Za goriva koja potiču iz proizvodnog procesa u kojem su tokovi ulaznih materijala utvrđeni i sledljivi, operater procjenu može utvrditi na osnovu bilansa materijala fosilnog ugljenika i ugljenika iz biomase koji ulazi u proces i izlazi iz njega, kao što je sastav bilansa mase bilance na osnovu člana 30. stav 1. Direktive (EU) 2018/2001.

Ako operater pretpostavlja fosilni udio od 100 %, udjelu biomase ne pripisuje se nijedan nivo procjene.

2.5. Nivoi procjene za udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili udio sintetičkih niskokarbonskih goriva

Nivo procjene 1: Operater utvrđuje udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili udio sintetičkih niskokarbonskih goriva na osnovu sistema bilansa mase na osnovu člana 30 stav 1 Direktive (EU) 2018/2001.

Ako operater pretpostavlja fosilni udio od 100 % u skladu s članom 29 ovog pravilnika, udjelu obnovljivih goriva nebiološkog podrijetla ili goriva iz recikliranog ugljenika ili udjelu sintetičkih niskougljičnih goriva ne pripisuje se nijedna nivo procjene.

DIO 3 - DEFINICIJE NIVOA PROCJENE ZA FAKTORE PRORAČUNA ZA BILANS MASE

Ako operater koristi bilans mase, pritom koristi definisane nivoe procjene iz ovog odjeljka.

3.1. Nivoi procjene za sadržaj ugljenika

Operater primjenjuje jedan od nivoa procjene iz ove tačke. Za izvođenje sadržaja ugljenika iz faktora emisije operater koristi sljedeće jednačine:

- a) za emisije faktore izražene u t CO₂/TJ: $C = (EF \times NKV)/f$
- b) za emisije faktore izražene u t CO₂/t: $C = EF/f$

U tim formulama C predstavlja sadržaj ugljenika izražen kao udio (tona ugljenika po toni proizvoda), EF je emisioni faktor, NKV je neto kalorična vrijednost, a f je faktor utvrđen u članu 25 stav 4 ovog pravilnika.

Ako se utvrđuje udio biomase ili udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili udio sintetičkih niskokarbonskih goriva u miješanom gorivu ili materijalu, definisani nivoi procjene povezani su s ukupnim sadržajem ugljenika. Udio biomase u ugljeniku utvrđuje se prema nivoima procjene definisanim u odjeljku 2.4. ovog Priloga. Udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili udio sintetičkih niskokarbonskih goriva u ugljeniku utvrđuje se prema nivoima procjene definisanim u odjeljku 2.5. ovog Priloga.

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje jedno od sljedećeg:

- a) sadržaj ugljenika izveden iz standardnih faktora iz odjeljaka 1. i 2. Priloga VI.;
- b) ako u odjeljcima 1. i 2. Priloga 5 nema odgovarajuće vrijednosti, koriste se druge standardne vrijednosti u skladu s članom 20 ovog pravilnika.

Nivo procjene 2a: Operater za pojedino gorivo ili materijal izvodi sadržaj ugljenika iz nacionalnih emisijih faktora u skladu s članom 20 ovog pravilnika.

Nivo procjene 2b: Operater izvodi sadržaj ugljenika iz emisijih faktora za gorivo na osnovu jednog od sljedećih utvrđenih posrednih faktora, u kombinaciji s empirijskom

korelacijom koja se utvrđuje najmanje jednom godišnje u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika:

- a) mjerenja gustine pojedinih ulja ili gasova, uključujući one koji su karakteristični za rafinerije ili industriju čelika;
- b) neto kalorične vrijednosti pojedinačnih vrsta uglja.

Operator osigurava da korelacija zadovoljava zahtjeve dobre inženjerske prakse i da se primjenjuje samo na one vrijednosti posrednog faktora koje su unutar raspona za koji je on utvrđen.

Nivo procjene 3: Operator primjenjuje jedno od sljedećeg:

- a) utvrđivanje sadržaja ugljenika u skladu s odgovarajućim odredbama čl. 21 do 24 ovog pravilnika;
- b) empirijsku korelaciju kako je utvrđena za nivo 2b, ako operator može na zadovoljavajući način dokazati da nesigurnost empirijske korelacije nije veća od jedne trećine vrijednosti nesigurnosti koju operator mora poštovati u pogledu utvrđivanja podataka o aktivnostima za predmetno gorivo ili materijal.

3.2. Nivoi procjene za neto kalorične vrijednosti

Koriste se nivoi procjene utvrđeni u odjeljku 2.2. ovog Priloga.

3.3. Nivoi procjene za udio biomase

Koriste se nivoi procjene utvrđeni u odjeljku 2.4. ovog Priloga.

3.4. Nivoi procjene za udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili udio sintetičkih niskokarbonskih goriva

Koriste se nivoi procjene definisani u odjeljku 2.5. ovog Priloga.

DIO 4 - DEFINICIJE NIVOVA PROCJENE ZA FAKTORE PRORAČUNA ZA EMISIJE CO₂ IZ PROIZVODNIH PROCESA

Za sve emisije CO₂ iz proizvodnih procesa, posebno za emisije nastale razgradnjom karbonata i iz materijala proizvodnih procesa koji sadrže ugljenik koji nije u obliku karbonata, uključujući ureu, koks i grafit, ako se prate uz korišćenje standardne metodologije., za primjenljive faktore proračuna upotrebljavaju se nivoi procjene utvrđeni u ovom odjeljku.

U slučaju miješanih materijala koji sadrže anorganske i organske oblike ugljenika, operator može odabrati jednu od sljedećih mogućnosti:

- odrediti ukupni preliminarni emisijski faktor za miješani materijal analizom ukupnog sadržaja ugljenika i primjenom faktora konverzije i – ako je primjenljivo – udjela biomase i neto kalorične vrijednosti u odnosu na taj ukupni sadržaj ugljenika, ili
- odrediti organske i anorganske sadržaje odvojeno i postupati s njima kao da su dva odvojena toka izvora.

Za emisije iz razgradnje karbonata operator može za svaki tok izvora odabrati jednu od sljedećih metoda:

- a) **metoda A** (bazira se na ulazu): emisijski faktor, faktor konverzije i podaci o aktivnosti odnose se na količinu materijala koji ulazi u proces;
- b) **metoda B** (bazira se na proizvodnji): emisijski faktor, faktor konverzije i podaci o aktivnosti odnose se na količinu materijala koji je proizveden u procesu.

Za ostale emisije CO₂ iz proizvodnih procesa operator primjenjuje samo metodu A.

Izuzetno, operateri mogu emisijama iz materijala iz proizvodnih procesa pripisati nultu stopu pod uslovom da ti materijali ispunjavaju sve sljedeće uslove:

- nisu u skladu s definicijama obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranog fosilnog goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva;
- proizvedeni su u drugom postrojenju za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte;
- CO₂ je u proizvodnji materijala hemijski vezan;
- postrojenje koje je isпустиło CO₂ iz tačke iii. uključilo je taj CO₂ u svoj godišnji izvještaj o emisijama;
- nisu u skladu sa specifikacijom proizvoda iz delegirane uredbe donesene u skladu s članom 12. stav 3.b Direktive 2003/87/EZ.

4.1. Nivoi procjene za emisioni faktor - metoda A

Nivo procjene 1.: Operater primjenjuje jedno od sljedećeg:

- a) standardne faktore navedene u Prilogu 5 odjeljak 2, tabela 2 u slučaju razgradnje karbonata, ili u tabelama 1, 4 ili 5 za ostale materijale proizvodnih procesa;
- b) ako u Prilogu 5 nema odgovarajuće vrijednosti, koriste se vrijednosti koje su utemeljene na analizama iz prošlosti, ako operater pruži zadovoljavajući dokaz da su te vrijednosti reprezentativne za buduće šarže istog materijala.

Nivo procjene 2.: Operater primjenjuje nacionalni emisioni faktor u skladu s članom 20 ovog pravilnika.

Nivo procjene 3.: Operater utvrđuje emisioni faktor u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika. Za konverziju podataka o sastavu u emisione faktore koriste se stehiometrijski odnosi navedeni u Prilogu 5, prema potrebi.

4.2. Nivoi procjene za faktor konverzije - metoda A

Nivo procjene 1.: Primjenjuje se faktor konverzije vrijednosti 1.

Nivo procjene 2.: Za karbonate i drugi ugljenik koji izlazi iz procesa uzima se faktor konverzije vrijednosti od 0 do 1. Operater može za jedan ulazni materijal ili njih više pretpostaviti potpunu konverziju i pripisati nepretvorene materijale ili drugi ugljenik preostalim ulaznim materijalima. Dodatno utvrđivanje odgovarajućih hemijskih parametara proizvoda izvodi se u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika.

4.3. Nivoi procjene za emisioni faktor - metoda B

Nivo procjene 1.: Operater primjenjuje jedno od sljedećeg:

- a) standardne faktore navedene u Prilogu 5 odjeljak 2 tabela 3;
- b) ako u Prilogu 5 nema odgovarajuće vrijednosti, koriste se vrijednosti koje su utemeljene na analizama iz prošlosti, ako operater pruži zadovoljavajući dokaz da su te vrijednosti reprezentativne za buduće šarže istog materijala.

Nivo procjene 2.: Operater primjenjuje nacionalni emisioni faktor u skladu s članom 20 ovog pravilnika.

Nivo procjene 3.: Operater utvrđuje emisioni faktor u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika. Za pretvaranje podataka o sastavu u emisione faktore koriste se stehiometrijski omjeri iz Priloga VI. odjeljka 2. tablice 3., pod pretpostavkom da su svi relevantni oksidi metala nastali iz odgovarajućih karbonata. U tu svrhu operater uzima u obzir barem CaO i MgO te nadležnom tijelu pruža dokaz o tome koji se daljnji oksidi metala u sirovinama odnose na karbonate.

4.4. Nivoi procjene za faktor konverzije - metoda B

Nivo procjene 1.: Primjenjuje se faktor konverzije vrijednosti 1.

Nivo procjene 2.: Količina nekarbonatnih jedinjenja relevantnih metala u sirovinama, uključujući prašinu iz kotla, lebdeći pepeo ili druge materijale koji su već kalcinirani, izražava se s pomoću faktora konverzije čija je vrijednost od 0 do 1, pri čemu vrijednost 1 odgovara potpunoj transformaciji karbonatnih sirovina u okside. Dodatno utvrđivanje odgovarajućih hemijskih parametara ulaznih materijala procesa sprovodi se u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika.

4.5. Nivoi procjene za neto kaloričnu vrijednost (NKV)

Ako je relevantno, operater utvrđuje neto kaloričnu vrijednost procesnog materijala primjenom nivoa procjene definisanih u odjeljku 2.2. ovog Priloga. NKV nije relevantan za tokove izvora *de minimis* ili ako sam materijal nije zapaljiv bez dodavanja drugih goriva. U slučaju nedoumice, operater od organa uprave traži potvrdu o tome treba li NKV pratiti i prijaviti.

4.6. Nivoi procjene za udio biomase

Ako je relevantno, operater utvrđuje udio biomase u ugljeniku sadržanom u procesnom materijalu primjenom nivo procjene definiranih u odjeljku 2.4. ovog Priloga.

4.7. Nivoi procjene za udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva

Koriste se nivoi procjene definisani u odjeljku 2.5. ovog priloga.

DIO 5 - MINIMALNI ZAHTJEVI ZA NIVOE PROCJENE ZA METODOLOGIJE NA OSNOVU PRORAČUNA KOD POSTROJENJA A KATEGORIJE I SUBJEKATA A KATEGORIJE I FAKTORI PRORAČUNA ZA KOMERCIJALNA STANDARDNA GORIVA KOJA SE UPOTREBLJAVAJU U POSTROJENJIMA B I C KATEGORIJE I SUBJEKTIMA B KATEGORIJE

Tabela 5.1

Minimalni nivoi procjene koji se koriste za metodologije na osnovu proračuna u slučaju postrojenja A kategorije i u slučaju faktora proračuna za komercijalna standardna goriva za sva postrojenja u skladu s članom 15

Vrsta aktivnosti/toka izvora	Podaci o aktivnosti		Emisioni faktor (1)	Podaci o sistemu (sadržaj ugljenika) (1)	Faktor oksidacije	Faktor konverzije
	Količina goriva ili materijala	Neto kalorična vrijednost				
Sagorijevanje goriva						
Komercijalna standardna goriva	2	2a/2b	2a/2b	n.p.	1	n.p.
Ostala gasovita i tečna goriva	2	2a/2b	2a/2b	n.p.	1	n.p.
Čvrsta goriva, osim otpada	1	2a/2b	2a/2b	n.p.	1	n.p.
Otpad	1	2a/2b	2a/2b	n.p.	1	n.p.
Metodologija bilansa mase za terminale za preradu gasa	1	n.p.	n.p.	1	n.p.	n.p.
Baklje za spaljivanje gasova	1	n.p.	1	n.p.	1	n.p.
Čišćenje mokrim postupkom (karbonat)	1	n.p.	1	n.p.	n.p.	1
Čišćenje mokrim postupkom (gips)	1	n.p.	1	n.p.	n.p.	1
Čišćenje mokrim postupkom (urea)	1	1	1	n.p.	1	n.p.

Rafiniranje nafte						
Regenerisanje katalizatora iz procesa kreiranja	1	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Proizvodnja koksa						
Bilans mase	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Gorivo kao ulazni materijal procesa	1	2	2	n.p.	n.p.	n.p.
Pečenje i sinterovanje metalnih ruda						
Bilans mase	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Ulaz karbonata	1	n.p.	1	n.p.	n.p.	1
Proizvodnja željeza i čelika						
Bilans mase	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Gorivo kao ulazni materijal procesa	1	2a/2b	2	n.p.	n.p.	n.p.
Proizvodnja ili prerada obojenih i neobojenih metala, uključujući sekundarni aluminijum						
Bilans mase	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Emisije iz procesa	1	n.p.	1	n.p.	n.p.	1
Proizvodnja primarnog aluminijuma ili aluminijum oksida						
Bilans mase za emisije CO ₂	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Emisije PFC-a (nagibna metoda)	1	n.p.	1	n.p.	n.p.	n.p.
Emisije PFC-a (metoda prenapona)	1	n.p.	1	n.p.	n.p.	n.p.
Proizvodnja cementnog klinkera						
Na osnovu ulaza u cementnu peć (metoda A)	1	n.p.	1	n.p.	n.p.	1

Metodologija bilansa mase	1	n.p.	n.p.	1	n.p.	n.p.
Proizvodnja amonijaka						
Gorivo kao ulazni materijal procesa	2	2a/2b	2a/2b	n.p.	n.p.	n.p.
Proizvodnja organskih hemikalija u velikom obimu						
Bilans mase	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Proizvodnja vodonika i sintetičkog gasa						
Gorivo kao ulazni materijal procesa	2	2a/2b	2a/2b	n.p.	n.p.	n.p.
Bilans mase	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Proizvodnja kalcinirane sode i natrijum bikarbonata						
Bilans mase	1	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Kaptaža, prenos i geološko skladištenje CO₂ u skladišnom geoprostoru za koji je izdata dozvola na osnovu Direktive 2009/31/EZ						
Bilans mase prenesenog CO ₂	2	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
Ispuštanje, curenje i fugitivne emisije CO ₂	2	n.p.	n.p.	2	n.p.	n.p.
(1) Nivoi za emisioni faktor odnose se na preliminarni emisioni faktor, a sadržaj ugljenika odnosi se na ukupni sadržaj ugljenika. Za miješane materijale udio biomase mora se utvrditi posebno. Nivo 1 je minimalni nivo koji se primjenjuje za udio biomase u slučaju postrojenja A kategorije i u slučaju komercijalnih standardnih goriva za sva postrojenja u skladu s članom 15. („n.p.” znači „nije primjenjivo”).						

Tabela 5.2

Minimalni nivoi procjene koji se koriste za metodologije na osnovu proračuna u slučaju subjekata A kategorije i u slučaju faktora proračuna za komercijalna standardna goriva za regulisane subjekte

Vrsta toka goriva	Količina puštenog goriva	Jedinični konverzijski faktor	Emisioni faktor ⁽¹⁾
Komercijalna standardna goriva	2	2a/2b	2a/2b
Ostala gasovita i tečna goriva	2	2a/2b	2a/2b
Čvrsta goriva	1	2a/2b	2a/2b
(1) Nivoi za emisioni faktor odnose se na preliminarni emisioni faktor. Za miješane materijale udio biomase mora se utvrditi posebno. Nivo 1 je minimalni nivo koji se			

primjenjuje za udio biomase u slučaju subjekata A kategorije i u slučaju komercijalnih standardnih goriva za sve regulisane subjekte.

DIO 6 - DEFINICIJE NIVOA PROCJENE ZA METODOLOGIJE NA OSNOVU MJERENJA

Metodologije na osnovu mjerenja odobravaju se u skladu s nivoima procjene uz sljedeće najveće dopuštene nesigurnosti godišnjih prosječnih satnih emisija koje se računaju u skladu s jednačinom 2. utvrđenoj u odjeljku 6.3.

Tabela 6.1

Nivoi procjene za sisteme kontinuiranog mjerenja emisija (CEMS) (najveća dopuštena nesigurnost za svaki nivo)

	Nivo procjene 1	Nivo procjene 2	Nivo procjene 3	Nivo procjene 4
Izvori emisija CO ₂	± 10 %	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %
Izvori emisija N ₂ O	± 10 %	± 7,5 %	± 5 %	n.p.
Prijenos CO ₂	± 10 %	± 7,5 %	± 5 %	± 2,5 %

U slučaju CO₂, nesigurnost se primjenjuje na ukupnu izmjerenu količinu CO₂. Ako se udio biomase utvrđuje primjenom metodologije na osnovu mjerenja, za udio biomase primjenjuje se ista definicija nivoa procjene kao i za CO₂.

6.2. MINIMALNI ZAHTJEVI NIVOA PROCJENE ZA POSTROJENJA A KATEGORIJE

Tabela 6.2

Minimalni zahtjevi nivoa procjene koje primjenjuju postrojenja A kategorije za metodologije na osnovu mjerenja u skladu s članom 31

Gas sa efektom staklene bašte	Minimalni traženi nivo procjene
CO ₂	2
N ₂ O	2

6.3. UTVRĐIVANJE EMISIJA GASOVA S EFEKTOM STAKLENE BAŠTE (GHG) POMOĆU METODOLOGIJA NA OSNOVU MJERENJA

Jednačina 1.: Proračun godišnjih emisija u skladu s članom 33:

$$Em.GHG_{ukupno} [t] = \sum_{i=1}^{Sati\ rada} Konc.GHG_{satna,i} \cdot V_{satni,i} \cdot 10^{-6} [t/g]$$

Jednačina 2.: Utvrđivanje prosječnih satnih emisija:

$$Em.GHG_{prosjek} [kg/h] = \frac{Em.GHG_{ukupno}}{Sati\ rada} \cdot 10^3 [kg/t]$$

Jednačina 2.a: Utvrđivanje prosječne satne koncentracije gasova s efektom staklene bašte u svrhu izvještavanja:

$$\text{Konc. GHG}_{\text{prosjeck}} [\text{g/Nm}^3] = \frac{\text{Em. GHG}_{\text{ukupna}}}{\sum_{i=1}^{\text{Sati rada}} V_{\text{satni},i}} \cdot 10^6 [\text{g/t}]$$

Jednačina 2.b: Utvrđivanje prosječnog satnog protoka dimnog gasa u svrhu izvještavanja:

$$\text{Protok}_{\text{prosjeck}} [\text{Nm}^3/\text{h}] = \frac{\sum_{i=1}^{\text{Sati rada}} V_{\text{satni},i}}{\text{Sati rada}}$$

Jednačina 2.c: Proračun godišnjih emisija u svrhu godišnjeg izvještaja o emisijama:

$$\text{Em. GHG}_{\text{ukupna}} [\text{t}] = \text{Konc. GHG}_{\text{prosjeck}} \cdot \text{Protok}_{\text{prosjeck}} \cdot \text{Sati rada} \cdot 10^{-6} [\text{t/g}]$$

Sljedeće skraćenice se koriste u jednačinama od 1 do 2.c:

Indeks *i* odnosi se na pojedinačni sat rada. Ako operater upotrebljava kraće referentne periode, za te proračune se umjesto sati koriste ti referentni periodi.

Em. GHG_{ukupna} = ukupne godišnje emisije GHG u tonama.

Konc. GHG_{satna, i} = satne koncentracije emisija GHG u g/Nm³ u protoku dimnog gasa mjerene tokom rada za sat *i*.

V_{satni, i} = zapremina dimnog gasa u Nm³ na sat *i* (tj. integrisani protok tokom sata ili kraćeg referentnog perioda).

Em. GHG_{prosjeck} = godišnje prosječne satne emisije iz izvora u kg/h.

Sati rada = ukupan broj sati za koji se primjenjuje metodologija na osnovu mjerenja, uključujući sate za koje su podaci zamijenjeni u skladu s članom 35.

Konc. GHG_{prosjeck} = godišnje prosječne satne koncentracije emisija GHG u g/Nm³.

Protok_{prosjeck} = godišnji prosječni protok dimnog gasa u Nm³/h.

6.4. PRORAČUN KONCENTRACIJE POMOĆU POSREDNOG MJERENJA KONCENTRACIJE

Jednačina 3.: Proračun koncentracije

$$\text{Koncentracija GHG} [\%] = 100\% - \sum_i \text{Koncentracija komponente } i [\%]$$

6.5. NADOKNADA PODATAKA O KONCENTRACIJAMA KOJI NEDOSTAJU U METODOLOGIJAMA NA OSNOVU MJERENJA

Jednačina 4.: Nadoknada podataka koji nedostaju u metodologijama na osnovu mjerenja

$$C_{\text{subst}}^* = \bar{C} + 2\sigma_c$$

pri čemu je:

$$\bar{C}$$

= aritmetička sredina koncentracije određenog parametra tokom cijelog izvještajnog perioda ili, u slučaju posebnih okolnosti u trenutku gubitka podataka, tokom odgovarajućeg perioda koji se odnosi na te posebne okolnosti;

$\sigma_{c_}$ = najbolja procjena standardne devijacije koncentracije određenog parametra tokom cijelog izvještajnog perioda ili, u slučaju posebnih okolnosti u trenutku gubitka podataka, tokom odgovarajućeg perioda koji se odnosi na te posebne okolnosti;

Dio 1 - Metodologije za praćenje emisija iz vazduhoplovstva

1. METODOLOGIJE PRORAČUNA ZA UTVRĐIVANJE EMISIJA GASOVA S EFEKTOM STAKLENE BAŠTE U VAZDUHOPLOVNOM SEKTORU

Metoda A:

Operator koristi sljedeću formulu:

Stvarna potrošnja goriva za svaki let [t] = Količina goriva koje se nalazi u rezervoarima vazduhoplova nakon što je završeno punjenje goriva za let [t] – Količina goriva koja se nalazi u rezervoarima vazduhoplova nakon što je završeno punjenje goriva za sljedeći let [t] + Punjenje goriva za taj sljedeći let [t]

Ako nema punjenja goriva za let ili za sljedeći let, količina goriva koje se nalazi u rezervoarima vazduhoplova utvrđuje se prilikom blokiranja za let ili za sljedeći let. Izuzetno, ako je vazduhoplov uključen u druge aktivnosti osim letenja, uključujući veći servis kod kojeg se prazne rezervoari, nakon leta na kojem se pratila potrošnja goriva operator vazduhoplova može zamijeniti podatke „Količina goriva koja se nalazi u rezervoarima vazduhoplova nakon što je završeno punjenje goriva za sljedeći let + Punjenje goriva za taj sljedeći let” podacima „Količina goriva koje je ostalo u rezervoarima na početku sljedeće aktivnosti vazduhoplova”, koji su evidentirani u tehničkim dnevnicima.

Metoda B:

Operator koristi sljedeću formulu:

Stvarna potrošnja goriva za svaki let [t] = Količina goriva koje je ostalo u rezervoarima vazduhoplova kod blokiranja na kraju prethodnog leta [t] + Punjenje goriva za let [t] – Količina goriva koje se nalazi u rezervoarima kod blokiranja na kraju leta [t]

Trenutak blokiranja može se smatrati jednakim trenutku gašenja motora. Ako vazduhoplov nije obavio let prije leta na kojem se mjerila potrošnja goriva, operator vazduhoplova može zamijeniti podatke „Količina goriva koje je ostalo u rezervoarima vazduhoplova kod blokiranja na kraju prethodnog leta” podacima „Količina goriva koje je ostalo u rezervoarima vazduhoplova na kraju prethodne aktivnosti vazduhoplova”, koji su evidentirani u tehničkim dnevnicima.

2. EMISIONI FAKTORI ZA STANDARDNA GORIVA

Tabela 1

Faktori CO₂ za vazduhoplovna fosilna goriva (preliminarni emisijski faktori)

Gorivo	Emisijski faktor (t CO ₂ /t goriva)
Avionski benzin (AvGas)	3,10
Benzin za mlazne motore (Jet B)	3,10
Kerozin za mlazne motore (Jet A1 ili Jet A)	3,16

3. PRORAČUN ORTODROMSKE UDALJENOSTI

Udaljenost [km] = ortodromska udaljenost [km] + 95 km

Ortodromska udaljenost označava najkraću udaljenost između bilo koje dvije tačke na površini Zemlje, a približno se proračunava pomoću sistema iz člana 3.7.1.1. Priloga 15. Čikaške konvencije (WGS 84).

Podaci o geografskoj širini i dužini aerodroma uzimaju se ili iz podataka o lokaciji aerodroma koji su objavljeni u Zborniku vazduhoplovnih informacija (dalje u tekstu: „AIP”) u skladu s Prilogom 15 Čikaške konvencije ili iz izvora koji koristi podatke iz AIP-a.

Mogu se koristiti i udaljenosti koje su proračunate pomoću softvera ili ih je proračunala treća strana, pod uslovom da se metodologija računanja zasniva na formuli iz ovog priloga, podacima iz AIP-a i zahtjevima WGS 84.

Dio 2 - Metodologije za praćenje efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂

1. DEFINICIJE KOJE SE ODOSE NA EFEKTE VAZDUHOPLOVSTVA KOJI NIJESU POVEZANI S EMISIJAMA CO₂

1) „informacije o letu” su najmanje pozivni znak, dan i vrijeme polijetanja i slijetanja, izraženo prema usklađenom svjetskom vremenu (UTC), i kodovi ICAO-a i/ili identifikatori lokacije Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (IATA) za aerodrome polijetanja i slijetanja kojima se omogućava jedinstvena identifikacija predmetnog leta;

2) „informacije o fazi leta” su podaci (npr. četvorodimenzionalni položaj vazduhoplova, protok goriva) podijeljeni prema operativnim fazama leta (uzlijetanje, penjanje, horizontalni let itd.);

3) „operativni profil leta” su granice nadmorske visine, brzine vazduhoplova i faktora opterećenja za svaku fazu leta;

4) „stvarna brzina” je brzina vazduhoplova u odnosu na vazdušnu masu kroz koju leti, u metrima u sekundi (m/s);

5) „četvorodimenzionalni položaj vazduhoplova” je četvorodimenzionalni položaj vazduhoplova definisan njegovom geografskom širinom, izraženom u decimalnim stepenima; geografskom dužinom, izraženom u decimalnim stepenima; i nadmorskom visinom, izraženom u barometarskoj visini, u bilo kojem trenutku između početka i kraja leta;

6) „vremenski žig” je snimak podataka (npr. četvorodimenzionalnog položaja vazduhoplova, protoka goriva) koja odgovara određenom trenutku, u sekundama, tokom leta i koju treba uzeti u obzir zajedno s vremenskim intervalom;

7) „vremenski interval” je period, u sekundama, između dva vremenska žiga tokom leta, koje ne prelazi 60 sekundi;

8) „najnoviji plan leta” je najnoviji plan leta koji je dostupan i koji je relevantna služba vazdušne plovidbe potvrdila za određeni let prije njegovog izvršenja. Najnoviji plan leta može biti regulisani taktički model leta Eurocontrol-a (eng. *Regulated Tactical Flight Model*, RTFM) ili, alternativno, podneseni taktički model leta Eurocontrol-a (eng. *Filed Tactical Flight Model*, FTFM) ili ekvivalent u smislu tačnosti podataka;

9) „stvarna putanja leta” je putanja vazduhoplova od polazišta (odlaska) do odredišta (dolaska), koja sadrži sve vremenske žigove zabilježene tokom leta. Stvarna putanja leta

može se dobiti iz uređaja za snimanje podataka o letu ili od treće strane. Njena tačnost treba da, ako je to moguće, bude istovetna trenutnom taktičkom modelu leta Eurocontrol-a (eng. *Current Tactical Flight Model*, CTFM);

10) „uređaj za snimanje podataka o letu” je specijalizovani elektronski uređaj ugrađen u vazduhoplov u svrhu bilježenja raznih parametara i događaja tokom leta. Ti parametri uključuju, ali nisu ograničeni na ulazne podatke kontrole leta, informacije o performansama vazduhoplova, podatke o motoru i informacije o navigaciji;

11) „trodimenzionalne radijacione varijable” su niz varijabli kao što su gustina radijacionog fluksa i brzine radijacionog zagrijavanja koje prikazuju kako zračenje varira u prostoru, uključujući Zemljinu površinu i atmosferu, i kako se mijenja tokom vremena;

12) „pritisak” je sila u paskalima (Pa) koju proizvodi masa vazduha u atmosferi iznad određene tačke u kojoj se vazduhoplov nalazi u bilo kojem trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

13) „temperatura okolnog vazduha” je temperatura vazduha u kelvinima (K) koji okružuje vazduhoplov u bilo kojem trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

14) „specifična vlažnost” je odnos vodene pare po kilogramu ukupne mase vazduha (kg/kg) koji okružuje vazduhoplov u bilo kojem trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

15) „međunarodna standardna atmosfera (ISA)” je standard s kojim se upoređuje stvarna atmosfera na bilo kojem mjestu i u bilo kojem trenutku, na osnovu specifičnih vrijednosti pritiska, gustine i temperature na srednjem nivou mora, od kojih se svaka smanjuje s povećanjem visine;

16) „osnovni meteorološki podaci” su kategorija informacija koja za svaki let uključuje najmanje pritisak, temperaturu okolnog vazduha i specifičnu vlažnost, a koristi se u modulima za sagorijevanje goriva i procjenu emisija. Ovdje se te vrijednosti mogu procijeniti standardizovanom korekcijom koja zavisi od nadmorske visine i/ili se mogu zasnivati na opažanjima trećih strana nakon leta;

17) „relativna vlažnost iznad leda” je koncentracija vodene pare, izražena u postotku, prisutna u vazduhu u poređenju s njenom koncentracijom na tački zasićenja leda;

18) „zapadni i južni vjetar” su horizontalna brzina vazduha koji se kreće prema istoku ili sjeveru, u metrima u sekundi, u bilo kom trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

19) „vertikalna brzina” je brzina kretanja vazduha u smjeru prema gore ili prema dolje (u Pa/s), pri čemu negativne vrijednosti vertikalne brzine znače kretanje prema gore. Potrebno je proračunati npr. advekciju i smicanje vjetra;

20) „specifični udio ledene vode u oblaku” je masa čestica leda u oblaku po kilogramu ukupne mase vlažnog vazduha (kg/kg) koji okružuje vazduhoplov u bilo kojem trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

21) „geopotencijal” je jačina gravitacionog polja koju vazduhoplov trpi na različitim nadmorskim visinama, u bilo kojem trenutku tokom leta, izražena u kvadratnim metrima po kvadratnoj sekundi (m^2/s^2), uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

22) „odlazno dugotalasno zračenje” je ukupno zračenje koje u svemir emituje sistem Zemljine atmosfere, u W/m^2 , u bilo kojem trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

23) „reflektovano sunčevo zračenje” je dio sunčeve svjetlosti koji se od Zemljine površine, oblaka, aerosola i drugih atmosferskih čestica odbija natrag u svemir, izražen u W/m^2 , u bilo kojem trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

24) „direktno sunčevo zračenje” je dio sunčeve svjetlosti koji dopire do Zemljine površine direktno sa Sunca, a da ga atmosfera ili oblaci ne rasprše ili ne odbiju, u W/m^2 , u bilo kojem trenutku tokom leta, uzimajući u obzir trodimenzionalne radijacione varijable;

25) „zajednički referentni model za numeričko prognoziranje vremena (NWP)” odnosi se na računarski sistem koji se koristi u meteorologiji, a sastoji se od algoritama i matematičkih formula ugrađenih u softver osmišljenih za simulaciju i predviđanje atmosferskih uslova u definisanom prostornom i vremenskom domenu (prostornoj mreži). U slučaju dodatnih meteoroloških podataka Evropska komisija obezbjeđuje putem NEATS-a zajednički referentni model za NWP;

26) „dodatni meteorološki podaci” su kategorija informacija koja za svaki let uključuje pritisak, temperaturu okolnog vazduha, specifičnu vlažnost, relativnu vlažnost iznad leda, zapadni i južni vjetar, vertikalnu brzinu, specifični udio ledene vode u oblaku, geopotencijal, odlazno dugotalasno zračenje, reflektovano sunčevo zračenje i direktno sunčevo zračenje, a sve navedeno uzima se kao ulazni podatak iz zajedničkog referentnog modela za NWP, koji Evropska komisija obezbjeđuje putem NEATS-a;

27) „identifikaciona oznaka motora” je jedinstveni identifikacioni broj motora vazduhoplova kako je naveden u ICAO-ovoj bazi podataka o emisijama iz motora ili ekvivalentnoj bazi, koji omogućava nedvosmisleni identifikaciju motora pričvršćenih na vazduhoplov na osnovu međunarodno priznatih standardizovanih lista;

28) „masa vazduhoplova” je masa vazduhoplova duž putanje, izražena u kilogramima, a dobija se tako da se u bilo kojem trenutku tokom leta masa sagorjelog goriva oduzme od mase pri uzlijetanju. Ako masa vazduhoplova nije dostupna, može se približno odrediti na osnovu mase pri uzlijetanju ili faktora opterećenja i na osnovu određenog protoka goriva ili protoka goriva kako je proračunat simulacijom performansi vazduhoplova pomoću modula za sagorijevanje goriva;

29) „masa pri uzlijetanju” je masa vazduhoplova na početku uzletnog zaleta, uključujući sve stvari i osobe koje se u tom trenutku prevoze, u kilogramima. Upotrebljava se za približno određivanje mase vazduhoplova ako ona nije navedena. Ako masa pri uzlijetanju nije dostupna, može se približno odrediti na osnovu faktora opterećenja;

30) „najveća dopuštena masa pri uzlijetanju” je najveća masa, u kilogramima, pri kojoj pilot vazduhoplova smije uzletjeti, u skladu sa instrukcijama proizvođača vazduhoplova;

31) „najveća masa korisnog tereta” je najveća masa putnika i njihovog prtljaga i masa tereta, uključujući poštu i ručnu prtljagu, koja se može prevesti određenim vazduhoplovom. Vrijednosti za najveći korisni teret mogu se dobiti pomoću primijenjenog modula za sagorijevanje goriva;

32) „faktor opterećenja” je masa putnika, tereta i prtljaga, uključujući poštu i ručni prtljag, izražena kao udio u najvećoj masi korisnog tereta. Faktor opterećenja koristi se za približno određivanje mase pri uzlijetanju ako ona nije navedena. Ako faktor opterećenja nije dostupan, upotrebljava se konzervativna standardna vrijednost u skladu s dijelom 2 ovog priloga;

33) „protok goriva” je masa goriva u kilogramima koja prolazi kroz sistem za dovod goriva u vazduhoplovu i ulazi u motore vazduhoplova po sekundi tokom leta. Može se utvrditi na osnovu modela tokom planiranja leta, mjeriti tokom samog leta ili procijeniti pomoću modula za sagorijevanje goriva;

34) „efikasnost motora vazduhoplova” je postotak korisnog potiska koji generiše motor vazduhoplova u odnosu na utrošak energije iz goriva;

35) „performanse vazduhoplova” je kategorija informacija koja uključuje protok goriva i efikasnost motora vazduhoplova u svim vremenskim žigovima;

36) „odnos vodonika i ugljenika (H/C) u gorivu po letu” je broj atoma vodonika (H) po atomu ugljenika (C) po molekulu goriva potrošenog po letu;

37) „sadržaj aromata u gorivu po letu” je postotak aromatskih ugljovodonika prisutnih u gorivu potrošenom po letu;

38) „svojstva goriva tokom leta” je kategorija informacija koja za svaki let sadrži odnos vodonika i ugljenika, sadržaj aromata i neto kaloričnu vrijednost goriva u vazduhoplovu.

2. SISTEM PRAĆENJA EFEKATA VAZDUHOPLOVSTVA KOJI NIJESU POVEZANI S EMISIJAMA CO₂ (NEATS)

Evropska komisija stavlja NEATS na raspolaganje operatorima vazduhoplova, akreditovanim verifikatorima i nadležnim organima radi olakšavanja i, u mjeri u kojoj je to moguće, automatizacije praćenja, izvještavanja i verifikacije efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂, kako bi se administrativno opterećenje svelo na najmanju moguću mjeru.

NEATS je usklađen s principima upotrebe automatizovanih sistema za praćenje i izvještavanje i pruža namjenski i siguran korisnički interfejs za svakog operatora vazduhoplova, verifikatora i nadležni organ.

Praćenje:

NEATS pojednostavnjuje postupak praćenja jer direktno uključuje dostupne putanje leta i meteorološke podatke koje su prikupile treće strane ili im omogućava pristup, čime se operatorima vazduhoplova omogućava da svedu praćenje na najmanju moguću mjeru, i to na svojstva vazduhoplova i svojstva goriva, prema potrebi, kako je definisano u dijelu 2 ovog priloga, ili da navedeni postupak u potpunosti automatizuju u zavisnosti od upotrebe standardnih vrijednosti.

NEATS obuhvaća pristupe proračunu CO₂(e) kako su navedeni u članku 56.a stavku 4. ove Uredbe i pruža zajednički referentni model za NWP, za koji su potrebni dodatni meteorološki podaci (metoda C). Kao rezultat toga u praćene se podatke uključuje i proračun CO₂(e) po letu.

Izvještavanje:

NEATS pojednostavnjuje postupak izvještavanja. Na kraju svake izvještajne godine alat automatski generiše tabelu u formatu XML, čime se administrativno opterećenje povezano s izvještavanjem svodi na najmanju moguću mjeru.

Verifikacija:

NEATS pojednostavnjuje verifikaciju koju sprovodi verifikator i unakrsne provjere koje sprovodi nadležno tijelo. Omogućava verifikaciju CO₂(e) po letu i istovremenu zaštitu povjerljivih podataka.

Čuvanje podataka:

NEATS omogućava čuvanje svih podataka (dobijenih od operatora vazduhoplova i trećih strana) i sigurno kodiranje i zaštitu povjerljivih podataka od objavljivanja ako ih operator vazduhoplova učitava u NEATS, pod uslovom da operator vazduhoplova navede da su povjerljivi.

Transparentnost:

NEATS se oslanja na najsavremenije modele za proračun CO₂(e) za efekte koji nijesu povezani s emisijama CO₂. Operatori vazduhoplova mogu razviti sopstvene alate ili

upotrebljavati alate trećih strana, pod uslovom da su u skladu sa zahtjevima utvrđenim u ovom Prilogu.

Podaci iz NEATS-a prenose se na javne internet stranice sa rezimeom podataka koji nisu povjerljivi i CO₂(e) po letu i po operatoru vazduhoplova.

3. MODULI ZA SAGORIJEVANJE GORIVA I PROCJENU EMISIJA ZA EFEKTE VAZDUHOPLOVSTVA KOJI NIJESU POVEZANI S EMISIJAMA CO₂

Modul za sagorijevanje goriva

Modul za izgaranje goriva zasniva se na kinetičkom pristupu modeliranja performansi vazduhoplova koji omogućava tačno predviđanje putanja vazduhoplova i povezane potrošnje goriva tokom cijelog operativnog profila leta i u svim fazama leta. U modelu se obrađuju teorijske osnove za proračun parametara performansi vazduhoplova, uključujući informacije o otporu, podizanju, težini, potisku, potrošnji goriva, kao i brzinama za faze uspona, horizontalnog leta i spuštanja vazduhoplova, uz pretpostavku uobičajenih operacija vazduhoplova. Osim toga, koeficijenti specifični za pojedini vazduhoplov su ključni ulazni podaci za proračun planirane putanje leta određenih tipova vazduhoplova.

Modul za procjenu emisija

Modul za procjenu emisija omogućava proračun emisija NO_x, HC i CO iz motora vazduhoplova pomoću korelacijskih jednačina bez sopstvenih modela performansi aviona i motora, zajedno sa sopstvenim karakteristikama emisija motora.. U tom modulu se primjenjuju indeksi izduvnih emisija iz ICAO sertifikata tipa motora u unaprijed definisanim referentnim uslovima na tlu i procjenjuju se odgovarajući indeksi emisija tokom uslova leta uz pretpostavku uslova međunarodne standardne atmosfere (ISA) primjenom korekcionih faktora za razlike u uslovima ISA-e s obzirom na temperaturu, pritisak i vlažnost.

4. MODELI ZA PRORAČUN CO₂(e) ZA EFEKTE VAZDUHOPLOVSTVA KOJI NISU POVEZANI S EMISIJAMA CO₂

Opšti kriterijumi:

U modelima za proračun CO₂(e) operator vazduhoplova uzima u obzir klimatske efekte svih parametara koji nisu CO₂ po letu, uključujući putanje leta (plan leta i stvarne putanje leta) i svojstva vazduhoplova i goriva tokom leta. Emisije iz svakog leta obračunavaju se kao pulsne emisije. Pri primjeni modela za proračun CO₂(e) podaci o emisijama vazduhoplova povezani s putanjom leta upotrebljavaju se za proračun svih sljedećih elemenata:

- a) promjena sastava;
- b) vremenskog razvoja radijacionog forsiranja uzrokovano promjenama sastava;
- c) promjena temperature u blizini površine uzrokovanih emisijama vazduhoplova povezanim s putanjom leta.

Kako bi se osiguralo izvođenje svih parametara, administrativno opterećenje i količina potrebnog rada povezanog s proračunima ne smiju biti veliki. Modeli moraju biti transparentni i prikladni za operativnu upotrebu.

Zavisno od modela, postoje dvije liste uslova.

Metoda C:

Za pristup koji se zasniva na vremenskim uslovima razmatraju se detaljni klimatski efekti svih emisija iz vazduhoplova koje nijesu emisije CO₂ na određenoj lokaciji i u određeno vrijeme uzimajući u obzir trenutne meteorološke informacije za proračun

četverodimenzionalnih putanja optimizovanih za klimu za pojedinačne planove leta. Kako bi se omogućilo detaljno bilježenje klimatskih efekata s obzirom na trenutne atmosferske uslove, u modelima se izričito uzimaju u obzir različiti tipovi vazduhoplova, vrste pogona i svojstva goriva. Uključuju se i procjene nastanka, životnog ciklusa i klimatskih efekata kondenzacijskih tragova za pojedinačne letove i vremena zadržavanja ispuštenog H_2O i NO_x i njihovog uticaja na sastav atmosfere. Da bi se mogle dobiti napredne informacije za upotrebu u svakodnevnom planiranju letova, modeli moraju biti računski efikasni.

Svaki operator vazduhoplova prati sljedeće podatke za svaki let:

- a) informacije o letu;
- b) putanju leta, definisanu barem kao najnoviji plan leta;
- c) dodatne meteorološke podatke;
- d) svojstva vazduhoplova;
- e) informacije o performansama vazduhoplova (nije obvezno). Po mogućnosti treba koristiti planirani protok goriva radi usklađivanja s najnovijim dostupnim podacima iz plana leta;
- f) svojstva goriva tokom leta.

Metoda D:

Za pojednostavnjen pristup na osnovu lokacije operator vazduhoplova koristi modele klimatskog odgovora kako bi procijenio uticaj svih efekata koji nisu povezani s emisijama CO_2 po letu na klimatološkoj osnovi. Alati se koriste za procjenu koristi opštih mogućnosti usmjeravanja za klimu, uzimajući pritom u obzir opšte razlike među vazduhoplovima, vrstama pogona i svojstvima goriva s obzirom na njihove fizičke parametre. Pomoću $CO_2(e)$ koji je proračunat primjenom pojednostavnjenog pristupa na osnovu lokacije uravnotežuju se sva velika odstupanja za pojedinačne letove tokom dulžeg vremenskog perioda. Ti modeli treba da osiguraju smanjenje količine potrebnog rada na prikupljanju, proračunu i upravljanju podacima u odnosu na modele za pristup koji se zasniva na vremenskim uslovima.

Odstupajući od metode C, mali emiteri mogu za svaki let pratiti sljedeće podatke:

- a) informacije o letu;
- b) putanju leta, definisanu stvarnom putanjom leta;
- c) osnovne meteorološke podatke;
- d) svojstva vazduhoplova;
- e) informacije o performansama vazduhoplova tokom leta (nije obvezno);
- f) svojstva goriva tokom leta (nije obvezno).

5. KORIŠĆENJE STANDARDNIH VRIJEDNOSTI ZA EFEKTE VAZDUHOPLOVSTVA KOJI NIJESU POVEZANI S EMISIJAMA CO_2

Podložno daljnjim provjerama nadležnog tijela i Komisije, korištenje zadanih vrijednosti uvijek dovodi do većeg $CO_2(e)$ po letu u usporedbi s vrijednostima koje se mogu dobiti praćenjem podataka.

1. Putanja leta:

- a) za potrebe primjene metode C dostavlja se najnoviji plan leta. Ako nije dostupan RTFM ili ekvivalent, kao zadata vrijednost koristi se FTFM ili ekvivalent. U tom slučaju, ako podaci po vremenskom žigu nisu dostupni, može se proračunati linearnom interpolacijom izmjerenih podataka iz dva najbliža vremena mjerenja prije i poslije vremenskog žiga koji se razmatra, unutar iste faze leta, pod uslovom da to

daje homogenu putanjom leta za predmetnu fazu leta, posebno fazu horizontalnog leta;

b) za potrebe primjene metode D:

- uvijek se navodi stvarna putanja leta. Ako CTFM ili ekvivalent nije dostupan, može se upotrijebiti RTFM ili FTFM;

- ako podaci po vremenskom žigu nisu dostupni, mogu se proračunati linearnom interpolacijom izmjerenih podataka iz dva najbliža vremena mjerenja prije i poslije vremenskog žiga koji se razmatra, unutar iste faze leta, pod uslovom da to daje homogenu putanju leta za predmetnu fazu leta, posebno fazu horizontalnog leta.

2. Svojstva vazduhoplova:

a) identifikaciona oznaka motora: ako nije navedena identifikaciona oznaka motora ili ekvivalent, koriste se konzervativne standardne vrijednosti po tipu vazduhoplova, date u dijelu 3 ovog priloga;

b) masa vazduhoplova: ako masa vazduhoplova nije navedena, operator vazduhoplova može je simulirati korišćenjem mase pri uzlijetanju. Ako nisu dostupne ni masa vazduhoplova ni masa pri uzlijetanju, za približno određivanje mase pri uzlijetanju može se koristiti faktor opterećenja. Ako faktor opterećenja nije naveden, koristi se standardna vrijednost 1.

3. Performanse vazduhoplova:

Protok goriva: ako se podaci o protoku goriva ne dobijaju iz uređaja za snimanje podataka o letu, operator vazduhoplova može koristiti druga sredstva za izvođenje tih podataka, u skladu s dijelom 2 ovog priloga, u kojem se definiše protok goriva, uzimajući u obzir potisak, koji zavisi od mase i stvarne brzine vazduhoplova.

4. Svojstva goriva tokom leta:

Ako svojstva goriva tokom leta nisu navedena, pretpostavljaju se gornje granice za gorivo Jet A-1 u skladu sa standardnom specifikacijom ASTM-a za goriva za mlazne motore vazduhoplova:

a) sadržaj aromata: zapreminski udio od 25 %;

b) sumpor: maseni udio od 0,3 %;

c) naftalen: zapreminski udio od 3,0 % .

6. Konzervativne standardne identifikacione oznake motora po tipu vazduhoplova

ICAO	Prva jedinstvena identifikaciona oznaka (UID)
A148	13ZM003
A19N	01P22PW163
A20N	01P22PW163
A21N	01P20CM132
A306	1PW048
A30B	1GE007
A310	1PW027
A318	7CM049

A319	1IA001
A320	1IA001
A321	3IA008
A332	4PW067
A333	4PW067
A337	3RR029
A338	04P24RR146
A339	02P23RR141
A343	2CM015
A346	8RR045
A358	01P18RR125
A359	01P21RR125
A35K	01P21RR125
A388	9EA001
A3ST	1GE021
AN72	1ZM001
B38M	01P20CM138
B39M	01P20CM138
B463	1TL003
B701	1PW001
B703	1PW001
B721	1PW008
B731	01P20CM138
B732	1PW008
B733	1CM007
B734	1CM007
B735	1CM007
B736	3CM031
B737	2CM015
B738	2CM015
B739	3CM034
B741	8PW088
B742	1RR011
B743	1PW029

B744	1RR010
B748	13GE157
B74S	8PW088
B752	1RR011
B753	3RR034
B762	1PW026
B763	5GE085
B764	5GE085
B772	3GE060
B773	2RR024
B77L	01P21GE217
B77W	01P21GE217
B778	01P21GE217
B779	01P21GE217
B788	02P23RR138
B789	02P23RR138
B78X	02P23RR138
BCS1	16PW111
BCS3	16PW111
C550	1PW037
C560	1PW037
C650	1AS002
C680	7PW077
C68A	7PW077
C700	01P18HN013
C750	6AL024
CL30	11HN003
CL35	01P14HN011
CL60	10GE130
CRJ2	01P05GE189
CRJ7	01P11GE202
CRJ9	01P08GE190
CRJX	01P08GE193
E135	01P10AL033

E145	6AL006
E170	01P08GE197
E190	10GE130
E195	10GE130
E290	04P20PW200
E295	04P20PW201
E35L	6AL006
E545	11HN003
E550	01P14HN016
E55P	01P14HN016
E75L	01P08GE197
E75S	01P08GE197
F100	1RR020
F2TH	01P07PW146
F900	1AS001
FA10	1AS002
FA50	1AS002
FA7X	03P16PW192
FA8X	03P15PW193
G280	01P11HN012
GA5C	01P22PW142
GA6C	01P22PW141
GALX	7PW077
GL5T	4BR004
GL7T	21GE185
GLEX	4BR004
GLF4	11RR048
GLF5	4BR004
GLF6	4BR004
H25B	1AS001
H25C	7PW077
HA4T	01P07PW146
IL62	1KK001
IL86	1KK003

LJ35	1AS001
LJ45	1AS002
LJ55	1AS002
MD11	5GE085
MD90	1IA001
RJ85	1TL004
SU95	01P11PJ004
T154	1KK001

METODOLOGIJE PRAĆENJA SPECIFIČNE ZA DJELATNOSTI U POSTROJENJIMA

1. SPECIFIČNA PRAVILA PRAĆENJA ZA EMISIJE NASTALE USLIJED SAGORIJEVANJA

A. Područje primjene

Operateri prate emisije CO₂ iz svih vrsta procesa sagorijevanja koji se odvijaju u okviru svih djelatnosti za koje se izdaje dozvola za emisije gasova sa efektom staklene bašte uključujući i s time povezane procese čišćenja mokrim postupkom, u skladu s pravilima koja su utvrđena u ovom Prilogu. Za emisije koje nastaju iz goriva kao ulaznog materijala procesa važe ista pravila u pogledu metodologije praćenja i izvještavanja kao i za emisije uslijed sagorijevanja, ne dovodeći pritom u pitanje ostale klasifikacije emisija.

Operater ne prati niti izvještava o emisijama iz motora s unutrašnjim sagorijevanjem koji se koriste za potrebe transporta. Operater pripisuje sve emisije koje nastaju sagorijevanjem goriva u postrojenju tom postrojenju, bez obzira na toplotnu odnosno električnu energiju predatu drugim postrojenjima. Operater ne pripisuje emisije povezane s proizvodnjom toplotne ili električne energije koju postrojenje preuzima iz drugih postrojenja onom postrojenju koje preuzima emisije.

Operater uključuje barem sljedeće izvore emisije: kotlove, plamenike, turbine, grijače, peći, spalionice, peći za kalciniranje, pećnice, štednjake, sušilice, motore, gorive ćelije, CLC jedinice, baklje za spaljivanje gasova, jedinice za toplotno ili katalitičko naknadno sagorijevanje, skrabere (emisije iz proizvodnih procesa) i svu ostalu opremu ili mašine koje koriste gorivo, osim opreme ili mašina s motorima s unutrašnjim sagorijevanjem koji se koriste za potrebe transporta.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije iz procesa sagorijevanja računaju se standardnom metodom, osim ako su goriva uključena u bilans mase. Primjenjuju se nivoi procjene koji su definisani u odjeljku 2 Priloga 2. Pored toga, emisije iz procesa čišćenja dimnih gasova prate se u skladu s odredbama iz pododjeljka C.

Za emisije iz baklji za spaljivanje gasova primjenjuju se posebni zahtjevi utvrđeni u pododjeljku D.

Procesi sagorijevanja koji se odvijaju u terminalima za preradu gasa mogu se pratiti pomoću bilansa mase u skladu s članom 14 ovog pravilnika.

C. Čišćenje dimnih gasova

C.1. Odsumporavanje

Emisije CO₂ koje nastaju zbog korišćenja karbonata za čišćenje kiselih gasova iz toka dimnog gasa računaju se na osnovu utrošenog karbonata, u skladu sa metodom A, ili na osnovu proizvedenog gipsa, u skladu sa metodom B.

Odstupajući od odjeljka 4. Priloga 2 primjenjuje se sljedeće:

Metoda A: Emision faktor

Nivo procjene 1: Emisioni faktor utvrđuje se iz stehiometrijskih udjela koji su utvrđeni u odjeljku 2 Priloga 5. Količina CaCO_3 i MgCO_3 ili drugih karbonata u relevantnom ulaznom materijalu utvrđuje se u skladu sa smjernicama najbolje industrijske prakse.

Metoda B: Emisioni faktor

Nivo procjene 1: Emisioni faktor je stehiometrijski udio suvog gipsa ($\text{CaSO}_4 \times 2\text{H}_2\text{O}$) naspram emitovanog CO_2 : 0,2558 t CO_2 /t gipsa.

Faktor konverzije:

Nivo procjene 1: Primjenjuje se faktor konverzije vrijednosti 1.

C.2. De- NO_x

Odstupajući od Priloga 2 odjeljak 4, emisije CO_2 iz proizvodnih procesa koje nastaju zbog korišćenja uree za čišćenje toka dimnog gasa računaju se primjenom sljedećih nivoa procjene.

Emisioni faktor:

Nivo procjene 1: Količina uree u relevantnom ulaznom materijalu utvrđuje se u skladu sa smjernicama najbolje industrijske prakse. Emisioni faktor utvrđuje se upotrebom stehiometrijskog udjela od 0,7328 t CO_2 /t uree.

Faktor konverzije:

Primjenljiv je samo nivo procjene 1.

D. Baklje za spaljivanje gasova

Pri proračunu emisija iz baklji za spaljivanje gasova operater računa rutinsko spaljivanje i operativno spaljivanje (prekidi, pokretanje, zaustavljanje i vanredne situacije). Operater računa i inherentni CO_2 .

Odstupajući od odjeljka 2.1. Priloga 2 nivo procjene 1 i 2b za emisioni faktor definišu se na sljedeći način:

Nivo procjene 1: Operater koristi referentni emisioni faktor od 0,00393 t CO_2 /Nm³ izveden iz sagorijevanja čistog etana koji se koristi kao konzervativna posredna vrijednost za spaljene gasove.

Nivo procjene 2b: Emisioni faktori specifični za postrojenje izvode se iz procjene molekularne težine toka baklje, koristeći modeliranje procesa na osnovu standardnih industrijskih modela. Vodeći računa o relativnim udjelima i molekularnim težinama svakog od tokova koji sudjeluju, dobija se ponderisani godišnji prosječni iznos za molekularnu težinu spaljenog gasa.

Odstupajući od odjeljka 2.3. Priloga 2 za oksidacijski faktor kod baklji za spaljivanje gasova koristi se nivoi procjene 1 i 2.

2. RAFINISANJE NAFTE

A. Područje primjene

Operater prati i prijavljuje sve emisije CO_2 iz procesa sagorijevanja i proizvodnih procesa koji se odvijaju u rafinerijama.

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO_2 : kotlove, procesne grijače/jedinice za obradu, motore s unutrašnjim sagorijevanjem/turbine, katalitičke i termalne oksidatore, peći za kalciniranje koksa, pumpe za gašenje, generatore za nužno

napajanje/rezervne generatore, baklje za spaljivanje gasova, spalionice, postrojenja za kreiranje, postrojenja za proizvodnju vodonika, postrojenja za izdvajanje sumpora (Claus postrojenja), regenerisanje katalizatora (iz procesa katalitičkog kreiranja i drugih katalitičkih procesa) i postrojenja za koksiranje (flekski-koksiranje, komorno koksiranje).

B. Specifična pravila praćenja

Djelatnosti rafiniranja mineralnih ulja prate se u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga za emisije uslijed sagorijevanja, uključujući čišćenje dimnih gasova mokrim postupkom. Operater se može odlučiti za metodologiju bilansa mase za cijelu rafineriju ili pojedine procesne jedinice kao što su postrojenja za gasifikaciju teških ulja ili kalciniranje. Ako se koristi kombinacija standardne metodologije i bilansa mase, operater mora dokazati da je praćenje emisija potpuno i da ne dolazi do dvostrukog računanja emisija.

Emisije iz namjenskih postrojenja za proizvodnju vodonika prate se u skladu s odjeljkom 19 ovog Priloga.

Odstupajući od čl. 13 i 14 ovog pravilnika, emisije zbog regenerisanja katalizatora iz procesa kreiranja, drugih katalitičkih regenerisanja i flekski-koksiranja prate se s pomoću bilansa mase, vodeći računa o stanju ulaznog vazduha i dimnog gasa. Sav CO u dimnom gasu računa se kao CO₂, primjenom masenog odnosa: $t\text{ CO}_2 = t\text{ CO} * 1,571$. Analiza ulaznog vazduha i dimnih gasova i odabir nivoa procjene izvode se u skladu s odredbama čl. 21 do 24. Posebna metodologija proračuna je predmet odobrenja.

3. PROIZVODNJA KOKSA

A. Područje primjene

Operater uračunava barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: sirovine (uključujući ugljen ili petrol-koks), konvencionalna goriva (uključujući prirodni gas), procesne gasove (uključujući visokopećni gas – BFG), ostala goriva i čišćenje dimnog gasa mokrim postupkom.

B. Specifična pravila praćenja

Kod praćenja emisija iz proizvodnje koksa, operater se može odlučiti za bilans mase ili za standardnu metodologiju.

4. PEČENJE I SINTEROVANJE METALNIH RUDA

A. Područje primjene

Operater uračunava barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: sirovine (kalciniranje vapnenca, dolomita i karbonatnih željeznih ruda, uključujući FeCO₃), konvencionalna goriva (uključujući prirodni gas i koks/koksnu šljaku), procesne gasove (uključujući koksni gas – COG i visokopećni gas – BFG), procesne ostatke koji se koriste kao ulazni materijal, uključujući filtriranu prašinu iz pogona za sinterovanje, konvertera i visoke peći, ostala goriva i čišćenje dimnog gasa mokrim postupkom.

B. Specifična pravila praćenja

Kod praćenja emisija iz pečenja, sinteriranja ili peletizacije metalnih ruda, operater se može odlučiti za bilans mase ili za standardnu metodologiju.

5. PROIZVODNJA ŽELJEZA I ČELIKA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: sirovine (kalciniranje vapnenca, dolomita i karbonatnih željeznih ruda, uključujući FeCO₃), konvencionalna goriva (prirodni gas, ugljen i koks), reducente (uključujući koks, ugljen i plastiku), procesne gasove (koksni gas – COG, visokopećni gas – BFG i konvertorski gas – BOFG), trošenje grafitnih elektroda, ostala goriva i čišćenje dimnog gasa mokrim postupkom.

B. Specifična pravila praćenja

Kod praćenja emisija iz proizvodnje željeza i čelika, operater se može odlučiti za bilans mase ili za standardnu metodologiju, barem za dio tokova izvora, pri čemu treba spriječiti izostavljanje ili dvostruko računanje emisija.

Odstupajući od odjeljka 3.1. Priloga 2, nivo procjene 3 za sadržaj ugljenika definisan je na sljedeći način:

Nivo procjene 3: Operater izvodi sadržaj ugljenika u ulaznom ili izlaznom toku izvora u skladu s čl. 21 do 24 ovog pravilnika u odnosu na reprezentativni uzorak goriva, proizvoda i nusproizvoda, utvrđivanje njihovog sadržaja ugljenika i udjela biomase. Operater utvrđuje sadržaj ugljenika u proizvodima ili poluproizvodima na osnovu godišnjih analiza u skladu s čl. 21 do 24 ili izvodi sadržaj ugljenika iz srednjih vrijednosti sastava koje su utvrđene odgovarajućim međunarodnim ili nacionalnim standardima.

6. PROIZVODNJA ILI PRERADA OBOJENIH I NEOBOJENIH METALA

A. Područje primjene

Operater ne primjenjuje odredbe iz ovog odjeljka na praćenje i izvještavanje o emisijama CO₂ iz proizvodnje željeza i čelika i primarnog aluminijuma.

Operater uzima u obzir barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: konvencionalna goriva; alternativna goriva uključujući plastiku, granulirani materijal iz pogona za obradu nakon presovanja; reducente, uključujući koks, grafitne elektrode; sirovine, uključujući krečnjak i dolomit; metalne rude i koncentrate koji sadrže ugljenik i sekundarne sirovine.

B. Specifična pravila praćenja

Ako ugljenik koji nastaje iz goriva ili ulaznih materijala koji se koriste u ovom postrojenju ostaje u proizvodu ili drugim izlazima iz proizvodnje, operater koristi bilans mase. Ako to nije slučaj, operater računa emisije iz sagorijevanja i proizvodnih procesa zasebno koristeći standardnu metodologiju.

Ako se koristi bilans mase, operater može uključiti emisije iz procesa sagorijevanja u bilans mase ili može koristiti standardnu metodologiju za dio tokova izvora, pri čemu treba spriječiti izostavljanje ili dvostruko računanje emisija.

7. EMISIJE CO₂ IZ PROIZVODNJE ILI PRERADE PRIMARNOG ALUMINIJUMA ILI ALUMINIJUM OKSIDA

A. Područje primjene

Operater primjenjuje odredbe iz ovog odjeljka na praćenje i izvještavanje o emisijama CO₂ iz proizvodnje aluminijumum oksida (Al₂O₃), proizvodnje elektroda za taljenje primarnog aluminijumuma, uključujući samostalne pogone za proizvodnju tih elektroda, i iz trošenja elektroda tokom elektrolize.

Operater uzima u obzir barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: goriva za proizvodnju toplote ili pare, proizvodnju Al₂O₃, proizvodnju elektroda, redukciju Al₂O₃ tokom elektrolize povezane s trošenjem elektroda i korišćenje kalcinirane sode ili drugih karbonata za čišćenje dimnog gasa mokrim postupkom.

Povezane emisije perfluorouglenika (PFC) koje nastaju zbog anodnih efekata, uključujući fugitivne emisije, prate se u skladu s odjeljkom 8 ovog Priloga.

B. Specifična pravila praćenja

Operater utvrđuje emisije CO₂ iz proizvodnje ili prerade primarnog aluminijumuma koristeći metodologiju bilansa mase. Metodologija bilansa mase uzima u obzir ukupni ugljenik u ulaznim materijalima, zalihama, proizvodima i drugim izlazima iz miješanja, oblikovanja, pečenja i recikliranja elektroda i iz upotrebe elektroda pri elektrolizi. Ako se koriste prethodno pečene elektrode, primjenjuju se posebni bilansi mase za proizvodnju i upotrebu ili jedan zajednički bilans mase kojim se uzima u obzir i proizvodnju i upotreba elektroda. Ako se koriste Soderbergove ćelije, operater primjenjuje zajednički bilans mase.

Operater može uključiti emisije iz procesa izgaranja u bilans mase ili može koristiti standardnu metodologiju barem za dio tokova izvora, pri čemu treba spriječiti izostavljanje ili dvostruko računanje emisija.

8. EMISIJE PFC IZ PROIZVODNJE ILI PRERADE PRIMARNOG ALUMINIJUMA

A. Područje primjene

Operater primjenjuje sljedeća pravila pri praćenju emisija perfluorouglenika (PFC) koje nastaju zbog anodnih efekata, uključujući fugitivne emisije PFC. Za povezane emisije CO₂, uključujući emisije iz proizvodnje elektroda, operater primjenjuje odjeljak 7 ovog Priloga. Osim toga, operater računa emisije PFC koje nisu povezane s anodnim efektima na osnovu metoda procjene u skladu s najboljom industrijskom praksom i svim smjernicama koje Evropska komisija objavi u tu svrhu.

B. Utvrđivanje emisija PFC

Emisije PFC računaju se na osnovu emisija koje se mjere u odvodu ili dimnjaku („emisije iz tačkastog izvora”) i fugitivnih emisija, koristeći efikasnost skupljanja odvoda:

emisije PFC (ukupne) = emisije PFC (odvoda)/efikasnost skupljanja

Efikasnost skupljanja mjeri se pri utvrđivanju emisionih faktora specifičnih za postrojenje. Za utvrđivanje se koristi najnovija verzija smjernica navedenih u okviru nivoa procjene 3 u odjeljku 4.4.2.4. Smjernica IPCC 2006.

Operater računa emisije CF₄ i C₂F₆ kroz odvod ili dimnjak koristeći jednu od sljedećih metoda:

- a) metodu A (bilježe se minute anodnih efekata po ćeliji-dan);
- b) metodu B (bilježe se prenaponi anodnih efekata).

Metoda proračuna A – nagibna metoda:

Operater utvrđuje emisije PFC koristeći sljedeće jednačine:

$$\text{Emisije CF}_4 \text{ [t]} = \text{AEM} \times (\text{SEF}_{\text{CF}_4}/1\,000) \times \text{Pr}_{\text{Al}}$$

$$\text{Emisije C}_2\text{F}_6 \text{ [t]} = \text{CF}_4 \times \text{F}_{\text{C}_2\text{F}_6}$$

pri čemu je:

AEM = minute anodnih efekata/ćelija-dan;

SEF_{CF_4} = nagibni emisioni faktor [(kg CF_4 /t proizvedenog Al)/(minute anodnih efekata/ćelija-dan)]. Ako se koriste različite vrste ćelija, prema potrebi se primjenjuju različiti SEF faktori;

Pr_{Al} = godišnja proizvodnja primarnog aluminijuma [t];

$\text{F}_{\text{C}_2\text{F}_6}$ = maseni udio C_2F_6 (t C_2F_6 /t CF_4).

Minute anodnih efekata po ćeliji-dan izražavaju učestalost anodnih efekata (broj anodnih efekata/ćelija-dan) pomnoženu s prosječnim trajanjem anodnih efekata (minute anodnih efekata/pojava):

AEM = učestalost × prosječno trajanje.

Emisioni faktor: Emisioni faktor za CF_4 (nagibni emisioni faktor, SEF_{CF_4}) izražava količinu [kg] emisija CF_4 po toni proizvedenog aluminijuma po minutama anodnih efekata/ćelija-dan. Emisioni faktor C_2F_6 (maseni udio $\text{F}_{\text{C}_2\text{F}_6}$) izražava količinu [t] emisija C_2F_6 srazmjerno količini [t] emisija CF_4 .

Nivo procjene 1: Operater koristi emisione faktore specifične za pojedinu tehnologiju iz tabele 1 ovog odjeljka.

Nivo procjene 2: Operater koristi emisione faktore specifične za postrojenje za CF_4 i C_2F_6 koji se utvrđuju kontinuiranim ili povremenim mjerenjem na terenu. Za utvrđivanje tih emisionih faktora operater koristi najnoviju verziju smjernica navedenih u okviru nivoa procjene 3 u odjeljku 4.4.2.4. Smjernica IPCC 2006. (¹⁷). Emisionim faktorom uzimaju se u obzir i emisije koje nisu povezane s anodnim efektima. Operater utvrđuje svaki emisioni faktor s maksimalnom nesigurnošću od $\pm 15\%$.

Operater utvrđuje emisione faktore najmanje svake tri godine ili češće ako je to potrebno zbog relevantnih izmjena u postrojenju. Relevantne izmjene obuhvataju promjenu raspodjele trajanja anodnih efekata i promjenu u kontrolnom algoritmu koja utiče na kombinaciju vrsta anodnih efekata ili prirodu operacije obaranja anodnog efekta.

Tabela 1

Emisioni faktori specifični za pojedinu tehnologiju u vezi s podacima o djelatnostima kod nagibne metode

Tehnologija	Emisioni faktor za CF_4 (SEF_{CF_4}) [(kg CF_4 /t Al)/(AE-Min/ćelija-dan)]	Emisioni faktor za C_2F_6 ($\text{F}_{\text{C}_2\text{F}_6}$) [t C_2F_6 /t CF_4]
Pretpečene anode s centralnim doziranjem (CWPB)	0,143	0,121
Søderberg anode s vertikalnim klinovima (VSS)	0,092	0,053

Metoda proračuna B – metoda prenapona:

Kod mjerenja prenapona anodnih efekata, operater koristi sljedeće jednačine za utvrđivanje emisija PFC:

$$\text{Emisije CF}_4 \text{ [t]} = \text{OVC} \times (\text{AEO/CE}) \times \text{Pr}_{\text{Al}} \times 0,001$$

$$\text{Emisije C}_2\text{F}_6 \text{ [t]} = \text{emisije CF}_4 \times F_{\text{C}_2\text{F}_6}$$

pri čemu je:

OVC = koeficijent prenapona („emisioni faktor”) izražen kao kg CF₄ po toni proizvedenog aluminijuma po mV prenapona;

AEO = prenapon anodnih efekata po ćeliji [mV] koji se utvrđuje kao integral (vrijeme × napon iznad ciljnog napona) podijeljen s vremenom (trajanjem) prikupljanja podataka;

CE = prosječna efikasnost struje kod proizvodnje aluminijuma [%];

Pr_{Al} = godišnja proizvodnja primarnog aluminijuma [t];

F_{C₂F₆} = maseni udio C₂F₆ (t C₂F₆/t CF₄).

Izraz AEO/CE (prenapon anodnih efekata/učinkovitost struje) izražava vremenski integrisan prosječni prenapon anodnih efekata [mV prenapona] po prosječnoj efikasnosti struje [%].

Emisioni faktor: Emisioni faktor za CF₄ („koeficijent prenapona”, OVC) izražava količinu [kg] emisija CF₄ po toni proizvedenog aluminijuma po milivoltima prenapona [mV]. Emisioni faktor C₂F₆ (maseni udio F_{C₂F₆}) izražava količinu [t] emisija C₂F₆ srazmjerno količini [t] emisija CF₄.

Nivo procjene 1: Operater koristi emisione faktore specifične za pojedinu tehnologiju iz tabele 2 ovog odjeljka.

Nivo procjene 2: Operater koristi emisione faktore specifične za postrojenje za CF₄ [(kg CF₄/t Al)/(mV)] i C₂F₆ [t C₂F₆/t CF₄] koji se utvrđuju kontinuiranim ili povremenim mjerenjem na terenu. Za utvrđivanje tih emisijonih faktora operater koristi najnoviju inačicu smjernica navedenih u okviru nivo procjene 3 u odjeljku 4.4.2.4. Smjernica IPCC 2006. Operater utvrđuje svaki emisioni faktor s maksimalnom nesigurnošću od ±15 %.

Operater utvrđuje emisione faktore najmanje svake tri godine ili češće ako je to potrebno zbog relevantnih izmjena u postrojenju. Relevantne izmjene obuhvataju promjenu raspodjele trajanja anodnih efekata i promjenu u kontrolnom algoritmu koja utiče na kombinaciju vrsta anodnih efekata ili prirodu operacije obaranja anodnog efekta.

Tabela 2

Emisioni faktori specifični za pojedinu tehnologiju u vezi s podacima o djelatnostima kod prenapona

Tehnologija	Emisioni faktor za CF ₄ [(kg CF ₄ /t Al)/mV]	Emisioni faktor za C ₂ F ₆ [t C ₂ F ₆ /t CF ₄]
Pretpečene anode s centralnim doziranjem (CWPB)	1,16	0,121
Søderberg anode s vertikalnim klinovima (VSS)	Nije primjenjivo	0,053

C. Utvrđivanje emisija CO_{2(e)}

Operater računa emisije CO_{2(e)} iz emisija CF₄ i C₂F₆ na sljedeći način, koristeći potencijale globalnog zagrijavanja (GWP) iz Priloga 5 odjeljak 3.

$$\text{Emisije PFC [t CO}_{2(e)}] = \text{emisije CF}_4 \text{ [t]} * \text{emisije GWP}_{\text{CF}_4} + \text{C}_2\text{F}_6 \text{ [t]} * \text{GWP}_{\text{C}_2\text{F}_6}$$

9. PROIZVODNJA CEMENTNOG KLINKERA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: kalciniranje vapnenca u sirovinama, konvencionalna fosilna goriva za peći, alternativna fosilna goriva za peći i sirovine, goriva od biomase koja se koriste u pećima (otpad od biomase), goriva koja se ne koriste u pećima, sadržaj nekarbonatnog ugljenika u krečnjaku i škriljercu i sirovine koje se koriste za čišćenje dimnog gasa mokrim postupkom.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije uslijed sagorijevanja prate se u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga. Emisije iz proizvodnih procesa iz komponenti mljevene sirovine prate se u skladu s odjeljkom 4 Priloga 2 na osnovu sadržaja karbonata u ulaznom materijalu procesa (metoda proračuna A) ili na osnovu količine proizvedenog klinkera (metoda proračuna B). U slučaju metode A karbonati koji se uzimaju u obzir uključuju barem CaCO₃, MgCO₃ i FeCO₃. U slučaju metode B operater uzima u obzir barem CaO i MgO i organu uprave dostavlja dokaz o tome u kojoj se mjeri moraju uzeti u obzir dalji izvori ugljenika.

Emisije CO₂ povezane s prašinom koja je uklonjena iz procesa i nekarbonatnim ugljenikom u sirovinama dodaju se u skladu sa pododjeljcima C. i D. ovog odjeljka.

Metoda proračuna A: na osnovu ulaza u peć

Ako prašina iz cementne peći (CKD) i prašina iz odvoda izlaze iz sistema peći, operater ne uzima s tim povezane sirovine kao ulazni materijal procesa, već računa emisije na osnovu CKD-a u skladu s pododjeljkom C.

Osim ako je mljevena sirovina okarakterisana kao takva, operater primjenjuje zahtjeve u pogledu nesigurnosti podataka o djelatnostima zasebno za svaki od odgovarajućih ulaza materijala koji sadrže ugljenik, pri čemu sprečava dvostruko računanje ili izostavljanje vraćenih ili zaobiđenih materijala. Ako se podaci o djelatnosti utvrđuju na osnovu proizvedenog klinkera, neto količina mljevene sirovine može se odrediti pomoću empirijskog udjela sirovina/klinker, specifičnog za tu lokaciju. Taj se udio mora ažurirati najmanje jednom godišnje, u skladu sa smjernicama najbolje industrijske prakse.

Metoda proračuna B: na osnovu proizvodnje klinkera

Operater utvrđuje podatke o djelatnosti kao količinu klinkera [t] proizvedenu tokom izvještajnog perioda na jedan od sljedećih načina:

- a) direktnim vaganjem klinkera;
- b) na osnovu isporuka cementa, prema bilansu materijala uzimajući u obzir otpremanje klinkera, zalihe klinkera i odstupanja u zaliham a klinkera, koristeći sljedeću formulu:

$$\begin{aligned} \text{proizvedeni klinker [t]} &= ((\text{isporuke cementa [t]} - \text{odstupanja u zaliham a cementa [t]}) * \text{udio klinkera/cementa [t klinker/t cement]}) - (\text{dostavljeni klinker [t]}) + (\text{otpremljeni klinker [t]}) - (\text{odstupanja u zaliham a klinkera [t]}). \end{aligned}$$

Operater izvodi udio klinkera/cementa za svaki od različitih proizvoda od cementa na osnovu odredbi čl. 21 do 24 ili proračunava udio iz razlike u isporukama cementa i promjenama zaliha i svih materijala koji su korišćeni kao dodaci cementu, uključujući i prašinu iz mimovoda i prašinu iz cementne peći.

Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2, nivo procjene 1 za emisijski faktor definiše se na sljedeći način:

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje emisijski faktor od 0,525 t CO₂/t klinkera.

C. Emisije povezane s ispuštenom prašinom

Operater emisijama dodaje emisije CO₂ iz prašine iz mimovoda ili prašine iz cementne peći (CKD) koja napušta sistem peći, ispravljene za udio djelimične kalcinacije prašine iz cementne peći, koji se računa kao emisije iz proizvodnog procesa. Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2, nivo procjene 1 i 2 za emisijski faktor definišu se na sljedeći način:

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje emisijski faktor od 0,525 t CO₂/t prašine.

Nivo procjene 2: Operater utvrđuje emisijski faktor (EF) barem jednom godišnje u skladu s čl. 21 do 24 i koristeći sljedeću formulu:

$$EF_{CKD} = \left(\frac{EF_{Cli}}{1 + EF_{Cli}} \cdot d \right) / \left(1 - \frac{EF_{Cli}}{1 + EF_{Cli}} \cdot d \right)$$

pri čemu je:

EF_{CKD} = emisijski faktor djelimično kalcinirane prašine iz cementne peći [t CO₂/t CKD];

EF_{Cli} = emisijski faktor klinkera [t CO₂/t klinkera], specifičan za postrojenje;

d = stepen kalcinacije prašine iz cementne peći (ispušteni CO₂ kao % ukupnog karbonatnog CO₂ u smjesi sirovine).

Nivo procjene 3 ne primjenjuje se za emisijski faktor.

D. Emisije iz nekarbonatnog ugljenika u mljevenoj sirovini

Operater utvrđuje emisije iz nekarbonatnog ugljenika barem za krečnjak, škriljevac ili alternativne sirovine (npr. lebdeći pepeo) koje se koriste u sirovinskoj mješavini u peći, u skladu sa standardnom metodologijom.

Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2, za emisijski faktor primjenjuju se sljedeće definicije nivoa procjene:

Nivo procjene 1.: Sadržaj nekarbonatnog ugljenika u odgovarajućoj sirovini procjenjuje se na osnovu smjernica najbolje industrijske prakse.

Nivo procjene 2.: Sadržaj nekarbonatnog ugljenika u odgovarajućoj sirovini utvrđuje se najmanje jednom godišnje u skladu s odredbama čl. 21 do 24.

Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2 za faktor konverzije primjenjuju se sljedeće definicije nivoa procjene:

Nivo procjene 1.: Primjenjuje se faktor konverzije vrijednosti 1.

Nivo procjene 2.: Faktor konverzije računa se na osnovu najbolje industrijske prakse.

10. PROIZVODNJA KREČA ILI KALCINIRANJE DOLOMITA ILI MAGNEZITA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: kalciniranje krečnjaka, dolomita ili magnezita u sirovinama, nekarbonatni ugljenik u sirovinama, konvencionalna fosilna goriva za peći, alternativna fosilna goriva za peći i sirovine, goriva za peći od biomase (otpad od biomase) i ostala goriva.

Ako se živi kreč i CO₂ koji nastaju iz krečnjaka koriste za proces pročišćavanja, smatra se da je CO₂ ispušten, osim ako je CO₂ vezan u proizvodu koji ispunjava uslove propisane ovim pravilnikom.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije uslijed sagorijevanja prate se u skladu s odjeljkom 1. ovog Priloga. Emisije iz proizvodnih procesa iz karbonata u sirovinama prate se u skladu s odjeljkom 4. Priloga 2. Karbonati kalcijuma i magnezijuma uvijek se uzimaju u obzir. Ostali karbonati i nekarbonatni ugljenik u sirovinama uzimaju se u obzir ako su relevantni za proračun emisija.

Kod metodologije na osnovu ulaza, vrijednosti sadržaja ugljenika prilagođavaju se u skladu sa sadržajem vlage i minerala jalovine u materijalu. Kad je riječ o proizvodnji magnezijuma, u obzir se uzimaju i drugi minerali koji sadrže magnezijum osim karbonata, kad je relevantno.

Mora se spriječiti dvostruko računanje ili izostavljanje vraćenih ili zaobiđenih materijala. Ako se primjenjuje metoda B, prašina iz vapnene peći prema potrebi se smatra zasebnim tokom izvora.

C. Emisije iz nekarbonatnog ugljenika u sirovinama

Operater utvrđuje emisije iz nekarbonatnog ugljenika barem za krečnjak, škrljevac ili alternativne sirovine u peći, u skladu sa standardnom metodologijom.

Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2, za emisioni faktor primjenjuju se sljedeće definicije nivoa procjene:

Nivo procjene 1.: Sadržaj nekarbonatnog ugljenika u odgovarajućoj sirovini procjenjuje se na osnovu smjernica najbolje industrijske prakse.

Nivo procjene 2.: Sadržaj nekarbonatnog ugljenika u odgovarajućoj sirovini utvrđuje se najmanje jednom godišnje u skladu s odredbama čl. od 21 do 24.

Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2, za faktor konverzije primjenjuju se sljedeće definicije nivoa procjene:

Nivo procjene 1.: Primjenjuje se faktor konverzije vrijednosti 1.

Nivo procjene 2.: Faktor konverzije računa se na osnovu najbolje industrijske prakse.

11. PROIZVODNJA STAKLA, STAKLENIH VLAKANA ILI IZOLACIONOG MATERIJALA OD MINERALNE VUNE

A. Područje primjene

Operater primjenjuje odredbe iz ovog odjeljka i na postrojenja za proizvodnju vodenog stakla i kamene vune.

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: razgradnju karbonata alkalnih i zemnoalkalnih metala tokom taljenja sirovine, konvencionalna fosilna goriva, alternativna fosilna goriva i sirovine, goriva od biomase (otpad od biomase), ostala goriva, dodatke koji sadrže ugljenik, uključujući koks, ugljenu prašinu i grafit, obradu dimnih gasova nakon sagorijevanja i čišćenje dimnog gasa mokrim postupkom.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije nastale sagorijevanjem, uključujući čišćenje dimnog gasa, prate se u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga. Emisije iz nekarbonatnih sirovina u proizvodnom procesu, uključujući koks, grafit i ugljenu prašinu, prate se u skladu s odjeljkom 4 Priloga 2. Karbonati koji se uzimaju u obzir uključuju barem CaCO₃, MgCO₃, Na₂CO₃, NaHCO₃, BaCO₃, Li₂CO₃, K₂CO₃ i SrCO₃. Koristi se samo metoda A.

Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2, za emisijski faktor sirovina koje sadržavaju karbonate primjenjuju se sljedeće definicije nivoa procjene:

Nivo procjene 1: Koriste se stehiometrijski udjeli iz odjeljka 2. Priloga VI. Čistoća odgovarajućih ulaznih materijala utvrđuje se na osnovu najbolje industrijske prakse.

Nivo procjene 2: Količina odgovarajućih karbonata u svakom odgovarajućem ulaznom materijalu utvrđuje se u skladu s čl. 21 do 24.

Odstupajući od odjeljka 4. Priloga II. za faktor konverzije, na sve emisije iz proizvodnih procesa iz sirovina koje sadrže karbonate i nekarbonatni ugljenik primjenjuje se samo nivo procjene 1.

12. PROIZVODNJA KERAMIČKIH PROIZVODA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: goriva za peći, kalciniranje krečnjaka/dolomita i ostalih karbonata u sirovini, krečnjak i ostale karbonate za redukciju materija koje zagađuju vazduh i ostalo čišćenje dimnih gasova, fosilne dodatke i dodatke biomase koji se koriste za postizanje poroznosti, uključujući polistirol, ostatke iz proizvodnje papira ili piljevinu, sadržaj nekarbonatnog ugljenika u glini i ostalim sirovinama.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije nastale sagorijevanjem, uključujući čišćenje dimnog gasa, prate se u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga. Emisije iz proizvodnih procesa iz komponenti mljevene sirovine i dodataka prate se u skladu s Prilogom 2. Za keramiku od pročišćene ili sintetičke gline operater može koristiti ili metodu A ili metodu B. Za keramiku od neobrađene gline ili ako glina ili dodaci imaju znatan sadržaj nekarbonatnog ugljenika, operater koristi metodu A. Karbonati kalcijuma uvijek se uzimaju u obzir. Ostali karbonati i nekarbonatni ugljenik u sirovinama uzimaju se u obzir ako su relevantni za proračun emisija.

Podaci o djelatnosti za ulazne materijale za metodu A mogu se utvrditi odgovarajućim retrogradnim računanjem na osnovu najbolje industrijske prakse koje je odobrio organ uprave. Kod tog retrogradnog računanja uzima se u obzir koje je mjerenje dostupno za sušene sirove proizvode ili pečene proizvode i odgovarajući izvori podataka za vlagu gline i dodataka, kao i za gubitak tokom žarenja (gubitak pri sagorijevanju) uključenih materijala.

Odstupajući od odjeljka 4 Priloga 2, za emisije iz proizvodnih procesa sirovina koje sadrže karbonate primjenjuju se sljedeće definicije nivoa procjene za emisijne faktore:

Metoda A (na osnovu ulaza):

Nivo procjene 1: Umjesto rezultata analiza za proračun emisionog faktora primjenjuje se konzervativna vrijednost od 0,2 tone CaCO_3 (što odgovara 0,08794 tone CO_2) po toni suve gline. Smatra se da je u tu vrijednost uključen sav anorganski i organski ugljenik u glini. Smatra se da dodaci nisu uključeni u tu vrijednost.

Nivo procjene 2: Emisioni faktor za svaki tok izvora izvodi se i ažurira najmanje jednom godišnje na osnovu najbolje industrijske prakse koja odražava specifične uslove lokacije i mješavinu proizvoda u postrojenju.

Nivo procjene 3: Sastav odgovarajućih sirovina utvrđuje se u skladu s čl. 21 do 24. Za konverziju podataka o sastavu u emisione faktore koriste se stehiometrijski udjeli navedeni u Prilogu 6, odjeljak 2, prema potrebi.

Metoda B (na osnovu proizvoda):

Nivo procjene 1: Umjesto rezultata analiza za proračun emisijskog faktora primjenjuje se konzervativna vrijednost od 0,123 tone CaO (što odgovara 0,09642 tone CO_2) po toni proizvoda. Smatra se da je u tu vrijednost uključen sav anorganski i organski ugljenik u glini. Smatra se da dodaci nisu uključeni u tu vrijednost.

Nivo procjene 2: Emisioni faktor izvodi se i ažurira najmanje jednom godišnje na osnovu najbolje industrijske prakse koja odražava specifične uslove lokacije i mješavinu proizvoda u postrojenju.

Nivo procjene 3: Sastav proizvoda utvrđuje se u skladu s čl. 21 do 24. Za pretvaranje podataka o sastavu u emisione faktore koriste se stehiometrijski udjeli iz Priloga 6 odjeljak 2, Tabela 3, po potrebi pod pretpostavkom da su svi relevantni oksidi metala nastali iz odgovarajućih karbonata.

Odstupajući od odjeljka 1 ovog Priloga, za emisioni faktor za čišćenje dimnih gasova mokrim postupkom primjenjuje se sljedeći nivo procjene:

Nivo procjene 1: Operater primjenjuje stehiometrijski udio CaCO_3 iz odjeljka 2 Priloga 5.

Za čišćenje dimnih gasova mokrim postupkom ne koriste se drugi nivoi procjene ni faktori konverzije. Treba sprečavati dvostruko računanje upotrijebljenog krečnjaka koji je recikliran kao sirovina u istom postrojenju.

13. PROIZVODNJA PROIZVODA OD GIPSA I GIPS-KARTONSKIH PLOČA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem emisije CO_2 iz svih vrsta djelatnosti koje podrazumijevaju sagorijevanje.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije uslijed sagorijevanja prate se u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga.

14. PROIZVODNJA CELULOZE I PAPIRA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO_2 : kotlove, gasne turbine i druge uređaje s sagorijevanjem koji proizvode paru ili energiju, regeneracijske kotlove i druge uređaje u kojima se spaljuju otpadne tečnosti iz postupka dobijanja celuloze,

spalionice, krečne peći i peći za kalciniranje, čišćenje dimnog gasa mokrim postupkom i sušilice na fosilno gorivo (kao što su infracrvene sušilice).

B. Specifična pravila praćenja

Emisije uslijed sagorijevanja, uključujući čišćenje dimnog gasa, prate se u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga.

Emisije iz proizvodnih procesa iz sirovina koje se koriste kao dodatne hemikalije, uključujući barem krečnjak ili kalciniranu sodu, prate se koristeći metodu A u skladu s odjeljkom 4 Priloga 2. Emisije CO₂ iz regeneracije vapnenog mulja u proizvodnji celuloze smatraju se emisijama CO₂ iz reciklirane biomase. Samo se za količinu CO₂ koja je srazmjerna ulazu dodatnih hemikalija smatra da uzrokuje fosilne emisije CO₂.

Za emisije iz dodatnih hemikalija primjenjuju se sljedeće definicije nivoa procjene za emisioni faktor:

Nivo procjene 1: Koriste se stehiometrijski udjeli iz odjeljka 2 Priloga 6. Čistoća odgovarajućih ulaznih materijala utvrđuje se na osnovu najbolje industrijske prakse. Izvedene vrijednosti prilagođavaju se u skladu sa sadržajem vlage i minerala jalovine u primijenjenim karbonatnim materijalima.

Nivo procjene 2: Količina odgovarajućih karbonata u svakom odgovarajućem ulaznom materijalu utvrđuje se u skladu s čl. 21 do 24. Za pretvaranje podataka o sastavu u emisione faktore koriste se stehiometrijski udjeli navedeni u Prilogu 6, odjeljak , prema potrebi.

Za konverzijski faktor se primjenjuje samo nivo procjene 1.

15. PROIZVODNJA CRNOG UGLJENIKA

A. Područje primjene

Operater kao izvore emisija CO₂ uključuje barem sva goriva za sagorijevanje i sva goriva koja se koriste kao ulazni materijal procesa.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije iz proizvodnje crnog ugljenika mogu se pratiti ili kao proces sagorijevanja uključujući čišćenje dimnog gasa, u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga, ili koristeći bilans mase u skladu s članom 14 i odjeljkom 3. Priloga 2.

16. UTVRĐIVANJE EMISIJA AZOT-SUBOKSIDA (N₂O) IZ PROIZVODNJE AZOTNE KISELINE, ADIPINSKE KISELINE, KAPROLAKTAMA, GLIOKSALA I GLIOKSILNE KISELINE

A. Područje primjene

Operateri uzimaju u obzir za svaku djelatnost koja ima za posljedicu emisije N₂O sve izvore koji emituju N₂O iz proizvodnih procesa, uključujući i one kod kojih se emisije N₂O iz proizvodnje usmjeravaju preko opreme za smanjenje zagađenja. To uključuje bilo koje od sljedećeg:

- a) proizvodnju azotne kiseline – emisije N₂O iz katalitičke oksidacije amonijaka i/ili iz blokova za smanjenje emisija NO_x/N₂O;
- b) proizvodnju adipinske kiseline – emisije N₂O, uključujući iz reakcije oksidacije, iz bilo kojeg direktnog odušivanja u procesu proizvodnje i/ili iz opreme za kontrolu emisija;

- c) proizvodnju glioksala i glioksilne kiseline – emisije N_2O , uključujući iz reakcija u proizvodnom procesu, iz bilo kojeg direktnog ispuštanja u procesu proizvodnje i/ili iz opreme za kontrolu emisija;
- d) proizvodnju kaprolaktama – emisije N_2O , uključujući iz reakcija u proizvodnom procesu, iz bilo kojeg direktnog ispuštanja u procesu proizvodnje i/ili iz opreme za kontrolu emisija.

Ove odredbe se ne primjenjuju na emisije N_2O iz sagorijevanja goriva.

B. Utvrđivanje emisija N_2O

B.1. Godišnje emisije N_2O

Operater prati emisije N_2O iz proizvodnje azotne kiseline pomoću kontinuiranog mjerenja emisija. Operater prati emisije N_2O iz proizvodnje adipinske kiseline, kaprolaktama, glioksala i glioksilne kiseline pomoću metodologije na osnovu mjerenja za kontrolisane emisije i pomoću metode na osnovu proračuna (koja se bazira na bilansu mase) za privremene pojave neprečišćenih emisija.

Za svaki izvor emisije kod kojeg se primjenjuje kontinuirano mjerenje emisije, operater za ukupne godišnje emisije uzima zbir svih satnih emisija prema jednačini 1 navedenoj u dijelu 6 Priloga 2.

B.2. Satne emisije N_2O

Ako se primjenjuje kontinuirano mjerenje emisija, operater računa godišnje prosječne satne emisije N_2O za svaki izvor prema jednačini 2 navedenoj u dijelu 6 Priloga 2.

Operater utvrđuje satne koncentracije N_2O u dimnom gasu iz svakog izvora emisije pomoću metodologije na osnovu mjerenja na reprezentativnoj tački, nakon opreme za smanjenje emisije NO_x/N_2O , ako se oprema za smanjenje koristi. Operater koristi tehnike kojima se mogu mjeriti koncentracije N_2O svih izvora emisija, sa prečišćavanjem otpadnog gasa ili bez. Ako nesigurnosti u takvim periodima porastu, operater ih uzima u obzir u procjeni nesigurnosti.

Operater prema potrebi podešava sva mjerenja na osnovu suvog gasa i o njima dosljedno izvještava.

B.3. Utvrđivanje protoka dimnog gasa

Za mjerenje protoka dimnog gasa u svrhu praćenja emisija N_2O operater koristi metode praćenja protoka dimnog gasa utvrđene članom 33 ovog pravilnika. Za proizvodnju azotne kiseline operater primjenjuje metodu u skladu s članom 33, osim ako tehnički nije izvedljiva. U tom slučaju i nakon što to odobri organ uprave, operater koristi alternativnu metodu, uključujući primjenu metodologije bilansa mase na osnovu značajnih parametara, kao što je ulazno punjenje amonijakom, ili utvrđivanje protoka pomoću kontinuiranog mjerenja protoka emisija.

Protok dimnih gasova proračunava se prema sljedećoj formuli:

$$V_{\text{protok dimnog gasa}} [\text{Nm}^3/\text{h}] = V_{\text{zrak}} * (1 - O_{2,\text{zrak}})/(1 - O_{2,\text{dimni gas}})$$

pri čemu je:

V_{zrak} = ukupni protok ulaznog zraka u Nm^3/h kod standardnih uvjeta;

$O_{2,\text{zrak}}$ = udio volumena O_2 u suhom zraku [= 0,2095];

$O_{2,\text{dimni gas}}$ = udio volumena O_2 u dimnom gasu.

Vrijednost V_{zrak} proračunava se kao zbir svih protoka vazduha koji ulaze u jedinicu za proizvodnju azotne kiseline.

Operater primjenjuje sljedeću formulu osim ako nije drukčije navedeno u planu praćenja:

$$V_{\text{zrak}} = V_{\text{prim}} + V_{\text{sek}} + V_{\text{zapt}}$$

pri čemu je:

V_{prim} = primarni protok ulaznog vazduha u Nm^3/h kod standardnih uslova;

V_{sek} = sekundarni protok ulaznog vazduha u Nm^3/h kod standardnih uslova;

V_{zapt} = zaptivni protok ulaznog vazduha u Nm^3/h kod standardnih uslova.

Operater utvrđuje V_{prim} kontinuiranim mjerenjem protoka prije nego što dođe do miješanja s amonijakom. Operater utvrđuje V_{sek} kontinuiranim mjerenjem protoka, uključujući ispred jedinice za regeneraciju toplote. Za V_{zapt} operater uzima protok pročišćenog zraka u okviru procesa proizvodnje dušične kiseline.

Za tokove ulaznog zraka na koje kumulativno otpada manje od 2,5 % ukupnog protoka vazduha, organ uprave može za utvrđivanje brzine protoka prihvatiti metode procjene koje predloži operater na osnovu najbolje industrijske prakse.

Mjerenjima pod normalnim uslovima rada operater dokazuje da je izmjereni protok dimnog gasa dovoljno homogen da omogući predloženu metodu mjerenja. Ako se tim mjerenjima potvrdi da je protok nehomogen, operater to uzima u obzir kod određivanja relevantnih metoda praćenja i kod proračuna nesigurnosti emisija N_2O .

Operater podešava sva mjerenja na osnovu suvog gasa i o njima dosljedno izvještava.

B.4. Koncentracije kiseonika (O_2)

Operater mjeri koncentracije kiseonika u dimnom gasu ako je to potrebno za proračun protoka dimnog gasa u skladu s pododjeljkom B.3 ovog odjeljka. Pritom operater mora ispunjavati zahtjeve u pogledu mjerenja koncentracije koji se odnose na nivo procjene. Kod određivanja nesigurnosti emisija N_2O operater uzima u obzir nesigurnost mjerenja koncentracija O_2 .

Operater podešava sva mjerenja na osnovu suvog gasa i o njima dosljedno izvještava.

B.5. Proračun emisija N_2O

Za specifične periode neprečišćenih emisija N_2O iz proizvodnje adipinske kiseline, kaprolaktama, glioksala i glioksilne kiseline, uključujući neprečišćene emisije koje nastaju kod ispuštanja iz sigurnosnih razloga i kad postrojenje za prečišćavanje zakaže, i kada kontinuirano praćenje emisija N_2O nije tehnički izvodljivo, operater nakon što organ uprave odobri tu specifičnu metodologiju proračunava emisije N_2O pomoću metodologije bilansa mase. Ukupna nesigurnost za tu namjenu je slična rezultatu primjene zahtjeva u pogledu nivoa procjene. Operater bazira računsku metodu na maksimalnoj potencijalnoj količini emisije N_2O iz hemijske reakcije do koje dolazi u trenutku i tokom perioda emisije.

Kod određivanja godišnje prosječne satne nesigurnosti za specifični izvor emisije, operater uzima u obzir nesigurnost pri proračunu emisija za taj izvor.

B.6. Utvrđivanje količina proizvodnje za djelatnosti

Količine proizvodnje proračunavaju se na osnovu dnevnih izvještaja o proizvodnji i sati rada.

B.7. Učestalost uzorkovanja

Validne satne srednje vrijednosti i srednje vrijednosti kraćih referentnih perioda računaju se u skladu s članom 33 za:

- a) koncentraciju N₂O u dimnom gasu;
- b) ukupni protok dimnog gasa ako je mjereno direktno i ako je to potrebno;
- c) sve protoke gasa i koncentracije kiseonika koji su potrebni za posredno utvrđivanje ukupnog protoka dimnog gasa.

C. Utvrđivanje godišnjeg ekvivalenta CO₂ – CO_{2(e)}

Operater pretvara ukupne godišnje emisije N₂O iz svih izvora emisija, izražene u tonama do tri decimalna mjesta, u godišnji CO_{2(e)} u zaokruženim tonama, koristeći se sljedećom formulom i vrijednostima potencijala globalnog zagrijavanja (GWP) iz Priloga 6:

$$\text{CO}_{2(e)} [\text{t}] = \text{N}_2\text{O}_{\text{godišnji}} [\text{t}] * \text{GWP}_{\text{N}_2\text{O}}$$

pri čemu je:

N₂O_{godišnji} = ukupne godišnje emisije N₂O, izračunato u skladu s jednačinom 1 iz dijela 6 Priloga 2.

Ukupni godišnji CO_{2(e)} koji nastaje iz svih izvora emisija i svih direktnih emisija CO₂ iz ostalih izvora emisija koji su obuhvaćeni dozvolom za gasove sa efektom staklene bašte dodaje se ukupnim godišnjim emisijama CO₂ iz postrojenja i koristi se kod izvještavanja i predaje emisioh kredita.

Ukupne godišnje emisije N₂O prijavljuju se u tonama do tri decimalna mjesta i u CO_{2(e)} u zaokruženim tonama.

17. PROIZVODNJA AMONIJAKA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: sagorijevanje goriva za proizvodnju toplote kod reformiranja ili djelimične oksidacije, goriva koja se koriste kao ulazni materijal procesa u postupku proizvodnje amonijaka (reformiranje ili djelimična oksidacija), goriva koja se koriste u drugim procesima koji uključuju sagorijevanje, među ostalim radi proizvodnje vruće vode ili pare.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije iz procesa sagorijevanja i iz goriva koja se koriste kao ulazni materijal procesa prate se pomoću standardne metodologije u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga.

Ako se CO₂ iz proizvodnje amonijaka koristi kao sirovina za proizvodnju uree ili drugih hemikalija ili se prenosi iz postrojenja za namjene koje se ne odnose na kaptažu, transport i skladištenje CO₂ radi dugoročnog geološkog skladištenja, povezana količina CO₂ smatra se emisijama postrojenja koje proizvodi CO₂, osim ako je CO₂ vezan u proizvodu koji ispunjava uslove za preneseni ugljen-dioksid.

18. PROIZVODNJA ORGANSKIH HEMIKA LIJA VELIKOG OBIMA

A. Područje primjene

Operater uzima u obzir barem sljedeće izvore emisija CO₂: krekiranje (katalitičko i nekatalitičko), reformiranje, djelimičnu ili potpunu oksidaciju, slične procese koji dovode do emisija CO₂ iz ugljenika sadržanog u sirovinama koje se baziraju na ugljovodonicima,

sagorijevanje otpadnih gasova i spaljivanje gasova i gorenje goriva u drugim procesima koji uključuju sagorijevanje.

B. Specifična pravila praćenja

Ako je proizvodnja organskih kemikalija u velikom obimu tehnički integrisana u rafineriju mineralnog ulja, operater tog postrojenja primjenjuje odgovarajuće odredbe odjeljka 2 ovog Priloga.

Ne dovodeći u pitanje prethodni stav, operater prati emisije iz procesa sagorijevanja kod kojih korišćena goriva ne učestvuju u hemijskim reakcijama za proizvodnju organskih hemikalija i ne nastaju iz njih, pomoću standardne metodologije u skladu s člankom 12 i odjeljkom 1 ovog Priloga. U svim drugim slučajevima operater se može odlučiti za praćenje emisija iz proizvodnje organskih hemikalija velikog obima koristeći metodologiju bilansa mase ili koristeći standardnu metodologiju. Ako se koristi standardna metodologija, operater nadležnom tijelu dokazuje da odabrana metodologija obuhvata sve relevantne emisije koje bi bile obuhvaćene metodologijom bilansa mase.

Za utvrđivanje sadržaja ugljenika u okviru nivoa procjene 1, primjenjuju se referentni emisijski faktori iz Tabele 5 Priloga 6. U slučaju supstanci koje nisu navedene u Tabeli 5 Priloga 6 ili drugim odredbama ovog pravilnika, operater računa sadržaj ugljenika iz stehiometrijskog sadržaja ugljenika u čistoj supstanci i koncentracije supstanci u toku ulaza ili izlaza.

19. PROIZVODNJA VODONIKA I SINTETIČKOG GASA

A. Područje primjene

Operater uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: goriva koja se koriste u procesu proizvodnje vodonika ili sintetičkog gasa (reformiranje ili djelimična oksidacija) i goriva koja se koriste u drugim procesima koji uključuju sagorijevanje, među ostalim radi proizvodnje vruće vode ili pare. Proizvedeni sintetički gas smatra se tokom izvora u okviru metodologije bilansa mase.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije iz procesa sagorijevanja i iz goriva koja se koriste kao ulazni materijal procesa proizvodnje vodonika prate se s pomoću standardne metodologije.

Emisije iz proizvodnje sintetičkog gasa prate se metodologijom bilansa mase. Operater može uključiti emisije iz zasebnih procesa sagorijevanja u bilans mase ili može koristiti standardnu metodologiju barem za dio tokova izvora, pri čemu treba sprečavati izostavljanje ili dvostruko računanje emisija.

Ako se u istom postrojenju proizvode vodonik i sintetički gas, operater računa emisije CO₂ koristeći posebnu metodologiju za vodonik i za sintetički gas ili koristeći jedan zajednički bilans mase.

20. PROIZVODNJA KALCINIRANE SODE I NATRIJUM BIKARBONATA

A. Područje primjene

Izvori emisija i tokovi izvora za CO₂ iz postrojenja za proizvodnju kalcinirane sode i natrijum bikarbonata uključuju:

- a) goriva koja se koriste u procesima sagorijevanja, između ostalog radi proizvodnje vruće vode ili pare;
- b) sirovine, uključujući izduvni gas iz pečenja krečnjaka;
- c) otpadni gas iz čišćenja ili filtriranja nakon karbonizacije.

B. Specifična pravila praćenja

Emisije iz procesa sagorijevanja, uključujući čišćenje dimnog gasa, prate se u skladu s odjeljkom 1 ovog Priloga. Emisije iz proizvodnih procesa iz komponenti sirovina i dodataka prate se u skladu s odjeljkom 4 Priloga 2.

Smatra se da je prelazni CO₂ za proizvodnju kalcinirane sode ispustilo postrojenje koje proizvodi CO₂, osim ako je CO₂ vezan u proizvodu koji ispunjava uslove iz člana 39 ovog pravilnika.

21. UTVRĐIVANJE EMISIJA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE IZ DJELATNOSTI KAPTAŽE CO₂ RADI PREVOZA I GEOLOŠKOG SKLADIŠTENJA U SKLADIŠNOM GEOPROSTORU ZA KOJI JE IZDATA DOZVOLA

A. Područje primjene

Kaptaža CO₂ sprovodi se u namjenskom postrojenju koje prima CO₂ prenosom iz jednog ili više drugih postrojenja ili u istom postrojenju koje obavlja djelatnosti u okviru kojih se proizvodi CO₂ koji se kaptira na osnovu iste dozvole za emisije gasova sa efektom staklene bašte. Svi dijelovi postrojenja koji su povezani s kaptažom CO₂ i njegovim prenosom u infrastrukturu za transport odnosno na lokaciju za geološko skladištenje CO₂, uključujući sve funkcionalno povezane pomoćne objekte, kao što su stanice za međuskladištenje CO₂, kompresorske stanice, stanice za ukapljivanje, gasifikaciju, pročišćavanje ili grijači, moraju biti obuhvaćeni dozvolom za emisije gasova s efektom staklene bašte i uzeti u obzir u povezanom planu praćenja. Ako postrojenje obavlja druge djelatnosti obuhvaćene Direktivom 2003/87/EZ, emisije iz tih djelatnosti prate se u skladu s drugim odgovarajućim odjeljcima ovog Priloga.

Operater djelatnosti za kaptažu CO₂ uključuje barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂:

- a) CO₂ koji se prenosi u postrojenje za kaptažu;
- b) sagorijevanje i druge povezane djelatnosti u postrojenju u vezi s djelatnošću kaptaže, uključujući korišćenje goriva i ulaznog materijala.

B. Kvantifikacija prenesenih i emitovanih količina CO₂

B.1. Kvantifikacija na nivou procjene postrojenja

Svaki operater proračunava emisije tako da uzme u obzir potencijalne emisije CO₂ iz svih procesa relevantnih za emisije u postrojenju i količinu CO₂ koji se kaptira i prenese u infrastrukturu za CO₂, i to prema sljedećoj formuli:

$$E_{\text{postrojenje za hvatanje}} = T_{\text{ulaz}} + E_{\text{bez hvatanja}} - T_{\text{za skladištenje}}$$

pri čemu je:

$E_{\text{postrojenje za hvatanje}}$ = ukupne emisije gasova s efektom staklene bašte postrojenja za kaptažu;

T_{ulaz} = količina CO₂ prenesenog u postrojenje za kaptažu, utvrđena na osnovu jednog ili više tokova izvora kao u metodologiji bilansa mase ili prema metodologiji koja se zasniva na mjerenju;

$E_{\text{bez hvatanja}}$ = emisije iz postrojenja pod pretpostavkom da se CO₂ ne hvata, što znači zbir emisija iz svih drugih djelatnosti postrojenja, koje se prate u skladu s odgovarajućim odjeljcima ovog priloga uključujući metodu B iz odjeljka 22, za sve funkcionalno povezane pomoćne objekte;

T_{za} = količina CO₂ prenesenog u infrastrukturu za transport CO₂ ili skladišni geoprostor, skladištenje utvrđena na osnovu jednog ili više tokova izvora kao u metodologiji bilansa mase ili prema metodologiji koja se zasniva na mjerenju.

Ako se kaptaža CO₂ sprovodi u istom postrojenju iz kojeg CO₂ potiče, operater za T_{ulaz} uzima vrijednost nula.

U slučaju samostalnih postrojenja za kaptažu, operateri tih postrojenja uzimaju u obzir sljedeće:

(a) operater za $E_{bez\ hvatanja}$ uzima količinu emisija iz izvora koji nisu CO₂ koji se prenosi u postrojenje za kaptažu. Operater utvrđuje te emisije u skladu s ovim pravilnikom;

(b) odstupajući od metodologije praćenja opisane u ovom odjeljku, operater može pratiti emisije iz postrojenja primjenom metode B iz odjeljka 22 ovog priloga.

U slučaju samostalnih postrojenja za kaptažu operater postrojenja koje prenosi CO₂ u postrojenje za kaptažu oduzima iznos T_{ulaz} od emisija svojeg postrojenja na osnovu jednog ili više tokova izvora kao u metodologiji bilansa mase ili prema metodologiji koja se zasniva na mjerenju.

B.2. Utvrđivanje prenesenog CO₂

Svaki operater određuje količinu CO₂ koji se prenosi iz postrojenja za kaptažu i u to postrojenje na osnovu jednog ili više tokova izvora kao u metodologiji bilansa mase ili prema metodologiji koja se zasniva na mjerenju.

22. UTVRĐIVANJE EMISIJA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE IZ TRANSPORTA CO₂ RADI GEOLOŠKOG SKLADIŠTENJA U SKLADIŠNOM GEOPROSTORU ZA KOJI JE IZDATA DOZVOLA

A Područje primjene

Granice za praćenje i izvještavanje o emisijama iz transporta CO₂ utvrđuju se u dozvoli za emisije gasova s efektom staklene bašte infrastrukture za transport CO₂, koja obuhvata sve pomoćne objekte koji su funkcionalno povezani s transportnom infrastrukturom, kao što su stanice za međuskladištenje CO₂, kompresorske stanice, stanice za ukapljivanje, gasifikaciju, pročišćavanje ili grijači. Svaka transportna infrastruktura mora imati najmanje jednu početnu tačku i jednu krajnju tačku, od kojih svaka mora biti povezana s drugim postrojenjima ili infrastrukturom za transport CO₂ koja sprovodi jednu ili više djelatnosti: kaptaža, transport ili geološko skladištenje CO₂. Početna i krajnja tačka mogu se odrediti na odvajanjima transportne infrastrukture i nacionalnim granicama. Početna i krajnja tačka i postrojenja ili infrastruktura za transport CO₂ s kojima su spojene utvrđuju se u dozvoli za emisije gasova s efektom staklene bašte.

Svaki operater infrastrukture za transport CO₂ uzima u obzir barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: sagorijevanje i druge procese u postrojenjima koja su funkcionalno povezana s transportnom infrastrukturom, uključujući kompresorske stanice i stanice za ukapljivanje; jedinice za sagorijevanje, uključujući jedinice za unutarnje sagorijevanje u vozilima za transport CO₂, u mjeri u kojoj emisije ne podliježu obvezama predaje povezanim s djelatnostima navedenim u prilogu I ili III Direktive 2003/87/EZ u toj istoj izvještajnoj godini; fugitivne emisije iz transportne infrastrukture; ispuštene emisije iz transportne infrastrukture; i emisije nastale zbog curenja u transportnoj infrastrukturi.

CO₂ koji se transportuje u druge svrhe osim u svrhu geološkog skladištenja u skladišnom geoprostoru za koji je izdata dozvola ne smije biti uključen u granice za praćenje i izvještavanje o emisijama iz infrastrukture za transport CO₂. Ako se ista infrastruktura upotrebljava za transport CO₂ za više svrha, uključujući geološko skladištenje u skladišnom geoprostoru za koji je izdata dozvola, i to tako da se pojedinačne pošiljke ne mogu razlikovati, operater infrastrukture za transport CO₂ to navodi u dozvoli za emisije gasova s efektom staklene bašte i određuje metodu za evidentiranje i dokumentovanje količina CO₂ koji se transportuje u druge svrhe osim geološkog skladištenja u skladišnom geoprostoru za koji je izdata dozvola. Operater infrastrukture za transport CO₂ prati emisije koje proizlaze iz ukupne količine CO₂ koji se transportuje, ali prijavljuje kao ispušten udio emisija koji odgovara količini CO₂ koji se transportuje radi geološkog skladištenja u skladišnom geoprostoru za koji je izdata dozvola na osnovu Direktive 2009/31/EZ podijeljenoj s ukupnom količinom CO₂ koji se transportuje.

B Metodologije kvantifikovanja CO₂

Operater infrastrukture za transport CO₂ utvrđuje emisije primjenom jedne od sljedećih metoda:

- a) metode A (ukupan bilans mase svih ulaznih i izlaznih tokova) utvrđene u pododjeljku B.1.;
- b) metode B (posebno praćenje izvora emisija), utvrđene u pododjeljku B.2.

Operater je dužan primjenjivati metodu B, osim ako organu uprave može dokazati da će primjenom metode A dobiti pouzdanije rezultate uz manju nesigurnost u pogledu ukupnih emisija, uz primjenu najbolje raspoložive tehnologije i znanja u trenutku podnošenja zahtjeva za izdavanje dozvole za emisije gasova sa efektom staklene bašte i odobrenje plana praćenja, i da pritom neće nastati neopravdano visoki troškovi. Ako se primjenjuje metoda B, operater na zadovoljavajući način dokazuje da ukupna nesigurnost u pogledu godišnjeg nivoa emisija gasova s efektom staklene bašte iz transportne infrastrukture tog operatera ne prelazi 7,5 %.

Operater infrastrukture za transport CO₂ koji primjenjuje metodu B ne dodaje svom proračunatom nivou emisija CO₂ primljen iz drugog postrojenja ili infrastrukture za transport CO₂ za koju je izdata dozvola u skladu s Direktivom 2003/87/EZ, niti od svog proračunatog nivoa emisija oduzima CO₂ koji se prenosi u drugo postrojenje ili infrastrukturu za transport CO₂ za koju je izdata dozvola u skladu s Direktivom 2003/87/EZ.

Svaki operater infrastrukture za transport CO₂ barem jednom godišnje mora primijeniti metodu A za potvrđivanje rezultata metode B. U svrhu tog potvrđivanja operater može koristiti niži nivo procjene za primjenu metode A.

B.1. Metoda A

Svaki operater utvrđuje emisije u skladu sa sljedećom formulom:

$$\text{Emisije [t CO}_2\text{]} = E_{\text{transportna infrastruktura}} + \sum T_{\text{IN},i} - \sum T_{\text{OUT},i} - \Delta E_{\text{u provožu}}$$

pri čemu je:

Emisije = ukupne emisije CO₂ iz transportne infrastrukture [t CO₂];

$E_{\text{transportna infrastruktura}}$ = količina CO₂ [t CO₂] iz sopstvene djelatnosti transportne infrastrukture, što znači da to nisu emisije koje proizlaze iz CO₂ koji se transportuje, nego one koje nastaju sagorijevanjem ili drugim procesima funkcionalno povezanim s transportnom infrastrukturom, koji se prate u skladu s relevantnim odjeljcima ovog priloga;

$T_{IN,i}$ =količina CO₂ prenesenog u transportnu infrastrukturu na ulaznoj tački i , utvrđena na osnovu jednog ili više tokova izvora kao u metodologiji bilansa mase ili prema metodologiji koja se zasniva na mjerenju;

$T_{OUT,i}$ =količina CO₂ prenesenog iz transportne infrastrukture na izlaznoj tački i , utvrđena na osnovu jednog ili više tokova izvora kao u metodologiji bilansa mase ili prema metodologiji koja se zasniva na mjerenju;

ΔE_u =količina CO₂ prenesenog u transportnu infrastrukturu na ulaznoj tački i koja se ne provozu prenosu u drugo postrojenje ili infrastrukturu za transport CO₂ u istom izvještajnom periodu, već do 31. januara sljedeće godine nakon predmetnog izvještajnog perioda. Odgovarajući iznosi ne uzimaju se u obzir za $T_{OUT,i}$ za sljedeći izvještajni period.

B.2. Metoda B

Svaki operater utvrđuje emisije uzimajući u obzir sve procese relevantne za emisije u postrojenju i količinu CO₂ koja je uhvaćena i prenesena u transportnu infrastrukturu, i to prema sljedećoj formuli:

Emisije [t CO₂] = $E_{fugitivne}$ + $E_{ispuštene}$ + $E_{curenja}$ + $E_{transportna\ infrastruktura}$

pri čemu je:

Emisije = ukupne emisije CO₂ iz transportne infrastrukture [t CO₂];

$E_{fugitivne}$ =količina fugitivnih emisija [t CO₂] iz CO₂ koji se transportuje u transportnoj infrastrukturi, uključujući emisije iz zaptivki, ventila, prelaznih kompresorskih stanica i objekata za međuskladištenje;

$E_{ispuštene}$ =količina ispuštenih emisija [t CO₂] iz CO₂ prevezenog u transportnoj infrastrukturi;

$E_{curenja}$ =količina CO₂ [t CO₂] koji se transportuje u transportnoj infrastrukturi ispuštena uslijed zakazivanja jedne ili više komponenti transportne infrastrukture;

$E_{transportna\ infrastruktura}$ =količina CO₂ [t CO₂] iz vlastite djelatnosti transportne infrastrukture, što znači da to nisu emisije koje proizlaze iz CO₂ koji se transportuje, nego one koje nastaju sagorijevanjem ili drugim procesima funkcionalno povezanim s transportnom infrastrukturom, koji se prate u skladu s relevantnim odjeljcima ovog priloga;

B.2.1. Fugitivne emisije iz transportne infrastrukture

Operater infrastrukture za transport CO₂ uzima u obzir fugitivne emisije iz barem jedne od sljedećih vrsta opreme:

- (a) zaptivki;
- (b) mjernih uređaja;
- (c) ventila;
- (d) prelaznih kompresorskih stanica;
- (e) objekata za međuskladištenje, uključujući one ugrađene na vozila za transport CO₂.

Operater na početku rada i najkasnije do kraja prve izvještajne godine u kojoj radi transportna infrastruktura utvrđuje prosječne stope emisija ER (izraženo u g CO₂ / jedinica vremena) po komadu opreme i po događaju ako se mogu očekivati fugitivne emisije. Operater te stope preispituje barem svakih pet godina s obzirom na najbolje raspoložive tehnike i znanje.

Operater proračunava fugitivne emisije množenjem broja komada opreme u svakoj kategoriji sa stopom emisija i zbrajanjem dobivenih rezultata po kategorijama, kako je prikazano u sljedećoj jednadžbi:

$$\text{Fugitivne emisije [tCO}_2\text{]} = \left(\sum_{\text{Kategorija}} \text{ER [gCO}_2\text{/occure]} \bullet N_{\text{occure}} \right) / 10^6$$

Broj događaja (N_{occure}) broj je komada predmetne opreme po kategoriji, pomnožen s brojem vremenskih jedinica godišnje.

B.2.2. **Emisije zbog curenja**

Operater infrastrukture za transport CO₂ pruža dokaz o cjelovitosti sistema na osnovu reprezentativnih (prostornih i vremenskih) podataka o temperaturi i pritisku. Ako podaci ukazuju na to da je došlo do curenja, operater proračunava količinu CO₂ koja je istekla primjenom odgovarajuće metodologije dokumentovane u planu praćenja, na osnovu smjernica najbolje industrijske prakse, između ostalog korišćenjem podataka o razlikama u temperaturi i pritisku u odnosu na prosječne vrijednosti pritiska i temperature za cijeli sistem.

B.2.3. **Ispuštene emisije**

Svaki operater infrastrukture za transport CO₂ u planu praćenja analizira moguće slučajeve ispuštenih emisija, između ostalog i za potrebe održavanja i vanrednih stanja, i navodi odgovarajuću dokumentovanu metodologiju za proračun ispuštene količine CO₂ na osnovu smjernica najbolje industrijske prakse.

23. GEOLOŠKO SKLADIŠTENJE CO₂ U SKLADIŠNOM GEOPROSTORU ZA KOJI JE IZDATA DOZVOLA

A. Područje primjene

Organ uprave utvrđuje granice praćenja i izvještavanja o emisijama iz geološkog skladištenja CO₂ na osnovu razgraničenja skladišnog geoprostora i skladišnog kompleksa, kako je utvrđeno u dozvoli za emisije gasova sa efektom staklene bašte, kao i svih pomoćnih objekata funkcionalno povezanih sa skladišnim kompleksom, kao što su stanice za međuskladištenje CO₂, kompresorske stanice, stanice za ukapljivanje, gasifikaciju, pročišćavanje ili grijači. Ako se utvrde curenja iz skladišnog kompleksa koja dovode do emisija ili oslobađanja CO₂ u vodeni stub, operater bez odlaganja preduzima sljedeće:

- a) obavještava organ uprave;
- b) uključuje curenje kao tok izvora ili izvor emisija za predmetno postrojenje;
- c) prati emisije i izvještava o njima.

Operater uklanja predmetno curenje kao izvor emisije iz plana praćenja i prestaje pratiti te emisije i izvještavati o njima tek nakon što se preduzmu korektivne mjere u skladu s članom 16 Direktive 2009/31/EZ i više se ne mogu otkriti emisije ili oslobađanje u vodeni stub zbog tog curenja.

Svaki operater djelatnosti geološkog skladištenja uzima u obzir barem sljedeće potencijalne izvore emisija CO₂: korišćenje goriva u kompresorskim stanicama i druge djelatnosti koje uključuju sagorijevanje, npr. sopstvene energane; ispuštanje iz utiskivanja i postupaka poboljšanog crpljenja ugljovodonika; fugitivne emisije iz utiskivanja; CO₂ koji ističe kod postupaka poboljšanog crpljenja ugljovodonika i curenja.

B. Kvantifikacija emisija CO₂

Operater djelatnosti geološkog skladištenja ne dodaje svom proračunatom nivou emisija CO₂ primljenog iz drugog postrojenja niti od svog proračunatog nivoa emisija oduzima CO₂ koji se geološki skladišti u skladišnom geoprostoru ili koji se prenosi u drugo postrojenje. Operater prati emisije iz svih pomoćnih objekata funkcionalno povezanih sa skladišnim kompleksom.

B.1 Ispuštene emisije i fugalivne emisije iz utiskivanja

Operater utvrđuje ispuštene emisije i fugalivne emisije na sljedeći način:

$$\text{Emitovani CO}_2 [\text{t CO}_2] = V \text{ CO}_2 [\text{t CO}_2] + F \text{ CO}_2 [\text{t CO}_2]$$

pri čemu je:

$V \text{ CO}_2$ = ispuštena količina CO₂;

$F \text{ CO}_2$ = količina CO₂ iz fugalivnih emisija.

Svaki operater utvrđuje $V \text{ CO}_2$ kao jedan ili više tokova izvora kao u metodologiji bilansa mase ili prema metodologiji na osnovu mjerenja. Nakon odobrenja organa uprave, operater može u plan praćenja uključiti odgovarajuću metodologiju za određivanje $V \text{ CO}_2$ na osnovu najbolje industrijske prakse ako bi primjena navedenih metodologija praćenja dovela do neopravdano visokih troškova ili ako operater može dokazati da metodologija na osnovu najbolje industrijske prakse omogućuje određivanje količina barem s istom tačnošću kao i metodologije na osnovu mjerenja.

Operater smatra $F \text{ CO}_2$ jednim izvorom, što znači da se zahtjevi u pogledu nesigurnosti povezani s nivoima procjene u skladu s odjeljkom 6 Priloga 2 primjenjuju na ukupnu vrijednost umjesto na pojedinačne tačke emisije. Svaki operater u planu praćenja daje analizu mogućih izvora fugalivnih emisija i navodi odgovarajuću dokumentovanu metodologiju za proračun odnosno mjerenje količine $F \text{ CO}_2$ na osnovu smjernica najbolje industrijske prakse. Za utvrđivanje $F \text{ CO}_2$ operater može koristiti podatke za postrojenje za utiskivanje koji su prikupljeni u skladu s Prilogom 2, odjeljak 1.1. tačkama od (e) do (h) Direktive 2009/31/EC, ako su oni u skladu sa zahtjevima ovog pravilnika.

B.2 Ispuštene emisije i fugalivne emisije iz postupaka poboljšanog crpljenja ugljikovodika

Svaki operater uzima u obzir barem sljedeće potencijalne dodatne izvore emisija iz postupaka poboljšanog crpljenja ugljovodonika:

- a) jedinice za odvajanje nafte i gasa i postrojenja za recikliranje gasa, gdje mogu nastati fugalivne emisije CO₂;
- b) vršni dio baklje, gdje mogu nastati emisije zbog primjene sistema kontinuiranog prečišćavanja te tokom otpuštanja pritiska u postrojenju za proizvodnju ugljovodonika;
- c) uslijed sagorijevanja za izdvajanje CO₂, koji se koristi kako visoke koncentracije CO₂ ne bi ugasile baklju.

Svaki operater utvrđuje fugalivne emisije ili ispušteni CO₂ u skladu s pododjeljkom B.1. ovog odjeljka.

Svaki operater utvrđuje emisije iz vršnog dijela baklje u skladu s pododjeljkom D. odjeljka 1 ovog Priloga, uzimajući u obzir inherentni CO₂ koji može biti sadržan u gasu koji se spaljuje.

B.3 Curenje iz skladišnog kompleksa

Emisije i oslobađanje u vodeni stub kvantifikuju se na sljedeći način:

$$\text{CO}_2\text{emitiran [t CO}_2\text{]} = \sum_{T_{\text{Start}}}^{T_{\text{End}}} L \text{CO}_2 \text{ [t CO}_2\text{/d]}$$

pri čemu je:

$L \text{CO}_2$ = masa CO_2 koja se emituje ili oslobađa po kalendarskom danu zbog curenja u skladu sa sljedećim:

- za svaki kalendarski dan praćenja curenja svaki operater proračunava $L \text{CO}_2$ kao prosječnu vrijednost mase koja ističe po satu [$\text{t CO}_2\text{/h}$] puta 24;
- svaki operater utvrđuje masu koja ističe po satu u skladu s odredbama odobrenog plana praćenja za skladišni geoprostor i za curenje;
- operater uzima da je dnevna masa koja je istekla u svakom kalendarskom danu prije početka praćenja jednaka dnevnoj masi koja je istekla prvoga dana praćenja, pri čemu treba spriječiti potcjenjivanje vrijednosti;

T_{start} = najkasniji od sljedećih datuma:

- zadnji datum kada nisu zabilježene emisije odnosno oslobađanje CO_2 u vodeni stub iz izvora koji se posmatra;
- datum kad je započelo utiskivanje CO_2 ;
- drugi datum, ako se može na zadovoljavajući način dokazati nadležnom tijelu da emisija odnosno oslobađanje u vodeni stub nije mogla započeti prije toga datuma;

T_{end} = datum do kojega su preduzete korektivne mjere u skladu s članom 16 Direktive 2009/31/EC tako da se više ne mogu otkriti emisije odnosno oslobađanje CO_2 u vodeni stub.

Nadležno tijelo odobrava i dopušta korišćenje drugih metoda za kvantifikaciju emisija odnosno oslobađanja CO_2 u vodeni stub kod curenja ako operater na zadovoljavajući način dokaže da takve metode osiguravaju veću tačnost od metodologije utvrđene u ovom pododjeljku.

Operater kvantifikuje količinu emisija koje su isticale iz skladišnog kompleksa kod svakog slučaja curenja tako da najviša ukupna nesigurnost tokom izvještajnog perioda iznosi 7,5 %. Ako ukupna nesigurnost primijenjene metodologije kvantifikacije prelazi 7,5 %, svaki operater primjenjuje sljedeće prilagođavanje:

$$\text{CO}_2, \text{ prijavljeni [t CO}_2\text{]} = \text{CO}_2, \text{ kvantificirani [t CO}_2\text{]} * (1 + (\text{nesigurnost}_{\text{sustav}} [\%]/100) - 0,075)$$

pri čemu je:

$\text{CO}_2, \text{ prijavljeni}$ = količina CO_2 koja se navodi u godišnjem izvještaju o emisijama za predmetni slučaj curenja;

$\text{CO}_2, \text{ kvantificirani}$ = količina CO_2 utvrđena primijenjenom metodologijom kvantifikacije za predmetni slučaj curenja;

$\text{nesigurnost}_{\text{sustav}}$ = nivoa procjene nesigurnosti povezana s primijenjenom metodologijom kvantifikacije za predmetni slučaj curenja.

REFERENTNE VRIJEDNOSTI ZA FAKTORE PRORAČUNA

1. EMISIONI FAKTORI GORIVA POVEZANI S NETO KALORIČNIM VRIJEDNOSTIMA (NKV)

Tabela 1

Emisioni faktori goriva povezani s neto kaloričnom vrijednostima (NKV) i neto kaloričnim vrijednostima po masi goriva

Opis vrste goriva	Emisioni faktor (t CO ₂ /TJ)	Neto kalorična vrijednost (TJ/Gg)	Izvor
Sirova nafta	73,3	42,3	Smjernice IPCC iz 2006.
Orimulzija	77,0	27,5	Smjernice IPCC iz 2006.
Tečni prirodni gas	64,2	44,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Motorni benzin	69,3	44,3	Smjernice IPCC iz 2006.
Kerozin (osim kerozina za mlazne motore)	71,9	43,8	Smjernice IPCC iz 2006.
Nafta iz škriljevca	73,3	38,1	Smjernice IPCC iz 2006.
Gasno ulje/dizel gorivo	74,1	43,0	Smjernice IPCC iz 2006.
Mazut	77,4	40,4	Smjernice IPCC iz 2006.
Tečni naftni gas	63,1	47,3	Smjernice IPCC iz 2006.
Etan	61,6	46,4	Smjernice IPCC iz 2006.
Nafta	73,3	44,5	Smjernice IPCC iz 2006.
Bitumen	80,7	40,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Maziva	73,3	40,2	Smjernice IPCC iz 2006.

Petrol-koks	97,5	32,5	Smjernice IPCC iz 2006.
Rafinerijske sirovine	73,3	43,0	Smjernice IPCC iz 2006.
Rafinerijski gas	57,6	49,5	Smjernice IPCC iz 2006.
Parafinski voskovi	73,3	40,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Bijeli špirit i SBP	73,3	40,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Ostali naftni proizvodi	73,3	40,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Antracit	98,3	26,7	Smjernice IPCC iz 2006.
Koksni ugalj	94,6	28,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Drugi bitumenski ugalj	94,6	25,8	Smjernice IPCC iz 2006.
Sub-bitumenski ugalj	96,1	18,9	Smjernice IPCC iz 2006.
Lignit	101,0	11,9	Smjernice IPCC iz 2006.
Naftni škrljac i katranski pijesak	107,0	8,9	Smjernice IPCC iz 2006.
Briketi	97,5	20,7	Smjernice IPCC iz 2006.
Metalurški koks i lignit	107,0	28,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Gasni koks	107,0	28,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Katranska smola	80,7	28,0	Smjernice IPCC iz 2006.
Gas iz gasovoda	44,4	38,7	Smjernice IPCC iz 2006.
Koksni gas	44,4	38,7	Smjernice IPCC iz 2006.
Gas iz visoke peći	260	2,47	Smjernice IPCC iz 2006.
Gas iz peći s kiseonikom u čeličanama	182	7,06	Smjernice IPCC iz 2006.

Prirodni gas	56,1	48,0	Smjernice IPCC iz 2006.
Industrijski otpad	143	n.p.	Smjernice IPCC iz 2006.
Otpadna ulja	73,3	40,2	Smjernice IPCC iz 2006.
Treset	106,0	9,76	Smjernice IPCC iz 2006.
Drvo/drveni otpad	—	15,6	Smjernice IPCC iz 2006.
Ostale primarne čvrste biomase	—	11,6	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Drveni ugalj	—	29,5	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Biobenzin	—	27,0	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Biodizeli	—	27,0	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Ostala tekuća biogoriva	—	27,4	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Deponijski gas	—	50,4	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Gas iz mulja	—	50,4	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Ostali biogasovi	—	50,4	Smjernice IPCC iz 2006. (samo NKV)
Otpadne gume	85,0 ⁽¹⁾	n.p.	Inicijativa cementne industrije za održivi razvoj (WBCSD CSI)
Komunalni otpad (udio koji nije iz biomase)	91,7	n.p.	Smjernice IPCC iz 2006.
Ugljen-monoksid	155,2 ⁽²⁾	10,1	J. Falbe i M. Regitz, Römpp Chemie Lexikon, Stuttgart, 1995.
Metan	54,9 ⁽³⁾	50,0	J. Falbe i M. Regitz, Römpp Chemie

			Lexikon, Stuttgart, 1995.
(1) Ova vrijednost je preliminarni emisijski faktor, tj. prije primjene udjela biomase ako je to primjenljivo. (2) Na osnovu NKV-a od 10,12 TJ/t (3) Na osnovu NKV-a od 50,01 TJ/t			

2. EMISIONI FAKTORI POVEZANI S EMISIJAMA IZ PROIZVODNIH PROCESA

Tabela 2

Stehiometrijski emisijski faktor za emisije iz procesa razgradnje karbonata (metoda A)

Karbonat	Emisioni faktor (t CO ₂ /t karbonata)
CaCO ₃	0,440
MgCO ₃	0,522
Na ₂ CO ₃	0,415
BaCO ₃	0,223
Li ₂ CO ₃	0,596
K ₂ CO ₃	0,318
SrCO ₃	0,298
NaHCO ₃	0,524
FeCO ₃	0,380
Opšte	$\text{Emisioni faktor} = \frac{M(\text{CO}_2)}{\{Y * [M(x)] + Z * [M(\text{CO}_3^{2-})]\}}$ X = metal M(x) = molekularna težina X u [g/mol] M(CO₂) = molekularna težina CO₂ u [g/mol] M(CO₃²⁻) = molekularna težina CO₃²⁻ u [g/mol] Y = stehiometrijski broj X Z = stehiometrijski broj CO₃²⁻

Tabela 3

Stehiometrijski emisijski faktor za emisije iz procesa razgradnje karbonata na osnovu zemnoalkalnih oksida (metoda B)

Oksid	Emisioni faktor (t CO ₂ /t oksida)
CaO	0,785
MgO	1,092
BaO	0,287
općenito: X _Y O _Z	$\text{Emisioni} = \frac{M(\text{CO}_2)}{\{Y * [M(x)] + Z * [M(\text{O})]\}}$ X = zemnoalkalni ili alkalni metal

$M(x)$ = molekularna težina X u [g/mol] $M(\text{CO}_2)$ = molekularna težina CO_2 [g/mol] $M(\text{O})$ = molekularna težina O [g/mol] Y = stehiometrijski broj X = 1 (za zemnoalkalijske metale) = 2 (za alkalijske metale) stehiometrijski broj X = 1 (za zemnoalkalne metale) = 2 (za alkalne metale) Z = stehiometrijski broj O = 1
--

Tabela 4

Emisioni faktor za emisije iz procesa iz drugih materijala
(proizvodnja željeza i čelika i prerada obojenih metala) ⁽¹⁾

Ulazni ili izlazni materijal	Sadržaj ugljika (t C/t)	Emisijski faktor (t CO ₂ /t)
Neposredno redukovano željezo (DRI)	0,0191	0,07
Ugljene elektrode EAF	0,8188	3,00
EAF dodatak ugljenika u peć	0,8297	3,04
Željezni briketi, dobiveni iz vrućeg željeza	0,0191	0,07
Gas iz peći s kiseonikom u čeličanama	0,3493	1,28
Petrol-koks	0,8706	3,19
Sirovo željezo	0,0409	0,15
Željezo/otpadno željezo	0,0409	0,15
Čelik/otpadni čelik	0,0109	0,04
⁽¹⁾ Smjernice IPCC za nacionalni inventar gasova s efektom staklene bašte iz 2006.		

Tabela 5

Stehiometrijski emisijski faktor za emisije iz procesa iz drugih materijala (visokotonažne organske hemikalije) ⁽¹⁾

Supstanca	Sadržaj ugljenika (t C/t)	Emisioni faktor (t CO ₂ /t)
Acetonitril	0,5852	2,144
Akrilonitril	0,6664	2,442
Butadien	0,888	3,254
Crni ugljenik	0,97	3,554
Etilen	0,856	3,136
Etilen-dihlorid	0,245	0,898
Etilen glikol	0,387	1,418
Etilen-oksidi	0,545	1,997
Vodonikov cijanid	0,4444	1,628
Metanol	0,375	1,374
Metan	0,749	2,744
Propan	0,817	2,993
Propilen	0,8563	3,137
Vinil hlorid monomer	0,384	1,407
⁽¹⁾ Smjernice IPCC za nacionalni inventar gasova sa efektom staklene bašte iz 2006.		

3. POTENCIJAL GLOBALNOG ZAGRIJAVANJA STAKLENIČKIH PLINOVA KOJI NISU CO₂

Tabela 6

Potencijal globalnog zagrijavanja

Gas	Potencijal globalnog zagrijavanja
N ₂ O	265 t CO _{2(e)} /t N ₂ O
CF ₄	6 630 t CO _{2(e)} /t CF ₄
C ₂ F ₆	11 100 t CO _{2(e)} /t C ₂ F ₆

MINIMALNA UČESTALOST ANALIZA

Gorivo/materijal	Minimalna učestalost analiza
Prirodni gas	Najmanje jednom nedjeljno
Preneseni CO ₂	Najmanje jednom nedjeljno
Dimni gas (član 33)	Svakih 50 000 tona ukupnog CO ₂ , ali najmanje jednom mjesečno
Ostali gasovi, osobito sintetski plin i procesni plinovi kao što su rafinerijski miješani plin, koksni plin, plin iz visokih peći, konvertorski plin, plin iz naftnih i plinskih polja	Najmanje jednom dnevno – pomoću odgovarajućih postupaka u različitim djelovima dana
Lož ulja (npr. lako, srednje, teško lož ulje, bitumen)	Svakih 20 000 tona goriva i najmanje šest puta godišnje
Ugalj, koksni ugalj, koks, petrol-koks, treset	Svakih 20 000 tona goriva/materijala i najmanje šest puta godišnje
Ostala goriva	Svakih 10 000 tona goriva i najmanje četiri puta godišnje
Neobrađeni čvrsti otpad (čisti fosilni ili miješani fosilni s biomasom)	Svakih 5 000 tona otpada i najmanje četiri puta godišnje
Tečni otpad, prethodno obrađeni čvrsti otpad	Svakih 10 000 tona otpada i najmanje četiri puta godišnje
Karbonatni minerali (uključujući krečnjak i dolomit)	Svakih 50 000 tona materijala i najmanje četiri puta godišnje
Gline i škriljevci	Količina materijala koja odgovara 50 000 tona CO ₂ i najmanje četiri puta godišnje
Ostali materijali (primarni proizvod, poluproizvod i konačni proizvod)	Zavisno od vrste materijala i varijacijama, količina materijala koja odgovara 50 000 tona CO ₂ i najmanje četiri puta godišnje

416.

Na osnovu člana 33 stav 9 Zakona o klimatskim promjenama („Službeni list CG”, broj 149/25), Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera donijelo je

P R A V I L N I K O NAČINU IZVJEŠTAVANJA O EMISIJAMA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuje se način izvještavanja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte.

Primjena

Član 2

Ovaj pravilnik primjenjuje se na izvještavanje operatera postrojenja, operatora vazduhoplova, regulisanih subjekata, brodarskih društava i operatora vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida.

Godišnji izvještaji o emisijama gasova s efektom staklene bašte i tonskim kilometrima

Član 3

Operater postrojenja, operator vazduhoplova i regulisani subjekat dostavljaju organu uprave nadležnom za poslove zaštite životne sredine (u daljem tekstu: organ uprave) verifikovani izvještaj koji obuhvata godišnje emisije gasova s efektom staklene bašte tokom izvještajnog perioda, u rokovima propisanim zakonom.

Operator vazduhoplova koji namjerava da traži besplatnu dodjelu emisionih kredita dostavlja verifikovani izvještaj koji obuhvata podatke o tonskim kilometrima tokom izvještajnog perioda, u rokovima propisanim zakonom.

Minimalni sadržaj godišnjih izvještaja o emisijama gasova s efektom staklene bašte, tonskim kilometrima i efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, dat je u Prilogu 1 koji čini sastavni dio ovog pravilnika.

Pristup podacima

Član 4

Operater postrojenja, operator vazduhoplova i regulisani subjekat mogu u godišnjem izvještaju navesti podatke koje smatraju poslovnom tajnom, koji se ne objavljuju.

Zaokruživanje podataka

Član 5

Ukupne godišnje emisije se u izvještajima o emisijama gasova s efektom staklene bašte izražavaju kao zaokružene tone ugljen dioksida ili ekvivalenta ugljen-dioksida.

Tonski kilometri izražavaju se kao zaokružene vrijednosti tonskih kilometara.

Sve varijable koje se koriste za proračun emisija zaokružuju se tako da sadrže sve cifre koje su važne za potrebe izračunavanja emisija i izvještavanja o njima.

Svi podaci o letovima zaokružuju se tako da sadrže sve cifre koje su važne za potrebe izračunavanja udaljenosti i korisnog tereta za potrebe izvještavanja o tonskim kilometrima.

Usklađenost sa drugim obavezama izvještavanja

Član 6

Obezbjedjivanje usklađenosti sa drugim obavezama izvještavanja postiže se, ako je primjenljivo, korišćenjem sljedećih kodova:

- kodovi iz zajedničkog formata za izvještavanje korišćenim u sistemu inventara gasova sa efektom staklene bašte i uklanjanja pomoću ponora, odobrenim od Sekretarijata Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama, za svaku aktivnost koju sprovodi operater postrojenja ili operator vazduhoplova;
- identifikacioni kod postrojenja iz evropskog registra industrijskih emisija;
- kod aktivnosti iz registra ispuštanja i prenosa zagađujućih materija;
- šifra djelatnosti u skladu sa statističkom klasifikacijom ekonomskih djelatnosti (NACE Rev. 2).

Za potrebe izvještavanja o emisijama iz aktivnosti regulisanih subjekata sektori u kojima se goriva puštaju u potrošnju i sagorijevaju označavaju se CRF oznakama zajedničkog formata za izvještavanje, a goriva CN oznakama nomenklature carinske tarife.

Da bi se osiguralo usklađeno izvještavanje sa izvještavanjem u poreske svrhe regulisani subjekat pri izvještavanju o svojim podacima za kontakt u planu praćenja i izvještaju o emisijama upotrebljava, prema potrebi, registarski broj iz CRPS-a, broj akciznog dokumenta ili akcizne dozvole, prema potrebi.

Izvještavanje o dobavljačima i upotrebi goriva

Član 7

Godišnji izvještaji operatera postrojenja, i prema potrebi operatora vazduhoplova i brodarskih društava sadrže, za svako kupljeno gorivo naziv, adresu i jedinstveni broj dozvole dobavljača goriva koji je registrovan kao regulisani subjekat.

Ako dobavljač goriva nije regulisani subjekt, operatori dostavljaju, ako je dostupan, spisak svih dobavljača goriva od direktnih dobavljača goriva do regulisanog subjekta, uključujući:

- njihovo ime, adresu i jedinstveni broj dozvole;
- vrstu i količinu goriva nabavljenog od svakog dobavljača u relevantnom izvještajnom periodu;
- količinu goriva upotrijebljenog za aktivnosti o kojima se izvještava, nabavljenog od svakog dobavljača goriva u relevantnom izvještajnom periodu.

Izvještaji regulisanih subjekata o otpremljenom gorivu

Član 8

Zajedno s informacijama sadržanim u godišnjem izvještaju sačinjenim u skladu sa Prilogom 1, regulisani subjekat dostavlja za svako kupljeno gorivo ime, adresu i jedinstveni broj dozvole operatera i, prema potrebi, operatora vazduhoplova ili brodarskog društva kojem otprema gorivo.

U slučajevima kad je gorivo namijenjeno za krajnju potrošnju u sektorima za koje se izdaje dozvola o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, regulisani subjekat dostavlja:

- spisak svih potrošača goriva od direktnog kupca do operatera, uključujući njihovo ime, adresu i jedinstveni broj dozvole, ako to ne uzrokuje nesrazmjerno administrativno opterećenje;
- vrstu i količinu goriva prodatog svakom od tih kupaca tokom izvještajnog perioda;
- količinu goriva upotrijebljenog za djelatnosti za koje se izdaje dozvola za emisije gasova s efektom staklene bašte za svakog od tih kupaca tokom izvještajnog perioda.

Izbjegavanje dvostrukog računanja

Član 9

Organ uprave obezbjeđuje efikasnu razmjenu informacija koje regulisanim subjektima omogućavaju da odrede krajnju upotrebu goriva puštenog u potrošnju.

Svaki regulisani subjekat koji otprema gorivo za sagorijevanje u stacionarnim postrojenjima utvrđuje svoje emisije u godišnjem izvještaju upotrebom informacija iz izvještaja operatera podnesenih u skladu sa Prilogom 1 ovog pravilnika i oduzimanjem relevantnih količina goriva navedenih u tim izvještajima.

Količine goriva koje su nabavljene, ali nisu iskorišćene u istoj godini, mogu se odbiti samo ako se verifikovanim izvještajem operatera o emisijama za godinu nakon izvještajne godine potvrdi da su upotrijebljene za djelatnosti za koje se izdaje dozvola o emisijama sa efektom staklene bašte, u protivnom, razlika se navodi u verifikovanom izvještaju o emisijama regulisanog subjekta za tu godinu.

Ako se količine iskorišćenih goriva odbijaju u godini nakon izvještajne godine, odbitak se utvrđuje u obliku apsolutnih smanjenja emisija koja proizlaze iz množenja količine goriva koju operater upotrebljava s odgovarajućim emisionim faktorom u planu praćenja regulisanog subjekta.

Ako regulisani subjekat ne može da utvrdi da se goriva puštena u potrošnju upotrebljavaju za sagorijevanje u stacionarnim postrojenjima, ne primjenjuju se st. 2, 3 i 4 ovog člana.

Izveštavanje o poboljšanjima metodologije praćenja

Član 10

Operater i regulisani subjekat, u skladu sa zakonom, redovno provjeravaju mogu li poboljšati odabranu metodologiju praćenja, i o tome pripremaju poseban izvještaj.

Ako operater na izvore emisija ne primjenjuje tražene nivoe procjene za glavne tokove izvora i manje tokove izvora ili regulisani subjekat na glavne tokove goriva ne primjenjuje nivoe procjene, potrebno je obrazložiti zašto primjena traženih nivoa nije tehnički primjenljiva ili bi dovela do neopravdano visokih troškova, međutim, ako se pojave dokazi da su mjere potrebne za postizanje tih nivoa postale tehnički primjenljive i više ne dovode do neopravdano visokih troškova, operater, odnosno regulisani subjekat obavještava organ uprave o odgovarajućim izmjenama plana praćenja i dostavlja predlog sprovođenja tih mjera u odgovarajućem vremenskom okviru.

Ako operater koristi alternativnu metodologiju praćenja koja se ne zasniva na nivoima procjene, potrebno je obrazložiti zašto primjena nivoa 1 za jedan ili više glavnih ili manjih tokova izvora nije tehnički primjenljiva ili bi dovela do neopravdano visokih troškova, međutim, ako se pojave dokazi da su mjere koje su potrebne za postizanje nivoa 1 za te tokove izvora postale tehnički primjenljive i više ne dovode do neopravdano visokih troškova, operator obavještava organ uprave o odgovarajućim izmjenama plana praćenja i dostavlja predlog sprovođenja tih mjera u odgovarajućem vremenskom okviru.

Ako regulisani subjekat primjenjuje standardni faktor opsega, potrebno je obrazložiti zašto primjena bilo koje druge metode iz tog člana za jedan ili više glavnih tokova goriva ili tokova goriva de minimis nije tehnički primjenljiva ili bi dovela do neopravdano visokih troškova, međutim, ako se pojave dokazi da je primjena bilo koje druge propisane metode postala tehnički primjenljiva i više ne dovodi do neopravdano visokih troškova, regulisani subjekat obavještava organ uprave o odgovarajućim izmjenama plana praćenja i dostavlja predlog sprovođenja tih mjera u odgovarajućem vremenskom okviru.

Operater postrojenja i regulisani subjekat izvještavaju o pitanjima iz st. 2, 3 i 4 ovog člana, prema potrebi ili najkasnije u sljedećim rokovima:

- postrojenje A kategorije do 30. juna svakih pet godina;
- postrojenje B kategorije do 30. juna svake tri godine;
- postrojenje C kategorije do 30. juna svake dvije godine.
- subjekat A kategorije, do 31. jula svakih pet godina;
- subjekat B kategorije, do 31. jula svake tri godine.

Organ uprave može produžiti rokove iz stava 5 ovog člana najduže do 30. septembra iste godine.

Izuzetno od stava 6 ovog člana, organ uprave može produžiti rok za dostavljanje izvještaja o poboljšanjima metodologije praćenja ako operater, odnosno regulisani subjekat dokaže da će razlozi za tehničku neprimjenljivost i neopravdane troškove ostati validni tokom dužeg vremenskog perioda, pri čemu se uzima u obzir broj godina za koji su dostavljeni dokazi.

Produženjem roka iz stava 7 ovog člana period između dva izvještaja ne može se produžiti na više od:

- tri godine za postrojenje C kategorije;
- četiri godine za postrojenje B kategorije i regulisani subjekat B kategorije;
- pet godina za postrojenje A kategorije i regulisani subjekat A kategorije.

Ako su u izvještaju o verifikaciji navedene neispravljene neusklađenosti ili preporuke za poboljšanje, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat dostavlja izvještaj iz stava 1 ovog člana do 31. jula godine u kojoj je izdat predmetni izvještaj o verifikaciji emisija, obrazlažući kako je i kad ispravio ili planira da ispravi neusklađenosti koje je utvrdio verifikator i kada je sproveo ili planira da sprovede preporučena poboljšanja.

Ako preporučena poboljšanja ne bi dovela do poboljšanja metodologije praćenja, ili ibi uzrokovala neopravdano visoke troškove, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat to obrazlaže i dokazuje neopravdanost troškova.

Stav 9 ovog člana ne primjenjuje se ako je operater postrojenja, operator vazduhoplova i regulisani subjekat već ispravio sve neusklađenosti, sproveo preporuke za poboljšanje i dostavio na odobrenje povezane izmjene plana prije roka za dostavljanje izvještaja o poboljšanju metodologije praćenja.

Čuvanje izvještaja

Član 11

Izvještaji navedeni u ovom pravilniku, prateća dokumentacija, informacije i podaci na osnovu kojih su izvještaji izrađeni i zvanična korespondencija vezana za verifikaciju i dostavljanje izvještaja čuva se najmanje deset godina.

Stupanje na snagu

Član 12

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore”.

Broj: 06113-322/26-347/1

Podgorica, 13. februara 2026. godine

Ministar,
Damjan Ćulafić, s.r.

MINIMALNI SADRŽAJ GODIŠNJIH IZVJEŠTAJA**1. GODIŠNJI IZVJEŠTAJI O EMISIJAMA IZ STACIONARNIH POSTROJENJA**

Godišnji izvještaj o emisijama iz postrojenja sadrži najmanje sljedeće informacije:

(1) identifikacione podatke o postrojenju:

- naziv postrojenja;
- potpuna adresa, uključujući poštanski broj i državu
- vrstu aktivnosti koja se sprovodi u postrojenju;
- adresu, telefon, telefaks, elektronsku adresu kontakt osobe; i
- ime vlasnika postrojenja i matičnog preduzeća;
- jedinstveni broj dozvole, osim za postrojenja za spaljivanje komunalnog otpada.

(2) ime i adresu verifikatora izvještaja;

(3) izvještajnu godinu;

(4) upućivanje na najnoviji odobreni plan praćenja, njegov broj verzije i datum od kojeg se primjenjuje, sa referencom na bilo koje druge planove praćenja relevantne za izvještajnu godinu i njihov broj verzije;

(5) relevantne izmjene rada postrojenja i promjene plana praćenja i privremena odstupanja do kojih je došlo tokom izvještajne godine koje je odobrio organ uprave, a koje se odnose, između ostalog na privremene ili trajne promjene nivoa procjene, razloge za te promjene, datum početka njihove primjene, kao i datume početka i završetka privremenih promjena;

(6) informacije za sve izvore emisija i tokove izvora koji obuhvataju:

- ukupne emisije, izražene u t CO₂(e), uključujući ugljen-dioksid iz tokova izvora biomase, obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva, koja ne ispunjavaju uslove održivosti i uštede emisije gasova s efektom staklene bašte;
- ako se ispuštaju drugi gasovi s efektom staklene bašte osim ugljen-dioksida, ukupne emisije izražene u tonama;
- informaciju o izboru metodologije praćenja (na osnovu mjerenja ili na osnovu proračuna);
- korišćeni nivo procjene;
- podatke o aktivnostima:
 - u slučaju goriva, količinu goriva (izraženu u tonama ili Nm³) i neto kaloričnu vrijednost (GJ/t ili GJ/Nm³) o kojoj se izvještava posebno;
 - za sve druge tokove izvora, količinu izraženu u tonama ili Nm³;
- emisione faktore, udio biomase, udio biomase s nultom stopom, udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva i udio tih goriva s nultom stopom, faktore oksidacije i konverzije izražene kao udio;
- ako se emisijski faktori goriva odnose na masu ili volumen umjesto energije, vrijednosti t CO₂/t ili t CO₂/Nm³ za neto kaloričnu vrijednost odgovarajućeg toka izvora;
- ako je tok izvora vrsta otpada, relevantne oznake u skladu s katalogom otpada;

(7) ako se primjenjuje metodologija bilansa mase, tok mase i sadržaj ugljenika za svaki tok izvora koji dolazi i izlazi iz postrojenja; udio biomase, udio biomase s nultom stopom, udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva i udio tih goriva s nultom stopom i, prema potrebi, neto kaloričnu vrijednost;

(8) informacije o kojima se izvještava u obliku napomene, koje obuhvataju najmanje:

- količine biomase i biomase s nultom stopom ili količine obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva i udio tih goriva s nultom stopom koje su sagorene, izraženo u TJ, ili upotrijebljene u procesima, izraženo u t ili Nm^3 ;
- emisije CO_2 iz biomase i biomase s nultom stopom ili emisije iz obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva i iz obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva s nultom stopom ili emisije iz niskokarbonskih sintetičkih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva s nultom stopom, izražene u t CO_2 , ako se za utvrđivanje emisija koristi metodologija na osnovu mjerenja;
- posrednu vrijednost za neto kaloričnu vrijednost tokova izvora biomase, obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva koja se koriste kao gorivo, prema potrebi;
- emisije, količine i energetski sadržaj goriva iz biomase i biotečnosti ili obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva ili niskokarbonskih sintetičkih goriva koja su sagorena, izraženo u t i TJ, kao i informacije da su goriva iz biomase i biotečnosti ili obnovljiva goriva nebiološkog porijekla ili reciklirana fosilnih goriva ili sintetička niskokarbonska goriva s nultom stopom;
- CO_2 ili N_2O prenesen u postrojenje ili primljen iz postrojenja i svaki CO_2 u tranzitu izražen u t $\text{CO}_2(\text{e})$, u slučaju upotrebe ili prenosa N_2O ili ugljenika trajno vezanog u proizvodima;
- inherentni CO_2 prenesen u postrojenje ili primljen iz postrojenja, izražen u t CO_2 ;
- preneseni CO_2 iz biomase, izražen u t CO_2 ;
- količinu CO_2 koji je hemijski vezan u proizvodu, izraženu u t CO_2 ;
- vrste i količine proizvedenih proizvoda u kojima je CO_2 hemijski vezan izražene u t proizvoda;

(9) ako se koristi metodologija na osnovu mjerenja:

- ako se CO_2 mjeri kao godišnji fosilni CO_2 – emisije, a ako se mjeri kao godišnji CO_2 – emisije iz upotrebe biomase;
- sate rada sistema za kontinuirano mjerenje emisija, izmjerene koncentracije gasova s efektom staklene bašte i protok dimnog gasa, izraženo kao godišnji satni prosjek i kao ukupna godišnja vrijednost;
- ako je primjenjivo, posrednu vrijednost za energetski sadržaj fosilnih goriva i materijala, biomase koja se koristi kao gorivo i materijala i obnovljivih goriva nebiološkog podrijetla, recikliranih fosilnih goriva ili sintetičkih niskokarbonskih goriva;

(10) ako se koristi metodologija koja se zasniva na nivou procjene, sve podatke potrebne za utvrđivanje emisija za izvore emisija i tokove izvora za koje se ta metodologija koristi, kao i posredne podatke za podatke o aktivnostima, faktore proračuna i ostale parametre koji bi bili prijavljeni u okviru metodologije na osnovu nivoa procjene;

(11) ako su neki podaci nedostajali i nadoknađeni su alternativnim podacima:

- tok izvora ili izvor emisije na koji se odnose nedostajući podaci;

- razloge za nedostatak podataka;
 - datum i vrijeme početka i kraja svake pojave nedostatka podataka;
 - emisije izračunate na osnovu alternativnih podataka;
 - ako metoda procjene alternativnih podataka još nije uključena u plan praćenja, detaljan opis metode procjene, uključujući dokaz da ta metodologija ne dovodi do potcjenjivanja emisija za odgovarajući vremenski period;
- (12) bilo koje druge promjene u postrojenju tokom izvještajnog perioda koje su važne za emisije gasova s efektom staklene bašte iz tog postrojenja tokom izvještajne godine;
- (13) gdje je primjenjivo, količina proizvodnje primarnog aluminijuma, učestalost i prosječno trajanje anodnih efekata tokom izvještajnog perioda, ili podaci o prenaponu anodnog efekta tokom izvještajnog perioda, kao i najnoviji rezultati utvrđivanja emisivnih faktora CF4 i C2F6 specifičnih za to postrojenje i najnoviji rezultati utvrđivanja efikasnosti prikupljanja u odvodima.

O emisijama iz različitih izvora emisija ili tokova izvora iste vrste postrojenja koje sprovodi istu vrstu djelatnosti može se izvještavati zbirno za vrstu djelatnosti.

Ako su tokom izvještajnog perioda nivoi procjene promijenjeni, operator izračunava emisije i o njima izvještava u posebnim dijelovima godišnjeg izvještaja za odgovarajuće dijelove izvještajnog perioda.

Operateri skladišnih geoprostora za CO₂ mogu koristiti pojednostavnjene izvještaje o emisijama nakon zatvaranja skladišnog geoprostora, koji moraju sadržati barem elemente iz tačaka od 1. do 5., pod uslovom da dozvola za emisije gasova s efektom staklene bašte ne sadrži izvore emisija.

2. GODIŠNJI IZVJEŠTAJI O EMISIJAMA OPERATORA VAZDUHOPLOVA

Godišnji izvještaj o emisijama operatora vazduhoplova sadrži najmanje sljedeće informacije:

- (1) identifikacione podatke o operatoru vazduhoplova:
 - ime operatora vazduhoplova;
 - nadležnu državu članicu;
 - potpunu adresu, uključujući poštanski broj i državu, i ako je različito, kontakt adresu u nadležnoj državi članici;
 - registarske brojeve i vrste vazduhoplova čiji je operator, a koji su korišćeni tokom izvještajnog perioda i za koje se izvještava o emisijama gasova s efektom staklene bašte;
 - broj operativne licence i nadležni organ koji je izdao;
 - adresu, telefon, telefaks i elektronsku adresu kontakt osobe;
 - ime vlasnika vazduhoplova;
 - pozivni znak ili drugu jedinstvenu oznaku koja se koristi u svrhu kontrole vazdušnog saobraćaja i relevantne kontakt podatke.
- (2) ime i adresu verifikatora izvještaja;
- (3) izvještajnu godinu;
- (4) upućivanje na najnoviji odobreni plan praćenja, njegov broj verzije i datum od kojeg se primjenjuje sa referencom na druge planove praćenja relevantne za izvještajnu godinu i njihov broj verzije;
- (5) relevantne promjene u radu i odstupanja od odobrenog plana praćenja tokom izvještajnog perioda;
- (6) registarske oznake i vrste vazduhoplova koji se koriste u izvještajnom periodu za aktivnosti o kojima se izvještava, a koje je sproveo operator vazduhoplova;
- (7) ukupan broj letova po paru država obuhvaćenih izvještajem;

(8) masu čistog goriva (u tonama) po vrsti goriva i po paru država, uključujući sve sljedeće podatke:

- da li je alternativno vazduhoplovno gorivo sa nultom stopom;
- da li je gorivo prihvatljivo vazduhoplovno gorivo;
- vrstu goriva za prihvatljiva vazduhoplovna goriva.

(9) ukupne emisije CO₂ u tonama CO₂ uz primjenu preliminarnog emisionog faktora i emisionog faktora raščlanjeno prema odlaznoj i dolaznoj državi članici;

(10) ako se emisije računaju koristeći emisioni faktor ili sadržaj ugljenika koji se odnose na masu ili zapreminu, posredne podatke za neto kaloričnu vrijednost goriva;

(11) ako su neki podaci nedostajali i nadoknađeni su alternativnim podacima:

- broj letova izražen kao procenat godišnjih letova (zaokruženo na najbližih 0,1 %) za koje nedostaju podaci i okolnosti i razloge za nedostatak podataka;
- korišćenu metodu procjene za primjenjene alternativne podatke;
- emisije izračunate na osnovu alternativnih podataka;

(12) informacije o kojima se izvještava u obliku napomene, koje obuhvataju najmanje:

- količinu alternativnih vazduhoplovnih goriva upotrijebljenih tokom izvještajne godine (u tonama), navedenu po vrsti goriva, i da li se tim gorivima može pripisati nulta stopa;
- neto kaloričnu vrijednost alternativnih goriva;

(13) ukupnu količinu prihvatljivih vazduhoplovnih goriva upotrijebljenih tokom izvještajne godine (u tonama) navedenu po vrsti goriva u skladu sa propisanom upotrebom održivih vazduplovnih goriva;

(14) u prilogu godišnje izvg izvještaja o emisijama operator vazduhoplova dostavlja godišnje emisije i broj letova godišnje po paru aerodroma.

Ako je primjenjivo, količina alternativnog vazduhoplovnog goriva i prihvatljivog vazduhoplovnog goriva (u tonama) navodi se po paru aerodroma, na zahtjev operatora organ uprave te podatke smatra povjerljivima.

3. GODIŠNJI IZVJEŠTAJI OPERATORA VAZDUHOPLOVA O EFEKTIMA VAZDUHOPLOVSTVA KOJI NIJESU POVEZANI S EMISIJAMA CO₂

Zasebno izvješće o učincima vazduhoplovstva koji nisu povezani s emisijama CO₂, kako je navedeno u članku 68. stavku 5. ove Uredbe, sadržava barem sljedeće informacije:

- (1) identifikacione podatke o operatoru vazduhoplova, pozivni znak ili drugu jedinstvenu oznaku koja se koristi u svrhu kontrole vazdušnog saobraćaja i relevantne podatke za kontakt;
- (2) ime i adresu verifikatora izvještaja;
- (3) izvještajnu godinu;
- (4) upućivanje na najnoviji odobreni plan praćenja, njegov broj verzije i datum od kojeg se primjenjuje sa referencom na druge planove praćenja relevantne za izvještajnu godinu i njihov broj verzije;
- (5) relevantne promjene u radu i odstupanja od odobrenog plana praćenja tokom izvještajnog perioda;
- (6) registarske oznake i vrste vazduhoplova koji se koriste u izvještajnom periodu za aktivnosti o kojima se izvještava, a koje je sproveo operator vazduhoplova;
- (7) ukupan broj letova po paru država obuhvaćenih izvještajem;
- (8) zbir CO₂(e) iz praćenih letova operatora vazduhoplova po paru aerodroma, izraženo u klimatskim parametrima GWP₂₀, GWP₅₀ i GWP₁₀₀ čime se dobivaju

vrijednosti CO₂(e) za tri vremenska razdoblja (20, 50 i 100 godina) za svaki let koji se prati;

(9) tabelu u formatu XML koja za svaki let u skladu sa metodologijom za praćenje efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂, sadrži informacije o letu, tip vazduhoplova, identifikacionu oznaku motora i CO₂(e), izražen u klimatskim parametrima iz tačke 8;

(10) ako operator vazduhoplova za proračun CO₂(e) ne koristi NEATS, nego sopstvene informatičke alate ili informatičke alate treće strane, opis načina na koji se u tim alatima, u skladu s NEATS-om, efikasnost primjenjuje za poboljšanje GWP-a.

Ako efikasnost nije primijenjena u alatima, operator vazduhoplova dostavlja opis u kojem objašnjava razloge zbog kojih nije primijenjena.

4. GODIŠNJI IZVJEŠTAJI O EMISIJAMA REGULISANIH SUBJEKATA

Godišnji izvještaj o emisijama regulisanog subjekta sadrži najmanje sljedeće informacije:

(1) Identifikacione podatke o regulisanom subjektu:

- naziv regulisanog subjekta;
- potpunu adresu, s poštanskim brojem i državom;
- vrstu goriva koja otprema u potrošnju i svoje aktivnosti u okviru kojih ih otprema, uključujući korišćenu tehnologiju;
- adresu, broj telefona i telefaksa, elektronsku adresu osobe za kontakt;
- ime vlasnika regulisanog subjekta i matičnog preduzeća, ako postoji;
- jedinstveni broj dozvole za emisiju gasova s efektom staklene bašte;

(2) ime i adresu verifikatora izvještaja;

(3) izvještajnu godinu;

(4) upućivanje na najnoviji odobreni plan praćenja, njegov broj verzije i datum od kojeg se primjenjuje sa referencom na druge planove praćenja relevantne za izvještajnu godinu i njihov broj verzije;

(5) relevantne izmjene rada regulisanog subjekta i promjene plana praćenja i privremena odstupanja do kojih je došlo tokom izvještajne godine koje je odobrilo nadležno tijelo, uključujući privremene ili trajne promjene nivoa procjene, razloge za te promjene, datum početka promjena i datume početka i završetka privremenih promjena;

(6) informacije za sve tokove goriva koje obuhvataju najmanje:

- ukupne emisije, izražene u t CO₂(e), uključujući ugljen-dioksid iz tokova izvora biomase, obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva, koja ne ispunjavaju uslove održivosti i uštede emisije gasova s efektom staklene bašte;
- korišćene nivoe procjene;
- količine otpremljenog goriva (izražene u tonama, Nm³ ili TJ) i jedinični konverzioni faktor, izražen u odgovarajućim jedinicama, o kojima se prema potrebi izvještava posebno;
- emisione faktore, izražene u t CO₂/t ili t CO₂/Nm³, udio biomase, udio biomase s nultom stopom, udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva i udio tih goriva s nultom stopom, faktore oksidacije i konverzije izražene kao udio;
- ako se emisijski faktori goriva odnose na masu ili volumen umjesto energije, vrijednosti t CO₂/t ili t CO₂/Nm³ za jedinični konverzioni faktor odgovarajućeg toka goriva;
- način na koji se gorivo pušta u potrošnju;

- krajnju upotrebu ili upotrebe toka goriva puštenog u potrošnju, uključujući CRF oznaku, prema dostupnim podacima;
- faktor opsega, izražen kao udio, do tri decimalna mjesta;

Ako se za tok goriva upotrebljava više od jedne metode za utvrđivanje faktora opsega, informacije o vrsti metode, povezanom faktoru opsega, količini puštenog goriva i CRF oznaku prema dostupnim podacima;

Ako je faktor opsega nula, listu svih subjekata koji obavljaju aktivnosti za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova s efektom staklene bašte uključujući naziv, adresu i ako je primjenljivo, jedinstveni broj dozvole, kao i količinu goriva isporučenu svakom od tih subjekata tokom izvještajnog perioda, izraženu u t, Nm³ ili TJ, i odgovarajuće emisije;

(7) informacije o kojima se izvješćuje u obliku napomene, koje obuhvataju najmanje:

- posrednu vrijednost za neto kaloričnu vrijednost tokova goriva iz biomase, obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva, prema potrebi;
- emisije, količine i energetska sadržaj biogoriva, biotečnosti, goriva iz biomase, obnovljivih goriva nebiološkog porijekla, recikliranih fosilnih goriva i niskokarbonskih sintetičkih goriva puštenih u potrošnju, izraženo u t i TJ, i informacije o tome jesu li u skladu s kriterijumima održivosti i uštede emisija gasova s efektom staklene bašte;

(8) ako su neki podaci nedostajali i nadoknađeni su alternativnim podacima:

- tok goriva na koji se odnose podaci koji nedostaju;
- razloge za nedostatak podataka;
- datum i vrijeme početka i kraja svake pojave nedostatka podataka;
- emisije izračunate na osnovu alternativnih podataka;
- ako metoda procjene alternativnih podataka još nije uključena u plan praćenja, detaljan opis metode procjene, uključujući dokaz da ta metodologija ne dovodi do potcjenjivanja emisija za odgovarajući vremenski period;

(9) bilo koje druge promjene u regulisanom subjektu tokom izvještajnog perioda koje su važne za emisije gasova s efektom staklene bašte tog regulisanog subjekta tokom izvještajne godine.

417.

Na osnovu člana 33 stav 9 i člana 35 stav 14 Zakona o klimatskim promjenama ("Službeni list CG", broj 149/25), Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera donijelo je

P R A V I L N I K

O KRITERIJUMIMA I NAČINU VERIFIKOVANJA PODATAKA O EMISIJAMA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE, SADRŽAJU I OBRASCU IZVJEŠTAJA O VERIFIKACIJI

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se kriterijumi i način verifikovanja podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, sadržaj i obrazac izvještaja o verifikaciji, sadržaj interne verifikacione dokumentacije, način revizije postupka verifikacije, rokovi i način dostavljanja informacija i dokumentacije za postupanje po zahtjevu verifikatora.

Primjena

Član 2

Ovaj pravilnik primjenjuje se na podatke o emisijama gasova sa efektom staklene bašte koje verifikatoru dostavljaju operator stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat i operator vazduhoplova, uključujući i podatke koje dostavlja operator vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida.

Značenje izraza

Član 3

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) **analitički postupci** su postupci analize fluktuacije i trendova u pogledu podataka, uključujući analizu odnosa koji nisu u skladu sa drugim relevantnim informacijama ili koji odstupaju od predviđenih vrijednosti;
- 2) **godišnji izvještaj o nivou aktivnosti** je izvještaj koji se dostavlja nadležnom organu koji dodjeljuje besplatne emisione kredite sa izvještajem o verifikaciji;
- 3) **greška** je izostavljanje, pogrešno tumačenje ili greška u podacima navedena u izvještaju, ne uzimajući u obzir dopuštenu nesigurnost;
- 4) **inherentni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, prije nego što se uzme u obzir efekat bilo kojih povezanih kontrolnih aktivnosti;
- 5) **interna verifikaciona dokumentacija** je sva interna dokumentacija koju je verifikator prikupio radi bilježenja svih dokumentovanih dokaza i obrazlaganja aktivnosti sprovedenih u okviru verifikacije izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- 6) **izvještaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida** je izvještaj koji se prilaže uz godišnji izvještaj o emisijama operatora vazduhoplova;
- 7) **izvještaj o klimatskoj neutralnosti** je izvještaj koji podnosi operator u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela besplatnih emisisionih kredita;
- 8) **izvještaj o podacima novog subjekta** je izvještaj koji dostavlja novi subjekat u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela besplatnih emisisionih kredita;

- 9) **izvještaj operatera postrojenja ili operatora vazduhoplova** je godišnji izvještaj o emisijama, izvještaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida, izvještaj o referentnim podacima koje dostavlja operater postrojenja u vezi sa dodjelom besplatnih emisijih kredita, izvještaj o podacima novog subjekta, godišnji izvještaj o nivou aktivnosti ili izvještaj o klimatskoj neutralnosti;
- 10) **izvještaj regulisanog subjekta** je godišnji izvještaj o emisijama koji u skladu sa zakonom, verifikatoru dostavlja regulisani subjekat;
- 11) **izvještaj o referentnim podacima** je izvještaj koji podnosi operater u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela beplatnih emisijih kredita;
- 12) **kompetencija** je sposobnost primjene znanja i vještina za obavljanje aktivnosti;
- 13) **kontrolne aktivnosti** su postupci ili mjere koje operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat primjenjuje kako bi ublažio inherentne rizike;
- 14) **kontrolno okruženje** je okruženje u kojem funkcioniše sistem unutrašnje kontrole i sveukupno djelovanje uprave operatera, operatora vazduhoplova radi obezbjeđenja informisanosti o sistemu unutrašnje kontrole;
- 15) **kontrolni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se sabere sa drugim pogrešnim iskazima, a koji kontrolni sistem nije spriječio ili detektovao i ispravio na vrijeme;
- 16) **lokacija** je:
- za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida mjesto na kojem se utvrđuje postupak praćenja i na kojem se njime upravlja, uključujući mjesta na kojima se kontrolišu i čuvaju relevantni podaci i informacije;
 - za verifikaciju izvještaja regulisanog subjekta: mjesto na kojem se utvrđuje postupak praćenja i na kojem se njime upravlja, uključujući mjesta na kojima se kontrolišu i čuvaju relevantni podaci i informacije o količinama goriva koje pušta u potrošnju za djelatnosti saobraćaja, zgradarstva i ostalih sektora;
- 17) **materijalna greška** je greška koja po mišljenju verifikatora, pojedinačno ili zajedno sa drugim greškama, prelazi nivo materijalnosti ili bi mogla da utiče na obradu izvještaja koju sprovodi nadležno tijelo;
- 18) **neusklađenost** je:
- u pogledu verifikacije izvještaja o emisijama operatera postrojenja ili regulisanog subjekta svako djelovanje ili nedjelovanje operatera ili regulisanog subjekta koje je u suprotnosti s dozvolom za emisije gasova sa efektom staklene bašte i zahtjevima iz odobrenog plana praćenja;
 - u pogledu verifikacije izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida svako djelovanje ili nedjelovanje operatera ili regulisanog subjekta koje je u suprotnosti sa zahtjevima iz odobrenog plana praćenja;
 - u pogledu verifikacije izvještaja o referentnim podacima koje operater podnosi u vezi sa dodjelom besplatnih emisijih kredita, izvještaja o podacima novog subjekta, ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, svako djelovanje ili nedjelovanje operatora koje je u suprotnosti sa zahtjevima iz plana metodologije praćenja;
 - u pogledu verifikacije izvještaja o klimatskoj neutralnosti svako djelovanje ili nedjelovanje operatera koje je u suprotnosti sa specifikacijama iz plana klimatske neutralnosti;
 - u pogledu akreditacije, svako djelovanje ili nedjelovanje verifikatora koje je u suprotnosti sa propisanim zahtjevima;

- 19) **nivo materijalnosti** je kvantitativni nivo ili granična vrijednost iznad koje verifikator grešku, pojedinačno ili zajedno sa drugim greškama, smatra materijalnom;
- 20) **nivo sigurnosti** je nivo garancije koji verifikator daje u verifikacionom izvještaju u skladu sa ciljem smanjivanja verifikacionog rizika prema okolnostima verifikacionog angažmana;
- 21) **period izvještavanja o klimatskoj neutralnosti** je period do 31. decembra 2030. i zatim svaki petogodišnji period koji se završava 31. decembra svake pete godine nakon toga;
- 22) **period izvještavanja o nivou aktivnosti** je primjenljivi period koji prethodi dostavljanju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela besplatnih emisijih kredita;
- 23) **razumna sigurnost** je visok ali ne i apsolutni nivo sigurnosti koje verifikator izražava u pozitivnom mišljenju da izvještaj operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta ne sadrži materijalne greške;
- 24) **rizik neotkrivanja** je rizik da verifikator neće otkriti materijalnu grešku;
- 25) **sistem kontrole** je procjena rizika operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i ukupne kontrolne aktivnosti, uključujući stalno upravljanje tim aktivnostima, koje operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat uvodi, sprovodi, dokumentuje i održava u skladu sa posebnim propisom;
- 26) **verifikacioni rizik** je rizik da verifikator izrazi neprimjereno verifikaciono mišljenje ako izvještaj operatera ili operatora vazduhoplova sadrži materijalne greške, pri čemu taj rizik može biti funkcija inherentnog rizika, kontrolnog rizika i rizika neotkrivanja;

Način verifikovanja podataka

Član 4

Verifikator sprovodi verifikaciju u javnom interesu i djelujući nezavisno od operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i organa uprave nadležnih za trgovinu emisijama.

Tokom postupka verifikacije verifikator ocjenjuje da li je izvještaj koji je predmet verifikacije potpun i usklađen sa zakonim i posebnim propisima, kao i da li je subjekat iz stava 1 ovog člana:

- djelovao u skladu sa specifikacijama iz plana klimatske neutralnosti u vezi s mjerama, ključnim etapama, ulaganjima i ciljevima, u pogledu verifikacije izvještaja o klimatskoj neutralnosti;
- operater postrojenja za spaljivanje komunalnog otpada postupao u skladu s planom praćenja ako od postrojenja nije zahtijevano da ima dozvolu za emisije gasova s efektom staklene bašte.

Da bi se uvrđilo da su podaci u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta bez materijalnih grešaka, verifikatoru se dostavljaju jasni i objektivni dokazi za ukupne emisije, efekte vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida, podatke relevantne za dodjelu besplatnih emisijih kredita ili podatke relevantne za izvještaje o klimatskoj neutralnosti, uzimajući u obzir sve ostale informacije navedene u izvještajima.

Ako verifikator utvrdi da plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti nije u skladu sa propisanim uslovima utvrđenim posebnim propisima, ta nepravilnost se navodi u izvještaju o verifikaciji čak i ako je organ uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine (u daljem tekstu: organ uprave) odobrio taj plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti.

Ako plan metodologije praćenja podliježe odobrenju organa uprave prije dostavljanja izvještaja o referentnim podacima i ako on nije odobren ili je nepotpun, ili su u njemu

napravljene značajne izmjene koje organ uprave nije odobrio, verifikator savjetuje operatoru da pribavi potrebno odobrenje organa uprave.

Predugovorne aktivnosti

Član 5

Prije prihvatanja obaveze sprovođenja postupka verifikacije, verifikator procjenjuje može li izvršiti verifikaciju sprovođenjem sljedećih radnji:

- procjenu verifikacionog rizika u skladu s odredbama ovog pravilnika;
- pregled informacija dostavljenih od operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta, kako bi utvrdio obim verifikacije;
- ocjenjuje jesu li obveze obuhvaćene obimom njegove akreditacije;
- ocjenjuje posjeduje li kompetencije, osoblje i resurse potrebne za odabir verifikacionog tima koji odgovara složenosti postrojenja, odnosno aktivnostima ili floti operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i može li uspješno sprovesti postupak verifikacije u traženom vremenskom roku;
- ocjenjuje da li potencijalni tim za verifikaciju koji mu je na raspolaganju ima sve kompetencije i osoblje potrebno za obavljanje svih verifikacionih aktivnosti za određenog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- utvrđuje potrebno vrijeme za sprovođenje svakog traženog verifikacionog zadatka za pravilno sprovođenje verifikacije.

Operater, operator vazduhoplova i regulisani subjekat dostavlja verifikatoru sve relevantne informacije koje verifikatoru omogućavaju sprovođenje aktivnosti iz stava 1 ovog člana.

Vremenski raspored

Član 6

Prilikom utvrđivanja vremenskog rasporeda za vršenje verifikacije, uzima se u obzir:

- kompleksnost postrojenja, regulisanog subjekta ili aktivnosti i flota operatora vazduhoplova;
- nivo informacija i kompleksnost odobrenog plana praćenja, plana metodologije praćenja ili plana klimatske neutralnosti;
- zahtjevani nivo materijalnosti;
- kompleksnost i potpunost toka podataka o aktivnostima i sistemu kontrole operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- kompleksnost i potpunost plana klimatske neutralnosti, ako je predmet verifikacije izvještaj o klimatskoj neutralnosti;
- lokacija informacija i podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, podataka relevantnih za dodjelu besplatnih emisijonih kredita ili za izvještaje o klimatskoj neutralnosti;

Verifikator u ugovoru o verifikaciji utvrđuje mogućnost dodatnog vremena za stratešku analizu, analizu rizika ili druge verifikacione aktivnosti kada se tokom verifikacije utvrdi da su aktivnosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta vezane za tok podataka, kontrolne aktivnosti ili logistiku kompleksnije nego što se pretpostavljalo ili kada se tokom verifikacije utvrde netačni podaci, neusklađenost, nedostatak podataka ili greške.

Vremenski raspored vršenja verifikacije dokumentuje se u internoj verifikacionoj dokumentaciji.

Podaci koji se dostavljaju verifikatoru

Član 7

Prije analize i tokom verifikacije, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat dostavlja verifikatoru:

- dozvolu za emitovanje gasova sa efektom staklene bašte kada se verifikacija odnosi na izvještaj operatera o emisijama;
- posljednju verziju plana praćenja ili plana metodologije praćenja kao i relevantne verzije tih dokumenata koje je odobrio nadležni organ, uključujući i dokaz o odobrenju;
- posljednju verziju plana klimatske neutralnosti, kao i relevantne verzije tog plana;
- opis aktivnosti vezanih za protok podataka;
- ocjenu rizika i prikaz ukupnog sistema kontrole kvaliteta podataka;
- gdje je primjenljivo, pojednostavljenu ocjenu nesigurnosti;
- postupke navedene u odobrenom planu metodologije praćenja i plana praćenja uključujući i postupke vezane za tok podataka i kontrolne aktivnosti;
- godišnji izvještaj operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta o emisijama, efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, referentnim podacima, podacima novog subjekta, godišnji izvještaj o nivou aktivnosti ili izvještaj o klimatskoj neutralnosti, kako je odgovarajuće;
- izvještaje o referentnim podacima za sve prethodne periode dodjele besplatnih emisionih kredita i godišnje izvještaje o nivou aktivnosti za prethodne godine koji su dostavljeni nadležnom organu, ako je primjenljivo;
- odobreni plan uzorkovanja, ako je primjenljivo;
- ako je plan praćenja izmjenjen tokom izvještajnog perioda, evidenciju o svim promjenama;
- ako je metodologija praćenja izmjenjena tokom izvještajnog perioda, evidenciju o svim promjenama;
- ako je plan klimatske neutralnosti ažuriran tokom izvještajnog perioda, evidenciju o svim dopunama;
- izvještaj o poboljšanju metodologije praćenja i ako je primjenljivo, izvještaj o mjerama za poboljšanje metodologije koje su preduzete ili planirane kao odgovor na prethodni izvještaj o verifikaciji u kojem su date preporuke za poboljšanje metodologije praćenja;
- kada je primjenljivo:
 - informacije o korekcijama neusklađenosti ili odgovoru na preporuke o poboljšanjima navedenim u izvještaju o verifikaciji godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti za prethodnu godinu ili relevantnog izvještaja o referentnim podacima;
 - izvještaje o energetske pregledu ili sertifikovanom upravljanju energetskim sistemima, sa preporukama iz tih pregleda ili povezanim sa tim sistemima;
 - relevantne dokaze o sprovođenju preporuka iz energetskih pregleda ili sertifikovanom upravljanju energetskim sistemima, uključujući postupke za sprovođenje tih preporuka u skladu sa posebnim propisom ili dokaze o ispunjavanju propisanih uslova ukoliko preporuke nijesu sprovedene;
- izvještaj o verifikaciji za prethodnu godinu, prethodni referentni period ili prethodni period izvještavanja o klimatskoj neutralnosti, kako je odgovarajuće, ukoliko verifikator nije vršio prethodnu verifikaciju za tog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat;
- svu relevantnu prepisku sa nadležnim organom uprave, a posebno prepisku vezanu za obavještenja o izmjenama plana praćenja, plana metodologije praćenja, plana klimatske neutralnosti ili etapa i ciljeva, kao i korekcijama podataka;

- informacije o bazama podataka i izvorima podataka korišćenim za potrebe praćenja i izvještavanja, uključujući i one iz Eurokontrol-a i drugih relevantnih organizacija, sistema za praćenje efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida (NEATS), ili informatičkih alata trećih strana;
- informacije koje je operator vazduhoplova koristio za podatke o letovima, informacije o karakteristikama vazduhoplova i drugim parametrima koji se prate da bi se izračunali efekti vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida po letu, uključujući i korišćenje NEATS sistema;
- kada se verifikacija odnosi na izvještaj o emisijama postrojenja koje vrši geološko skladištenje ugljendioksida u geoprostoru u skladu sa izdatom dozvolom, plan praćenja koji obuhvata bar period izvještavanja za koji se vrši verifikacija;
- kada je primjenljivo, odobrenje organa uprave da nije potrebno sprovoditi obilaskne lokacije;
- dokaze usklađenosti sa pragovima nesigurnosti za nivoe procjene propisane planom praćenja;
- sve ostale relevantne informacije za planiranje i sprovođenje verifikacije.

Prije izdavanja izvještaja o verifikaciji, operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat dostavlja verifikatoru finalni, odobreni i interno potvrđeni izvještaj koji je predmet verifikacije.

Strateška analiza

Član 8

Na početku verifikacije verifikator vrši preliminarnu procjenu vrste, obima i složenosti verifikacionih zadataka na osnovu strateške analize svih aktivnosti relevantnih za postrojenje, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat.

Da bi procijenio da li je verifikacioni tim dovoljno kompetentan za sprovođenje verifikacije, da li je vremenski raspored naveden u ugovoru pravilno određen, kao i da može da izvrši potrebnu analizu rizika, verifikator prikuplja i analizira najmanje sljedeće podatke:

- podatke iz člana 7 stav 1 ovog pravilnika;
- zahtijevani nivo materijalnosti;
- podatke dobijene tokom verifikacije prethodnih godina, ako verifikator sprovodi verifikaciju za istog operatora, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat;

Prilikom analize podataka iz stava 2 ovog člana verifikator utvrđuje sljedeće:

- za verifikaciju izvještaja operatora o emisijama — kategoriju postrojenja i aktivnosti koje se obavljaju u tom postrojenju;
- za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida - veličinu i vrstu operatora vazduhoplova, raspodjelu informacija na različitim lokacijama, kao i broj i vrstu letova;
- odobreni plan praćenja ili plan metodologije praćenja i, po potrebi, pojedinosti metodologije praćenja utvrđene u tom planu i faktor opsega za regulisani subjekat;
- za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti — plan klimatske neutralnosti, ključne etape i ciljeve utvrđene tim planom, kao i sva ažuriranja plana klimatske neutralnosti tokom perioda izvještavanja;
- vrstu, obim i složenost izvora emisija i tokova izvora, kao i opremu i postupke za generisanje podataka o emisijama i efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida ili podataka relevantnih za besplatnu dodjelu, uključujući mjernu opremu opisanu u planu praćenja ili planu metodologije praćenja, kao i porijeklo i primjenu faktora proračuna i druge primarne izvore podataka;

- vrstu, opseg i složenost tokova goriva, kao i opremu, izvore podataka i postupke za utvrđivanje količina puštenog goriva, porijeklo i primjenu faktora proračuna i ostale primarne izvore podataka za regulisani subjekat;
- aktivnosti protoka podataka, kontrolni sistem i kontrolno okruženje;
- za verifikaciju izvještaja o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida - u kojoj mjeri je operator vazduhoplova dostavio podatke preko NEATS-a ili informatičkih alata trećih strana;

Prilikom sprovođenja strateške analize, verifikator provjerava sljedeće:

- da li je verzija plana praćenja ili plana metodologije praćenja, dostavljena verifikatoru najnovija verzija i da li je odobrena;
- da li je verzija plana klimatske neutralnosti dostavljena verifikatoru najnovija verzija i da li je nadležni organ utvrdio usklađenost sa posebnim propisom;
- da li je bilo izmjena plana praćenja tokom perioda izvještavanja i ako je relevantno, da li su te izmjene odobrene kao značajne ili privremene;
- da li je bilo izmjena plana metodologije praćenja tokom referentnog perioda ili perioda izvještavanja za nivo aktivnosti i ako je relevantno, da li su te izmjene odobrene kao značajne;
- da li je bilo izmjena plana klimatske neutralnosti tokom perioda izvještavanja o klimatskoj neutralnosti i da li je nadležni organ obaviješten o tim izmjenama.

Analiza rizika

Član 9

Analiza rizika neophodna za planiranje i sprovođenje efikasne verifikacije obuhvata:

- inherentne rizike;
- kontrolne aktivnosti;
- kontrolne rizike povezane sa efikasnošću kontrolnih aktivnosti, ako su sprovedene.

Prilikom analize iz stava 1 verifikator uzima u obzir najmanje sljedeće:

- nalaze strateške analize iz člana 8 ovog pravilnika;
- podatke dostavljene u skladu sa članom 8 ovog pravilnika i podatke dobijene tokom verifikacije prethodnih godina, ako verifikator sprovodi verifikaciju za istog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat;
- nivo materijalnosti.

Ako verifikator utvrdi da operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat u svojoj procjeni rizika nije naveo relevantne inherentne rizike i kontrolne rizike, verifikator ih o tome obavještava.

Na osnovu informacija dobijenih tokom verifikacije, verifikator prema potrebi revidira analizu rizika i mijenja ili ponavlja verifikacione aktivnosti.

Plan verifikacije

Član 10

U skladu sa dobijenim podacima i rizicima utvrđenim tokom strateške analize i analize rizika, verifikator izrađuje plan verifikacije, koji sadrži najmanje:

- program verifikacije u kojem su opisani vrsta i obim verifikacionih aktivnosti, kao i vremenski rokovi i način njihovog sprovođenja;
- plan ispitivanja u kojem su navedeni obim i metode ispitivanja kontrolnih aktivnosti, kao i postupci za kontrolne aktivnosti;
- plan uzorkovanja podataka u kojem su navedeni obim i metode uzorkovanja podataka koji se odnose na tačke podataka na kojima se zasnivaju agregirani

podaci o emisijama u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta o emisijama, agregirani podaci o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, agregirani podaci relevantni za dodjelu besplatnih emisijinskih kredita u izvještaju operatora o referentnim podacima, izvještaju o podacima novog subjekta ili godišnjem izvještaju o nivou aktivnosti, odnosno agregirani podaci relevantni za dokazivanje ostvarenja ključnih etapa i ciljeva utvrđenih u planu klimatske neutralnosti.

Verifikator utvrđuje plan ispitivanja iz stava 1 alineja 2 ovog člana tako da može odrediti u kojoj se mjeri može osloniti na relevantne kontrolne aktivnosti pri ocjenjivanju usklađenosti sa uslovima propisanim Zakonom.

Pri određivanju veličine uzorka i aktivnosti uzorkovanja za ispitivanje kontrolnih aktivnosti, verifikator uzima u obzir sljedeće elemente:

- inherentne rizike;
- kontrolno okruženje;
- relevantne kontrolne aktivnosti;
- zahtjev za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost.

Pri određivanju veličine uzorka i aktivnosti uzorkovanja za uzorkovanje podataka iz stava 1 alineja 3 ovog člana, verifikator uzima u obzir sljedeće elemente:

- inherentne i kontrolne rizike;
- rezultate analitičkih postupaka;
- zahtjev za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost;
- nivo materijalnosti;
- materijalnost doprinosa pojedinačnih elemenata za ukupan set podataka.

Verifikator utvrđuje i sprovodi plan verifikacije koji obezbjeđuje smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi mogao dati mišljenje sa razumnom sigurnošću da u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta nema materijalnih grešaka.

Verifikator tokom verifikacije ažurira analizu rizika i plan verifikacije i prilagođava verifikacione aktivnosti ako otkrije dodatne rizike koje treba smanjiti ili ako se utvrdi da su stvarni rizici manji nego što se očekivalo.

Verifikacione aktivnosti

Član 11

Verifikator sprovodi plan verifikacije i, na osnovu analize rizika, provjerava sprovođenje plana praćenja ili plana metodologije praćenja koji je odobrilo nadležno tijelo, odnosno plana klimatske neutralnosti, prema potrebi, sprovodeći dokazne testove koji obuhvataju analitičke postupke, verifikaciju podataka i provjeru metodologije praćenja, provjeravajući sljedeće:

- aktivnosti protoka podataka i sisteme koji se koriste za protok podataka, uključujući sisteme informacione tehnologije;
- da li su kontrolne aktivnosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta pravilno dokumentovane, sprovedene i održavane i da li su efikasne u smanjenju inherentnih rizika;
- da li su postupci navedeni u planu praćenja ili planu metodologije praćenja, efikasni za smanjenje inherentnih i kontrolnih rizika, kao i da li su ti postupci sprovedeni, dovoljno dokumentovani i adekvatno održavani.

Prilikom provjere protoka podataka verifikator prati redosljed i međusobnu interakciju aktivnosti protoka podataka, od podataka iz primarnog izvora do kompilacije izvještaja koji je predmet verifikacije.

Analitički postupci

Član 12

Verifikator koristi analitičke postupke za ocjenjivanje vjerodostojnosti i potpunosti podataka ako inherentni rizik, kontrolni rizik i adekvatnost kontrolnih aktivnosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta ukazuju na potrebu primjene takvih analitičkih postupaka.

U okviru analitičkih postupaka iz stava 1 ovog člana, verifikator ocjenjuje podatke iz izvještaja kako bi utvrdio moguća područja rizika, a zatim potvrdio i prilagodio planirane verifikacione aktivnosti, pri čemu naročito:

- ocjenjuje vjerovatnoću fluktuacija i trendova tokom vremena ili između uporedivih stavki;
- utvrđuje neposredne netipične (ekstremne) vrijednosti, neočekivane podatke i nedostatke u podacima.

Primjena analitičkih postupaka obuhvata:

1) preliminarne analitičke postupke za agregirane podatke prije verifikacije podataka kako bi se utvrdila vrsta, složenost i relevantnost podataka u izvještaju;

2) dokazne analitičke postupke za agregirane podatke i tačke podataka na kojima se ti podaci zasnivaju, radi utvrđivanja mogućih strukturalnih grešaka i neposrednih ekstremnih vrijednosti;

3) konačne analitičke postupke za agregirane podatke čime se obezbjeđuje da su sve greške utvrđene tokom postupka verifikacije pravilno otklonjene.

Ako verifikator utvrdi ekstremne vrijednosti, fluktuacije, trendove, nedostatke podataka ili podatke koji nijesu u skladu sa drugim relevantnim informacijama ili se značajno razlikuju od očekivanih iznosa ili udjela, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat dostavlja dodatna objašnjenja i relevantne dokaze, na osnovu kojih verifikator ocjenjuje uticaj na plan verifikacije i verifikacione aktivnosti koje treba sprovesti.

Verifikacija podataka

Član 13

Verifikator verifikuje podatke navedene u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta na osnovu detaljne analize, koja obuhvata praćenje podataka do primarnog izvora, unakrsnu provjeru podataka sa spoljnim izvorima, usklađivanje, provjeru graničnih vrijednosti u odnosu na relevantne podatke i ponavljanje proračuna.

U okviru verifikacije podataka iz stava 1 ovog člana, uzimajući u obzir, prema potrebi, odobreni plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti, uključujući postupke opisane u tim planovima, verifikator provjerava:

- granice postrojenja, za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama;
- granice postrojenja i njegovih potpostrojenja, za verifikaciju izvještaja operatora o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- potpunost tokova izvora i izvora emisija opisanih u odobrenom planu praćenja ili u planu metodologije praćenja, za verifikaciju izvještaja operatora o emisijama, izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog učesnika ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- usklađenost sa granicama postrojenja i njegovih potpostrojenja za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti;
- potpunost letova koji potpadaju pod vazduhoplovne djelatnosti utvrđene zakonom, za koje je odgovoran operator vazduhoplova, kao i potpunost podataka

o emisijama ili podataka o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida;

- usklađenost navedenih podataka i dokumentacije o masi i ravnoteži, za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama;
- usklađenost agregiranih podataka o potrošnji goriva i podataka o kupljenom ili na drugi način nabavljenom gorivu za vazduhoplov koji se koristi za vazduhoplovnu djelatnost, za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama;
- tačnost parametara i podataka koje treba dostaviti za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- usklađenost istorijskih emisija, nivoa emisija i nivoa aktivnosti sa podacima iz izvještaja o referentnim podacima i izvještaja o nivou aktivnosti, za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti;
- usklađenost agregiranih podataka navedenih u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta sa podacima iz primarnih izvora;
- izmjerene vrijednosti ako operator primjenjuje metodologiju zasnovanu na mjerenju, sa rezultatima proračunanim nakon sprovedenih korekcija i korektivnih mjera;
- usklađenost informacija iz izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta sa dokazima, uključujući račune za gorivo, dostavnice i ugovore sa snabdjevačem goriva;
- granice praćenja regulisanog subjekta, uključujući lokacije s kojih se gorivo pušta potrošaču;
- potpunost tokova puštenog goriva kako je opisano u odobrenom planu praćenja i povezane količine goriva i podatke o emisijama;
- usklađenost između ukupnih količina puštenog goriva i podataka o gorivu koje je regulisani subjekat kupio ili na drugi način nabavio;
- usklađenost zbirnih podataka navedenih u izvještaju regulisanog subjekta s podacima iz primarnih izvora;
- pouzdanost i tačnost podataka.

Ako operator vazduhoplova u izvještaju o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida navede podatke o putanjama letova, verifikator provjerava potpunost podataka o putanjama, uzimajući u obzir odobreni plan praćenja.

Ako operator vazduhoplova navede podatke o svojstvima vazduhoplova, verifikator provjerava najmanje:

- usklađenost tipova vazduhoplova iz odobrenog plana praćenja sa tipovima navedenim u izvještaju i internim evidencijama;
- usklađenost izvora podataka i postupaka operatora u vezi sa motorima vazduhoplova sa jedinstvenim identifikacionim brojem motora navedenim u ICAO bazi podataka ili drugom ekvivalentnom izvoru;
- usklađenost podataka o masi vazduhoplova, masi pri polijetanju ili faktorima opterećenja iz internih evidencija i dokumentacije o masi i ravnoteži sa podacima navedenim u izvještaju.

Verifikator koristi i bazu podataka o vazduhoplovima za simulaciju performansi kako bi procijenio masu, masu pri polijetanju ili faktore opterećenja i uporedio ih sa prijavljenim podacima.

Ako operator vazduhoplova navede podatke o performansama vazduhoplova, verifikator provjerava:

- usklađenost podataka o putanji leta sa podacima o performansama duž te putanje, uključujući unakrsnu provjeru vremenskih žigova;

- usklađenost podataka o ukupnoj potrošnji goriva, podataka o kupljenom ili nabavljenom gorivu i mjerenja rezervoara;
- usklađenost podataka iz izvještaja sa specifikacijama proizvođača, internim evidencijama i postupcima koji se odnose na isporučeno gorivo, protok goriva, potisak i efikasnost motora;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim da bi se verifikacioni rizik sveo na prihvatljiv nivo i obezbijedila razumna sigurnost da nema materijalnih grešaka.

Ako operator vazduhoplova koristi sopstvenu metodu za utvrđivanje svojstava goriva ili meteoroloških podataka, sopstveni modul za sagorijevanje goriva ili modul za procjenu emisija, verifikator provjerava valjanost ulaznih informacija korišćenih za te podatke i primjenjuje metode iz odobrenog plana praćenja.

Za potrebe provjere potpunosti letova verifikator koristi podatke operatora vazduhoplova o vazdušnom saobraćaju, uključujući podatke prikupljene od Eurocontrola ili drugih relevantnih organizacija.

Za potrebe provjere potpunosti putanja letova verifikator koristi Eurokontrolov tekući taktički model leta, regulisani taktički model, taktički model M1 ili ekvivalent, kao i podatke iz ADS-B tehnologije.

Verifikacija ispravne primjene metodologije praćenja

Član 14

Verifikator provjerava pravilnu primjenu i sprovođenje metodologije praćenja odobrene u planu praćenja, uključujući i posebne detalje te metodologije.

Za verifikaciju izvještaja operatera i regulisanog subjekta o emisijama, verifikator provjerava pravilnu primjenu i sprovođenje odobrenog plana uzorkovanja.

Za verifikaciju izvještaja operatera o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, verifikator provjerava da li se metodologija za prikupljanje i praćenje podataka definisana u planu metodologije praćenja primjenjuje na pravilan način, i provjerava:

- da li su svi podaci o emisijama, ulaznim vrijednostima, izlaznim vrijednostima i energetske tokovima pravilno dodijeljeni potpostrojenjima u skladu sa granicama sistema;
- da li su podaci potpuni i da li je došlo do nedostatka podataka ili dvostrukog uračunavanja;
- da li se nivoi aktivnosti za referentne vrijednosti proizvoda zasnivaju na pravilnoj primjeni definicija proizvoda u skladu sa posebnim propisom;
- da li su nivoi aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću toplote, potpostrojenja sa referentnom vrijednošću za daljinsko grijanje, potpostrojenja sa referentnom vrijednošću goriva i potpostrojenja sa procesnim emisijama pravilno dodijeljeni u skladu sa proizvedenim proizvodima i posebnim propisima;
- da li je potrošnja energije ispravno pripisana svakom potpostrojenju, ako je primjenljivo;
- da li su vrijednosti mjerljive i nemjerljive toplotne energije i električne energije utvrđene u skladu sa posebnim propisima;
- za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti i izvještaja o podacima novog subjekta - datum početka redovnog rada;
- za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, da li su parametri za referentne podatke pravilno praćeni i uključeni u izvještaje u skladu sa planom metodologije praćenja.

Ako se preneseni ugljendioksid odbija od ukupnih emisija, i preneseni ugljendioksid mjere i postrojenje iz kojeg se prenosi i postrojenje koje ga prima, odnosno infrastruktura za transport ugljendioksida, verifikator provjerava da li se razlike u izmjerenim vrijednostima u oba postrojenja ili infrastrukturi mogu objasniti kao nesigurnost mjernih sistema i da li je u izvještajima o emisijama oba postrojenja ili infrastrukture navedena tačna aritmetička sredina izmjerenih vrijednosti.

Ako se razlike u izmjerenim vrijednostima ne mogu objasniti nesigurnošću mjernih sistema, verifikator provjerava da li su izvršena prilagođavanja radi usklađivanja razlika, da li su ta prilagođavanja bila konzervativna i da li ih je odobrio organ uprave.

Ako je ugljendioksid u tranzitu naveden u izvještaju, verifikator provjerava da li je ugljendioksid u tranzitu prenesen u drugo postrojenje ili infrastrukturu za transport ugljendioksida najkasnije do 31. januara naredne godine.

Ako se preneseni azot-suboksid ne računa kao emisija i preneseni azot-suboksid mjere i postrojenje iz kojeg se prenosi i postrojenje koje ga prima, verifikator provjerava da li se razlike u izmjerenim vrijednostima u oba postrojenja mogu objasniti kao nesigurnost mjernih sistema i da li je u izvještajima o emisijama oba postrojenja navedena tačna aritmetička sredina izmjerenih vrijednosti.

Ako se razlike ne mogu objasniti nesigurnošću mjernih sistema, verifikator provjerava da li su izvršene konzervativna prilagođavanja radi usklađivanja izmjerenih vrijednosti i da li ih je odobrio organ uprave.

Ako preneseni ugljendioksid potiče iz materijala ili goriva koji sadrže ugljenik sa nultom stopom, verifikator provjerava sljedeće:

- da li preneseni ugljendioksid potiče iz materijala ili goriva koji sadrže ugljenik sa nultom stopom;
- da li je postrojenje iz kojeg se ugljendioksid prenosi ili infrastruktura za transport ugljendioksida odbila preneseni ugljendioksid tačno i proporcionalno udjelu ugljenika koji ne potiče iz ugljenika sa nultom stopom;
- da li je operater postrojenja ili infrastrukture za transport ugljendioksida pratio emisije nastale curenjem, fugitivne emisije ili ispuštene emisije, ako su takve emisije nastale;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo, kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Ako je ugljendioksid trajno hemijski vezan u proizvodu, verifikator provjerava sljedeće:

- da li je proizvod na listi proizvoda u kojima ugljenik može biti trajno vezan;
- da li je operator tačno odbio ugljendioksid koji potiče iz ugljenika bez nulte stope, a koji je trajno hemijski vezan;
- količinu ugljendioksida koja je trajno hemijski vezana u proizvodu;
- ako ugljendioksid potiče iz materijala ili goriva koja sadrže udio ugljenika sa nultom stopom:
 - a) da li ugljendioksid potiče iz tih materijala ili goriva;
 - b) da li je operator ugljendioksid koji je trajno hemijski vezan odbio tačno i proporcionalno udjelu ugljenika koji ne potiče iz ugljenika sa nultom stopom;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo, kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama, verifikator provjerava i sljedeće:

- dokaze operatera o usklađenosti goriva iz biomase sa nultom stopom sa kriterijumima održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze operatera o usklađenosti obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva sa nultom stopom sa kriterijumima uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze operatora o usklađenosti sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom sa pragom smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i da li je sadržaj ugljenika u tim gorivima bio predmet prethodnog predavanja emisijih kredita.

Ako je operater utvrdio udio biomase i identičan udio biomase sa nultom stopom u biogasu koristeći evidenciju o kupovini, verifikator provjerava sljedeće:

- da li drugi subjekat tvrdi da koristi kupljenu količinu biogasa;
- da li su operater i proizvođač tog udjela biomase priključeni na istu mrežu;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo, kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Ako je udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva i identičan udio tih goriva sa nultom stopom utvrđen u prirodnom gasu, verifikator provjerava sljedeće:

- da li drugi subjekat tvrdi da koristi kupljenu količinu obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva;
- da li su operator i proizvođač tih goriva priključeni na istu mrežu;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Za verifikaciju izvještaja regulisanog subjekta o emisijama, verifikator provjerava pravilnu primjenu odobrene metodologije praćenja i sprovođenje plana uzorkovanja kao i sljedeće:

- Ako je propisano da je regulisani subjekt dužan da dokaže usklađenost podataka o aktivnostima i faktora proračuna sa pragovima nesigurnosti, verifikator potvrđuje valjanost informacija na osnovu kojih su izračunati nivoi nesigurnosti utvrđeni u odobrenom planu praćenja.
- pravilnu primjenu i sprovođenje metode za određivanje faktora opsega ako je utvrđeno u odobrenom planu praćenja;
- dokaze regulisanog subjekta da je gorivo pušteno u potrošnju u sektorima zgradarstva, saobraćaja i ostalim sektorima;
- dokaze regulisanog subjekta o usklađenosti goriva iz biomase sa nultom stopom sa kriterijumima održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze regulisanog subjekta o usklađenosti obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva sa nultom stopom sa kriterijumima uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze regulisanog subjekta o usklađenosti sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom sa pragom smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i da li je sadržaj ugljenika u tim gorivima bio predmet prethodnog predavanja emisijih kredita.

Kako bi ocijenio da li su goriva puštena u potrošnju u sektorima zgradarstva, saobraćaja i ostalim sektorima upotrijebljena u istoj izvještajnoj godini i mogu li se izuzeti iz ukupnih emisija, verifikator provjerava usklađenost informacija koje je primio iz

izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili broderskog društva sa informacijama iz izvještaja regulisanog subjekta.

Ako se alternativno gorivo za vazduhoplove ili prihvatljivo gorivo za vazduhoplove isporučuje vazduhoplovu u šaržama koje se mogu fizički identifikovati i fizički pripisati prijavljenom letu, verifikator provjerava da li je količina alternativnog ili prihvatljivog goriva tačno pripisana letu koji slijedi odmah nakon točenja goriva.

Ako se obavlja više uzastopnih letova bez točenja goriva između tih letova, verifikator provjerava da li je količina alternativnog ili prihvatljivog goriva pripisana tim letovima proporcionalno emisijama iz tih letova izračunatim primjenom preliminarnog emisionog faktora.

Ako se alternativno gorivo ne može fizički pripisati određenom letu na određenom aerodromu, verifikator provjerava da li je alternativno gorivo pripisano letovima za koje se moraju predati emisioni krediti proporcionalno emisijama iz tih odlaznih letova s tog aerodroma izračunatim primjenom preliminarnog emisionog faktora.

Ako se prihvatljivo vazduhoplovno gorivo ne može fizički pripisati određenom letu na određenom aerodromu, verifikator provjerava da li je prihvatljivo gorivo pripisano letovima za koje se moraju predati emisioni krediti, proporcionalno emisijama iz tih letova izračunatim primjenom preliminarnog emisionog faktora.

U pogledu upotrebe alternativnih i prihvatljivih goriva koje se ne može fizički pripisati određenom letu verifikator provjerava da li je alternativno ili prihvatljivo vazduhoplovno gorivo isporučeno u sistem snabdijevanja odlaznog aerodroma tokom perioda izvještavanja ili tri mjeseca prije početka, odnosno tri mjeseca nakon završetka tog perioda, kako je utvrđeno odobrenim planom praćenja.

U skladu sa st. 16 do 19 ovog člana, verifikator provjerava:

- da li je alternativno ili prihvatljivo gorivo tačno pripisano parovima aerodroma u izvještaju operatora vazduhoplova o emisijama;
- da li ukupna navedena količina alternativnog goriva premašuje ukupnu količinu goriva koju je operator vazduhoplova naveo u izvještaju za letove za koje se moraju predati emisioni krediti, a čija je polazna tačka aerodrom na kojem se isporučuje alternativno gorivo;
- da li ukupna količina prihvatljivog avio–goriva premašuje ukupnu količinu goriva koju je operator vazduhoplova naveo u izvještaju za letove za koje se moraju predati emisioni krediti, a čija je polazna tačka aerodrom na kojem se isporučuje prihvatljivo gorivo;
- da li ukupna količina alternativnog goriva za letove za koje se moraju predati emisioni krediti premašuje ukupnu količinu kupljenog alternativnog avio–goriva umanjenju za ukupnu količinu alternativnog goriva prodatog trećim stranama;
- da li ukupna količina prihvatljivog goriva za letove za koje se moraju predati emisioni krediti premašuje ukupnu količinu kupljenog prihvatljivog avio–goriva umanjenju za ukupnu količinu prihvatljivog avio–goriva prodatog trećim stranama;
- da li udio alternativnog ili prihvatljivog goriva i fosilnog goriva pripisan letovima i agregiran po paru aerodroma premašuje najveće ograničenje miješanja za to gorivo, kako je sertifikovano prema međunarodno priznatom standardu;
- da li ukupni udio sa nultom stopom u alternativnom gorivu premašuje količinu alternativnog goriva za koju je dostavljen jedan od sljedećih dokaza:
- ako se udio sa nultom stopom odnosi na udio biomase u mješavini alternativnog goriva - dokaz o ispunjenju kriterijuma održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;

- ako se udio sa nultom stopom odnosi na udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva - dokaz o ispunjenju kriterijuma uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- ako se udio sa nultom stopom odnosi na udio sintetičkih niskokarbonskih goriva - dokaz o usklađenosti sa pragom smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i dokaz da je sadržaj uglj enika u sintetičkom niskokarbonskom gorivu bio predmet prethodne predaje emisisionih kredita;
- da li su iste količine alternativnog ili prihvatljivog goriva već uzete u obzir i navedene kao korišćene u nekom ranijem izvještaju ili u drugom sistemu određivanja cijene ugljenika, ili da li neki drugi operator vazduhoplova tvrdi da je koristio isto gorivo.

Za ocjenjivanje informacija iz izvještaja operatera ili operatora vazduhoplova, verifikator ocjenjuje i potvrđuje:

- ako se goriva ne koriste u istoj izvještajnoj godini, da je u odobrenom planu praćenja pravilno primijenjena metodologija raspodjele količina goriva među snabdjevačima;
- da količine goriva od određenog snabdjevača koje koristi operator ili operator vazduhoplova ne premašuju količine nabavljene od tog snabdjevača, uzimajući u obzir zalihe izračunate u skladu sa metodologijom iz odobrenog plana praćenja.

Provjera preporuka za energetske efikasnost

Član 15

Verifikator provjerava sprovođenje preporuka iz energetskih pregleda ili sertifikovanih sistema upravljanja energijom i potvrđuje da je sprovođenje tih preporuka završeno, na osnovu provjere sljedećeg:

- da li je postupak za sprovođenje preporuka sproveden, dovoljno dokumentovan i adekvatno održavan;
- da li je operator preduzeo konkretne mjere za sprovođenje preporuka;
- da li postoje dokazi o završetku sprovođenja i da li su preporuke označene kao završene u pisanom postupku iz alineje 1 ovog stava.

Ako sprovođenje preporuka iz stava 1 ovog člana nije završeno, verifikator ocjenjuje dokaze operatora i provjerava:

- da li su preporuke o energetskoj efikasnosti date u prve četiri godine referentnog perioda;
- da li bi preporuke dovele do uštede energije unutar granica sistema industrijskog procesa koji se obavlja u postrojenju;
- da li je propisani period povrata duži od tri godine;
- da li su nastupili posebni uslovi rada postrojenja, uključujući planirane ili neplanirane periode održavanja, na osnovu kojih je utvrđen period povrata;
- da li troškovi ulaganja iz preporuka premašuju propisane pragove;
- da li su tokom ili nakon relevantnog referentnog perioda sprovedene druge mjere koje su dovele do smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte jednakog smanjenju preporučenom u izvještaju o energetskom pregledu ili sertifikovanom sistemu upravljanja energijom za predmetno postrojenje.

Ako period povrata nije naveden u izvještaju o energetskom pregledu, sertifikovanom sistemu upravljanja energijom ili zvaničnoj izjavi energetskog revizora, verifikator provjerava valjanost informacija i pravilnost primjene metode za određivanje perioda povrata.

Za ocjenjivanje sprovođenja mjera iz stava 2 alineja 6 ovog člana verifikator provjerava i potvrđuje da li je operator sproveo alternativne mjere i da li je njihovo sprovođenje završeno

i da li je postignuto smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte jednako smanjenju preporučenom u izvještaju o energetskom pregledu ili sertifikovanom sistemu upravljanja energijom za predmetno postrojenje.

Provjera ispunjenja ključnih etapa i ciljeva

Član 16

Za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti, verifikator provjerava da li su ključne etape i ciljevi utvrđeni planom ostvareni, pri čemu u obzir uzima:

- dokaze operatora o tome da li su mjere povezane sa ključnim etapama i ciljevima sprovedene i da li je njihova primjena završena;
- uticaj svih ažuriranja plana klimatske neutralnosti na ostvarenje ključnih etapa i ciljnih vrijednosti;
- da li su dokazi operatora o ostvarivanju ključnih etapa i ciljeva usklađeni sa planom klimatske neutralnosti;
- da li su za dokazivanje ostvarivanja ključnih etapa i ciljeva utvrđenih u planom korišćeni odgovarajući podaci;
- da li je proračun podataka na osnovu kojih se dokazuje da su ostvarene ključne etape i ciljne vrijednosti tačan i da li su ti podaci usklađeni sa drugim relevantnim podacima u verifikovanom izvještaju o emisijama, izvještaju o referentnim podacima i godišnjem izvještaju o nivou aktivnosti;
- da li ostvarene ciljne vrijednosti dokazuju smanjenje u skladu sa procijenjenim smanjenjem emisija gasova sa efektom staklene bašte opisanim u planu klimatske neutralnosti, i ako ne dokazuju, koje je obrazloženje za to.

Verifikacija metoda za nadoknadu nedostajućih podataka

Član 17

Ako se metode utvrđene u odobrenom planu praćenja koriste za dopunu podataka koji nedostaju, verifikator provjerava da li su primijenjene metode odgovarajuće za konkretnu situaciju i da li su pravilno primijenjene.

Ako je operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat od nadležnog tijela dobio odobrenje za primjenu drugih metoda, osim onih iz stava 1 ovog člana, verifikator provjerava da li su odobrene metode pravilno primijenjene i dokumentovane.

Ako operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ne može blagovremeno dobiti to odobrenje, verifikator provjerava da li pristup koji operator koristi za dopunu podataka koji nedostaju obezbjeđuje da emisije nijesu potcijenjene i da takav pristup ne dovodi do materijalnih grešaka.

Ako nedostaju podaci potrebni za proračun efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, verifikator provjerava da li se nedostajući podaci mogu procijeniti korišćenjem NEATS sistema ili informacionog alata treće strane koji je odobrila Evropska komisija.

Ako se podaci koji nedostaju ne mogu procijeniti u skladu sa stavom 4 ovog člana, verifikator provjerava da li su alternativni podaci koje je odobrio organ uprave pravilno primijenjeni.

Ako operator vazduhoplova ne može blagovremeno dobiti odobrenje za alternativne podatke verifikator provjerava da li pristup koji operator koristi za nadoknadu podataka koji nedostaju obezbjeđuje da efekti vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida nijesu potcijenjeni i da taj pristup ne dovodi do materijalnih grešaka.

Verifikator provjerava efikasnost kontrolnih aktivnosti koje sprovodi operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat radi sprečavanja nedostatka podataka.

Ako je došlo do nedostatka podataka u izvještajima o referentnim podacima, izvještajima o podacima novog subjekta ili godišnjim izvještajima o nivou aktivnosti, verifikator provjerava da li su u planu metodologije praćenja utvrđene metode za rješavanje tog problema u skladu sa posebnim propisom i da li su te metode bile odgovarajuće za konkretnu situaciju i pravilno primijenjene.

Ako u planu metodologije praćenja nije utvrđena primjenljiva metoda za rješavanje problema nedostatka podataka, verifikator provjerava da li se pristup operatora za nadoknadu nepotpunih podataka zasniva na relevantnim dokazima i da li obezbjeđuje da podaci nijesu potcijenjeni ili precijenjeni.

Ako su podaci na osnovu kojih se dokazuje ostvarenje ključnih etapa ili ciljeva utvrđenih u planu klimatske neutralnosti nepotpuni, verifikator provjerava da li se pristup operatora za dopunu tih podataka zasniva na relevantnim dokazima i da li obezbjeđuje da podaci nijesu potcijenjeni ili precijenjeni.

Ocjena nesigurnosti

Član 18

Ako se od operatera zahtijeva da za podatke o aktivnosti i faktore proračuna dokaže usklađenost sa pragovima nesigurnosti, verifikator potvrđuje valjanost informacija korišćenih za proračun nivoa nesigurnosti utvrđenih u odobrenom planu praćenja.

Ako operator primjenjuje metodologiju praćenja koja se ne zasniva na nivoima procjene, verifikator provjerava sljedeće:

- da li je operator izvršio procjenu i kvantifikaciju nesigurnosti i dokazao usklađenost sa propisanim ukupnim pragom nesigurnosti za godišnji nivo emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- valjanost informacija korišćenih za procjenu i kvantifikaciju nesigurnosti;
- da li je pristup korišćen za procjenu i kvantifikaciju nesigurnosti u skladu sa posebnim propisom;
- da li su dostavljeni dokazi o ispunjenju uslova za metodologiju praćenja.

Ako se od operatora zahtijeva da sprovede pojednostavljenu procjenu nesigurnosti, verifikator potvrđuje valjanost informacija korišćenih u toj procjeni.

Uzorkovanje

Član 19

Pri provjeri usklađenosti kontrolnih aktivnosti i postupaka ili pri sprovođenju analitičkih postupka i verifikaciji podataka, verifikator može primjenjivati metode uzorkovanja koje su specifične za postrojenje, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat, pod uslovom da je uzorkovanje opravdano na osnovu analize rizika.

Ako verifikator tokom uzorkovanja utvrdi neusaglašenost ili grešku, zahtijeva od operatera postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta da objasni glavne uzroke te neusaglašenosti ili greške kako bi mogao da ocjeni uticaj te neusklađenosti na podatke navedene u izvještaju.

Na osnovu rezultata te ocjene, verifikator odlučuje da li su potrebne dodatne verifikacione aktivnosti, da li je potrebno povećati uzorak i koji dio skupa podataka treba da ispravi operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat.

Verifikator u internoj verifikacionoj dokumentaciji evidentira rezultate provjera iz čl. 13, 14 i 15 ovog pravilnika, uključujući detalje o dodatnim uzorcima.

Obilazak lokacije

Član 20

Verifikator tokom postupka verifikacije, jednom ili više puta, prema potrebi, posjećuje predmetnu lokaciju kako bi ocijenio rad mjernih uređaja i sistema za praćenje, obavio razgovore i sproveo aktivnosti navedene u ovom pravilniku, kao i da prikupi dovoljno informacija i dokaza na osnovu kojih može zaključiti da li izvještaj operatera postrojenja, operatera vazduhoplova ili regulisanog subjekta sadrži materijalne greške.

Operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat obezbjeđuje verifikatoru pristup lokacijama.

Za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama, verifikator posjećuje lokaciju postrojenja kako bi procijenio granice postrojenja, kao i potpunost tokova izvora i izvora emisija.

Za verifikaciju izvještaja operatera o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, verifikator posjećuje lokaciju postrojenja kako bi procijenio granice postrojenja i njegovih potpostrojenja, kao i potpunost tokova izvora, izvora emisija i tehničkih veza.

Za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama, izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta, godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o klimatskoj neutralnosti, verifikator na osnovu analize rizika odlučuje da li je potrebno obići dodatne lokacije, ako se relevantni dijelovi aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti obavljaju na drugim lokacijama, kao što su sjedište i drugi poslovni prostori koji nijesu na lokaciji postrojenja.

Za verifikaciju izvještaja regulisanog subjekta o emisijama verifikator ocjenjuje potpunost otpremljenih tokova goriva i količine puštenog goriva i na osnovu analize rizika odlučuje je li potrebno obići dodatna mjesta ako se relevantni dijelovi aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti sprovode na drugim mjestima, kao što su sjedište društva i ostale poslovne prostorije koje se ne nalaze na drugim lokacijama.

Ispravljanje grešaka, neusklađenosti i odstupanja od propisa

Član 21

Ako verifikator tokom verifikacije utvrdi greške, nesuklađenosti ili odstupanja od propisa, o tome blagovremeno obavještava operatera postrojenja, operatera vazduhoplova ili regulisani subjekat i zahtijeva odgovarajuće ispravke.

Operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravlja sve greške ili nesuklađenosti o kojima je obaviješten, a u slučaju odstupanja od propisa bez odlaganja obavještava organ uprave i ispravlja ta odstupanja.

Verifikator u internoj verifikacionoj dokumentaciji bilježi i označava kao ispravljene sve greške, nesuklađenosti i odstupanja koje je operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio tokom verifikacije.

Ako operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ne ispravi greške ili nesuklađenosti o kojima ga je verifikator obavijestio prije izdavanja izvještaja o verifikaciji, verifikator zahtijeva da operator objasni glavne uzroke neusklađenosti ili grešaka kako bi mogao da ocijeni njihov uticaj na podatke navedene u izvještaju.

Verifikator utvrđuje da li neispravljene greške, pojedinačno ili zajedno sa drugim greškama, imaju materijalan uticaj na navedene podatke o ukupnim emisijama, efekte vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida, podatke relevantne za dodjelu besplatnih emisionih kredita ili podatke relevantne za izvještavanje o klimatskoj neutralnosti.

Pri ocjenjivanju materijalnosti grešaka verifikator uzima u obzir veličinu i vrstu grešaka, kao i konkretne okolnosti pod kojima su nastale.

Verifikator ocjenjuje da li neispravljenosti nesuklađenosti, pojedinačno ili zajedno sa drugim nesuklađenostima, utiču na podatke navedene u izvještaju i da li one uzrokuju materijalne greške.

Ako operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ne ispravi odstupanja od propisa kojima je uređeno izvještavanje prije izdavanja verifikacionog izvještaja, verifikator ocjenjuje da li ta neispravljenost neusklađenost utiče na podatke navedene u izvještaju i da li uzrokuje materijalne greške.

Verifikator može smatrati greške materijalnim čak i ako su, pojedinačno ili zajedno, ispod nivoa materijalnosti iz člana 22 ovog pravilnika, ako je opravdano smatrati ih materijalnim zbog njihove veličine, vrste i konkretnih okolnosti pod kojima su nastale.

Nivo materijalnosti

Član 22

Za verifikaciju izvještaja o emisijama, nivo materijalnosti iznosi 5% ukupnih emisija prijavljenih u periodu izvještavanja koji podliježe verifikaciji, i to za:

- postrojenja kategorije A i postrojenja kategorije B;
- operatore vazduhoplova sa godišnjim emisijama fosilnog ugljendioksida jednakim ili manjim od 500 kilotona.
- regulisane subjekte s godišnjim emisijama povezanim s gorivima puštenim u potrošnju od najviše 500 000 tona ekvivalenta ugljendioksida;

Za verifikaciju izvještaja o emisijama, nivo materijalnosti iznosi 2% ukupnih emisija prijavljenih u periodu izvještavanja koji podliježe verifikaciji, i to za:

- postrojenja kategorije C;
- operatore vazduhoplova sa godišnjim emisijama fosilnog ugljendioksida većim od 500 kilotona.
- regulisane subjekte s godišnjim emisijama povezanim s gorivima puštenim u potrošnju većim od 500 000 tona ekvivalenta ugljendioksida;

Za verifikaciju izvještaja o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, nivo materijalnosti iznosi 5% ukupne količine zbirnog ekvivalenta ugljendioksida.

Za verifikaciju izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjih izvještaja o nivou aktivnosti, nivo materijalnosti iznosi 5% ukupno prijavljene vrijednosti sljedećeg:

- ukupnih emisija postrojenja, ako se podaci odnose na emisije;
- zbira uvoza i proizvodnje neto mjerljive toplote (ako je primjenjivo), ako se podaci odnose na podatke o mjerljivoj toploti;
- zbira količine otpadnih gasova uvezenih i proizvedenih u postrojenju, ako je primjenjivo;
- nivoa aktivnosti svakog pojedinačnog potpostrojenja sa relevantnom referentnom vrijednošću proizvoda.

Za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti, nivo materijalnosti iznosi 5% za bilo koje od sljedećeg:

- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na apsolutne ciljne vrijednosti emisija — ukupnih emisija postrojenja za relevantno potpostrojenje;
- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću proizvoda — nivoe intenziteta svakog relevantnog potpostrojenja izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po relevantnoj jedinici proizvodnje;

- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću toplote — nivoe intenziteta izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po utrošenoj toploti izraženoj u TJ;
- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću goriva — nivoe intenziteta izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po potrošenom gorivu izraženom u TJ;
- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa procesnim emisijama — nivoe intenziteta izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po relevantnoj jedinici proizvodnje;
- posebne ciljne vrijednosti kojima se utvrđuje procenat referentne vrijednosti, ako se radi o ciljnim vrijednostima koje se odnose na referentnu vrijednost za svako relevantno potpostrojenje.

Zaključci verifikacije

Član 23

Po završetku verifikacije i razmatranju informacija dobijenih tokom verifikacije, verifikator:

- provjerava konačne podatke koje je dostavio operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat, uključujući podatke koji su izmijenjeni na osnovu informacija dobijenih tokom verifikacije;
- razmatra razloge koje je operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat naveo za eventualne razlike između konačnih i ranije dostavljenih podataka;
- pregledava rezultate ocjenjivanja kako bi utvrdio da li je pravilno sproveden plan praćenja koji je odobrilo organ uprave ili, prema potrebi, plan metodologije praćenja, uključujući postupke opisane u tom planu;
- ocjenjuje da li je verifikacioni rizik na dovoljno niskom nivou da bi se obezbijedila razumna sigurnost;
- obezbjeđuje da su prikupljeni dokazi dovoljni za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost da u izvještaju nema materijalnih grešaka;
- za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti, obezbjeđuje da su prikupljeni dokazi dovoljni za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost da su ključne etape i ciljevi utvrđeni planom klimatske neutralnosti ostvareni;
- obezbjeđuje da je postupak verifikacije u potpunosti dokumentovan u internoj verifikacionoj dokumentaciji i da se u izvještaju o verifikaciji može dati konačna ocjena.

Nezavisna revizija

Član 24

Nezavisna revizija obuhvata cjelokupni postupak verifikacije opisan u ovom pravilniku i zabilježen u internoj verifikacionoj dokumentaciji.

Ako nakon obavljene nezavisne revizije nastanu okolnosti koje mogu dovesti do izmjena u izvještaju o verifikaciji, nezavisni revizor obavlja reviziju tih izmjena i dokaza o njima.

Verifikator ovlašćuje lice koje ovjerava izvještaj o verifikaciji na osnovu zaključaka nezavisnog revizora i dokaza sadržanih u internoj verifikacionoj dokumentaciji.

Interna verifikaciona dokumentacija

Član 25

Verifikator priprema i sastavlja internu verifikacionu dokumentaciju koja sadrži najmanje:

- rezultate sprovedenih verifikacionih aktivnosti;

- stratešku analizu, analizu rizika i plan verifikacije;
- za potrebe verifikovanja izvještaja operatora ili operatora vazduhoplova o emisijama, izvještaja operatora vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama CO₂, izvještaja regulisanog subjekta, ili verifikovanja izvještaja operatora o referentnim podacima, godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o podacima novog učesnika, dovoljno informacija na kojima se zasniva verifikaciono mišljenje, uključujući obrazloženja za odluku o tome da li utvrđene greške imaju materijalan uticaj na podatke o emisijama, podatke o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama CO₂ navedene u izvještaju ili podatke relevantne za besplatnu dodjelu;
- za potrebe verifikovanja izvještaja o klimatskoj neutralnosti, dovoljno informacija na kojima se zasniva verifikaciono mišljenje, uključujući obrazloženja za prosudbe o tome da li su utvrđene greške materijalne i da li su ključne etape i ciljne vrijednosti utvrđene u planu klimatske neutralnosti ostvarene.

Interna verifikaciona dokumentacija iz stava 1 ovog člana izrađuje se tako da omoguće nezavisnom revizoru i nacionalnom akreditacionom tijelu da ocjene da li je verifikacija sprovedena u skladu sa zakonom.

Nakon ovjere verifikacionog izvještaja u skladu sa članom 24 stav 3 ovog pravilnika, verifikator u internu verifikacionu dokumentaciju uvrštava rezultate nezavisne revizije.

Verifikator, na zahtjev organa uprave, omogućava pristup internoj verifikacionoj dokumentaciji i drugim relevantnim informacijama kako bi organu uprave olakšao ocjenjivanje verifikacije.

Izvještaj o verifikaciji

Član 26

Sadržaj izvještaja o verifikaciji dat je u Prilogu 1.

Elektronski obrazac izvještaja o verifikaciji dostupan je na internet stranici organa uprave.

Izvještaj o klimatskoj neutralnosti verifikuje se kao zadovoljavajući ako su ključne etape i ciljevi ostvareni, u protivnom, u izvještaju o verifikaciji navodi se ocjena da ključne etape ili ciljevi nijesu ostvareni ili da je izvještaj operatera previše ograničen tako da verifikator nije mogao pribaviti dovoljno dokaza da izda mišljenje uz razumnu sigurnost da su ključne etape i ciljne vrijednosti ostvarene.

Ako je pored izvještaja o verifikaciji potrebno dostaviti i informacije o postupku verifikacije, i ako te informacije nijesu neophodne za razumijevanje verifikacionog mišljenja, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat može, organu uprave dostaviti te dodatne informacije odvojeno od izvještaja o verifikaciji najkasnije do 15. maja godine u kojoj dostavlja izvještaj o verifikaciji.

Ako operater postrojenja ili operator vazduhoplova stavi regulisanom subjektu na raspolaganje relevantne informacije o upotrebi goriva, dostavlja mu i opis neispravljenih grešaka i neusklađenosti, odstupanja od relevantnih propisa, potvrdu o provjeri usklađenosti isporučenih goriva sa odobrenim količinama i preporuke za poboljšanje iz izvještaja o verifikaciji.

Ograničenost opsega verifikacije

Član 27

Verifikator može zaključiti da je opseg verifikacije previše ograničen da bi pribavio dovoljno dokaza kako bi izdao verifikovano mišljenje uz razumnu sigurnost da izvještaj ne sadrži materijalne greške u bilo kojoj od sljedećih situacija:

- nedostaju podaci zbog kojih verifikator ne može prikupiti dokaze neophodne za smanjivanje verifikacijskog rizika do nivoa potrebnog za obezbjeđivanje razumne sigurnosti;
- organ uprave nije odobrio plan praćenja;
- plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti, nije dovoljno sveobuhvatan ili jasan za donošenje zaključaka o verifikaciji;
- operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat nije stavio na raspolaganje dovoljno informacija na osnovu kojih bi verifikator mogao da obavi verifikaciju;
- organ uprave nije odobrio plan metodologije praćenja;
- plan klimatske neutralnosti nije provjeren i nadležni organ nije utvrdio da je usklađen.

Ispravljanje preostalih nematerijalnih neusklađenosti

Član 28

Verifikator ocjenjuje da li je operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio neusklađenosti navedene u izvještaju o verifikaciji koje se odnose na prethodni period praćenja.

Ako operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat nije ispravio te neusklađenosti, verifikator razmatra da li to povećava ili može povećati rizik od pojave grešaka.

Verifikator u verifikacionom izvještaju navodi da li je operator ili operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio te neusklađenosti.

Za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti verifikator procjenjuje da li je operator ispravio neusklađenosti navedene u verifikacionom izvještaju za odgovarajući izvještaj o referentnim podacima, izvještaj o podacima novog subjekta ili godišnji izvještaj o nivou aktivnosti iz prethodnog izvještajnog perioda.

Ako operator nije ispravio te neusklađenosti, verifikator razmatra da li se tim propustom povećava, ili bi se mogao povećati, rizik od pojave grešaka.

Verifikator u verifikacionom izvještaju navodi da li je operator ili operator vazduhoplova ispravio neusklađenosti.

Verifikator tokom verifikacije u internoj verifikacionoj dokumentaciji navodi detalje o tome kada i kako je operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio utvrđene neusklađenosti.

Poboljšanje procesa praćenja i izvještavanja

Član 29

Ako verifikator utvrdi da su potrebna poboljšanja u djelovanju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta on u izvještaj o verifikaciji unosi preporuke za poboljšanja sljedećih elemenata:

- procjena rizika;
- razvoj, dokumentovanje, sprovođenje i održavanje aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti, kao i ocjenjivanje sistema kontrole;
- razvoj, dokumentovanje, sprovođenje i održavanje postupaka za aktivnosti protoka podataka i kontrolne aktivnosti, kao i drugih propisanih postupaka;
- praćenje i izvještavanje o emisijama, uključujući i u odnosu na postizanje viših nivoa procjene, smanjenje rizika i povećanje efikasnosti praćenja i izvještavanja;
- praćenje i izvještavanje o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida;

- praćenje i izvještavanje o podacima za izvještaje o referentnim podacima, izvještaje o podacima novog subjekta i godišnje izvještaje o nivou aktivnosti, uključujući u odnosu na postizanje najvišeg nivoa tačnosti izvora podataka za prikupljanje referentnih podataka na nivou postrojenja, smanjenje rizika i povećanje efikasnosti praćenja i izvještavanja;
- prikupljanje i obrada podataka za izvještaje o klimatskoj neutralnosti, uključujući podatke koji se odnose na ključne etape i ciljeve i izvještavanje o njima.

Tokom verifikacije koja se sprovodi nakon godine u kojoj su u verifikacionom izvještaju date preporuke za poboljšanja, verifikator provjerava da li je i na koji način operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat sproveo te preporuke.

Ako se operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat nije pridržavao tih preporuka ili ih nije pravilno sproveo, verifikator ocjenjuje kakav uticaj to ima na rizik od grešaka i neusklađenosti.

Rješavanje nalaza o sprovođenju preporuka za energetske efikasnost

Član 30

Ako su u izvještaju o verifikaciji navedene primjedbe i nalazi u vezi sa provjerom sprovođenja preporuka o energetske efikasnosti, verifikator iduće godine u okviru verifikacije godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti provjerava koje je mjere operator preduzeo na osnovu tih primjedbi i da li to utiče na njegovu tvrdnju da je izvršio sprovođenje svih preporuka, u pogledu utvrđivanja količine besplatnih emisijonih kredita.

Pojednostavljena verifikacija za stacionarna postrojenja i regulisane subjekte

Član 31

Verifikator može, na osnovu rezultata analize rizika, zaključiti da može pristupiti svim relevantnim podacima na daljinu, kao i na osnovu ispunjenosti uslova za nesprovođenje obilaska lokacije, odlučiti da neće vršiti obilazak lokacije postrojenja ako to odobri organ uprave.

Verifikator o svojoj odluci da tokom verifikacije ne vrši obilazak lokacije bez odlaganja obavještava operatera, koji podnosi zahtjev za odobrenje takve odluke organu uprave.

Organ uprave odlučuje o zahtjevu operatera iz stava 2 ovog člana uzimajući u obzir sve sljedeće elemente:

- informacije o rezultatima analize rizika koje je dostavio verifikator;
- informaciju da se relevantnim podacima može pristupiti na daljinu;
- dokaze da se uslovi iz stava 5 ovog člana ne primjenjuju na postrojenje;
- dokaze da su ispunjeni uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije.

Uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije dati su u Prilogu 2.

Odobrenje organa uprave nije potrebno za nesprovođenje obilaska lokacije postrojenja sa niskim emisijama.

Verifikator obavezno obavlja obilasku lokaciju u sljedećim situacijama:

- ako prvi put vrši verifikaciju izvještaja određenog operatera o emisijama ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- za verifikaciju izvještaja operatora o emisijama, ako obilazak lokacije nije obavljen tokom dva perioda izvještavanja koja neposredno prethode tekućem periodu izvještavanja;
- za verifikaciju godišnjeg izvještaja operatora o nivou aktivnosti, ako obilazak lokacije nije obavljen tokom verifikacije godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o referentnim podacima u dva perioda izvještavanja o nivou aktivnosti koja neposredno prethode tekućem periodu izvještavanja o nivou aktivnosti;

- ako je tokom perioda izvještavanja bilo većih izmjena plana praćenja, uključujući značajne izmjene;
- ako je tokom perioda izvještavanja o nivou aktivnosti bilo većih promjena u postrojenju ili njegovim potpostrojenjima, zbog kojih su potrebne značajne izmjene plana za metodologiju praćenja, uključujući značajne promjene;
- ako se verifikuje izvještaj operatora o referentnim podacima, izvještaj o podacima novog subjekta ili izvještaj o klimatskoj neutralnosti.

Verifikator obavezno obilazi lokaciju regulisanog subjekta u slučajevima iz stava 6 al. 1, 2 i 4 ovog člana.

Ako se promjene iz stava 6 al. 4 i 5 ovog člana odnose samo na promjenu standardnih vrijednosti, obilazak lokacije nije obavezan.

Pojednostavljena verifikacija za operatore vazduhoplova

Član 32

Verifikator može odlučiti da ne vrši obilazak lokacije operatora vazduhoplova koji koristi pojednostavljene alate Eurokontrol-a ili druge relevantne organizacije radi utvrđivanja emisija ugljendioksida, ako na osnovu rezultata analize rizika zaključi da svim relevantnim podacima može pristupiti na daljinu.

Ako operator vazduhoplova koristi pojednostavljene alate iz stava 1 ovog člana da bi utvrdio potrošnju goriva, i ako su podaci o emisijama ugljendioksida navedeni u izvještaju dobijeni uz pomoć tih alata bez ikakvog učešća operatora vazduhoplova, verifikator može, na osnovu analize rizika, odlučiti da ne sprovodi provjere podataka, primjene metodologije, aktivnosti protoka podataka i metoda za nadoknadu nedostajućih podataka.

Izvještaj operatora vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida smatra se verifikovanim ako je izvještaj popunjen podacima iz NEATS sistema ili pomoću odobrenog informatičkog alata treće strane, bez ikakvog učešća operatora vazduhoplova i bez ikakvih izmjena koje bi on unio, i ako je operator vazduhoplova mali zagađivač u skladu sa zakonom propisanim uslovima.

Ako je izvještaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksid operatora vazduhoplova koji nije obuhvaćen stavom 3 ovog člana popunjen podacima iz NEATS-a ili odobrenog informacionog alata treće strane, bez ikakvog učešća operatora vazduhoplova i bez ikakvih izmjena koje bi on unio, taj izvještaj se smatra verifikovanim, ali verifikator koji sprovodi verifikaciju izvještaja o emisijama tog operatora vazduhoplova provjerava usklađenost informacija o letovima u izvještaju o emisijama sa informacijama o letovima u NEATS-u ili informacionom alatu treće strane, uzimajući u obzir letove koje je operator naveo u izvještaju.

Pojednostavljena verifikacija za regulisane subjekte

Član 33

Verifikator može odlučiti da neće obići lokacije regulisanih subjekata na osnovu sljedećih kriterijuma:

- rezultata analize rizika;
- potvrde da može pristupiti svim relevantnim podacima na daljinu;
- potvrde da su ispunjeni relevantni uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije iz Priloga 2 ovog pravilnika;
- potvrdi da se obaveza obilaska lokacije ne primjenjuje na taj regulisani subjekat u skladu sa stavom 4 ovog člana.

Verifikator bez nepotrebnog odlaganja obavještava regulisani subjekat o svojoj odluci.

Regulisani subjekat organu uprave podnosi zahtjev za odobrenje odluke verifikatora o nesprovođenju obilaska lokacije koji sadrži najmanje informacije iz stava 1 ovog člana.

Odobrenje nadležnog organa nije potrebno za regulisane subjekte sa niskim emisijama.

Uzimajući u obzir informacije iz stava 1 ovog člana nadležni organ odlučuje o odobrenju odluke verifikatora o nesprovođenju obilaska lokacije.

Ako nadležni organ ne odgovori na zahtjev regulisanog subjekta u roku od dva mjeseca od prijema zahtjeva, smatra se da je odluka verifikatora odobrena.

Verifikator obavezno obavlja obilaske lokacija regulisanog subjekta u sljedećim slučajevima:

- ako prvi put vrši verifikaciju izvještaja određenog regulisanog subjekta;
- ako nije obišao lokaciju tokom dva izvještajna perioda koja neposredno prethode predmetnom izvještajnom periodu;
- ako je u predmetnom izvještajnom periodu došlo do većih izmjena plana praćenja, uključujući značajne izmjene.

Pojednostavljeni plan verifikacije

Član 34

Ako verifikator koristi pojednostavljeni verifikacioni plan, u internoj verifikaconoj dokumentaciji navodi obrazloženje za upotrebu takvog plana, uključujući i dokaze o ispunjenju uslova za korišćenje pojednostavljenog plana.

Virtuelni obilazak lokacije

Član 35

Izuzetno od člana 20 stav 1 ovog pravilnika, ako ozbiljne, vanredne i nepredvidive okolnosti van kontrole operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta onemogućavaju verifikatoru fizički obilazak lokacije, i ako se nakon svih razumnih nastojanja te okolnosti ne mogu prevazići, verifikator se može odlučiti za virtuelni obilazak lokacije, ukoliko to odobri organ uprave.

Verifikator preduzima mjere za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi sa razumnom sigurnošću mogao da garantuje da u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta nema materijalnih grešaka.

Fizički obilazak lokacije postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta obavlja se bez nepotrebnog odlaganja.

Odluka o virtuelnom obilasku lokacije zasniva se na rezultatima analize rizika i zaključku da su ispunjeni uslovi za sprovođenje virtuelnog obilaska.

Verifikator o toj odluci bez odlaganja obavještava operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat, koji organu uprave podnosi zahtjev za odobrenje odluke verifikatora o sprovođenju virtuelnog obilaska lokacije.

Zahtjev iz stava 5 ovog člana sadrži sljedeće elemente:

- dokaz da fizički obilazak lokacije nije moguće obaviti zbog ozbiljnih, vanrednih i nepredvidivih okolnosti van kontrole operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- informacije o tome kako će se sprovesti virtuelni obilazak lokacije;
- informacije o rezultatima analize rizika koju je sproveo verifikator;
- dokaz o mjerama koje je verifikator preduzeo radi smanjenja verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi mogao da garantuje da u izvještaju koji je predmet verifikacije nema materijalnih grešaka.

Organ uprave odlučuje o odobrenju odluke verifikatora o virtuelnom obilasku lokacije na osnovu zahtjeva i uzimajući u obzir elemente iz stava 6 ovog člana.

Ako se veliki broj operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanih subjekata nađe u sličnim ozbiljnim, vanrednim i nepredvidivim okolnostima van njihove kontrole i ako su iz zakonski propisanih javnozdravstvenih razloga neophodne hitne mjere, organ uprave može odobriti verifikatorima da obavljaju virtualne obilaske lokacija bez potrebe za pojedinačnim odobrenjem, pod uslovom da je utvrdio da postoje ozbiljne, vanredne i nepredvidive okolnosti van kontrole operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i da su iz javnozdravstvenih razloga potrebne hitne mjere i da operateri, operatori vazduhoplova ili regulisani subjekti obavjeste organ uprave o odluci verifikatora da obavi virtualni obilazak lokacije, uključujući u to obavještenje elemente navedene u stavu 6 ovog člana.

Organ uprave tokom ocjene izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta preispituje informacije koje su dostavljene u vezi sa virtualnim obilaskom i obavještava nacionalno akreditaciono tijelo o ishodu ocjene.

Izuzetno od stava 1 ovog člana verifikator može odlučiti da obavi virtualni obilazak lokacije radi verifikacije izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili izvještaja operatora vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida i u drugim slučajevima.

Odluka verifikatora zasniva se na rezultatima analize rizika i potvrdi da može pristupiti svim relevantnim podacima na daljinu.

Verifikator bez odlaganja obavještava operatora vazduhoplova o odluci i preduzima mjere za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi mogao s razumnom sigurnošću ocjeniti da u izvještaju operatora vazduhoplova nema materijalnih grešaka.

Virtualni obilazak lokacije radi verifikacije izvještaja operatora vazduhoplova ne odobrava se u sljedećim slučajevima:

- ako verifikator prvi put verifikuje izvještaj određenog operatora vazduhoplova o emisijama ili o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida;
- ako tokom dva prethodna izvještajna perioda nije obavljen fizički obilazak lokacije;
- ako je tokom predmetnog razdoblja izvještavanja došlo do značajnih izmjena plana praćenja, uključujući značajne izmjene;
- ako za prethodni izvještajni period stanje ispunjenja obaveza u Registru Unije nije označeno simbolom A.

Stav 13 alineja 4 ovog člana ne primjenjuje se ako operator vazduhoplova ispunjava uslove za pojednostavljenu verifikaciju.

Prilozi

Član 36

Prilozi 1 i 2 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Prestanak važenja

Član 37

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu verifikacije izvještaja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte ("Službeni list CG", broj 13/21).

Stupanje na snagu

Član 38

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 06113-322/26-348/1

Podgorica, 13. februara 2026. godine

Ministar,
Damjan Čulafić, s.r.

SADRŽAJ IZVJEŠTAJA O VERIFIKACIJI

Izvještaj o verifikaciji sadrži sljedeće podatke:

- 1) naziv operatera postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta čiji je izvještaj bio predmet verifikacije;
- 2) ciljeve verifikacije;
- 3) obim verifikacije;
- 4) upućivanje na izvještaj koji je bio predmet verifikacije;
- 5) kriterijume korišćene za verifikaciju, uključujući dozvolu (ako je primjenljivo), verziju odobrenog plana praćenja, plana metodologije praćenja ili plana klimatske neutralnosti, kao i važenje datog dokumenta;
- 6) ukupne emisije po djelatnosti i po postrojenju ili operatoru vazduhoplova (ako se odnosi na izvještaj o emisijama);
- 7) ukupne emisije povezane s gorivom puštenim u potrošnju po djelatnosti i po regulisanom subjektu;
- 8) količinu ukupnog CO₂(e) iz efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂ po operatoru vazduhoplova (ako se odnosi na izvještaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂);
- 9) potvrdu da je sprovedena provjera potpunosti i tačnosti količine navedenog čistog alternativnog vazduhoplovnog goriva sa nultom stopom i količine čistog prihvatljivog vazduhoplovnog goriva po kategoriji goriva uključujući potvrdu, prema potrebi, da nijesu uočene nikakve nedosljednosti i da je srazmjerno pripisivanje goriva letovima pravilno primijenjeno (ako se odnosi na verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama);
- 10) ukupne godišnje verifikovane podatke za svaku godinu referentnog perioda za svako potpostrojenje i godišnji nivo aktivnosti i emisije dodijeljene svakom potpostrojenju (ako se odnosi na verifikaciju izvještaja o referentnim podacima ili izvještaja o podacima novog subjekta);
- 11) ukupne godišnje verifikovane podatke za svaku godinu perioda izvještavanja o nivou aktivnosti za svako potpostrojenje u odnosu na njegov godišnji nivo aktivnosti, (ako se odnosi na verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti);
- 12) ciljeve i ključne etape ostvarene do kraja perioda izvještavanja o klimatskoj neutralnosti, (ako se odnosi na verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti);
- 13) period izvještavanja, referentni period, period izvještavanja o nivou aktivnosti ili period izvještavanja o klimatskoj neutralnosti koji podliježe verifikaciji;
- 14) odgovornosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta, organa uprave i verifikatora;
- 15) izjavu o verifikacionom mišljenju;
- 16) opis svih utvrđenih grešaka i neusklađenosti koje nijesu ispravljene prije izdavanja izvještaja o verifikaciji;
- 17) datume obilazaka lokacija i ko ih je obavio, uključujući datume virtuelnih obilazaka lokacija i, datume poslednjeg fizičkog obilaska lokacije;
- 18) informacije o tome da li je bilo odustajanja od obilazaka lokacija, kao i razloge za odustajanje od tih obilazaka;
- 19) informacije o tome da li je obavljen virtuelni obilazak lokacije, razloge za obavljanje virtuelnih obilazaka lokacija i, prema potrebi, datum odobrenja organa uprave;
- 20) svako odstupanje od relevantnih propisa koje je utvrđeno tokom verifikacije;

- 21) ako se od organa uprave ne može blagovremeno dobiti odobrenje za metodu korišćenu za nadoknadu nedostajućih podataka, potvrdu o tome da li je korišćena metoda konzervativna i da li uzrokuje materijalne greške;
 - 22) ako je to slučaj, izjavu da metoda korišćena za nadoknadu nedostajućih podataka dovodi do materijalnih grešaka;
 - 23) izjavu o tome da li metoda primijenjena za nadoknadu nedostajućih podataka na osnovu kojih se dokazuje ostvarenje ključnih etapa ili ciljeva klimatske neutralnosti dovodi do materijalnih grešaka;
 - 24) ako operator vazduhoplova nije blagovremeno dobio odobrenje za alternativne podatke, izjavu o tome da li metoda primijenjena za nadoknadu nedostajućih podataka dovodi do materijalnih grešaka;
 - 25) ako je verifikator uočio relevantne promjene relevantnih parametara ili promjene u energetske efikasnosti u izvještaju o nivou aktivnosti, opis tih promjena i primjedbe koje se na njih odnose;
 - 26) ako je primjenljivo, potvrdu da je provjeren datum početka redovnog rada novog subjekta;
 - 27) potvrdu da je verifikator provjerio sprovođenje preporuka o energetske efikasnosti i da je sprovođenje tih preporuka dovršeno, uključujući, prema potrebi, opis svih nalaza i primjedbi;
 - 28) potvrdu da je verifikator obavio provjere iz člana 15 ovog pravilnika i potvrdu o tome primjenjuje li se jedan od navedenih uslova iz člana 15 stav 2 ovog pravilnika, uključujući, prema potrebi, opis svih nalaza i primjedbi;
 - 29) potvrdu da je verifikator obavio provjere podataka i pravilne primjene metodologije i da korišćene količine goriva od određenog snabdjevača ne premašuju količine koje je operator ili operator vazduhoplova nabavio od tog snabdjevača, uzimajući u obzir količine na zalihama izračunate u skladu sa metodologijom iz odobrenog plana praćenja, uključujući opis svih drugih nalaza ili primjedbi;
 - 30) ako je verifikator koji sprovodi verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama obavio provjeru u skladu sa članom 33 ovog pravilnika, potvrdu da su podaci o letovima u NEATS-u ili informatičkom alatu treće strane usklađeni s podacima o letovima u izvještaju o emisijama, uzimajući u obzir letove za koje je obavezna predaja emisijama kredita i letove koje je u izvještaju naveo operator vazduhoplova, uključujući, prema potrebi, opis svih nalaza i primjedbi u vezi s usklađenošću i potpunosti podataka o letovima;
 - 31) ako je primjenljivo, preporuke za poboljšanje;
 - 32) imena vodećeg auditora za sistem trgovine emisijama, nezavisnog revizora i, prema potrebi, auditora za sistem trgovine emisijama i tehničkog eksperta koji su učestvovali u verifikaciji izvještaja;
 - 33) datum i potpis ovlašćene osobe u ime verifikatora, uključujući ime ovlašćene osobe.
- Verifikator u verifikacionom izvještaju detaljno opisuje greške, neusklađenosti i odstupanja od relevantnih propisa kako bi operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat i organ uprave mogli razumjeti sljedeće:
- a) veličinu i vrstu greške, neusklađenosti ili kršenja propisa;
 - b) zašto greška ima ili nema materijalni uticaj;
 - c) na koji se element izvještaja operatora, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta odnosi greška, odnosno na koji se element plana praćenja, plana metodologije praćenja ili plana klimatske neutralnosti odnosi neusklađenost;
 - d) na koji se relevantni propis i član odnosi odstupanje odnosno kršenje propisa.

USLOVI ZA NESPROVOĐENJE OBILASKA LOKACIJE

Uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije su sljedeći:

1. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama odnosi se na postrojenje kategorije A ili postrojenje kategorije B, pri čemu:
 - a) postrojenje ima samo jedan tok izvora a to je prirodni gas, ili jedan ili više *de minimis* tokova izvora koji zajedno ne prelaze prag za *de minimis* tokove izvora;
 - b) prirodni gas prati se fiskalnim mjerenjem koje podliježe odgovarajućem pravnom režimu za kontrolu fiskalnih mjera i ispunjava pragove nesigurnosti povezane s primjenljivim nivoom procjene;
 - c) za faktore proračuna za prirodni gas primjenjuju se standardne vrijednosti ili ih direktno određuje spoljni transporter gasa bez ikakve obrade od strane operatera, korišćenjem internet analizatora koji podliježu odgovarajućem pravnom režimu za kontrolu fiskalnih analizatora;
2. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama odnosi se na postrojenje kategorije A ili postrojenje kategorije B, pri čemu:
 - a) postrojenje ima samo jedan tok izvora, a to je gorivo bez procesnih emisija koje može biti čvrsto gorivo koje direktno sagorijeva u postrojenju bez privremenog skladištenja ili tečno ili gasovito gorivo koje se može privremeno skladištiti;
 - b) podaci o aktivnostima koji se odnose na tok izvora prate se primjenom jedne od sljedećih metoda:
 - o metoda fiskalnog mjerenja koja podliježe odgovarajućem pravnom režimu za kontrolu fiskalnih mjera i koja ispunjava pragove nesigurnosti povezane s primjenljivim nivoom procjene;
 - o metoda koja se zasniva isključivo na podacima sa računa, uzimajući u obzir promjene zaliha, ako je relevantno;
 - c) primjenjuju se samo standardne vrijednosti za faktore proračuna;
 - d) organ uprave odobrio je postrojenju da koristi pojednostavljeni plan praćenja;
3. Na verifikaciju izvještaja operatera o emisijama postrojenja s niskim emisijama primjenjuje se tačka 2, podtačke a, b i c.
- 3.a Verifikacija godišnjeg izvještaja operatera o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje iz tačaka 1, 2 ili 3, pri čemu:
 - a) to postrojenje nema drugih potpostrojenja osim onog na koje se primjenjuje referentna vrijednost za proizvod; i
 - b) podaci o proizvodnji relevantni za referentnu vrijednost za proizvod ocijenjeni su u okviru revizije za potrebe finansijskog računovodstva, o čemu operater dostavlja dokaz;
- 3.b Verifikacija godišnjeg izvještaja operatera o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje iz tačaka 1, 2 ili 3, pri čemu:
 - (a) to postrojenje ima najviše dva potpostrojenja;
 - (b) udio drugog potpostrojenja u ukupnoj konačnoj dodjeli emisijskih jedinica postrojenja manji je od 5%; i
 - (c) verifikatoru je dostupno dovoljno podataka za procjenu podjele potpostrojenja ako je to relevantno;
- 3.c Verifikacija godišnjeg izvještaja operatera o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje iz tačaka 1, 2 ili 3, pri čemu:
 - (a) postrojenje ima samo potpostrojenje s referentnom vrijednošću za toplotu ili potpostrojenje za centralno grijanje; i
 - (b) verifikatoru je dostupno dovoljno podataka za procjenu podjele potpostrojenja ako je to relevantno;

4. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje smješteno na lokaciji bez osoblja, pri čemu:

- (a) daljinski izmjereni podaci sa lokacije bez osoblja direktno se šalju na drugu lokaciju na kojoj se svi podaci obrađuju, njima upravlja i gdje se arhiviraju;
- (b) ista osoba odgovorna je za upravljanje svim podacima i njihovo evidentiranje za tu lokaciju;
- (c) mjerne instrumente je na lokaciji prethodno pregledao operater ili laboratorija, i iz potpisanog dokumenta ili fotografskog dokaza sa utisnutim datumom koji je dostavio operater vidljivo je da od tog pregleda u postrojenju nije bilo promjena u pogledu mjerenja niti u pogledu operativnih promjena;

5. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje smješteno na udaljenoj ili nedostupnoj lokaciji, posebno postrojenje na moru, pri čemu:

- (a) postoji visok nivo centralizacije podataka prikupljenih na toj lokaciji, koji se direktno prenose na drugu lokaciju gdje se obrađuju, njima upravlja i gdje se čuvaju uz adekvatno obezbjeđenje kvaliteta;
- (b) mjerne instrumente je prethodno na lokaciji pregledao operater ili laboratorija i iz potpisanog dokumenta ili fotografskog dokaza sa utisnutim datumom koji je dostavio operater vidljivo je da od tog pregleda u postrojenju nije bilo promjena u pogledu mjerenja niti u pogledu operativnih promjena;

Tačka 2 može se primijeniti i ako, uz tok izvora iz tačke 2(a), postrojenje koristi jedan ili više *de minimis* tokova izvora koji zajedno ne prelaze prag za *de minimis* tokove izvora.

Tačka 3.a podtačka (b) mora se primijeniti ako je potpostrojenje s udjelom od 95% ili više u ukupnoj konačnoj dodjeli emisijskih jedinica postrojenja iz tačke 3.b podtačke (b) potpostrojenje na koje se primjenjuje referentna vrijednost za proizvod.

6. Verifikacija izvještaja regulisanog subjekta odnosi se na subjekat kategorije A, pri čemu:

- (a) svi tokovi goriva koje regulisani subjekt pušta u potrošnju su komercijalna standardna goriva ili goriva ekvivalentna komercijalnim standardnim gorivima;
- (b) primjenjuju se standardne vrijednosti za emisijski faktor i jedinični konverzioni faktor;
- (c) za udio biomase primjenjuje se standardna vrijednost ili, ako se primjenjuje sve od sljedećeg:
 - za utvrđivanje udjela biomase u toku goriva primjenjuje se nivo procjene 3b;
 - verifikatoru je omogućen pristup svim relevantnim zapisima iz dokumentacije o bilansu mase i dokazima o usklađenosti sa kriterijumima održivosti ili uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - regulisani subjekt verifikatoru omogućava pristup svim relevantnim članovima osoblja radi obavljanja razgovora;
- (d) za svaki tok goriva primjenjuje se faktor opsega 1 ili standardna vrijednost faktora opsega;

7. Verifikacija izvještaja regulisanog subjekta odnosi se na regulisani subjekt sa niskim emisijama.

8. Verifikacija izvještaja regulisanog subjekta odnosi se na subjekat kategorije A ili na subjekat kategorije B, pri čemu:

- (a) regulisani subjekat ima obavezu izvještavanja u skladu sa propisima o oporezivanju energenata i akcizama na osnovu metoda mjerenja koje se primjenjuju za potrebe tih propisa, ako te metode podliježu ovlašćenoj metrološkoj kontroli;
- (b) obuhvaćeni tokovi goriva odgovaraju energentima koji podliježu propisima o oporezivanju energenata i akcizama, na osnovu metoda mjerenja koje se primjenjuju za potrebe tih propisa, ako te metode podliježu ovlašćenoj metrološkoj kontroli;
- (c) primjenjuju se standardne vrijednosti za emisijski faktor i jedinični konverzioni faktor;
- (d) za udio biomase primjenjuje se standardna vrijednost ili, ako se primjenjuje, sve od sljedećeg:
 - za utvrđivanje udjela biomase u toku goriva primjenjuje se nivo 3b;
 - verifikatoru je omogućen pristup svim relevantnim zapisima iz dokumentacije o bilansu mase i dokazima o usklađenosti sa kriterijumima održivosti ili uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - regulisani subjekat verifikatoru omogućava pristup svim relevantnim članovima osoblja radi obavljanja razgovora;
 - za svaki tok goriva primjenjuje se faktor opsega 1 ili standardna vrijednost faktora opsega.

418.

Na osnovu člana 55 stav 2 i člana 35 stav 14 Zakona o klimatskim promjenama ("Službeni list CG", broj 149/25), Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera donijelo je

P R A V I L N I K

O BLIŽIM USLOVIMA KOJE U POGLEDU KADRA I OPREME TREBA DA ISPUNJAVA PRAVNO LICE KOJE VRŠI VERIFIKACIJU IZVJEŠTAJA O EMISIJI GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi u pogledu stručnog kadra i opreme koje treba da ispunjava pravno lice koje vrši verifikaciju izvještaja o emisiji gasova sa efektom staklene bašte (u daljem tekstu: verifikator).

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) **glavni ocjenjivač** je ocjenjivač koji je odgovorno lice za sprovođenje ocjene verifikatora u skladu sa ovim pravilnikom;
- 2) **kompetencija** je sposobnost primjene znanja i vještina za obavljanje aktivnosti;
- 3) **obim akreditacije** je skup aktivnosti za koje se akreditacija traži ili je već dodijeljena;
- 4) **ocjenjivač** je lice koje je akreditaciono tijelo imenovalo da individualno ili kao član ocjenjivačkog tima ocjeni verifikatora u skladu sa ovim pravilnikom;
- 5) **tehnički stručnjak** je lice koje ima detaljna znanja i stručnu osposobljenost o određenom predmetu, a koja je potrebna za obavljanje aktivnosti verifikacije;
- 6) **verifikator za sistem trgovine emisijama** (EU ETS) je pojedinačni član verifikacionog tima koji je nadležan za sprovođenje verifikacije izvještaja i nije vodeći verifikator za sistem trgovine emisijama;
- 7) **vodeći verifikator za sistem trgovine emisijama** (EU ETS) je verifikator koji je zadužen za vođenje i nadzor verifikacionog tima i odgovoran za sprovođenje verifikacije i izvještavanje o verifikaciji izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta.

Pretpostavka usaglašenosti

Član 3

Sertifikat o akreditaciji je pretpostavka o ispunjavanju uslova iz ovog pravilnika u skladu sa utvrđenim obimom akreditacije.

Obim akreditacije

Član 4

Obim akreditacije verifikatora navodi se u sertifikatu o akreditaciji na osnovu liste djelatnosti date u Prilogu 1 koji čini sastavni dio ovog pravilnika.

Verifikator izdaje izvještaj o verifikaciji operateru, operatoru vazduhoplova ili regulisanom subjektu koji obavlja aktivnost iz Priloga 1, za koju je akreditovan u skladu sa propisom kojim je uređen način i postupak akreditacije.

Za verifikaciju izvještaja o referentnim podacima, podacima novih subjekata, godišnjih izvještaja o nivou aktivnosti i izvještaja o klimatskoj neutralnosti verifikator u obimu akreditacije ima i grupu djelatnosti pod brojem 98 iz Priloga 1.

Kontinuirana provjera kompetencija

Član 5

Verifikator utvrđuje, dokumentuje, sprovodi i održava postupak kontinuirane provjere kompetencija da bi osigurao da kompletno osoblje zaduženo za verifikacione aktivnosti ima kompetencije za dodijeljene zadatke.

U okviru postupka iz stava 1 ovog člana verifikator najmanje utvrđuje, dokumentuje, sprovodi i održava sljedeće:

- opšte kriterijume kompetentnosti za svo osoblje koje obavlja verifikacione aktivnosti;
- posebne kriterijume kompetentnosti za svaku funkciju verifikatora koji obavlja verifikacione aktivnosti, posebno za verifikatora za sistem trgovine emisijama, vodećeg verifikatora za sistem trgovine emisijama, nezavisnog revizora i tehničkog stručnjaka;
- metodu za obezbjeđivanje stalne kompetentnosti i redovne provjere efikasnosti svog osoblja koje obavlja verifikacione aktivnosti;
- postupak obezbjeđivanja stalnog osposobljavanja osoblja koje obavlja verifikacione aktivnosti;
- postupak ocjenjivanja da li je verifikacioni angažman obuhvaćen obimom akreditacije verifikatora i da li verifikator ima kompetencije, osoblje i resurse potrebne za izbor verifikacionog tima i uspješno obavljanje verifikacionih aktivnosti u traženom vremenskom okviru.

Kriterijumi kompetentnosti iz stava 2 alineja 2 ovog člana specifični su za svaki obim akreditacije u okviru koje se obavljaju verifikacione aktivnosti.

Pri provjeri kompetentnosti osoblja u skladu sa stavom 2 alineja 3 ovog člana, verifikator procjenjuje kompetentnost na osnovu kriterijuma kompetentnosti iz stava 2 al. 1 i 2 ovog člana.

Postupak ocjenjivanja iz stava 2 alineja 5 ovog člana obuhvata i postupak ocjene da li je verifikacioni tim u potpunosti kompetentan i da li ima potrebno osoblje za obavljanje verifikacionih aktivnosti za određenog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat.

Verifikator utvrđuje opšte i posebne kriterijume kompetentnosti u skladu s odredbama ovog pravilnika.

Verifikator redovno prati rad svog osoblja koje obavlja verifikacione aktivnosti kako bi potvrdio njihovu stalnu kompetentnost.

Verifikator redovno preispituje postupak provjere kompetencija iz stava 1 ovog člana kako bi osigurao da se:

- opšti i posebni kriterijumi kompetentnosti razvijaju u skladu sa zahtjevima u pogledu kompetencija utvrđenih ovim pravilnikom;
- rješavaju svi problemi koji se eventualno utvrde u vezi s određivanjem opštih i posebnih kriterijuma kompetentnosti;
- svi zahtjevi u okviru postupka provjere kompetencija, prema potrebi, ažuriraju i održavaju.

Verifikator ima sistem evidencije rezultata aktivnosti sprovedenih u okviru postupka provjere kompetencija iz stava 1 ovog člana.

Dovoljno kompetentan ocjenjivač ocjenjuje kompetencije i efikasnost verifikatora za sistem trgovine emisijama i vodećeg verifikatora za sistem trgovine emisijama.

Kompetentan ocjenjivač vrši nadzor nad verifikatorom za sistem trgovine emisijama i vodećim verifikatorom za sistem trgovine emisijama tokom verifikacije izvještaja operatera,

operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta na lokaciji postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta, u zavisnosti od slučaja, kako bi utvrdio da li ispunjavaju kriterijume kompetentnosti.

Ako izvršilac ne dokaže da u potpunosti ispunjava kriterijume kompetentnosti za konkretan zadatak koji mu je dodijeljen, verifikator utvrđuje i organizuje dodatno osposobljavanje ili praktični rad pod nadzorom sve dok izvršilac ne dokaže da ispunjava kriterijume kompetentnosti.

Timovi za verifikaciju

Član 6

Za svaki angažman verifikator okuplja tim za verifikaciju koji može sprovesti propisane verifikacione aktivnosti.

Tim za verifikaciju sastoji se najmanje od vodećeg verifikatora za sistem trgovine emisijama, a u slučajevima kada verifikator tokom predugovorne procjene obaveza i na osnovu strateške analize zaključi da je to potrebno, i odgovarajućeg broja verifikatora za sistem trgovine emisijama i tehničkih stručnjaka.

Za nezavisnu reviziju verifikacionih aktivnosti povezanih s određenim verifikacionim angažmanom, verifikator u skladu sa zakonom imenuje nezavisnog revizora.

Nezavisni revizor nije član verifikacionog tima.

Svaki član tima ispunjava sljedeće uslove:

- jasno razumije svoju ulogu u postupku verifikacije;
- može efikasno da komunicira na jeziku potrebnom za obavljanje svojih posebnih zadataka.

Verifikacioni tim sastoji se od najmanje jedne osobe koja ima tehničke kompetencije i znanja potrebna za ocjenjivanje posebnih tehničkih aspekata praćenja i izvještavanja povezanih s djelatnostima iz Priloga 1 koje sprovodi postrojenje, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat.

Među članovima verifikacionog tima mora biti i osoba koja može da komunicira na crnogorskom jeziku ili jeziku potrebnom za verifikaciju izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta. u drugoj državi u kojoj verifikator sprovodi verifikaciju.

Ako verifikator sprovodi verifikaciju izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta, godišnjih izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o klimatskoj neutralnosti, u verifikacionom timu mora se nalaziti i najmanje jedna osoba koja ima tehničke kompetencije i znanja potrebna za ocjenu posebnih tehničkih aspekata prikupljanja, praćenja i izvještavanja o podacima relevantnim za dodjelu besplatnih emisionih kredita.

Ako se verifikacioni tim sastoji od jedne osobe, ta osoba mora da ispunjava sve zahtjeve u pogledu kompetencija verifikatora za sistem trgovine emisijama i vodećeg verifikatora za sistem trgovine emisijama, kao i zahtjeve iz stava auditora prema EU ETS direktivi, kao i zahtjeve iz st. 5 do 8 ovog člana.

Zahtjevi u pogledu kompetencija verifikatora za sistem trgovine emisijama i vodećeg verifikatora za sistem trgovine emisijama

Član 7

Verifikator za sistem trgovine emisijama posjeduje najmanje sljedeće kompetencije za obavljanje verifikacije:

- poznavanje propisa Evropske unije o trgovini emisijama, ako je riječ o verifikaciji izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog učesnika, godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o klimatskoj neutralnosti, ovog pravilnika,

relevantnih standarda, drugih relevantnih propisa, primjenljivih smjernica i relevantnih uputstava i propisa države u kojoj sprovodi verifikaciju;

- znanje i iskustvo u oblasti revizije podataka i informacija, posebno u pogledu:
- metodologija revizije podataka i informacija, uključujući primjenu nivoa materijalnosti i ocjenjivanje materijalnosti grešaka;
- analiziranja inherentnih rizika i kontrolnih rizika;
- tehnika uzorkovanja povezanih sa uzorkovanjem podataka i provjerom kontrolnih aktivnosti;
- ocjenjivanja baza podataka i informacionih sistema, sistema informacione tehnologije, aktivnosti toka podataka, kontrolnih aktivnosti, sistema kontrole i postupaka za kontrolne aktivnosti;
- sposobnosti za obavljanje aktivnosti povezanih sa verifikacijom izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta u skladu sa posebnim propisom;
- znanje i iskustvo povezano s tehničkim aspektima praćenja i izvještavanja specifičnim za predmetni sektor, koji su relevantni za djelatnosti iz Priloga 1 u okviru kojeg verifikator za sistem trgovine emisijama sprovodi verifikaciju.

Vodeći verifikator za sistem trgovine emisijama ispunjava zahtjeve u pogledu kompetencija verifikatora za sistem trgovine emisijama i dokazuje da je sposoban da vodi tim za verifikaciju i snosi odgovornost za obavljanje verifikacionih aktivnosti u skladu sa ovim pravilnikom.

Kompetencije nezavisnog revizora

Član 8

Nezavisni revizor ima odgovarajuća ovlašćenja za reviziju nacрта izvještaja o verifikaciji i interne verifikacione dokumentacije u skladu sa zakonom.

Nezavisni revizor ispunjava zahtjeve za vodećeg verifikatora za sistem trgovine emisijama u skladu sa članom 7 ovog pravilnika.

Nezavisni revizor ima odgovarajuće kompetencije za analizu dostavljenih informacija na osnovu kojih potvrđuje potpunost i cjelovitost informacija, za upozoravanje na nedostatak informacija ili kontradiktorne informacije, kao i za provjeru protoka podataka, kako bi ocijenio da li je interna verifikaciona dokumentacija potpuna i da li pruža dovoljno informacija za reviziju nacрта izvještaja o verifikaciji.

Angažovanje tehničkih stručnjaka

Član 9

Prilikom obavljanja verifikacionih aktivnosti verifikator može angažovati tehničke stručnjake koji posjeduju stručnost i detaljno znanje iz specifičnih oblasti, koja je potrebna kao pomoć verifikatoru za sistem trgovine emisijama i vodećem verifikatoru za sistem trgovine emisijama u obavljanju njihovih aktivnosti verifikacije.

Ako nezavisni revizor nema kompetencije za ocjenjivanje određenog pitanja u okviru postupka revizije, verifikator traži pomoć tehničkog stručnjaka.

Tehnički stručnjak ima kompetencije i stručno znanje potrebne za pružanje djelotvorne pomoći verifikatoru za sistem trgovine emisijama i vodećem verifikatoru za sistem trgovine emisijama ili nezavisnom revizoru, prema potrebi, u vezi s predmetom za koji se traže njegovo znanje i stručnost.

Pored navedenog, tehnički stručnjak ima kompetencije iz člana 7 stav 1 ovog pravilnika.

Tehnički stručnjak obavlja posebne zadatke pod vođstvom i punom odgovornošću vodećeg verifikatora za sistem trgovine emisijama tima za verifikaciju za koji tehnički stručnjak radi, ili nezavisnog revizora.

Postupci u okviru verifikacionih aktivnosti

Član 10

Verifikator uspostavlja, dokumentuje, sprovodi i održava jedan ili više postupaka za verifikacione aktivnosti utvrđene posebnim propisom i postupke i procese opisane u Prilogu 2.

Pri uspostavljanju i sprovođenju postupaka iz stava 1 ovog člana verifikator obavlja aktivnosti u skladu s ovim pravilnikom i propisima kojima se uređuje način i postupak akreditacije.

Verifikator utvrđuje, dokumentuje, sprovodi i održava sistem upravljanja u skladu sa propisima kojima se uređuje način i postupak akreditacije, kako bi osigurao dosljedan razvoj, sprovođenje, poboljšanje i preispitivanje postupaka i procesa iz st. 1 i 2 ovog člana.

Sistem upravljanja uključuje najmanje sljedeće:

- poslovnu politiku i raspodjelu odgovornosti;
- preispitivanje upravljanja,
- unutrašnju reviziju;
- korektivne mjere;
- mjere za postupanje s rizicima i mogućnostima i mjere za preventivno djelovanje;
- kontrolu dokumentovanih informacija.

Evidencija i komunikacija

Član 11

Verifikator vodi evidenciju, uključujući evidenciju o kompetentnosti i nepristrasnosti osoblja i upravlja njome radi dokazivanja ispunjenosti uslova propisanih ovim pravilnikom.

Verifikator redovno dostavlja informacije operateru, operatoru vazduhoplova ili regulisanom subjektu i drugim zainteresovanim stranama i čuva povjerljivost podataka dobijenih tokom verifikacije u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita od negativnih uticaja od klimatskih promjena.

Prilozi

Član 12

Prilozi 1 i 2 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Prestanak važenja

Član 13

Stupanjem na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o uslovima u pogledu kadra i opreme za pravno lice koje vrši verifikaciju izvještaja o emisiji gasova sa efektom staklene bašte ("Službeni list CG", broj 12/21).

Stupanje na snagu

Član 14

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore”.

Broj: 06113-322/26-349/1

Podgorica, 13. februara 2026. godine

Ministar,
Damjan Čulafić, s.r.

Obim akreditacije

Grupa djelatnosti br.	Obim akreditacije
1a	Sagorijevanje goriva u postrojenjima, ako se upotrebljavaju samo komercijalna standardna goriva, ili ako se prirodni gas upotrebljava u postrojenjima kategorije A ili B.
1b	Sagorijevanje goriva u postrojenjima, bez ograničenja
1c	Verifikacija emisija iz sektora zgradarstva, drumskog saobraćaja i ostalih sektora
2	Rafiniranje nafte
3	— Produkcija koksa — Prženje ili sinterovanje metalnih ruda (uključujući sulfidne rude), uključujući peletiranje — Produkcija željeza ili čelika (primarno ili sekundarno taljenje), uključujući neprekidno livenje
4	— Produkcija ili prerada željeza i ferolegura — Produkcija sekundarnog aluminijuma — Produkcija ili prerada obojenih metala, uključujući proizvodnju legura
5	Produkcija primarnog aluminijuma ili aluminijum oksida (emisije CO ₂ i PFC-a)
6	— Produkcija cementnog klinkera — Produkcija kreča ili kalciniranje dolomita ili magnezita — Produkcija stakla, uključujući staklenu vunu — Produkcija keramičkih proizvoda pečenjem — Produkcija izolacionih materijala od mineralne vune — Sušenje ili kalciniranje gipsa ili proizvodnja gipsanih ploča i drugih proizvoda od gipsa
7	— Produkcija papirne kaše od drva ili drugih vlaknastih materijala — Produkcija papira ili kartona
8	— Produkcija čađi — Produkcija amonijaka — Produkcija na veliko organskih kemikalija, uz primjenu procesa kreiranja, reforminga, djelimične ili potpune oksidacije ili sličnih procesa — Produkcija vodonika (H₂) i sintetičkog gasa — Produkcija natrijum karbonata (Na₂CO₃) i natrijum bikarbonata (NaHCO₃)
9	— Produkcija azotne kiseline (emisije CO₂ i N₂O) — Produkcija adipinske kiseline (emisije CO₂ i N₂O) — Produkcija glioksala i glioksilne kiseline (emisije CO₂ i N₂O)

10	— Kaptaža gasova s efektom staklene bašte iz postrojenja kojima se izdaje dozvola za emisiju gasova s efektom staklene bašte radi transporta i geološkog skladištenja na odobrenoj lokaciji — Transport gasova s efektom staklene bašte u svrhu geološkog skladištenja na odobrenoj lokaciji, osim emisija obuhvaćenih drugim djelatnostima za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova s efektom staklene bašte
11	Geološko skladištenje gasova s efektom staklene bašte na odobrenoj lokaciji
12a	Vazduhoplovne djelatnosti (podaci o emisijama)
12b	Vazduhoplovne djelatnosti (efekti vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO ₂)
98	Druge djelatnosti u skladu s člankom 10.a i člankom 10.b stavkom 4. trećim i četvrtim podstavkom Direktive 2003/87/EZ
99	Druge djelatnosti koje su unilateralno uključene u sistem trgovine emisijama EU ETS koje treba detaljno navesti u sertifikatu o akreditaciji

Zahtjevi za verifikatore – postupci i procesi u okviru verifikacionih aktivnosti

Primjenjuju se sljedeći postupci i procesi:

- 1) proces i politika komunikacije sa operaterom, operatorom vazduhoplova ili regulisanim subjektom i drugim relevantnim stranama;
- 2) odgovarajući postupci za čuvanje povjerljivosti dobijenih informacija;
- 3) postupak rješavanja žalbi;
- 4) postupak rješavanja prigovora (uključujući indikativni vremenski okvir);
- 5) postupak izdavanja revidovanog izvještaja o verifikaciji ako je u verifikacionom izvještaju, izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili izvještaju regulisanog subjekta utvrđena greška nakon što je verifikator podnio verifikacioni izvještaj operateru, operatoru vazduhoplova ili regulisanom subjektu da ga oni dalje proslijede nadležnom organu;
- 6) postupak ili proces angažovanja trećih lica za obavljanje verifikacionih aktivnosti;
- 7) postupak ili proces kojim se osigurava da verifikator preuzme punu odgovornost za aktivnosti verifikacije koje obavljaju ugovorni izvršioci;
- 8) procesi kojima se osigurava pravilno funkcionisanje sistema upravljanja, uključujući:
 - procese za preispitivanje sistema upravljanja najmanje jednom godišnje, pri čemu između pojedinačnih preispitivanja ne smije proći više od 15 mjeseci;
 - procese za sprovođenje internih revizija najmanje jednom godišnje, pri čemu između tih revizija ne smije proći više od 15 mjeseci;
 - procese za utvrđivanje nesuklađenosti u aktivnostima verifikatora, upravljanje tim nesuklađenostima i preduzimanje korektivnih mjera za njihovo otklanjanje;
 - procese za utvrđivanje rizika i mogućnosti u aktivnostima verifikatora i preduzimanje preventivnih mjera za ublažavanje tih rizika;
 - procese za kontrolu dokumentovanih informacija.

419.

Na osnovu člana 31 stav 3 Zakona o Vojski Crne Gore („Službeni list CG”, br. 51/17 i 34/19), Ministarstvo odbrane donijelo je

PRAVILNIK O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI I VOJNOM SANITETU U VOJSCI CRNE GORE

I. OSNOVNE ODREDBE

Član 1

Ovim pravilnikom propisuje se bliži sadržaj i način vršenja zdravstvene zaštite i vojnog saniteta u Vojski Crne Gore (u daljem tekstu: Vojska).

Član 2

Izrazi koji se u ovom pravilniku koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju iste izraze u ženskom rodu.

II. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Član 3

Zdravstvena zaštita lica u službi u Vojski, u smislu ovog pravilnika, podrazumijeva:

- zdravstvenu zaštitu na primarnom nivou,
- mjere specifične zdravstvene zaštite.

Član 4

Zdravstvena zaštita lica u službi u Vojski na primarnom nivou, obuhvata:

- aktivnosti na unapređenju zdravlja,
- promovisanje zdravih stilova života, uključujući i zdravu ishranu i fizičku aktivnost lica u službi u Vojski,
- prevenciju, otkrivanje i kontrolu zaraznih i nezaraznih bolesti,
- imunizaciju protiv zaraznih bolesti, u skladu sa programom imunizacije,
- laboratorijsku i radiološku dijagnostiku,
- preventivne preglede,
- sprečavanje, otkrivanje i liječenje bolesti usta i zuba,
- procjenu epidemiološke situacije u zemlji i inostranstvu,
- sanitetski prevoz,
- obezbjeđivanje potrebnih lijekova,
- utvrđivanje privremene spriječenosti za rad,
- upućivanje na ljebarsku i invalidsku komisiju,
- kućne posjete,
- zdravstvenu zaštitu žena,
- planiranje, organizaciju i sprovođenje mjera i postupaka dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije objekata radi poboljšanja uslova životne i radne sredine i higijenskih uslova za život i rad lica u službi u Vojski.

Član 5

Mjere specifične zdravstvene zaštite lica u službi u Vojski su:

- ljebarski pregledi radi utvrđivanja radne sposobnosti, u skladu sa zakonom,
- zaštita zdravlja lica u službi u Vojski koja su na formacijskom mjestu izložena povećanom riziku po zdravlje, a na osnovu zaključka specijaliste medicine rada,

- otkrivanje i suzbijanje faktora rizika za nastanak hroničnih nezaraznih bolesti,
- sprečavanje povreda na radu,
- sprečavanje i suzbijanje zaraznih bolesti,
- očuvanje i unapređenje zdravlja,
- redovni sistematski pregledi profesionalnih vojnih lica,
- vanredni sistematski pregledi profesionalnih vojnih lica, nakon korišćenja privremene spriječenosti za rad u trajanju od najmanje šest mjeseci,
- sistematski pregledi kandidata za upućivanje u međunarodne snage ili na obrazovanje ili usavršavanje.

Redovni i vanredni sistematski pregledi iz stava 1 al. 7 i 8 ovog člana se ne sprovode za profesionalna vojna lica koja nijesu postavljena.

Mjere specifične zaštite iz stava 1 al. 1, 2, 7, 8 i 9 ovog člana sprovode se u skladu sa Spiskom bolesti, rana, povreda, ozljeda, tjelesnih mana, stanja i nedostataka prema kome se ocjenjuje zdravstvena sposobnost za službu u Vojsci (Prilog 1).

III. NAČIN VRŠENJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

Član 6

Radi vršenja zdravstvene zaštite lica u službi u Vojsci, u skladu sa Formacijom Vojske, osnivaju se ambulate za izabranog doktora medicine, izabranog ginekologa, stomatologiju, medicinu rada, internu medicinu, oftalmologiju, otorinolaringologiju, psihijatriju-psihologiju, epidemiologiju, radiološku i laboratorijsku dijagnostiku.

Član 7

Zdravstvenu zaštitu na primarnom nivou lica u službi u Vojsci ostvaruje preko izabranog doktora medicine ili izabranog tima doktora medicine koji su zaposleni u Vojsci.

Izbor izabranog doktora medicine lica u službi u Vojsci vrši u skladu sa propisom kojim se bliže propisuju uslovi u pogledu standarda, normativa i načina ostvarivanja zdravstvene zaštite na primarnom nivou.

Izabrani tim iz stava 1 ovog člana čine doktor opšte medicine, stomatolog, specijalista opšte/urgentne medicine, specijalista porodične medicine, izabrani ginekolog i drugi zdravstveni radnici sa VII1, VI, V ili IV nivoom kvalifikacije obrazovanja.

Član 8

Lica u službi u Vojsci zdravstvenu zaštitu iz člana 4 ovog pravilnika ostvaruju u vojnoj ambulanti koja je udaljena najviše 20 km od mjesta njihovog stanovanja.

U slučaju da lica u službi u Vojsci stanuju dalje od 20 km od najbliže vojne ambulate, zdravstvenu zaštitu ostvaruju preko izabranog doktora medicine u zdravstvenim ustanovama javnog zdravstvenog sistema.

Vojnici na obuci i lica u rezervnom sastavu dok su u službi u Vojsci zdravstvenu zaštitu ostvaruju u skladu sa ovim pravilnikom.

Član 9

Lica u službi u Vojsci zdravstvenu zaštitu iz člana 5 ovog pravilnika ostvaruju preko doktora specijaliste, i to: medicine rada, interne medicine, oftalmologa, otorinolaringologa, radiologa, specijaliste medicinske biohemije, psihijatra i psihologa.

Kad se mjere zdravstvene zaštite iz člana 5 ovog pravilnika ne mogu sprovesti u ambulantama iz člana 8 stav 1 ovog pravilnika, sprovode se u zdravstvenim ustanovama javnog zdravstvenog sistema.

Član 10

Redovni sistematski pregledi profesionalnih vojnih lica organizuju se radi utvrđivanja njihove zdravstvene sposobnosti preko službe medicine rada.

Sistematski pregledi iz stava 1 ovog člana organizuju se svake parne godine za lica starija od 40 godina života, odnosno svake neparne godine za lica mlađa od 40 godina života.

Sistematski pregledi iz stava 1 ovog člana obuhvataju:

- 1) antropometrijska mjerenja;
- 2) pregled doktora medicine;
- 3) laboratorijska ispitivanja;
- 4) pregled radiologa;
- 5) pregled oftalmologa;
- 6) pregled otorinolaringologa;
- 7) pregled psihijatra;
- 8) pregled stomatologa;
- 9) pregled ginekologa;
- 10) psihološka ispitivanja;
- 11) pregled interniste.

Član 11

Antropometrijska mjerenja obuhvataju osnovna antropometrijska mjerenja (tjelesna težina, visina, indeks tjelesne mase (BMI), uhranjenost, obim struka i obim kukova).

Antropometrijska mjerenja iz stava 1 ovog člana vrše se u skladu sa:

- Normama fizičke razvijenosti (Prilog 2),
- Tabelom odstupanja stvarne od idealne tjelesne mase za procjenu uhranjenosti (Prilog 3).

Član 12

Pregled doktora medicine obuhvata:

- 1) uzimanje anamnestičkih podataka značajnih za ocjenu zdravstvene sposobnosti;
- 2) utvrđivanje opšteg fizičkog izgleda lica, pojedinačnim pregledom, radi utvrđivanja izgleda i reagovanja pojedinih djelova tijela pri stajanju, okretanju, sjedanju, ustajanju i hodaњу, a naročito utvrđivanje nedostataka i deformacija;
- 3) procjenu fizičke razvijenosti i uhranjenosti koja se ocjenjuje vršenjem antropometrijskih mjerenja i određivanjem indeksa tjelesne mase (BMI);
- 4) pregled glave i vrata sa pripadajućim čulima;
- 5) utvrđivanje izgleda i boje kože, njenih adneksa i vidljivih sluzokoža;
- 6) ispitivanje funkcionalnog statusa koštano mišićnog sistema (stepen pokretljivosti ramenih zglobova, lakatnih zglobova, ručnih zglobova, kukova, koljena, skočnih zglobova, kičmenog stuba);
- 7) pregled grudnog koša i pluća;
- 8) mjerenje krvnog pritiska, pulsa i elektrokardiografsko snimanje;
- 9) pregled trbuha i trbušnih organa;
- 10) ispitivanje mokraćnog sistema i polnih organa;
- 11) grubi neurološki pregled:
 - kranijalnih nerava,
 - gornjih ekstremiteta (trofika, tonus, gruba motorna snaga, aktivna i pasivna pokretljivost i koordinacija, refleksi i senzibilitet),
 - trupa (pokretljivost, senzibilitet i pokretljivost kičmenog stuba),

- donjih ekstremiteta (trofika, tonus, gruba motorna snaga, aktivna i pasivna pokretljivost i koordinacija, refleksi, senzibilitet, hod i stajanje);

12) pregled analne regije (pilonidalni sinus, fisure, fistule, teži slučajevi spoljnih hemoroida, polipa, prolaps rektuma, perianalna hernija i dr.).

Član 13

Laboratorijska ispitivanja obuhvataju ispitivanje krvi i urina.

Pored utvrđivanja brzine sedimentacije eritrocita i nivoa hemoglobina, utvrđuje se broj eritrocita i leukocita i vrše se neophodne serumske analize u koje spadaju bilirubin, šećer, urea, kreatinin, transaminaze (ALT, AST i GGT), holesterol, trigliceridi i acidum uricum.

Urin se analizira kvalitativno i kvantitativno.

Po indikaciji vrši se utvrđivanje prisutnosti psihoaktivnih supstanci (narkotika).

Član 14

Pregled radiologa obuhvata RTG pluća sa opisom snimka i ultrazvučni pregled abdomena i druga dopunska dijagnostika po indikacijama.

U slučaju otkrivanja specifičnih ili drugih promjena indikovano je dalje radiološko ispitivanje.

Član 15

Pregled oftalmologa obuhvata određivanje oštine vida, kolornog i stereoskopskog vida. Ispitivanje kolornog vida vrši se ortoreterom, pomoću pseudoizokromatskih tablica po Ishihari ili Nagelovim anomaloskopom.

Centralni vid na daljinu ispituje se ortoreterom, bez korekcije ili sa korekcijom, odnosno pomoću optotipskih tablica koje se čitaju sa određene daljine. Vidno polje se ispituje u četiri osnovna pravca peritestom po Becku, koji je sastavni dio ortoretera. Stereoskopski vid se ispituje ortoreterom, a alternativno - amblioskopom.

Radi utvrđivanja i ocjenjivanja stanja i funkcionalnih sposobnosti čula vida, u potrebnom obimu obavljaju se i drugi pregledi i ispitivanja prema medicinskim indikacijama i u posebnim indikacijama, kad se traži apsolutno isključivanje svih patoloških nalaza.

Član 16

Pregled otorinolaringologa obuhvata prednju i zadnju rinoskopiju, orofaringoskopiju, indirektnu laringoskopiju pri fonaciji i respiraciji i otoskopiju; valsavin test, audiometriju i timpanometriju po indikaciji; spontani i položajni nistagmus, Rombergov test i osjećaj mirisa po indikaciji.

Član 17

Pregled psihijatra vrši se nakon psihološkog ispitivanja iz člana 10 stav 3 tačka 10 ovog pravilnika, i obuhvata utvrđivanje:

- spoljašnjeg izgleda, držanje, ponašanje i reagovanje,
- verbalnog i psihičkog kontakta,
- svijesti i orijentacije,
- afekta raspoloženja i volje,
- mišljenja i rasuđivanja,
- vazomotorne labilnosti i znojenja,
- prisustva ili odsustva dermografizma,
- premora,
- jasnoće govora,
- nagona, etičkih i estetskih stavova.

Član 18

Pregled stomatologa obuhvata utvrđivanje rasprostranjenosti zubnog karijesa, oboljenja zubne pulpe i periapikalnih procesa, broja izvađenih zuba, broja zuba za vađenje, prisutnosti parodontopatije, pregled oralne sluzokože, utvrđivanje simetričnosti lica, postojanja fistula, deformacije lica i vilica, urođenih anomalija, stanja pljuvačnih žlijezda, zagrižaja i funkcije temporomandibularnog zgloba.

Član 19

Pregled ginekologa obuhvata ginekološki bimanuelni pregled i pregled spekulomom, ultrazvučni pregled, Papanikolau test, kolposkopiju i briseve po indikaciji.

Član 20

Psihološko ispitivanje izvodi se isključivo na osnovu mišljenja psihologa iz matične jedinice Vojske.

Član 21

Pregled interniste obuhvata:

1) uzimanje:

- lične anamneze,
- porodične anamneze;

2) objektivni internistički pregled:

- glave i vrata,
- grudnog koša,
- srca sa EKG-om,
- mjerenje krvnog pritiska i pulsa tokom ležanja, sjedenja i ustajanja, nakon 20

čučnjeva i 2 minuta nakon zamora,

- pluća, pri čemu se funkcija i kapacitet pluća cijeni u skladu sa Tabelom standardnih prosječnih vrijednosti vitalnog kapaciteta (VK) i forsiranog ekspirijumskog volumena u sekundi (FEV1) (Prilog 4);

- abdomena,
- mokraćnog sistema i polnih organa,
- koštano-zglobnog sistema, i
- ekstremiteta;

3) odgovarajuću funkcionalnu dijagnostiku - prema indikaciji, a za kandidate starije od 40 godina obavezan i ultrazvučni pregled srca.

Član 22

Upućivanje profesionalnih vojnih lica na sistematske preglede iz člana 5 stav 1 al. 9, 10 i 11 ovog pravilnika vrši organizaciona jedinica Generalštaba Vojske koja vrši poslove ljudskih resursa, uputnicom za sistematski pregled.

Uputnica iz stava 1 ovog člana sadrži mjesta za unos podataka o mjerenjima, pregledima i ispitivanjima iz člana 10 stav 3 ovog pravilnika, kao i zaključak sa ocjenom o zdravstvenoj sposobnosti.

Uputnica iz stava 1 ovog člana data je na obrascu koji je sastavni dio ovog pravilnika (Prilog 5).

Član 23

Na osnovu pregleda iz člana 10 stav 3 ovog pravilnika i cjelokupne medicinske dokumentacije, specijalista medicine rada daje zaključak sa ocjenom zdravstvene sposobnosti profesionalnih vojnih lica.

Ocjena zdravstvene sposobnosti profesionalnih vojnih lica iz stava 1 ovog člana može biti:

- „sposoban” – za lice koje u odnosu na svoje zdravstveno stanje može da obavlja bilo koju dužnost u svom rodu, odnosno službi;

- „ograničeno sposoban” – za lice koje ne može u odnosu na svoje zdravstveno stanje da obavlja neke poslove ili te poslove obavlja manje efikasno i kome je neophodan određeni stepen zaštite da ne bi došlo do daljeg umanjivanja zdravstvene sposobnosti;

- „privremeno nesposoban” - za lice čije je zdravstveno stanje takvo da nije u stanju da obavlja dužnost svog formacijskog mjesta u određenom vremenskom periodu;

- „nesposoban” – za lice koje je ograničeno sposobno, a postavljeno je na dužnost čije obavljanje negativno utiče na njegovo zdravstveno stanje i dovodi do pogoršanja ili je njegovo zdravstveno stanje takvo da nije u stanju da tu dužnost obavlja (neadekvatno postavljeno profesionalno vojno lice u odnosu na svoju zdravstvenu sposobnost).

Član 24

Lice u službi u Vojsci koje je ocijenjeno ocjenom „nesposoban” upućuje se nadležnoj komisiji Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje, a u vezi ostvarivanja prava na invalidsku penziju, u skladu sa zakonom.

IV. VOJNI SANITET

Član 25

Vojni sanitet organizuje i pruža:

- zdravstvenu zaštitu u terenskim uslovima,
- zdravstvenu zaštitu u međunarodnim snagama.

Član 26

Zdravstvena zaštita u terenskim uslovima organizuje se i sprovodi za vrijeme vršenja zadataka, vježbi, obuke i drugih aktivnosti Vojske u terenskim uslovima.

Zdravstvena zaštita u terenskim uslovima obuhvata:

- sprovođenje preventivnih mjera zdravstvene zaštite u cilju očuvanja i unapređenja zdravstvenog stanja lica u službi u Vojsci tokom obavljanja terenskih aktivnosti,

- prvu pomoć, zdravstveno zbrinjavanje i medicinsku evakuaciju povrijeđenih ili oboljelih lica u službi u Vojsci,

- higijensko - epidemiološko izviđanje i procjenu epidemiološke situacije,

- sanitetsku podršku prilikom: gađanja iz pješadijskog oružja, bojnih gađanja artiljerijskim i potcijevnim bacačima granata, vježbi sa bojnim minsko-eksplozivnim sredstvima (u daljem tekstu: MES), obuke u ljetnoj alpinistici, obuke u zimskim uslovima (zimski alpinistika, skijanje i drugi vidovi obuka u zimskim uslovima), obuke na vodi (obuka u plivanju, ronjenju, obuka upravljanja vanbrodskim motorima i drugi sadržaji obuke na vodenim površinama – rijeke, jezera i more), selektivne obuke u specijalnim jedinicama Vojske, izvođenja drugih vježbi, ceremonija i svečanosti.

Član 27

Zdravstvenu zaštitu u terenskim uslovima vrše:

- borbeni spasilac, koji pruža prvu pomoć samo u slučaju kada je medicinska pomoć

dostupna do jednog sata („zlatni sat“),

- medicinski tehničar,
- doktor i medicinski tehničar.

Član 28

Zdravstvenu zaštitu u terenskim uslovima pruža:

1) borbeni spasilac za:

- gađanja iz pješadijskog oružja kalibra manjeg ili jednakog 12,7 mm,
- obuku na vodi (plivanje, obuka upravljanja vanbrodskim motorima, rafting i druge obuke na vodenim površinama),
- selektivne obuke, u zavisnosti od aktivnosti na obuci,
- marševe do 10 km;

2) medicinski tehničar za:

- gađanja iz pješadijskog oružja kalibra većeg od 12,7 mm,
- obuku u zimskim uslovima,
- ronjenje do 40 metara dubine,
- fizičke provjere,
- selektivne obuke, u zavisnosti od aktivnosti na obuci,
- marševe preko 10 km,
- državne ili vojne svečanosti i ceremonije na kojima učestvuju lica u službi u Vojsci (kad je angažovano od 50 do 100 pripadnika Vojske);

3) doktor i medicinski tehničar za:

- artiljerijska gađanja,
- vježbe sa bojnim MES,
- ljetnju i zimsku alpinistiku,
- ronjenje preko 40 metara dubine,
- državne ili vojne svečanosti i ceremonije na kojima učestvuju lica u službi u Vojsci (kad je angažovano više od 100 pripadnika Vojske).

Član 29

Na osnovu zahtjeva koji podnosi jedinica Vojske za svoje aktivnosti ili jedinica Vojske koja je ovlašćena za podnošenje tog zahtjeva za aktivnosti drugih jedinica Vojske, a u skladu sa stručnom procjenom i raspoloživim kapacitetima, zdravstvenu zaštitu u terenskim uslovima planira jedinica Vojske koja vrši poslove u vezi sa zdravstvenom zaštitom, a sprovodi medicinski tim.

Zahtjev iz stava 1 ovog člana podnosi se najkasnije sedam dana prije sprovođenja aktivnosti, osim zahtjeva za vanredne/neplanirane aktivnosti.

Zahtjev iz stava 1 ovog člana sadrži:

- naziv aktivnosti,
- vrijeme i mjesto sprovođenja aktivnosti,
- predviđen broj učesnika,
- kontakt osobu,
- napomene.

U slučaju kad se zdravstvena zaštita u terenskim uslovima sprovodi za višednevne vježbe, logorovanja i sl. prevoz, smještaj i ishranu medicinskog tima obezbjeđuje jedinica Vojske koja je podnijela zahtjev iz stava 1 ovog člana.

Kad jedinica Vojske koja vrši poslove u vezi sa zdravstvenom zaštitom nema mogućnosti da sprovede zdravstvenu zaštitu na osnovu zahtjeva iz stava 1 ovog člana, taj zahtjev u najkraćem roku proslijeđuje organizacionoj jedinici Generalštaba Vojske koja vrši poslove logistike na dalje postupanje.

Član 30

Sastav medicinskog tima i nivo zdravstvene zaštite u terenskim uslovima za potrebe održavanja vježbe utvrđuje se planom zdravstvene zaštite, kao dio elaborata vježbe, koji izrađuje jedinica Vojske koja je nosilac te vježbe.

Tokom sprovođenja vježbe iz stava 1 ovog člana, medicinski tim operativno je podređen komandantu vježbe, koji odluke u vezi sa sprovođenjem zdravstvene zaštite učesnika vježbe donosi u skladu sa predlozima vođe medicinskog tima.

O angažovanju članova medicinskog tima i upotrebi medicinskih sredstava tokom vježbe odlučuje vođa medicinskog tima.

U zavisnosti od vrste povrede učesnika vježbe, vođa medicinskog tima može tražiti medicinsku evakuaciju vazduhoplovom.

Član 31

Zdravstvena zaštita lica u službi u Vojsci, za vrijeme učešća u međunarodnim snagama, podrazumijeva zdravstvenu zaštitu koju pružaju medicinski timovi ili jedinice Vojske angažovani u međunarodnim snagama, partnerske države i država domaćin, u skladu sa međunarodnim ugovorom.

Član 32

Prilozi 1 do 5 sastavni su dio ovog pravilnika.

V. ZAVRŠNE ODREDBE

Član 33

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o zdravstvenoj zaštiti i vojnom sanitetu u Vojsci Crne Gore („Službeni list CG“, broj 40/20).

Član 34

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

Broj: 12-040/26-561/4

Podgorica, 11. februara 2026. godine

Ministar,
Dragan Krapović, s.r.

**SPISAK
BOLESTI, RANA, POVREDA, OZLJEDA, TJELESNIH MANA, STANJA I NEDOSTATAKA PREMA KOME SE OCJENJUJE
ZDRAVSTVENA SPOSOBNOST ZA SLUŽBU U VOJSCI**

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesio- nalne vojnike ³	Kandidati za školovanje- usavršavanje ⁴	
ZARAZNE PARAZITNE BOLESTI (A00 – B99)							
1.1	A01.0	Trbušni tifus, teži klinički oblici sa komplikacijama	S	N	PN N	S	Procjena težine kliničke slike i komplikacija vrši se ispitivanjem u kliničko-bolničkim ustanovama. Za kandidate se donosi ocjena "sposoban" ako je od početka bolesti prošlo najmanje godinu dana. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju od godinu dana.
1.2	A01.1 - A02.9	Infekcije uzrokovane salmonelama, teži klinički oblici sa komplikacijama	S	N	PN N	S	
1.3	A03	Shigellosis, teži klinički oblici sa komplikacijama	S	N	PN N	S	
1.4	A04	Druge infekcije creva uzrokovane bakterijama, teži klinički oblici sa komplikacijama	S	N	PN N	S	
2.1	A15.0 - A15.2 A15.5 A15.9 A16.0	Tuberkuloza pluća aktivna, novo otkrivena	S N	N (S)	PN	N (S)	Tuberkuloza se mora dokazati bakteriološko-histološkim nalazom. Pod inaktivnom tuberkulozom podrazumijeva se izliječena tuberkuloza ukoliko je od završenog liječenja prošlo najmanje godinu dana. Ocjena "sposoban" za kandidate se može donijeti ako ne postoje trajne posljedice i funkcionalna oštećenja, a da je od završetka liječenja prošlo najmanje dvije godine. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju od dvije godine, a računa se od početka aktivne faze bolesti. Ocjena sposobnosti donosi se po završenom liječenju na osnovu oštećenja funkcije pluća. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja. Ovo objašnjenje je u vezi sa tač. 3.1 - 3.2.
2.2	A15.0 - A15.2 A15.5 A15.9 A16.0	Tuberkuloza pluća aktivna, recidivirajuća	S N	N	N	N	
2.3	A15.0 - A15.2 A15.5 A15.9 A16.0	Tuberkuloza pluća, hronična	N	N	N	N	
2.4	A15.5	Tuberkuloza grkljana, dušnika i dušnice	S	N	PN	N	

¹ **Profesionalna vojna lica** (profesionalni oficiri, profesionalni podoficiri, oficiri po ugovoru, podoficiri po ugovoru i vojnici po ugovoru).

² **Kandidati za međunarodne snage** (profesionalni oficiri, profesionalni podoficiri, oficiri po ugovoru, podoficiri po ugovoru, vojnici po ugovoru i civilna lica).

³ **Kandidati za profesionalne vojnike** (redovno/dobrovoljno služenje vojnog roka).

⁴ **Kandidati za školovanje - usavršavanje** (PVL koji konkurišu za razne vrste školovanja i usavršavanja u zemlji i inostranstvu).

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
2.5	A15.6 A16.5	Tuberkulozno zapaljenje porebrice sa izlivom (jednostrano ili obostrano)	S N	N	PN	N(S)	Ocjena sposobnosti donosi se po završenom liječenju na osnovu oštećenja funkcije pluća. Privremena nesposobnost se računa od početka aktivne faze bolesti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja. Ovo objašnjenje je u vezi sa tač. 3.1-3.2.
2.6a	A17	Tuberkuloza moždanica i centralnog nervnog sistema - aktivna	S (OS)	N	PN	N	Dijagnoza tuberkuloze moždanicea i centralnog nervnog sistema, i utvrđivanje postojanja trajnih posljedica nakon završenog liječenja vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih i morfoloških metoda. S obzirom na patogenezu i posljedice koje mogu da ostave, ocjena se daje po završenom liječenju, prema ishodu liječenja.
2.6b	A17	Tuberkuloza moždanica i centralnog nervnog sistema - inaktivna - bez posljedica	S	N	S PN	N	Kada posljedice nisu naročito izražene i ocjenjuju se ograničeno sposobnim, a sa većim funkcionalnim poremećajima ocjenjuju se kao nesposobni.
2.6c	A17	Tuberkuloza moždanica i centralnog nervnog sistema -inaktivna - sa utvrđenim trajnim posljedicama	N	N	N	N	Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine nakon završenog liječenja. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
2.7	A18.3 K93	Tuberkuloza crijeva, peritoneuma i mezenterijalnih žlijezda	S N	N	S PN N	N(S)	Dijagnoza tuberkuloze i utvrđivanje postojanja trajnih posljedica nakon završenog liječenja vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda.
2.8a	A18.0	Tuberkuloza kostiju i zglobova , evolutivni oblik oboljenja bez obzira na lokalizaciju	S	N	PN	N	S obzirom na patogenezu i posljedice koje mogu da ostave ocjena se daje po završenom liječenju prema ishodu liječenja.
2.8b	A18.0	Tuberkuloza kostiju i zglobova , inaktivni oblik, bez funkcionalnih oštećenja	S	N	PN	N(S)	Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine nakon završenog liječenja.
2.8c	A18.0	Tuberkuloza kostiju i zglobova , inaktivni oblik, sa funkcionalnim oštećenjem ili sa raznim težim deformacijama	OS N	N	N	N	Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
2.9a	A18.0	Tuberkuloza kičme , bez posljedica	S	N	N	N	Dijagnoza tuberkuloze i utvrđivanje postojanja trajnih posljedica nakon završenog liječenja vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda. Sobzirom na patogenezu i posljedice koje mogu da ostave ocjena se daje po

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
2.9b	A18.0	Tuberkuloza kičme, sa posljedicama	OS(a) N	N	N	N	završenom liječenju prema ishodu liječenja. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine nakon završenog liječenja. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
2.10a	A18.1	Tuberkuloza polno - mokraćnog sistema, aktivna	S	N	PN	N(S)	Dijagnoza tuberkuloze polno mokraćnog sistema mora da bude dokumentovana nalazom tuberkuloznog bacila u mokraći ili histološkim nalazom izvađenog oboljelog organa.
2.10b	A18.1	Tuberkuloza polno mokraćnog sistema, inaktivna, bez posljedica	S	S	S	S	Pod inaktivnom tuberkulozom podrazumijeva se izliječena tuberkuloza, ukoliko je od završenog liječenja prošlo najmanje godinu dana.
2.10c	A18.1	Tuberkuloza polno mokraćnog sistema, inaktivna, sa utvrđenim trajnim posljedicama	N	N	N	N	Dijagnoza tuberkuloze polno mokraćnog sistema mora da bude dokumentovana nalazom tuberkuloznog bacila u mokraći ili histološkim nalazom izvađenog oboljelog organa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
2.11	A18.4	Tuberkuloza kože i potkožnog tkiva, aktivna	S	N	PN	N(S)	
2.12	A15.4 A16.3 A18.2	Tuberkuloza, limfnih žlezda, aktivna	S	N	S PN N	N(S)	Dijagnoza tuberkuloze i utvrđivanje postojanja trajnih posljedica nakon završenog liječenja vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine nakon završenog liječenja.
2.13a	A18.5 A18.6	Tuberkuloza oka i uva, aktivna	S	N	PN	N(S)	Sposobnost se određuje prema funkciji vida, odnosno sluha. Ocjenjuje daje oftalmolog odnosno otorinolaringolog.
2.13b	A18.5 A18.6	Tuberkuloza oka i uva, inaktivna, bez posledica	S	N	S	S	
2.13c	A18.5 A18.6	Tuberkuloza oka i uva, sa utvrđenim trajnim posljedicama	OS(b,c) N	N	PN N	N	
2.14a	A18.8	Tuberkuloza perikarda, aktivna forma	S N	N	PN	N(S)	Ocjena kardiologa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
2.14b	A18.8	Tuberkuloza perikarda, inaktivna forma, bez posljedica	S	N	S	N(S)	Ocjena kardiologa.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
2.14c	A18.8	Tuberkuloza perikarda , inaktivna forma, sa utvrđenim trajnim posljedicama	OS(a) N	N	N	N	Znaci konstrikcije. Ocjena kardiologa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
2.15	A18.8	Tuberkuloza mekih tkiva usne šupljine , aktivna	S	N	PN	N	TBC mekih tkiva se mora dokazati bakteriološko-histološkim nalazom. Ona je obično sekundarna, te se ocjena donosi prema ishodu lokalnog i primarnog oboljenja.
2.16	A19.0	Diseminovana tuberkuloza više seroznih opni , aktivna	S	N	PN N	N(S)	Pod diseminovanom TBC više seroznih opni podrazumijeva se TBC proces, koji je zahvatio pored pleure i druge serozne opne.
3.1	B90,9	Posljedice tuberkuloze pluća, pleure i njihovog liječenja - inaktivna tbc , sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S OS(a,d)	N	PN	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren VK od 65-79% u odnosu na teorijsku vrednost ili smanjenje količnika ostvarenog i tabličnog odnosa FEV1/VK od 89% do 70% ili povećanja otpora (Rt) od 0,3- 0,59 kPa/1/sec. ili ostvareni maksimalni ekspirijumski protoci od 50-40%, sa normalnim vrijednostima gasova arterijske krvi.
3.2	B90.9	Posljedice tuberkuloze pluća, pleure i njihovog liječenja - inaktivna tbc , sa oštećenjem plućne funkcije srednjeg i teškog stepena	N	N	N	N	Pod oštećenjem pluća srednjeg stepena ostvaren VK od 64-50% u odnosu na tabličnu (teorijsku) vrednost ili količnik ostvarenog i tabličnog odnosa FEV1/VK od 69-50% ili vrijednost otpora (Rt) od 0,6-0,99 kPa/1/sec. ili ostvareni maksimalni ekspirijumski protoci od 39-25% sa normalnim vrijednostima arterijske krvi u miru. Pod oštećenjem funkcije pluća teškog stepena podrazumijeva se ostvaren VK ispod 50% ili količnik ostvarenog i tabličnog odnosa FEV1/VK manji od 50% ili vrednost otpora (Rt) veća od 0,99 kPa/1/sec. ili maksimalni ekspirijumski protoci manji od 25% ili poremećaj gasova arterijske krvi u miru ili pod opterećenjem. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
4.1	A21	Tularemia	S	N	S PN N	S	Procjena oblika i težine kliničke slike i utvrđivanje trajnih posledica oboljelih od tularemije se vrši u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih i morfoloških ispitivanja. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Ocjena "sposoban" daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, odnosno funkcionalnih poremećaja, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
5.1	A22	Antrax, kožni oblik	S	N	S PN	S	Procjena oblika i težine kliničke slike i utvrđivanje trajnih posljedica oboljelih od antraksa se vrši u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih i morfoloških ispitivanja. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Ocjena "sposoban" daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, odnosno funkcionalnih poremećaja, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
5.2	A22	Antrax, sistemski oblik, neposredno posle liječenja	S	N	PN	S	
5.3	A22	Antrax, sistemski oblik, sa utvrđenim trajnim posljedicama	OS(a) N	N	N	N	
6.1	A23	Bruceloza, neposredno posle liječenja	S	N	S PN	S	Procjena oblika, težine kliničke slike, komplikacija i utvrđivanje trajnih posljedica vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Ocjena "sposoban" daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, odnosno funkcionalnih poremećaja, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
6.2	A23	Bruceloza, sa funkcionalnim oštećenjima	S OS(a) N	N	S N	N	
7.1	A27	Leptospiroza, teži klinički oblici	S	N	S PN N	S	Procjena oblika, težine kliničke slike, komplikacija i utvrđivanje trajnih posljedica vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Ocjena "sposoban" daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, odnosno funkcionalnih poremećaja, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
8.1	A30	Lepra	N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
9.1	A35	T e t a n u s	S	N	S PN N	S	Procjena oblika, težine kliničke slike, komplikacija i utvrđivanje trajnih posljedica vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do jedne godine. Ocjena "sposoban" daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, odnosno funkcionalnih poremećaja, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti
10.1	A38	Šarlah , težak oblik, sa komplikacijama	S	N	PN	N(S)	Potvrda težine kliničke slike i utvrđivanje komplikacija se vrši u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih i morfoloških ispitivanja.
11.1	A39 G00 - G01 G04.2 G05.0 G06 - G09	Infekcije nervnog sistema , neposredno posle liječenja	S	N	PN	N(S)	Isključuju se bakterijska oboljenja CNS i moždanica prouzrokovana tuberkuloznim bacilom, brucelama i leptospirama. Utvrđivanje trajnih posljedica se vrši u kliničko-bolničkim ustanovama.
11.2	A39 G00 - G01 G04.2 G05.0 G06 - G09	Infekcije nervnog sistema , sa utvrđenim trajnim posljedicama	OS(a) N	N	N	N	Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
12.1	A40 A41	S e p s a , neposredno posle liječenja	S	N	PN	S	Dijagnoza sepse se postavlja u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu definisanih kliničko-laboratorijskih parametara, mikrobioloških i morfoloških metoda.
12.2	A40 A41	S e p s a , sa utvrđenim trajnim posljedicama	OS(a) N	N	N	N	Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do jedne godine. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
13.1	A69.2	Lajmska bolest, rana faza , migrirajući eritem	S	N	S PN	S	Procjena oblika, težine kliničke slike, komplikacija i utvrđivanje trajnih posljedica nakon završenog liječenja vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica,

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
13.2	A69.2	Lajmska bolest, rana faza , zahvatanje drugih organa i organskih sistema, sa ili bezmigrirajućeg eritema	S OS(a)	N	PN	N	a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica.
13.3	A69.2	Lajmska bolest, kasna faza	OS(a) N	N	PN N	N	
14.1	A78	Febris Q , teže i protrahovane forme, neposredno posle liječenja	S	N	PN	S	Oblik Q groznice, težina kliničke slike, kao i postojanje trajnih posljedica se određuju u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih i morfoloških kriterijuma. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
14.2	A78	Febris Q , teže i protrahovane forme, sa utvrđenim trajnim posljedicama	OS(a) N	N	N	N	
15.1	A50	Kongenitalni sifilis	-	N	N	N	Ocjena dermatovenerologa
15.2	A51.0	Rani sifilis - primarni	S	N	S PN	S	
15.3	A51.3	Rani sifilis - sekundarni	S	N	S PN	S	
15.4	A51.5	Latentni sifilis	S	N	S	N	
15.5	A52.3 A52.0	Sifilis nervnog i kardiovaskularnog sistema	N	N	N	N	Uključuju se: progresivna paraliza, tabes dorzalis, generalizovana pareza i druge forme sifilisa CNS. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
16.1	A54	Infekcija gonokokom , akutna i hronična	S	N	S PN	S	Ocjena dermatovenerologa
17.1	A55	Lymphogranuloma venereum	S	N	N	S	
18.1	A57	Ulcus moile	S	N	S PN	S	
19.1	A58	Granuloma inguinale	S	N	N	S	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
20.1	A80 - A89 G02.0 G05.1	Infekcije nervnog sistema , teži klinički oblici, neposredno posle liječenja	S	N	PN	S	Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Utvrđivanje trajnih posljedica se vrši u kliničko-bolničkim ustanovama, po isteku perioda privremene nesposobnosti.
20.2	A80 - A89 G02.0 G05.1	Infekcije nervnog sistema , teži klinički oblici, sa utvrđenim trajnim posljedicama	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
21.1	A90 - A99	Hemoragijska groznica , teži klinički oblici, neposredno posle liječenja	S	N	S PN	S	Utvrđivanje trajnih funkcionalnih poremećaja se vrši u kliničko-bolničkim ustanovama.
21.2	A90 - A99	Hemoragijska groznica , teži klinički oblici, neposredno posle liječenja, sa utvrđenim trajnim posljedicama	N	N	PN N	N	Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
22.1	B15 B16 B17	Akutni virusni hepatitis	S	N	S PN	S	Dijagnoza mora biti utvrđena u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara i mikrobioloških i morfoloških metoda. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do jedne godine. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti i ukoliko se isključi oboljenje jetre.
22.2	B18 B19	Hronični virusni hepatitis , minimalna aktivnost i fibroza	S OS(a)	N	S PN N	N (S)	Dijagnoza se postavlja u kliničko-bolničkim ustanovama na osnovu kliničko-laboratorijskih parametara, mikrobioloških analiza (uključujući PCR HBV DNK, PCR HCV RNK) i morfoloških pretraga, a po potrebi i PH nalaz biopsije jetre. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do tri godine jer postoji mogućnost efikasnog antivirusnog tretmana.
22.3	B18 B19	Hronični virusni hepatitis , izražena aktivnost i fibroza	OS(a) N	N	PN N	N (S)	Ocjena „sposoban“ daje se nakon što se isključi oboljenje jetre. Ocjena „nesposoban“ daje se ukoliko se i poslije tri godine utvrdi postojanje hroničnog hepatitisa. Potrebno je kandidatima prije prijema u vojnu službu ili na školovanje odrediti anti HCV antiteia, HBsAg i markere i tek nakon toga donositi ocjenu sposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
23.1	B24	Infectio HIV bez simptoma i znakova bolesti	S OS(a) N	N	N	N	Dijagnostikovana i potvrđena HIV pozitivnost u referentnoj ustanovi, bez obzira na utvrđeni klinički stadijum infekcije. Ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja. Za PVL se prethodno mora utvrditi stadijum bolesti.
23.2	B20 – B24	AIDS	N	N	N	N	
24.1	B26	Parotitis , teži klinički oblici	S	N	PN	N(S)	Teži klinički oblici sa više od jedne ekstraparotidne manifestacije ocjenjuje se kao privremeno nesposobni u trajanju od jedne godine.
25.1	B35.2 - B35.9	Dermatofitoze , neobrasle kože	S	N(S)	S PN	N(S)	Ocjena dermatovenerologa. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti.
25.2	B35.0 B35.1	Dermatofitoze , obrasle kože i noktiju	S	N	S PN	N(S)	
25.3	B36	Dermatofitoze , površne	S	S	S	S	Ocjena dermatovenerologa
25.4	B36 - B49	Dermatofitoze , ostale mikoze	S	N(S)	S PN N	N(S)	Ocjena dermatovenerologa. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti.
26.1	B37.1 -B46.0	Gljivična oboljenja pluća , akutna	S	N	PN	N	Gljivično oboljenje pluća mora biti verifikovano mikrobiološkim pregledom uzorka tkiva pluća ili sadržaja iz pluća dobijenog aspiracijskom biopsijom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
26.2	B37.1 - B46.0	Gljivična oboljenja pluća , hronična, teži oblik	N	N	N	N	
27.1	B50 - B54	Malaria , teži klinički oblicia, posle završenog liječenja	S	N	S PN	N(S)	Dijagnoze, težina kliničke slike i postojanje trajnih posljedica se utvrđuju u kliničko-bolničkim ustanovama. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do jedne godine. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
27.2	B50 - B54	Malaria , teži klinički oblici, sa utvrđenim trajnim posljedicama	N	N	N	N	
28.1	B55	Lajšmanijaza , kožni oblik	S	N	S PN	S	Dijagnoze, težina kliničke slike i postojanje trajnih posljedica se utvrđuju u kliničko-bolničkim ustanovama. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje
28.2	B55	Lajšmanijaza , sistemski oblik	S OS(a)	N	PN N	S	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesio- nalne vojnike ³	Kandidati za školovanje- usavršavanje ⁴	
29.1	B58	Toksoplazmoza , ekstraplandularni oblici	S N	N	S PN N	S	trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
30.1	A06	Amebijaza , teži klinički oblici, sa komplikacijama	S	N	S PN N	S	
31.1	B67	Ehinokokoza , poslije liječenja bez posljedica	S	N	S PN N	S	Dijagnoze, težina kliničke slike i postojanje trajnih posljedica se utvrđuju u kliničko-bolničkim ustanovama. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do tri godine. Ocjena „sposoban“ daje se ako nije utvrđeno postojanje trajnih posljedica, a nakon isteka perioda privremene nesposobnosti ukoliko je oboljenje izliječeno. Ocjena „nesposoban“ daje se ukoliko se i poslije tri godine utvrdi postojanje ehinokokne bolesti ili trajnih posljedica. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
31.2	B67	Ehinokokoza , poslije liječenja sa posljedicama	OS(a) N	N	S N	N	
32.1	B69.0	Cisticerkoza centralnog nervnog sistema sa komplikacijama	S N	N	PN N	N	Dijagnoze, težina kliničke slike i postojanje trajnih posljedica se utvrđuju u kliničko-bolničkim ustanovama. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do tri godine. Ocjena „nesposoban“ daje se ukoliko se i poslije tri godine utvrdi postojanje bolesti ili trajnih posljedica. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
33.1	B75	Trihineloz - teške forme bolesti, neposredno posle liječenja	S	N	S PN	S	Dijagnoze, težina kliničke slike i postojanje trajnih posljedica se utvrđuju u kliničko-bolničkim ustanovama. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do dvije godine. Ocjena „sposoban“ daje se nakon toga, ukoliko je oboljenje izliječeno bez posljedica. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
33.2	B75	Trihineloz - teške forme bolesti, sa utvrđenim trajnim posljedicama	OS(a) N	N	N	N	
II. TUMORI (C00 - C97 i D10 - D36)							
	C00 - C97	A. ZLOĆUDNI TUMORI					Ocjena za zloćudne tumore zavisi od prirode, veličine i lokalizacije tumora (koji se histološki dokazuje), kao i od funkcionalnih poremećaja na organima - sistemima koje zloćudni tumor zahvata.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
35.1	C00 - C14	Zloćudni tumori usne, usta i ždrijela , sa povoljnim terapijskim ishodom	OS(d)	N	N	N	Uključuju se zloćudni tumori: usne, jezika, pljuvačne žlijezde, desni, dna usne šupljine, drugih djelova usne šupljine, orofarinksa, nazofarinksa, hipofarinksa, i farinksa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
35.2	C00 - C14	Zloćudni tumori usne, usta i ždrijela , sa nepovoljnim terapijskim ishodom, recidivom i metastazama	N	N	N	N	
35.3	C30	Zloćudni tumori nosne šupljine i srednjeg uva	OS (d) N	N	N	N	Ocjenjuje se na osnovu gubitka stepena funkcije organa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
35.4	C31	Zloćudni tumori nosnih sinusa	OS (d) N	N	N	N	
35.5	C32	Zloćudni tumori grkljana	OS (d) N	N	N	N	
35.6	C33	Zloćudni tumori dušnika	OS (d) N	N	N	N	
36.1	C15 - C26 C48	Zloćudni tumori organa za varenje i peritoneuma, rani karcinomi	OS(d) N	N	N	N	Uključuju se zloćudni tumori: Jednjaka - C15, Želuca - C16, Tankog crijeva - C17, Debelog crijeva - C18, Pankreasa - C25, Rektosigmoidnog prelaza - C19, Rektuma - C20, Čmara i čarnog kanala - C21, Jetre i žučnih puteva - C22, Žučne kese - C23, Drugih djelova žučnih kanala C24, Organa za varenje i nedovoljno određene lokalizacije - C26, i Peritoneuma - C48.
37.1	C34.0 C34.9 C45.0	Zloćudni tumori respiratornog sistema , pluća i plućne maramice	N	N	N	N	Uključuju se zloćudni tumori: traheje, bronhija i pluća, pleure, medijastinuma, i drugih respiratornih organa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
38.1	C40 C49	Zloćudni tumori kostiju i vezivnog tkiva , sa povoljnim terapijskim ishodom	N	N	N	N	Uključuju se zloćudni tumori: kostiju, vezivnog i drugog mekog tkiva. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
38.2	C40 C49	Zloćudni tumori kostiju i vezivnog tkiva , sa nepovoljnim terapijskim ishodom, recidivom i metastazama	N	N	N	N	
39.1	C43 D03	Melanom bez metastaza	S	N	N	N	
39.2	C43	Melanom sa regionalnim ili udaljenim metastazama	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
40.1	C44 D04	Zloćudni tumori kože , sa povoljnim terapijskim ishodom bez metastaza ili destrukcije tkiva	S	N	S PN N	N	
40.2	C44	Zloćudni tumori kože , sa nepovoljnim terapijskim ishodom, metastazama ili većom destrukcijom tkiva	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
41.1	C85.1	Limfomi kože B-ćelija	N	N	N	N	Oboljenje iz ove grupe dijagnostikuju dermatolog i/ili hematolog. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
42.1	C50 D05	Zloćudni tumori dojke , sa povoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	N	N	N	
42.2	C50 D05	Zloćudni tumori dojke , sa nepovoljnim terapijskim ishodom	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
43.1	C51- C58 D06 D07	Zloćudni tumori ženskih polnih organa , sa povoljnim terapijskim ishodom	OS(a) N	N	N	N	Uključuju se zloćudni tumori: cerviksa uterusa, drugih djelova uterusa, drugih djelova ženskih genitalnih organa, horionepitelioma, ovarijuma, Falopijeve tube i širokih ligamenata.
43.2	C51 - C58 D06 D07	Zloćudni tumori ženskih polnih organa , sa nepovoljnim terapijskim ishodom, recidivom i metastazama	N	N	N	N	Vidjeti objašnjenje u tački 43.1 Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
44.1	C60 - C68	Zloćudni tumori muških polnih organa i sistema za mokrenje , sa povoljnim terapijskim ishodom	OS(a) N	N	N	N	Uključuju se zloćudni tumori: drugih muških genitalnih organa, prostate, testisa, mokraćne bešike, urinarnih organa (bubrega, bubrežne karlice, uretera i dr.)
44.2	C60 - C68	Zloćudni tumori muških polnih organa i sistema za mokrenje , sa nepovoljnim terapijskim ishodom, recidivom i metastazama	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
45.1	C69	Zloćudni tumor oka i pripojaka oka	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
46.1	C71, C72	Zloćudni tumori mozga i nervnog sistema (operisani i neoperisani)	N	N	N		Uključuju se zloćudni tumori: mozga, drugih dijelova nervnog sistema (kranijalni nervi, moždane opne, kičmene moždine, opne kičmene moždine). Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
47.1	C73 - C75	Zloćudni tumori endokrinih žlijezda , sa povoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
47.2	C73 - C75	Zloćudni tumori endokrinih žlijezda , sa nepovoljnim terapijskim ishodom, recidivom i metastazama	N	N	N	N	
48.1	C81	Morbus Hodgkin, zloćudni tumor limfnog tkiva: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	OS(a) N	N N	N N	N N	Uključujući i limfocitnu predominaciju, sklerozirajuće čvoriće, miješane ćelije, limfocitnu iscrpljenost i drugu neoznačenu Hodgkinovu bolest. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
48.2	C82	Folikularni ne Hodgkinov limfom, zloćudni tumor	N	N	N	N	Uključujući i folikularni ne Hodgkinov limfom malih ćelija sa usječenim jedrima, miješovitih ćelija sa usječenim jedrima, velikih ćelija, neoznačene i druge folikularne ne Hodgkinove limfome. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
49.1	C84	Periferni i kožni limfomi T-ćelija, netumorski stadijum	S	N	N	N	Uključujući fungoidnu mikrozu, Sezarijev sindrom, limfom T-zona, limfoepiteloidni limfom, periferni limfom T-ćelija, neoznačene i druge limfome T-ćelija.
49.2	C84	Periferni i kožni limfomi T-ćelija, tumorski stadijum	N	N	N	N	Vidjeti objašnjenje u tački 49.1 Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
50.1	C85	Drugi i neoznačeni ne Hodgkinovi limfomi	N	N	N	N	Uključujući maligni tumor limfnog tkiva, tumor limfnog tkiva B-ćelija neoznačen, druge označene ne Hodgkinove limfome i ne Hodgkinov limfom neoznačen. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
51.1	C88	Zloćudne imunoproliferativne bolesti	N	N	N	N	Uključujući Waldenstromovu makroglobulinemiju, bolest teških lanaca alfa, bolest teških lanaca gama, imunoproliferativnu bolest tankog crijeva, druge zloćudne imunoproliferativne bolesti i neoznačenu zloćudnu imunoproliferativnu bolest. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
52.1	C90	Multipli mijelom i drugi zloćudni tumori plazma ćelija	N	N	N	N	Uključujući mijelom višestruke lokalizacije, leukemiju plazma ćelija i plazmocitom van koštane srži. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
53.1	C91	Leukemija limfoidnih ćelija krvi, zloćudna bolest krvi	N	N	N	N	Uključujući akutnu leukemiju limfoblastnih ćelija, hroničnu leukemiju limfocita, subakutnu leukemiju limfocita, leukemiju prolimfocita, leukemiju vlastitih ćelija, leukemiju T-ćelija odraslog, drugu limfoidnu leukemiju i neoznačenu limfoidnu leukemiju. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
53.2	C93	Monocitna leukemija, zloćudna bolest monocitnih ćelija krvi	N	N	N	N	Uključujući leukemiju monocitoides, akutnu monocitnu leukemiju, hroničnu monocitnu leukemiju, subkutnu monocitnu leukemiju, drugu monocitnu leukemiju i neoznačenu monocitnu leukemiju. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
53.3	C94	Druge leukemije označenih tipova krvi	N	N	N	N	Uključujući akutnu eritemiju i eritroleukemiju, hroničnu eritemiju, akutni megakarioblastnu leukemiju, mastocitnu leukemiju, akutnu panmijelozu, akutnu mijelofibrozu. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja. naćene leukemije.
53.4	C95	Leukemija, zloćudna bolest neoznaćenog tipa ćelija krvi	N	N	N	N	Uključujući akutne, hronične, subkutne i druge leukemije neoznaćenog tipa ćelija i neoznaćene leukemije. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
54.1	C96	Drugi zloćudni tumori limfoidnog, hematopoeznog i srodnih tkiva	N	N	N	N	Uključujući Letterer-Siwoovu bolest, zloćudnu histiocitozu, zloćudni tumor mast ćelija (labrocita) pravi histiocitni limfom, druge oznaćene zloćudne tumore limfoidnog, hematopoeznog i srodnih tkiva i neoznaćen zloćudni tumor limfoidnog, hematopoeznog i srodnih tkiva. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
55.1	D47	Drugi tumori limfoidnog hematopoeznog i srodnih tkiva	N	N	N	N	Uključujući histiocitni i mastocitni tumor, hroničnu mijeloproliferativnu bolest, monoklonsku gamopatiju, primarno smanjenje broja krvnih pločica (hemoragijsko), drugu limfoproliferativnu bolest i neoznačenu limfoproliferativnu bolest. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
	D10 - D36	B. DOBROĆUDNI TUMORI					Ocjena za dobroćudne tumore zavisi od prirode, veličine, lokalizacije, mogućnosti hirurškog zahvata i uticaja na funkciju organa - sistema, odnosno na estetski izgled.
59.1	D10.0 - D10.9	Dobroćudni tumori usne, usta i ždrijela , koji čine subjektivne estetske i funkcionalne smetnje i mogu se odstraniti operativno bez posljedica	S	N	S PN	S	Uključuju se dobroćudni tumori: usne šupljine i farinksa, nosa, nosne šupljine, srednjeg uva i akcesornih sinusa, larinksa, traheje, i kože. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
59.2	D10.0 - D10.9	Dobroćudni tumori usne, usta i ždrijela , koji zbog veličine mogu pričinjavati manje subjektivne i funkcionalne smetnje	S	N	S PN	N(S)	
59.3	D10.0 - D10.9	Dobroćudni tumori usne, usta i ždrijela , koji čine jače subjektivne, estetske i funkcionalne smetnje, a operacijom nastaju veći defekti	N	N	N	N	
60.1	D12 D13	Dobroćudni tumori drugih delova digestivnog sistema	S	N	S N	N	Uključuju se dobroćudni tumori drugih djelova digestivnog sistema: Jednjaka - D13.0, Želuca - D13.1, Tankog i debelog crijeva sa rektumom - D12.6 i D13.3, Jetre i žučnih puteva - D13.4 i D13.5, i Pankreasa i peritoneuma sa retroperitonealnim tkivom - D13 .7. Ocjena se donosi na osnovu detaljnog kliničko-bolničkog ispitivanja.
61.1	D14.2- D14.4 D15.0 D15.2 D15.7 D15.9	Dobroćudni tumori pluća, plućne maramice i medijastinuma , neoperisani	S OS(a)	N	PN	N	Uključuju se dobroćudni tumori: bronhija i pluća, pleure, i medijastinuma.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
61.2	D14.2 - D14.4 D15.0 D15.2 D15.7 D15.9	Dobroćudni tumori pluća, plućne maramice i medij astinuma , operisani	S OS(a)	N	S N	N	Uključuju se dobroćudni tumori: bronhija i pluća, pleure, i medijastinuma. Ocjena sposobnosti se donosi na osnovu plućne funkcije. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
62.1	D16 D21	Dobroćudni tumori kostiju, hrskavice i mekih tkiva , koji su ograničeni, nerecidiviraju i bez funkcionalnih poremećaja	S	N	S	N(S)	Uključuju se dobroćudni tumori: kostiju i hrskavica, mišićnog i i vezivnog tkiva, osim Limfoma. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
62.2	D16 D21	Dobroćudni tumori kostiju, hrskavice i mekih tkiva , koji su infiltrativni, recidiviraju i sa funkcionalnim poremećajima	OS(a) N	N	PN N	N	
63.1	D24 D48.6	Dobroćudni tumori dojke	S	N	S	S	
64.1	D25-D28 D39	Dobroćudni tumori, ženskih polnih organa , bez funkcionalnih poremećaja	S	N	PN	S	Uključuju se dobroćudni tumori: fibrom uterusa, drugi dobroćudni tumori uterusa, ovarijuma, drugih ženskih genitalnih organa.
64.2	D25-D28, D39	Dobroćudni tumori, ženskih polnih organa , sa funkcionalnim poremećajima	S	N	N	N	
65.1	D29	Dobroćudni tumori muških polnih organa , koji neznatno ometaju funkciju, a mogu se operativno odstraniti	S	N	S	N(S)	Uključuju se dobroćudni tumori: muških polnih organa, bubrega i drugih mokraćnih organa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
65.2	D29	Dobroćudni tumori muških polnih organa , koji znatno ometaju funkciju, a ne mogu se operativno odstraniti	OS(a) N	N	N	N	
66.1	D31	Dobroćudni tumori oka i adneksa	S	N	PN	N(S)	
67.1	D42 D43	Dobroćudni tumori moždanica, mozga i drugih delova centralnog nervnog sistema , operisani bez funkcionalnih poremećaja	S OS(a)	N	S PN	N	Uključuju se dobroćudni tumori mozga, kranijalnih nerava (i optičkih), moždanih opni, kičmene moždine i moždinske opne. Ocjena zavisi od veličine, prirode, lokalizacije tumora, kao i od funkcionalnih poremećaja koje ovi uzrokuju. Priroda tumora se dokazuje histološkim nalazom.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
67.2	D42 D43	Dobroćudni tumori moždanica, mozga i drugih delova centralnog nervnog sistema , operisani sa funkcionalnim poremećajima	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
67.3	D42 D43	Dobroćudni tumori moždanica, mozga i drugih delova centralnog nervnog sistema , inoperabilni zbog lokalizacije, sa funkcionalnim poremećajima	N	N	N	N	
68.1	D34 D35	Dobroćudni tumori endokrinih žlijezda , operisani bez poremećajne funkcije	S	N	S	N	
68.2	D34 D35	Dobroćudni tumori endokrinih žlijezda , neoperisani sa funkcionalnim poremećajima	OS(a) N	N	PN N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
69.1	D18 D22 D23	Dobroćudni tumori kože , ograničeni	S	S	S	S	
69.2	D18.0 D18.1	Dobroćudni tumori kože , opsežni, bez funkcionalnih ispada i estetskog naruženja	S	N	PN N	N	
69.3	D18.0 D22	Dobroćudni tumori kože , sa funkcionalnim ispadima i estetskim naruženjima	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
III. BOLESTI KRV I BOLESTI KRVOTVORNIH ORGANA I POREMEĆAJ IMUNITETA (D50 - D89)							
72.1	D45 D47	Hronična mijeloproliferativna oboljenja	N	N	N	N	Uključujući policitemiju veru, esencijalnu trombocitemiju, idiopatsku mijelofibrozu i ostala neklasifikovana hronična mijeloproliferativna oboljenja. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
73.1	D46	Sindromni poremećaji mijeloidne loze	N	N	N	N	Uključujući upornu slabokrvnost sa i bez sideroblasta, sa viškom blasta, sa viškom blasta u transformaciji, neoznačenu slabokrvnost i druge mijelodisplazijske sindrome i neoznačen mijelodisplazijski sindrom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
74.1	D50	Slabokrvnost uzrokovana nedostatkom gvožđa: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	S N	S PN N	S N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
75.1	D51	Slabokrvnost uzrokovana nedostatkom vitamina B12: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	S N	S PN N	S N	Uključujući i slabokrvnosti uzrokovane nedostatkom transkobalamina II. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
76.1	D52	Slabokrvnost uzrokovana nedostatkom folata: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	S N	S PN N	S N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
77.1	D53	Druge slabokrvnosti uzrokovane neodgovarajućom ishranom: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	S N	S PN N	S N	Uključujući i slabokrvnosti uzrokovane nedostatkom belenčavina, druge megaloblastne slabokrvnosti uzrokovane nedostatkom vitamina C i neodgovarajuću ishranu i neoznačenu slabokrvnost uzrokovanu neodgovarajućom ishranom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
78.1	D55	Slabokrvnost uzrokovana poremećajima fermenata	N	N	N	N	Uključujući i slabokrvnosti uzrokovane nedostatkom enzima glukozo-6-fosfat-dehidrogenaze (G6PD), druge poremećaje metabolizma glutationa, poremećaja glikolitičnih enzima, poremećaje metabolizma nukleotida i druge neoznačene slabokrvnosti uzrokovane poremećajima delovanja fermenata. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
79.1	D56	Thalassanemia – porodična slabokrvnost	S OS(a) N	N(S)	S N	N(S)	Ocjena se daje na osnovu stepena izraženosti anemijskog sindroma, a nakon ispitivanja. Ocjena „nesposoban“ može se dati muškarcima kod kojih je hemoglobin ispod 130 gr/l, a kod žena ispod 118 gr/l. Ocjena se može revidirati u slučaju eventualne progresije bolesti.
80.1	D57	Bolest uzrokovana pojavom srpastih ćelija (drepanocytosis)	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
81.1	D58	Druge nasljedne slabokrvnosti uzrokovane hemolizom	N	N	N	N	Uključujući naslednu sferocitozu, naslednu eliptocitozu, druge hemoglobinopatije, druge označene nasledne slabokrvnosti uzrokovane hemolizom i neoznačene nasledne slabokrvnosti uzrokovane hemolizom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
82.1	D59	Stečena slabokrvnost uzrokovana hemolizom: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	S N	S PN N	S N	Uključujući autoimune slabokrvnosti uzrokovane hemolizom zbog upotrebe lijekova, druge autoimune slabokrvnosti uzrokovane hemolizom, neautoimunu slabokrvnost uzrokovanu hemolizom zbog upotrebe lijekova, hemolizno-uremijski sindrom, drugu neautoimunu slabokrvnost uzrokovanu hemolizom, paroksizmno noćno pojavljivanje hemoglobina u mokraći, krv u mokraći uzrokovanu hemolizom usljed drugih spoljnih uzroka, drugu stečenu slabokrvnost uzrokovanu hemolizom i neoznačenu stečenu slabokrvnost uzrokovanu hemolizom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
83.1	D60	Stečena aplazijska slabokrvnost	N	N	N	N	Uključujući stečenu hroničnu čistu aplazijsku slabokrvnost, stečenu prolaznu čistu aplazijsku slabokrvnost, drugu stečenu čistu aplazijsku slabokrvnost i čistu stečenu aplazijsku slabokrvnost neoznačenu. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
83.2	D61	Druga aplazijska slabokrvnost	N	N	N	N	Uključujući konstitucionu aplazijsku slabokrvnost, aplazijsku slabokrvnost uzrokovanu lijekovima i drugim spoljnim činiocima, samopojavnu aplazijsku slabokrvnost, druge označene aplazijske slabokrvnosti i aplazijske slabokrvnost neoznačenu. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
84.1	D62	Akutna slabokrvnost poslije krvarenja: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	S N	S PN N	S N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
85.1	D63	Slabokrvnost kod hroničnih oboljenja, zavisno od prirode osnovne bolesti i terapijskog ishoda: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S OS(a) N	S N	S PN N	S N	Uključujući slabokrvnost kod zloćudnih tumora i hroničnih oboljenja. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
86.1	D64	Druge slabokrvnosti: 1) Nasljedne 2) Stečene - Sa povoljnim terapijskim ishodom - Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	– S N	N S N	N S N	N S N	Uključujući nasljednu sideroblastičnu slabokrvnost, sekundarnu sideroblastičnu slabokrvnost uzrokovanu nekim oboljenjem, sekundarnu sideroblastičnu slabokrvnost uzrokovanu lijekovima i toksinima, drugu sideroblastičnu slabokrvnost, urođenu diseritropoeznu slabokrvnost, drugu označenu slabokrvnost i neoznačenu slabokrvnost. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
87.1	D65	Rasijano zgrušavanje u krvnim sudovima	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
88.1	D66	Hemofilija A – poremećaj zgrušavanja krvi uzrokovan nedostatkom činioca VIII	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
88.2	D67	Hemofilija B – poremećaj zgrušavanja krvi uzrokovan nedostatkom činioca IX	N	N	N	N	
88.3	D68	Drugi poremećaji zgrušavanja krvi	N	N	N	N	Uključujući Von Willebrandovu bolest, nasljedni nedostatak IX činioca, nasljedni nedostatak drugih činilaca zgrušavanja krvi, krvarenje usljed postojanja antikoagulanata u krvotoku, stečeni nedostatak zgrušavanja krvi, druge označene poremećaje zgrušavanja krvi i neoznačene poremećaje zgrušavanja krvi. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
89.1	D69	Krvarenje kože i drugih krvarenja: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući alergijsko krvarenje kože, kvalitativne poremećaje krvnih pločica, druga krvarenja kože neuzrokovana smanjenjem broja krvnih pločica, samopojavu krvarenja kože uzrokovanu smanjenjem broja krvnih pločica, drugo primarno smanjenje broja krvnih pločica, sekundarno smanjenje broja krvnih pločica, smanjenje broja krvnih pločica neoznačeno, druga označena stanja sa krvarenjem i neoznačeno krvarenje. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
90.1	D70	Druge bolesti krvi i krvotvornih organa: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući agranulocitozu – smanjenje broja granulocita. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
91.1	D71	Funkcionalni poremećaji neutrofila polimorfonuklearnih čelija	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
91.2	D72	Druge bolesti bijelih krvnih zrnaca: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući urođenu anomaliju bijelih krvnih zrnaca, povećan broj eozinofilnih bijelih krvnih zrnaca, druge označene bolesti bijelih krvnih zrnaca i neoznačenu bolest bijelih krvnih zrnaca. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
92.1	D73	Bolest slezine: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S OS(a) N	N	S PN N	S N	Uključujući nerazvijenu slezinu, uvećanu slezinu, zagnojenu slezinu, izumiranje tkiva slezine, cistu slezine, splenektomiju poslije povrede i splenektomiju u cilju liječenja dokazanog hematološkog oboljenja, druge bolesti slezine i neoznačenu bolest slezine. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
93.1	D74	Methaemoglobinaemia (plava bolest)	N	N	N	N	Uključujući urođenu methemoglobinemiju, druge methemoglobinemije i neoznačene methemoglobinemije. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
94.1	D75	Druge bolesti krvi i bolesti krvotvornih organa: Erythrocytosis familiaris, polycythemia secundaria, morbi sanqvians et morbi systematis haemotopoieci specificati alii, morbus sanqvins et morbus systematis haemotopoiectici non specificatus sa povoljnim kliničkim tokom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući porodično povećanje broja crvenih krvnih zrnaca, sekundarno povećanje broja crvenih krvnih zrnaca, samobitno povećanje broja krvnih pločica, druge označene bolesti krvi i bolesti krvotvornih organa, bolest krvi i neoznačenu bolest krvotvornih organa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
95.1	D76	Bolesti limforetikularnog tkiva i bolesti retikulohistiocitnog sistema	N	N	N	N	Uključujući histiocitozu Lanerhansovih ćelija, hemofagocitnu limfohistio-citozu, hemofagocitni sindrom udružen sa infekcijom i druge sindrome histiocitoze. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
96.1	D77	Drugi poremećaji krvi i poremećaji krvotvornih organa u drugim bolestima: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S OS(a) N	N	S PN N	S N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
97.1	D80	Drugi poremećaji krvi i poremećaji krvotvornih organa u drugim bolestima: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući nasljedno smanjenje gama-globulina, porodično smanjenje gama-globulina, selektivno smanjenje imunoglobulina A, smanjenje imunoglobulina G (podgrupe), smanjenje imunoglobulina M, smanjenje imuniteta sa povećanjem količine imunoglobulinaM, smanjenje antitijela sa skoro normalnim imunoglobulinima ili sa hiperimunoglobulinemijom, prolazno smanjenje gama-globulina, druga smanjenja imuniteta sa predominantnim defektima antitijela i neoznačeno smanjenje imuniteta sa predominantnim defektom antitijela. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
97.2	D81	Kombinovana smanjenja imuniteta	N	N	N	N	Uključujući teško kombinovano smanjenje imuniteta sa retikularnom distenezom, sa malim brojem T i B ćelija, sa malim ili normalnim brojem B ćelija, smanjenje adenoazin-deaminaze, Nezelofljev sindrom, smanjenje purin-hukleozid-fosforilaze, nedostatak većeg kompleksa histokompatibilnosti klase I, smanjenje većeg kompleksa histokompatibilnosti klase II, ostala kombinovana smanjenja imuniteta i neoznačeno kombinovano smanjenje imuniteta. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
97.3	D82	Smanjenje imuniteta udruženo sa drugim većim defektima	N	N	N	N	Uključujući Wiskott-Aldrichov sindrom, Di Georgeov sindrom, smanjenje imuniteta sa kratkim udovima, smanjenje imuniteta kao defektna hereditetna reakcija na Epstein-Barrov virus, sindrom hiperimunoglobulinemije E, smanjenje imuniteta sa ostalim većim označenim defektima i neoznačeno smanjenje imuniteta sa većim defektima. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
97.4	D83	Opšte smanjenje imuniteta	N	N	N	N	Uključujući opšte promjenljivo smanjenje imuniteta sa predominantnim nenormalnostima broja i funkcije B-ćelija, poremećajima imunoregulacije T-ćelija sa autoantitelim prema B i T ćelijama, druga opšta promjenljiva smanjenja imuniteta i neoznačeno opšte promjenljivo smanjenje imuniteta. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
97.5	D84	Druga smanjenja imuniteta: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući oštećenu funkciju limfocitnog antigena I, oštećen sistem dopune, druga označena smanjenja imuniteta i neoznačeno smanjenje imuniteta. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
97.6	D89	Druga smanjenja imuniteta: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući poliklonalno povećanje količine gamaglobulina u krvi, kriglobulinemiju, neoznačenu hipergamaglobulinemiju, druge označene poremećaje imuniteta i neoznačene poremećaje imuniteta. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
98.1	I88	Neoznačeno zapaljenje limfnih čvorova: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući neoznačeno zapaljenje limfnih čvorova opornjaka, hronično zapaljenje limfnih čvorova, osim žlijezda opornjaka, druga neoznačena zapaljenja limfnih čvorova i neoznačeno zapaljenje limfnog čvora. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
98.2	R59	Povećanje limfnih čvorova: 1) Sa povoljnim terapijskim ishodom 2) Sa nepovoljnim terapijskim ishodom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući Glandule tumescentes, lokalizovano, generalizovano i neoznačeno povećanje limfnih čvorova Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
99.1	R16	Uvećana jetra i uvećana slezina: 1) Sa povoljnim kliničkim tokom 2) Sa nepovoljnim kliničkim tokom	S N	S N	S PN N	S N	Uključujući uvećanu jetru, uvećanu slezinu i uvećanu jetru sa uvećanom slezinom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
100.1	T86	Odbacivanje transplantirane koštane srži	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
101.1	Z52.3	Davalac koštane srži	S	S	S	S	
IV. BOLESTI ŽLIJEZDA SA UNUTRAŠNJIM LUČENJEM, ISHRANE I METABOLIZMA (E00 - E90)							
105.1	E00 - E07	Bolesti štitaste žlezde , obična struma, prosta struma, netoksična nodularna gušavost, koje nisu praćene mehaničkim smetnjama krvotoka i disanja	S	N	S	S	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
105.2	E00 - E07	Bolesti štitaste žlijezde , obična struma, prosta struma, netoksična nodularna gušavost, koje su praćene umjerenim mehaničkim smetnjama krvotoka i disanja i koje se mogu operativno odstraniti	S	N	PN	N(S)	Za školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
105.3	E00 - E07	Bolesti štitaste žlijezde , obična struma, prosta struma, netoksična nodularna gušavost, koje svojim razmjerama smetaju nošenju odjeće ili su praćene trajnim poremećajem srčane i respiratorne funkcije	S OS(e) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
105.4	E05.9	Bolesti štitaste žlijezde , hipertireoza	S OS(e)	N	N	N(S)	Za školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
105.5	E05.0	Bolesti štitaste žlijezde , M. Basedowi	OS(e) N	N	N	N(S)	
105.6	E05.1	Bolesti štitaste žlijezde , toksični adenom	S	N	PN N	N(S)	
105.7	E03.9	Bolesti štitaste žlijezde , hipotireoza	S OS(e)	N	N	N(S)	
105.8	E89.0	Stanje nakon operativnog liječenja štitaste žlijezde, koja ne zahtijeva supstituciju	S	N	S	N	
105.9	E89.0	Stanje nakon operativnog liječenja štitaste žlijezde, koja zahtijeva supstituciju	S OS(e)	N	S	N	
106.1	R73.0	Predijabetes	S	N	N	S	Pod dijagnozom dijabetes podrazumijevaju se poremećaji glikemije našte, poremećaji glukozne tolerancije ispunjavanje kriterijuma za metabolički sindrom i bez poremećaja glikoregulacije.
106.2	E10 - E14	Diabetes mellitus, insulinozavisan i insulinonezavisan , laka forma	S	N	N	N	Lak, stabilan dijabetes koji se dobro reguliše dijetetskim režimom i peroralnim antidijabetičnim sredstvima.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
106.3	E10 - E14	Diabetes mellitus, insulinozavisan i insulinonezavisan, srednje teška forma	OS(a)	N	N	N	Dijabetes koji se teže reguliše peroralnim antidijabetičnim sredstvima. - Insulinozavisan, stabilan dijabetes bez komplikacija, - Lak dijabetes sa početnim komplikacijama (lake promjene na fundusima, lakši oblik polineuropatije sa EMG promjenama). Ograničenje sposobnosti se odnosi na nesposobnost za fizičke napore i službu dežurstva.
106.4	E10 - E14	Diabetes mellitus, insulinozavisan i insulinonezavisan, teška forma	OS(a) N	N	N	N	Nestabilan, insulinozavisan dijabetes - dijabetes sa izraženim komplikacijama. Za PVL ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
107.1	E16.1	Hipoglicaemia functionalis	S OS(a)	N	N	N(S)	Za školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
107.2	E16.9	Organska hipoglikemija	OS(a)	N	N	N	
108.1	E21	Oboljenja paratireoidnih žlijezda, hiperparatireoidizam	S OS(a) N	N	N	N(S)	Za PVL i školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
108.2	E20	Oboljenja paratireoidnih žlijezda, hipoparatireoidizam	S OS(a) N	N	N	N(S)	
109.1	E22 E23	Oboljenja hipofize	OS(a) N	N	N	N	Tumori hipofize, hipopituitarizam i insipidni dijabetes. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
110.1	E24 E26, E27.5	Oboljenja nadbubrežnih žlijezda, hiperfunkcija	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
110.2	E27.1	Oboljenja nadbubrežnih žlijezda, hipofunkcija	OS(a) N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
111.1	E29.1	Hvpofunctio testicularis , blagi ili nepotpuno izraženi hipogonadizam	S	N	S PN	N(S)	Za procjenu izraženosti hipogonadizma u prvom redu su izgled i razvijenost genitalija (penis), a zatim tjelesna konstitucija i maskulinizacija. Potrebno je primjenjivati substitucionu terapiju.
111.2	E29.1	Hvpofunctio testicularis , izraženi hipogonadizam	S	N	N	N	Za školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
112.1	E70 - E90	Poremećaji metabolizma, albinismus, porphiria , lakši oblici	S OS(a)	N	S	N	
112.2	E70 - E90	Poremećaji metabolizma, albinismus, porphiria , teži oblici	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
113.1	E79	Giht (klinički manifestan primarni) , lakši oblici	S OS(a,e)	N	N	N(S)	Za školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
113.2	E79	Giht (klinički manifestan primarni) , teži oblici	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
114.1	E66	Obesitas , bez cirkulatornih i respiratornih smetnji	S	N	S PN	N(S)	Gojaznim u jačem stepenu smatrati lica čija tjelesna težina prelazi idealnu za više od 30% (vidi prilog broj 3). Radi donošenja ocjene potrebno je bolničko-kliničko ispitivanje.
114.2	E66	Obesitas , sa izraženim cirkulatornim i respiratornim smetnjama	OS(a) N	N	N	N	Za školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem.
115.1	E80	Poremećaj metabolizma bilirubina , hperbilirubinaemia do 50 umol/l.	S	S	S	S	Hiperbilirubinemijom smatrati u više navrata ponovljene biohemijske vrijednosti bilirubina u serumu, koje su veće od 21 umol/l. Ovu dijagnozu dati pod uslovom da je postavljena u bolničko-kliničkoj ustanovi isključenjem organskog oboljenja jetre, žučnih puteva, hemolitične žutice, primenom savremenih metoda ispitivanja uključujući biopsiju jetre.
115.2	E80	Poremećaj metabolizma bilirubina , hperbilirubinaemia, iznad 50,1 do 100 umol/l.	OS(a)	N	PN	N(S)	Za školovanje-usavršavanje ocjena se daje nakon kliničko bolničkog ispitivanja i konzilijarnog razmatranja, ukoliko je u pitanju multidisciplinarni problem
115.3	E80	Poremećaj metabolizma bilirubina , hperbilirubinaemia, iznad 100 umol/l.	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
115.4	E80	Poremećaj metabolizma bilirubina , hyperbilirubinaemia, konjugovana, svndroma Dubin-Johnson, Rotorov sindrom	OS(a) N	N	N	N	Hiperbilirubinemijom smatrati u više navrata ponovljene biohemijske 1 vrijednosti bilirubina u serumu, koje su veće od 21 umol/l. Ovu dijagnozu dati pod uslovom da je postavljena u bolničko-kliničkoj ustanovi isključenjem organskog oboljenja jetre, žučnih puteva, hemolitične žutice, primenom savremenih metoda ispitivanja uključujući biopsiju jetre. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
V. DUŠEVNI POREMEĆAJI I POREMEĆAJI PONAŠANJA (F00 - F99)							
Mišljenje i prijedlog za ocjenu PVL za vojnu službu „nesposoban“, daje se nakon obrade u Klinici za psihijatriju, kada se utvrđuje vrsta, oblik, stepen i kvalitet poremećaja. PVL za koje neuropsihijatri i psihijatri Vojnih bolnica, nakon bolničkog tretmana na psihijatrijskim odjeljenjima zaključuje da su ispunjeni uslovi za prijedlog nesposobnosti za vojnu službu, šalju se na stručni tim Klinike za psihijatriju gdje se daje konačan predlog ocjene sposobnosti.							
120.1	FOO - F04	Organski i simptomatski , duševni poremećaji	N	N	N	N	Demencija u Alzheimerovoj bolesti F00, Vaskularna demencija F01, Demencija u oboljenjima klasifikovanim na drugom mjestu F02, Nespecifikovana demencija F03, Organski sindrom amnezije, osim onog koji je izazvan alkoholom i psihoaktivnim supstancama F04.
120.2	F05 - F09	Organski i simptomatski , duševni poremećaji	S N	N	S PN N	N	Delirijum, koji nije izazvan alkoholom i psihoaktivnim supstancama F05, Drugi mentalni poremećaji izazvani moždanim oštećenjem i disfunkcijom i somatskim oboljenjem F06, Poremećaj ličnosti i ponašanja izazvani bolešću, oštećenjem i disfunkcijom mozga F07, Nespecifikovani organski ili simptomatski mentalni poremećaj F09. Ocjena „sposoban“ se donosi kod prolaznih, a „nesposoban“ kod trajnih mentalnih poremećaja. Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se kada su u pitanju prolazni duševni poremećaji.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
121.1	F10 - F19	Duševni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe psihoaktivnih supstanci	S N	N	S PN N	N	Ocjena se daje na osnovu specifikovanja kliničkog stanja preko četvrte oznake šifre i odnosi se na: Akutna intoksikacija Flx.O, Štetna upotreba Flx.I, Sindrom zavisnosti Flx.2, Apstinencijalni sindrom Flx.3 i Apstinencijalni sindrom sa delirijumom Flx.4. Ocjena S se donosi kod prolaznih mentalnih poremećaja i stanja stabilne apstinencije od upotrebe psihoaktivnih supstanci. Ocjena N se donosi kod težih komplikacija upotrebe psihoaktivnih supstanci koje imaju trajni karakter. Ocjena „sposoban“ daje se kod kod prolaznih mentalnih poremećaja i stanja stabilne apstinencije od upotrebe psihoaktivnih supstanci. Ocjena „nesposoban“ daje se kod težih komplikacija upotrebe psihoaktivnih supstanci koje imaju trajni karakter. Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se kada su u pitanju prolazni duševni poremećaji.
121.2	F10 - F19	Duševni poremećaji i poremećaji ponašanja zbog upotrebe psihoaktivnih supstanci	N	N	N	N	Ocjena se daje na osnovu specifikovanja kliničkog stanja preko četvrte oznake šifre i odnosi se na: Psihitični poremećaji Flx.5, Sindrom amnezije Flx.6, Rezidualni poremećaj i psihitični poremećaj sa kasnim početkom Flx.7.
122.1	F20 F21 F22 F25 F28 F29	Shizofrenija , shizotipski poremećaji i poremećaji sa sumanutošću	N	N	N	N	Shizofrenija F20, Shizotipski poremećaj F21, Perzistentni poremećaj sa sumanutošću F22, Shizoafektivni poremećaj F25, Drugi neorganski psihitični poremećaji F28, Nespecifikovana neorganska psihoza F29.
122.2	F23 F24	Shizofrenija , shizotipski poremećaji i poremećaji sa sumanutošću	S N	N	N	N	Akutni i prolazni psihitični poremećaji F23, Indukovani poremećaj sa sumanutošću F24. Ocjena „sposoban“ se donosi kod kratkotrajnih poremećaja sa brzim i potpunim oporavkom.
123.1	F30	Poremećaji raspoloženja (afektivni poremećaji)	N	N	N	N	Bipolarni afektivni poremećaj F31

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
123.2	F30 F32 F33 F38 F39	Poremećaji raspoloženja (afektivni poremećaji)	S N	N	S PN N	N	Manična epizoda F30, Depresivna epizoda F32, Rekurentni depresivni poremećaj F33, Drugi poremećaji raspoloženja F38, Nespecifikovan poremećaj raspoloženja F39. Ocjena „sposoban“ se donosi u slučajevima blagog stepena epizode ili afektivnog poremećaja. Ocjena „nesposoban“ se donosi u slučajevima teškog stepena epizoda ili kratkih interepizodičnih intervala afektivnog poremećaja. Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se kada su u pitanju prolazni duševni poremećaji.
123.3	F34	Stalni poremećaji raspoloženja (afekta)	S N	N	S PN N	N	Ciklotimija F34.0, Distimija F34.1. Ocjena „sposoban“ se donosi kada je poremećaj blažeg stepena težine.
124.1	F40.0 F41 F41.0	Neurotski, stresogeni i tjelesno manifestni poremećaji	S N	N	S PN N	N	Fobični anksiozni poremećaji F40, Drugi anksiozni poremećaji F41, Opsesivno-kompulzivni poremećaji F42, Reakcija na težak stres i poremećaj prilagođavanja F43, Disocijativni (konverzivni) poremećaji F44, Somatoformni poremećaji F45, Drugi neurotski poremećaji F48. Ocjena „sposoban“ se donosi kod blažeg stepena poremećaja. Ocjena „nesposoban“ se donosi kod teških i hroničnih poremećaja sa trajnom disfunkcionalnosti na profesionalnom planu. Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se kada su u pitanju prolazni duševni poremećaji.
125.1	F50.0 F50.2 F51.0 F51.1 F51.3	Sindromi poremećenog ponašanja udruženi sa fiziološkim smetnjama i tjelesnim faktorima	S N	N	S PN N	N	Anorexia nervosa F50.0, Bulimia nervosa F50.2, Neorganska insomnija F51.0, Neorganska hipersomnija F51.1, Somnambulizam F51.3. Duševni poremećaji i poremećaji udruženi sa babinjama F53, Psihološki poremećaji i poremećaji ponašanja u drugim bolestima F54, Zloupotreba lijekova bez uzrokovanja zavisnosti F55. Za utvrđivanje dijagnostičkih kategorija F51.0, F51.1 i F51.3 pored psihološko-psihijatrijske eksploracije uključuje se i neurofiziološka dijagnostika. Ocjena „nesposoban“ daje se pri izraženim poremećajima sa hroničnim tokom.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
126.1	F60 F61 F62	Poremećaji ličnosti i poremećaji ponašanja odraslih	S N	N	N	N	Specifični poremećaji ličnosti (paranoidni, shizoidni, disocijalni, emocionalno nestabilni, histrionični, anankastični, anksiozni, zavisni, drugi, nespecifikovani) F60, Mješoviti i drugi poremećaji ličnosti F61, Trajne promjene ličnosti, koje se ne mogu pripisati oštećenju ili bolesti mozga F62. Ocjena „sposoban“ se donosi kod blaže izraženih crta ličnosti. Ocjena „nesposoban“ se donosi kod poremećaja ličnosti sa trajnom disfunkcionalnosti na profesionalnom planu.
126.2	F60.8	Drugi označeni poremećaji ličnosti (nezrela ličnost)	-	N	S PN N	N(S)	*Ocjena „sposoban“ se donosi kada su ispoljene samo crte nezrelosti. Ocjena „nesposoban“ se donosi kada ispoljeno ponašanje bitno remeti adaptaciju.
127.1	F70 - F79	Ispodprosječna inteligencija: - IQ ispod 90 za kandidate, - IQ ispod 80 za kandidate za profesionalne vojnike	-	N	N	-	Stepen duševne zaostalosti se utvrđuje psihološkim i psihijatrijskim nalazom.
128.1	F95 F98	Poremećaji ponašanja i poremećaji emocija sa početkom u djetinjstvu i adolescenciji	-	N	S PN N	N	Hiperkinetički poremećaji F90, Poremećaji ponašanja F91, Mješoviti poremećaji ponašanja i emocija F92, Poremećaji emocija sa početkom u djetinjstvu F93, Poremećaji socijalnog funkcionisanja nastali u djetinjstvu i adolescenciji F94. Grupa poremećaja čije su karakteristike rani početak, ponavljano i trajno prisustvo obrazaca poremećaja ponašanja. Tikovi i nevoljni pokreti mišića F95, Neorganska enureza F98.0, Neorganska enkopreza F98.1, Mucanje F98.5.
VI. BOLESTI NERVNOG SISTEMA (G00 - G99)							
131.1	G00 - G99	Oboljenja centralnog nervnog sistema, bez funkcionalnih poremećaja	S OS(a)	N	S PN N	N	G00-G09, G10-G13, G20-G26, G30-G32, G35-G37, G80–G99. Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se kod bolesti i stanja gdje evolucija nije završena i gdje se može očekivati dobar ishod bez sekvela do dvije godine.
131.2	G00 - G99	Oboljenja centralnog nervnog sistema, sa lakšim neurološkim poremećajima koji ne remete bitne funkcije	S OS(a)	N	PN N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
131.3	G00 - G99	Oboljenja centralnog nervnog sistema , sa težim funkcionalnim poremećajima koji bitno remete funkcije	N	N	N	N	Evolucija već navedenih oboljenja je završena, stanje je definitivno i ostale su značajne sekvele oboljenja. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
132.1	G70 - G73	Bolesti mišićno-živčane spojnice i bolesti mišića	N	N	N	N	Myasthenia gravis et morbi mvoneuralis alii - G 70, Morbi musculorum primarii - G 71, Mvopathia aliae - G 72, Morbi mvoneurales et morbi musculorum in morbis aliis - G 73. Ocjena "nesposoban" se donosi zbog prirode oboljenja ako, onemogućava bilo kakva fizička naprezanja, a nakon kliničko-bolničkog ispitivanja ili validne medicinske dokumentacije o ranijem kliničko-bolničkom ispitivanju. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
133.1	160 - 169	Bolesti krvnih sudova mozga , prolazna ishemija i sindrom krvnih sudova mozga, sa lakšim neurološkim poremećajima koji remete funkcije u manjem stepenu	S OS(a)	N	S PN N	N	I60, I62, I63, I64, I65, I66, I67, I68, I69. Ocjena „privremeno nesposoban“ do jedne godine daje se kod bolesti i stanja gdje evolucija nije završena i gdje se može očekivati poboljšanje.
133.2	160 -169	Bolesti krvnih sudova mozga , sa neurološkim poremećajima srednjeg i teškog stepena	N	N	N	N	I60, I62, I63, I64, I65, I66, I67, I68, I69. Ocjena „nesposoban“ daje se kod bolesti i stanja gdje evolucija nije završena i gdje se ne može očekivati poboljšanje. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
134.1	G40 - G41	Epilepsija i epileptički sindromi	N	N	N	N	Mišljenje i prijedlog ocjene sposobnosti daje specijalista neurolog na osnovu postavljene dijagnoze u kliničko-bolničkim uslovima (anamneza, klinički i EEG nalaz) ili važeće medicinske dokumentacije o ranijem kliničko-bolničkom liječenju. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
135.1	G43 G44 G47	Migrena , druge glavobolje i poremećaji spavanja, bez neuroloških poremećaji ili sa prolaznim neurološkim poremećajima i prolongiranim bolovima	S OS(a)	N	S PN	N	Migraena simplex (sine aura) G 43.0, Migraena classica (cum aura) G1 43.1, Cephalalgia conracta G 44.0, Cephalalgia vascularis G 44.1, Cephalalgia tensionalis chr. G 44.2, Cephalalgia posttraumatica chr. G 44.3, Disordo somni G 47.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesio- nalne vojnike ³	Kandidati za školovanje- usavršavanje ⁴	
135.2	G43 G44 G47	Migrena komplikovana sa rezidualnim neurološkim poremećajima koji remete funkcije	OS(a) N	N	PN N	N	G43.1, familijarni oblik G43.2, G43.8. Ocjena se donosi nakon kliničko-bolničkog ispitivanja. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
136.1	G50-G64	Poremećaji živaca, korenova živaca , oboljenja više živaca i drugi poremećaji perifernog nervnog sistema, lakog stepena koji ne remete bitne funkcije	S	N	S PN	N	G50 - G53, G54, G55, G56 - G59, G60, G61 - G62, G63. Za procjenu neurološkog deficita potrebno je uraditi odgovarajući neurofiziološki pregled (EMNG, SSEP, BLINK refleksi). Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se kod bolesti i stanja gdje evolucija nije završena, kod prolongiranih bolova i ako se planira hirurška intervencija ili fizikalna terapija i rehabilitacija. Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
136.2	G50-G64	Poremećaji živaca, korenova živaca , oboljenja više živaca i drugi poremećaji perifernog nervnog sistema, umerenog stepena koji remete neke bitne funkcije	S	N	PN N	N	
136.3	G50-G64	Poremećaji živaca, korenova živaca , oboljenja više živaca i drugi poremećaji perifernog nervnog sistema, srednjeg i teškog stepena koji remete bitne funkcije	OS(a) N	N	N	N	
VII. BOLESTI OKA I PRIPOJAKA OKA (H00 - H59)							
140.1	H10.1	Conjunctivitis alergica acuta	S	N(S)	S	S	
141.1	H10.5	Biepharoconjunctivitis	S	N(S)	PN	N(S)	U ova oboljenja spadaju teški, hronični, zapaljivi ili degenerativni procesi ivice kapaka i vežnjače koji iziskuju dugotrajno liječenje, a u znatnoj mjeri ometaju funkciju oka.
142.1	A71	Trachoma	S N	N(S)	PN	N(S)	Sposobnost se određuje prema tačkama ovog spiska, koje se odnose na nastale očne promjene, na stanje funkcije organa vida, (oštrina vida, vidno polje, polje pogleda, i dr.). Za PVL ocjena „nesposoban“ se daje nakon kliničko bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
143.1	H16 H20 H30 H46	Keratitis, Iridocvclitis, Chorioretinitis, Neuritis nervi optici, Scleritis	S OS(b)	N	N	N	Sposobnost se određuje prema tačkama ovog spiska, koje se odnose na nastale očne promjene, na stanje funkcije organa vida, (oštrina vida, vidno polje, polje pogleda, i dr.).

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
144.1	H04.0 H04.3	Zapaljenje suzne žlijezde i suznih puteva (Dacrvoadenitis et Dacryocystitis) , uporno suzenje u jačem stepenu usljed hroničnih ili trajnih oboljenja ili usled mana suznog aparata, na jednom ili oba oka	S OS(b)	N	N	N	Pod jačim, upornim suzenjem podrazumijeva se suzenje koje se jasno ispoljava uvijek i u svim prilikama, a ne samo povremeno. U oboljenja, odnosno mane koje mogu da prouzrokuju takvo suzenje spadaju, na primer: atrezija suznih tačkica, stenoza jačeg stepena ili obliteracije odvodnog sistema suza, suzne fistule i drugo.
145.1	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , kratkovidost jednog ili oba oka preko 2 dioptrije ili dalekovidost jednog ili oba oka preko 3 dioptrije	S	N(S)	S PN	N(S)	Ocjena po ovoj tački se donosi ne samo na osnovu stepena refrakcione anomalije, nego i prema stanju ostalih funkcija organa vida (oštrina vida, vidno polje, sposobnosti adaptacije na tamu i dr.), kao i na osnovu objektivnog stanja organa vida (promjene u providnim medij ama i na očnom dnu). Osim toga, ocjena se daje i na osnovu eventualne progresije refrakcione anomalije. Ocjena „sposoban“ daje se PVL, kandidatu, učeniku ili kadetu ako je prošlo 12 mjeseci od refrakcione hirurške procedure (LASIK, PRK) i čije je refrakcionono stanje stabilno, kao i ostale funkcije organa vida.
145.2	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , prost kratko vidi astigmatizam jednog ili oba oka sa refrakcijom jednog meridijana preko dvije dioptrije, ili mješoviti astigmatizam jednog ili oba oka preko dvije dioptrije, ili dalekovid astigmatizam jednog ili oba oka sa refrakcijom jednog meridijana preko tri dioptrije	S	N(S)	S PN	N(S)	
145.3	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , složeni kratkovid astigmatizam jednog ili oba oka sa refrakcijom jednog meridijana preko 2 dioptrije ili složeni dalekovid astigmatizam jednog ili oba oka sa refrakcijom jednog meridijana preko tri dioptrije	S	N(S)	S PN	N(S)	
145.4	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , kratkovidost ili dalekovidost preko 7 dioptrija na oba oka	OS(b) N	N	PN N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
145.5	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , složeni kratkovidni ili dalekovidni astigmatizam oba oka kod koga je razlika u refrakciji između oba meridijana veća od 4,5 dioptrije	OS(b) N	N	N	N	Ocjena po ovoj tački se donosi ne samo na osnovu stepena refrakcione anomalije, nego i prema stanju ostalih funkcija organa vida (oštrina vida, vidno polje, sposobnosti adaptacije na tamu i dr.), kao i na osnovu objektivnog stanja organa vida (promjene u providnim medijama i na očnom dnu). Osim toga, ocjena se daje i na osnovu eventualne progresije refrakcione anomalije. Ocjena „sposoban“ daje se PVL, kandidatu, učeniku ili kadetu ako je prošlo 12 mjeseci od refrakcione hirurške procedure (LASIK, PRK) i čije je refrakciono stanje stabilno, kao i ostale funkcije organa vida.
145.6	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , složeni dalekovidni ili kratkovidni astigmatizam oba oka sa refrakcijom jednog meridijana preko 7 dioptrija	OS(b) N	N	N	N	
145.7	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , prost ili mješoviti astigmatizam oba oka preko 4,5 dioptrije	S, N	N	N	N	Ocjena po ovoj tački se donosi ne samo na osnovu stepena refrakcione anomalije, nego i prema stanju ostalih funkcija organa vida (oštrina vida, vidno polje, sposobnosti adaptacije na tamu i dr.), kao i na osnovu objektivnog stanja organa vida (promjene u providnim medijama i na očnom dnu). Osim toga, ocjena se daje i na osnovu eventualne progresije refrakcione anomalije. Ocjena „sposoban“ daje se PVL, kandidatu, učeniku ili kadetu ako je prošlo 12 mjeseci od refrakcione hirurške procedure (LASIK, PRK) i čije je refrakciono stanje stabilno, kao i ostale funkcije organa vida.
145.8	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , kratkovidnost ili kratkovidni astigmatizam oba oka sa teškim i progresivnim posljedičnim promjenama na očnom dnu bez obzira na stepen refrakcije	N	N	N	N	
145.9	H52	Poremećaji prelamanja svjetlosti i poremećaji prilagođavanja oka (Anomaliae refractionis et anomaliae accommodationis) , anisometropia veća od 6 dioptrija	N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
146.1	H50	Druga razrokost (Strabismus alius) , prateći strabizam (divergentni, konvergentni, vertikalni i drugi)	OS(b) N	N	PN N	N	Pod defektnim binokularnim vidom podrazumijeva se nepostojanje fuzije ili ukoliko je stereoskopski vid preko 40".
146.2	H50	Druga razrokost (Strabismus alius) , heteroforije sa defektnim binokularnim vidom	OS(b) N	N	N	N	
146.3	H49	Razrokost usled oduzetosti mišića pokretača oka (Strabismus paralvticus) , bez diplopije	S	N	PN N	N	Ocjenu „privremeno nesposoban“ dati u slučaju prinudnog položaja glave (tortikolis) i pada vidne oštine.
146.4	H49	Razrokost usled oduzetosti mišića pokretača oka (Strabismus paralvticus) , sa diplopijom	N	N	PN N	N	
147.1	H40	Glaucoma, Glaucoma anguli aperti , primarni kompenzovani glaukom u jednom ili oba oka	OS(b)	N	N	N	Pod kompenzovanim glaukomom treba podrazumjevati glaukom kod koga se intraokularni pritisak reguliše pomoću lijekova ili operativnim putem i kod koga ne postoje funkcionalne promjene (normalna oština vida, vidno polje i dr.).
147.2	H40	Glaucoma anguli aperti , primarni glaukom u jednom ili oba oka koji se ne može kompezovati	N	N	N	N	
147.3	H40.5	Glaucoma secundarium post morbus oculi alias , sekundarni glaukom u jednom ili oba oka	S N	N	PN N	N	Nakon završenog liječenja ocjena sposobnosti se donosi prema stanju funkcije vida i posljedicama koje su nastale usljed sekundarnog glaukoma ili primarnog oboljenja koje je dovelo do nastanka sekundarnog glaukoma.
148.1	H33	Ruptura mrežnjače sa ili bez ablacije mrežnjače (ruptura retinae cum –non ablatio retinae) , na jednom oku koje je posle operacije funkcionalno i morfološki u zadovoljavajućem stanju	OS(b) N	N	N	N	Nakon završenog liječenja ocjena sposobnosti se donosi prema stanju funkcije vida i posljedicama koje su nastale usljed rupture – ablacije mrežnjače.
148.2	H33	Ruptura mrežnjače sa ili bez ablacije mrežnjače (ruptura retinae cum –non ablatio retinae) , na jednom ili oba oka sa morfološkim i funkcionalnim poremećajima	N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
149.1	H53.1	Subjektivni poremećaji vida (Hemeralopija)	OS(b) N	N	N	N	
150.1	H35.5	Nasljedna distrofija mrežnjače (Dystrophia retinae hereditaria)	-	N	N	N	
151.1	H53.4	Oštećenja u vidnom polju (Defectus regionis visualis), na jednom oku	S	N	PN	N	Pod većim trajnim defektima u vidnom polju podrazumijevaju se sve vrste hemianopsija, veće paracentralne apsolutne skotome, čiji je najmanji promjer veći od 30° i veće periferne ispade i depresije čiji je najmanji promjer veći od 40° ili ako ispad doseže do na 10° od fiksacione tačke.
151.2	H53.4	Oštećenja u vidnom polju (Defectus regionis visualis), na oba oka	N	N	N	N	
152.1	H54, H17, H26.2 H42.3 H47.2	Amaurosis et amblyopia, Cicatrix et maculae corneae, Cataracta complicata, Opacitates corporis vitrei aliae, Atrophia nervi optici, oštrina vida jednog oka manja od 0,50, a drugog oka veća od 0,70	S	N	N		Označene oštrine vida odnose se na vrijednosti postignute korekcionim staklima. Oštrina vida sistematski se ispituje ortorejterom, a alternativno pomoću optotipskih tablica.
152.2	H54, H17, H26.2 H42.3 H47.2	Amaurosis et amblyopia, Cicatrix et maculae corneae, Cataracta complicata, Opacitates corporis vitrei aliae, Atrophia nervi optici, oštrina vida oba oka manja od 0,70	S, N	N	N		
152.3	H54, H17, H26.2 H42.3 H47.2	Amaurosis et amblyopia, Cicatrix et maculae corneae, Cataracta complicata, Opacitates corporis-vitrei aliae, Atrophia nervi optici, oštrina vida oba oka manja od 0,40	N	N	N	N	
152.4	H54, H17, H26.2 H42.3 H47.2	Amaurosis et amblyopia, Cicatrix et maculae corneae, Cataracta complicata, Opacitates corporis vitrei aliae, Atrophia nervi optici, smanjenje oštrine vida jednog oka ispod 0,1 a oštrina vida drugog oka veća od 0,70	N	N	N	N	
152.5	H54, H17, H26.2 H42.3 H47.2	Amaurosis et amblyopia, Cicatrix et maculae corneae, Cataracta complicata, Opacitates corporis vitrei aliae, Atrophia nervi optici, potpuno sljepilo ili smanjenje oštrine vida jednog oka ispod 0,1 a drugog ispod 0,70	N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
153.1	H53.5	Poremećaji vida u boji (Dyschromatopsiae), anomalni trihromati	S	N(S)	S N	N(S)	Ispitivanje sposobnosti raspoznavanja boja vrši se pomoću ortorejtera, a ukoliko je rezultat nesiguran, pomoću pseudoizohromatskih tablica ili anomaloskopa. Pri određivanju dužnosti u pojedinim vidovima, rodovima i službama u VJ rukovoditi se stepenom poremećaja kolornog vida.
153.2	H53.5	Poremećaji vida u boji (Dyschromatopsiae), Dihromazija (Protonopi, Deuteranopi, Tritanopi)	OS(b)	N	N	N	
153.3	H53.5	Poremećaji vida u boji (Dyschromatopsiae), ahromatopsija	N	N	N	N	
154.1	H27.0	Nedostatak sočiva oka (Aphakia), na jednom oku sa korisnim vidom preko 0,5	S N	N	N	N	Prilikom ocjenjivanja sposobnosti sa jednostranom afakijom, sublukacijom ili luksacijom sočiva, uzeti kao mjerilo oštrinu vida sa korekcijom koja se pri binokularnom vidu može subjektivno podnijeti. Ocjena se donosi nakon završenog liječenja. Ukoliko lice odbije liječenje ocjena je nesposoban.
154.2	H27.0	Nedostatak sočiva oka (Aphakia), na oba oka sa korisnim vidom preko 0,5	OS(b)	N	N	N	
154.3	Z96.1	Nedostatak prirodnog sočiva sa inolantiranim vještačkim sočivom (pseudophakia) na jednom oku ili oba oka čija je vidna oštrina pojedinačno (monokularno) $\geq 0,7$	S	N	N	N	
155.1	H27.1	Iščašenje i pomjerenost sočiva oka (Luxatio et subluxatio lentis), na jednom oku	S N	N	N	N	Prilikom ocjenjivanja sposobnosti sa jednostranom afakijom, sublukacijom ili luksacijom sočiva, uzeti kao mjerilo oštrinu vida sa korekcijom koja se pri binokularnom vidu može subjektivno podnijeti. Ocjena se donosi nakon završenog liječenja. Ukoliko lice odbije liječenje ocjena je nesposoban.
155.2	H27.1	Iščašenje i pomjerenost sočiva oka (Luxatio et subluxatio lentis), na oba oka	N	N	N	N	
156.1	H02.5 H11.2	Poremećaji pokretljivosti kapka oka i ožiljak vežnjače oka (Ankvloblepharon et svmblepharon), na jednom oku, ako u manjoj mjeri remeti funkciju oka	S	N	S	N	Pri razmatranju ocjene sposobnosti po ovoj tački uzeti u obzir kriterijume navedene u tačkama 151. i 152. od kojih takođe zavisi donošenje ocjene sposobnosti.
156.2	H02.5 H11.2	Poremećaji pokretljivosti kapka oka i ožiljak vežnjače oka (Ankvloblepharon et svmblepharon), na oba oka, ako u manjoj mjeri remeti funkciju oka	S	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
156.3	H02.5 H11.2	Poremećaji pokretljivosti kapka oka i ožiljak vežnjače oka (Ankvloblepharon et svmblepharon), na jednom oku, ako u jačoj mjeri remeti funkciju oka (oštrinu vida, vidno polje ili polje pogleda)	OS(b) N	N	N	N	
156.4	H02.5 H11.2	Poremećaji pokretljivosti kapka oka i ožiljak vežnjače oka (Ankvloblepharon et svmblepharon), na oba oka, ako u jačoj mjeri remeti funkciju oka (oštrinu vida, vidno polje ili polje pogleda)	N	N	N	N	
157.1	H02.4	Spušten kapak oka (Ptosis palpebrae), koji pri horizontalnom položaju očne jabučice djelimično pokriva zenicu na jednom oku	S	N	N	N	
157.2	H02.4	Spušten kapak oka (Ptosis palpebrae), koji pri horizontalnom položaju očne jabučice djelimično pokriva zenicu na oba oka	N	N	N	N	
157.3	H02.4	Spušten kapak oka (Ptosis palpebrae), trajna i potpuna spuštenost gornjeg kapka na jednom ili oba oka	N	N	N	N	
158.1	H02.2	Nepotpuno zatvaranje kapaka oka (Lagophthalmus), na jednom oku	N	N	PN N	N	Pri ocjenjivanju uzeti u obzir samo one poremećaje koji mogu dovesti do oštećenja na očnoj jabučici. Ukoliko ove promjene izazivaju uporno suzenje, oštećenje vežnjače ili rožnjače, tada se ocjenjuje prema tački 152.1.
158.2	H02.2	Nepotpuno zatvaranje kapaka oka (Lagophthalmus), na oba oka	N	N	PN N	N	
159.1	H02.0 H02.1	Uvrnutost kapka i uvrnuta trepavica i Izvrnutost kapka oka (Entropium et trichiosis palpebrae, Ectropium palpebrae)	OS(b) N	N	PN	N	
160.1	H18.6	Kupasta rožnjača (Keratokonius), na jednom oku	S	N	N	N	Ocjena sposobnosti određuje se prema oštrini vida i stepenu refrakcije.
160.2	H18.6	Kupasta rožnjača (Keratokonius), na oba oka	N	N	N	N	
161.1	Q11.1	Drugi nedostatak oka (Anophthalmus) jednog oka	N	N	N	N	

[illegible]

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
171.1	I00	Reumatska groznica , bez oboljenja srca	S	N	PN	N(S)	Reumatska groznica se utvrđuje u bolničko-kliničkoj ustanovi. Privremena nesposobnost određuje se do dvije godine.
171.2	I01	Reumatska groznica , sa oboljenjem srca	OS(a) N	N	N	N	Reumatska groznica se utvrđuje u bolničko-kliničkoj ustanovi. Recidiv reumatske groznice ocjenjivati u zavisnosti od sekvela. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
172.1	I05 I08 I33 I34 I35 I38 I39	Stečene srčane mane , valvule mitralis, valvule aorte, mitralne i aortalne valvule, drugih endokardijalnih struktura, lakog stepena	S	N	N	N	Dijagnoza se postavlja u bolničkim uslovima. Pod stečenom srčanom manom lakog stepena podrazumijeva se ona stečena srčana mana koja nije praćena elektrokardiogramskim promjenama, rendgenološkim znacima, ehokardiografskim promjenama jasnog povećanja pojedinih srčanih struktura, a testovi opterećenja ne dovode do poremećaja cirkulacije, niti elektrokardiogramskih promjena u opterećenju HD neznčajne mane na osnovu NYHA i ehokardiografskih parametara. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
172.2	I05 I08 I33 I34 I35 I38 I39	Stečene srčane mane , valvule mitralis, valvule aorte, mitralne i aortalne valvule, drugih endokardijalnih struktura, težeg stepena	OS(a) N	N	N	N	
173.1	Q20 - Q26	Urođene mane srca i velikih krvnih sudova, lakog stepena	S OS(a)	N	N	N	
173.2	Q20 - Q26	Urođene mane srca i velikih krvnih sudova, težeg stepena	N	N	N	N	
174.1	Q20 - Q26	Operisane urođene mane srca sa povoljnim terapijskim ishodom	OS(a)	N	N	N	Ocjenju sposobnosti bolesnika sa operisanim urođenim i stečenim srčanim manama koji imaju povoljan ili nepovoljan terapijski ishod utvrđuje kardiolog. Ocjena sa definitivnom dijagnozom daje se u bolničkim uslovima na osnovu procjene parametara funkcije srca prije i nakon izvršene operacije neinvazivnim, a po potrebi i invazivnim metodama.
174.2	Q20 - Q26	Operisane urođene mane srca sa nepovoljnim terapijskim ishodom	N	N	N	N	
174.3	I05 I06 I08 I34 I35	Operisane stečene mane srca sa povoljnim terapijskim ishodom	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
174.4	I05 I06 I08 I34 I35	Operisane stečene mane srca sa težim funkcionalnim oštećenjem	N	N	N	N	
174.5	I25	Operacije na koronarnim krvnim sudovima, sve rekonstruktivne operacije na koronarnim krvnim sudovima uključujući i procedure perkutane angioplastike (PCI) sa ili bez ugradnje stenta, sa povoljnim ishodom	OS(a) N	N	N	N	Ocjenu sposobnosti bolesnika sa interventnim ili hirurškim procedurama na koronarnim arterijama koji imaju povoljan ili nepovoljan terapijski ishod, daje kardiolog. Ocjena sa definitivnom dijagnozom daje se u bolničkim uslovima na osnovu procjene parametara funkcije srca prije i nakon izvršene procedure neinvazivnim, a po potrebi i invazivnim metodama. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
174.6	I25	Operacije na koronarnim krvnim sudovima, sve rekonstruktivne operacije na koronarnim krvnim sudovima uključujući i procedure perkutane angioplastike (PCI) sa ili bez ugradnje stenta, sa težim funkcionalnim oštećenjima	N	N	N	N	
175.1	I10 - I15	Povišenje krvnog pritiska, nestalno povišenje, lakog stepena	S	N(S)	S	N(S)	Definicija povišenih vrijednosti pritiska se izvodi na osnovu važećih kriterijuma i preporuka ekspertskog udruženja kardiologa. Pod nestalnim povišenim krvnim pritiskom lakog stepena podrazumijeva se više puta utvrđena vrijednost krvnog pritiska za sistolni do 180 mmHg i/ili dijastolni do 100 mmHg. Pri pregledima u ambulantni ili poliklinici u periodu kada dotično lice stalno obavlja redovne dužnosti i ako se krvni pritisak normalizuje tek poslije nekoliko dana mirovanja bez terapije. Nestalno povišenje krvnog pritiska lakog stepena podrazumijeva da lice bude podvrgnuto testu fizičkog opterećenja i da pri tome dolazi do snižavanja ili normalizacije krvnog pritiska (snižavanje do normalnih vrijednosti). Vrijednost krvnog pritiska neophodno provjeriti 24-časovnim holter-monitoringom.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
175.2	I10 -I15	Povišenje krvnog pritiska, nestalno povišenje, težeg stepena	S OS(a)	N	PN	N	Pod nestalnim povišenim krvnim pritiskom težeg stepena podrazumijeva se povišenje krvnog pritiska preko 180 mmHg za sistolni i/ili preko 100 mmHg za dijastolni. U ovu grupu spadaju i slučajevi iz tačke 175.1 sa hipertenzivnim reagovanjem pri opterećenju (hipertenzivno reagovanje pri opterećenju kada pri submaksimalnom testu opterećenja dođe do skoka vrijednosti krvnog pritiska preko 110 mmHg za dijastolni i preko 200 mmHg za sistolni). Krvni pritisak se normalizuje mirovanjem bez terapije.
175.3	I10 -I15	Trajno povišenje krvnog pritiska, lakog stepena	S	N	S	N	Pod trajnim povišenim krvnim pritiskom lakog stepena podrazumijeva se više puta utvrđena vrijednost krvnog pritiska za sistolni do 180 mmHg i/ili dijastolni do 100 mmHg pri pregledima u ambulanti ili poliklinici u periodu kada dotično lice stalno obavlja redovne dužnosti i ako se krvni pritisak normalizuje tek posle nekoliko dana mirovanja bez terapije. Trajno povišenje krvnog pritiska lakog stepena podrazumijeva da lice bude podvrgnuto testu fizičkog opterećenja i da pri tome dolazi do snižavanja ili normalizacije krvnog pritiska (snižavanje do normalnih vrijednosti). Vrijednost krvnog pritiska neophodno provjeriti 24-časovnim holter-monitoringom.
175.4	I10 -I15	Trajno povišenje krvnog pritiska, težeg stepena	N	N	N	N	Pod trajnim povišenjem krvnog pritiska težeg stepena podrazumijeva se povišenje krvnog pritiska iz preko 210 za sistolni i preko 120 mmHg za dijastolni pritisak sa adekvatnim promjenama na krvnim sudovima, kao i slučajevi maligne hipertenzije. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
176.1	I20 - I25	Ishemijska bolest srca (angina pectoris), lakšeg stepena	OS(a)	N .	N	N	Dijagnoza se obavezno postavlja u bolničkim uslovima. Ishemijska bolest srca može da bude potvrđena neinvazivnim (elektrokardiogram, ehokardiogram, holter, testovi opterećenja, radioizotopskim metodama i dr.) i invazivnim metodama (lijeva ventrikulografija, selektivna koronarografija). Težina bolesti se procjenjuje na osnovu anamneze, kliničkog nalaza i urađenih pretraga. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
176.2	I20 - I25	Ishemijska bolest srca (angina pectoris), težeg stepena	N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
176.3	I20 - I25	Preležan infarkt miokarda , sa uspješnom rehabilitacijom	N	N	N	N	Definicija preležanog infarkta miokarda izvodi se na osnovu važećih kriterijuma i preporuka ekspertskog udruženja kardiologa. U ovu grupu spadaju uspješno rehabilitovani preboljeli infarkt srca I i II grupe NYHA klasifikacije.
176.4	I20 - I25	Preležan infarkt miokarda , sa definitivnim, trajnim posljedicama	N	N	N	N	Preležani infarkt miokarda sa definitivnim trajnim negativnim posljedicama u koje spadaju teži poremećaji srčanog ritma i provođenja, srčana slabost, postinfarktna nestabilna angina, aneurizma srca i sva stanja koja se kvalifikuju kao funkcionalna grupa III i IV klasifikacije NYHA. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
177.1	I30 – I32	Perikarditis , bez posljedica	S	N	S	N	Dijagnoza se obavezno postavlja u bolničkim uslovima, na osnovu anamnestičkih podataka, kliničke slike i ispitivanja (ehokardiografija itd.). Neophodno je da lice nema značajnih kliničkih posljedica (bez znakova konstrikcije, bez poremećaja srčane funkcije i bez značajnih poremećaja srčanog ritma).
177.2	I30 – I32	Perikarditis , sa lakšim posljedicama	OS(a)	N	PN	N	Vidjeti objašnjenje tačke 177.1. U ovu grupu spadaju bolesnici kod kojih se može dijagnostikovati intenzivniji eho perikarda, kao i ekstrasistolna aritmija po Lown-u tip I i II.
177.3	I30 – I32	Perikarditis , sa znacima konstriktivnog sindroma	N	N	N	N	Dijagnoza se obavezno postavlja u bolničkim uslovima. Bolest mora biti jasno potvrđena neinvazivnim testovima (ehokardiografija) ili invazivnim testovima. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
178.1	I33 I38 I39	Endokarditis preležani	N	N	N	N	Dijagnoza mora biti jasno dokazana uz strogo pridržavanje stručnih kriterijuma za dijagnozu endokarditisa (ESC/ACC/AHA preporuke). Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
179.1	I40 I41	Preležani akutni miokarditis , bez posljedica	S	N	PN	N	Dijagnoza se obavezno postavlja u bolničkim uslovima, na osnovu anamnestičkih podataka, kliničke slike i ispitivanja (ehokardiografija itd.). Neophodno je da lice nema značajnih kliničkih posljedica (bez poremećaja srčane funkcije i bez značajnih poremećaja srčanog ritma). Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se do dvije godine, ako nakon toga nema sekvela daje se ocjena „sposoban“.
179.2	I40 I41	Preležani akutni miokarditis , sa lakšim posljedicama	S OS(a)	N	N	N	Dijagnoza se obavezno postavlja u bolničkim uslovima, na osnovu anamnestičkih podataka, kliničke slike i ispitivanja (ehokardiografija itd.). Neophodno je da lice ima značajne kliničke posljedice (sa poremećajem srčane funkcije i bez značajnih poremećaja srčanog ritma).
180.1	I42 I43	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca bez znakova oštećenja miokarda i srčane funkcije: sindrom preekscitacije, kompletan blok desne grane, AV blok I stepena, konvertovana AF	S OS(a)	N	S	N	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca moraju se utvrditi u kliničko-bolničkoj ustanovi ili u specijalnoj ambulanti, na osnovu dužeg posmatranja, pri čemu mora postojati dokumentacija sa više kontrolnih pregleda. Kao AV blok I stepena smatrati PQ interval preko 0,24 sec.
180.2	I42 I43	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca bez znakova oštećenja miokarda i srčane funkcije: kompletan blok lijeve grane, WPW sa kontrolisanim napadima tahikardije, AV blok II stepena sa dobrom frekvencijom, paroksizmi AF koji se spontano ili medikamentorno konvertuju u sinusni ritam, primarna hipertrofična kardiomiopatija bez malignih poremećaja ritma, VES III i IV stadijuma po Lown-u	S OS(a)	N	N	N	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca moraju se utvrditi u kliničko-bolničkoj ustanovi ili u specijalnoj ambulanti, na osnovu dužeg posmatranja, pri čemu mora postojati dokumentacija sa više kontrolnih pregleda. Pod nepotpunim blokom desne grane smatrati blok desne grane sa proširenjem QRS kompleksa od 0,095 do 0,120 sec.
180.3	I42 I43	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca bez znakova oštećenja miokarda i srčane funkcije: supraventrikularne ES, VES II I stadijuma po Lown-u, produženje PQ intervala do 0,24 sec. pri srčanoj frekvenciji ispod 70 u minuti, nodalni ritam sinus koronarijusa, nepotpuni blok desne grane	S	S	S	S	Odluku donosi kardiolog nakon kompletne neinvazivne dijagnostike. Pod nepotpunim blokom desne grane smatrati blok desne grane sa proširenjem QRS kompleksa od 0,095 do 0,120 sec.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
180.4	I44 I45	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca bez znakova oštećenja miokarda i srčane funkcije: permanentna AF, VES IV b i V stadijuma po Lown-u, paroksizmalna ventrikularna tahikardija, AV blok III stepena.	N	N	N	N	
180.5	I44 I45	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca sa znacima oštećenja miokarda i srčane funkcije: kompletan blok lijeve grane, WPW sa kontrolisanim napadima tahikardije, AV blok II stepena sa dobrom frekvencijom, paroksizmi AF koji se spontano ili medikamentorno konvertuju u sinusni ritam, supraventrikularna tahikardija, primarna hipertrofična kardiomiopatija bez malignih poremećaja ritma, VES III i IV stadijuma po Lown-u	N	N	N	N	Poremećaji u srčanom ritmu i sprovodnom sistemu srca moraju se utvrditi u kliničko-bolničkoj ustanovi ili u specijalnoj ambulanti, na osnovu dužeg posmatranja, pri čemu mora postojati dokumentacija sa više kontrolnih pregleda. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
181.1	I34	Prolaps mitralne valvule , lakšeg stepena	S	S	S	S	Dijagnozu prolapsa mitralne valvule donosi kardiolog na osnovu neinvazivnog ispitivanja. Prolaps mitralne valvule bez hemodinamske značajne mitralne regurgitacije (do 1+).
181.2	I34	Prolaps mitralne valvule , umjerenog stepena	OS(a)	N	N	N	Dijagnozu prolapsa mitralne valvule donosi kardiolog na osnovu neinvazivnog ispitivanja. Prolaps mitralne valvule sa hemodinamski značajnom mitralnom regurgitacijom (1 do 2+).
181.3	I34	Prolaps mitralne valvule , težeg stepena	N	N	N	N	Dijagnozu prolapsa mitralne valvule donosi kardiolog na osnovu neinvazivnog ispitivanja. Prolaps mitralne valvule sa hemodinamski značajnom mitralnom regurgitacijom (više od 2+). Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
182.1	I71	Aneurizme aorte i plućne arterije, arterio-venske fistule pluća	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
182.2	I71.0	Disekantna aneurizma aorte	N	N	N	N	Dijagnoza se postavlja na osnovu anamnestičkih podataka, kliničke slike i kompletne neinvazivne i invazivne dijagnostike. Za profesionalnog vojnika ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
182.3	I71.1	Aneurizma plućne arterije	N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
183.1	I77.0	Arteriovenske fistule	N	N	N	N	Dijagnoza se postavlja multidisciplinarnim pregledima, neinvazivnom i invazivnom dijagnostikom. Pod ovom tačkom podrazumijevaju se fistule većih krvnih sudova koje dovode do značajnog poremećaja lokalne ili sistemske hemodinamike. Za profesionalnog vojnika ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
184.1	I72	Aneurizme perifernih krvnih sudova , koje jače ne remete funkciju krvotoka, a mogu se operativno odstraniti	S OS(a)	N	N	N	Dijagnoza se postavlja na osnovu anamnestičkih podataka, kliničke slike i kompletne neinvazivne i invazivne dijagnostike. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
184.2	I72	Aneurizme perifernih krvnih sudova , koje jače remete funkciju krvotoka, a ne mogu se operativno odstraniti, ili ako se stanje posle operacije znatno ne popravlja	N	N	N	N	
185.1	Q25 - Q28	Urođene anomalije krvnih sudova , angiomi, manji, kapilarnog tipa	S	S	S	S	
185.2	Q25 - Q28	Urođene anomalije krvnih sudova , angiomi, veliki i lako vulnerabilni, arterio-venske fistule na ekstremitetu sa otokom i trofičnim promjenama	OS(a) N	N	N	N	
186.1	I73 -I77	Oboljenja perifernih arterija , koja izazivaju umjerene poremećaje u krvotoku i funkciji ekstremiteta u lakšem stepenu	OS(a) N	N	PN	N	
186.2	I73 -I77	Oboljenja perifernih arterija , (M. Rovnaud) lakši oblik	OS(a) N	N	PN	N	Dijagnoza, stepen oboljenja i stanje funkcije ekstremiteta treba da budu ustanovljeni u kliničko-bolničkoj ustanovi u kojoj postoje odgovarajući uslovi za takva ispitivanja. Za lakši idiopatski oblik daje se ocjena „privremeno nesposoban“ Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
186.3	I73 -I77	Oboljenja perifernih arterija , (M. Rovnaud) teži oblik	OS(a) N	N	N	N	
186.4	I73 -I77	Obliterirajući procesi perifernih arterija , koji teže remete funkciju ekstremiteta ili dovode do vidnih trofičnih promjena na njima (Biiirger)	N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
187.1	M30-M31, D69.0 D89.1	Generalizovani vaskulitis (PAN, alergijska granulomatoza, hipersenzitivni vaskulitis - sistemski oblik, mješovita krioglobulinemija, granulomatozni vaskulitis, Wegenerova granulomatoza, arteritis džinovskih čelija, temporalni arteritis, reumatična polimialgija, M. Behcet, antifosfolipidni sindrom, sekundarni vaskulitisi i sindrom preklapajućih vaskulitisa u okviru SBVT) i dr.	OS(a) N	N	N	N	Uključujući i sve oblike vaskulitisa koji su utvrđeni kliničkim ispitivanjem. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
187.2	M30-M31 D69.0 D89.1	Generalizovani vaskulitis, purpura Henoch-Schenlein, lakši oblik	OS(a) N	N	S PN	N	
187.3	M30-M31 D69.0 D89.1	Generalizovani vaskulitis, purpura Henoch-Schenlein, teži oblik	N	N	N	N	
188.1	I83	Proširenje vena ekstremiteta , odnosno jače izražene vene bez varikoznih čvorova na potkoljenici	S	N(S)	S	S	Zapaljenje dubokih vena sa trajnim posljedicama na gornjim ekstremitetima (otok, trofične promjene kože i dr.) ocjenjivati po tački 194.
188.2	I83	Jače proširenje vena sa variksima na kolateralama i glavnom stablu v. saphaenae magnae, koje se prostire i na butinu	OS(a)	N	S PN N	N	Ovo oboljenje cijeliti prema tački 194.
189.1	I83	Lipodermatoskleroza	OS(a) N	N	S N	N	Ocjenu daje dermatovenerolog. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
190.1	I83	Venske ulceracije koje ne odgovaraju na terapiju	N	N	N	N	Ocjenu daje dermatovenerolog i vaskularni hirurg. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
191.1	I84	Hemoroidi , koji se mogu izliječiti bez posljedica ili sa lakšom insuficijencijom analnog sfinktera	S OS(a)	N(S)	S	N(S)	
191.2	I84	Hemoroidi , hemoroidi posle neuspjelih operativnih zahvata sa insuficijencijom analnog sfinktera (inkontinencija)	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
192.1	I86.1	Varikokela	S	S	S	S	Varikokela u manjem stepenu javlja se kod 40% mladića u vrijeme adolescencije, a kasnije se spontano povlači, zbog čega se daje ocjena „sposoban“. Velike varikokele koje ostaju trajno, obično su smetnje u normalnoj cirkulaciji (sekundarne). Takve varikokele spadaju u ovu tačku.
193.1	I87	Elefantijaza ekstremiteta i drugi hronični edemli ekstremiteta kao posljedica zapaljivih promjena na venama, bez sekundarnih variksa, kao i edemi usled staze limfe, prema stepenu izraženosti i funkcionalnim smetnjama	OS(a) N	N	PN N	N	Ocjena se daje prema stanju ekstremiteta (otok, trofične promjene), kao i prema stanju kože. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
194.1	I80	Tromboza dubokih vena ekstremiteta bez funkcionalnih poremećaja ili znakova rekanalizacije ili kolateralne kompenzacije	S OS(a)	N	PN	N	
194.2	I80	Tromboza dubokih vena ekstremiteta sa funkcionalnim poremećajima bez znakova rekanalizacije ili slabije kolateralne kompenzacije u dužem vremenskom periodu	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
195.1	I26.0 - I26.9	Embolija pluća	S OS(a)	N	PN N	N	
X. BOLESTI SISTEMA ZA DISANJE (J00 - J99)							
200.1	J31.0	Hronična oboljenja nosnih šupljina, hronični atrofični rinitis bez stvaranja krusta u nosnim šupljinama	S	N	S	N	
200.2	J31.0	Hronična oboljenja nosnih šupljina sa ozenom i rinosklerom	OS(e) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
201.1	J30.0 - J33.9	Hronična zapaljenja sinusa, kataralna i gnojna	S	S N	S N	S N	Za kandidate za misije i školovanje i usavršavanje ocjena „sposoban“ daje se za lakše oblike, a ocjena „nesposoban“ za teže oblike. Procjena se vrši na osnovu kompjuterizovane tomografije ili CBCT paranazalnih šupljina.
201.2	J30.0 - J33.9	Hronična zapaljenja sinusa, alergična oboljenja sluznice nosa i sinusa	S OS(e)	S N	S N	S N	Za kandidate za misije i školovanje i usavršavanje ocjena „sposoban“ daje se za lakše oblike, a ocjena „nesposoban“ za teže oblike. Procjena se vrši na osnovu proba na inhalacione alergene i kliničke slike.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
201.3	J30.0 -J33.9	Hronična zapaljenja sinusa, sa polipozom koja otežava disanje	S OS(e)	N	N	N	
202.1	J33.9	Polvposis nasi juveniis deformans - Woakes	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
203.1	O30.0 - Q39.0 Q67.4	Urođene i stečene anomalije nosa, umjereni estetski defekt (rinolordoza-rinoskolioza u većem stepenu), bez funkcionalnih poremećaja	S	N	S	S	Prema ovoj tački cijeniti ako nema smetnji pri disanju, a ako ima prema tački 204.
203.2	Q30.0 - O39.0 O67.4	Urođene i stečene anomalije nosa, veliki estetski defekt (potpuni gubitak nosa)	N	N	N		Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
204.1	O30.0 - O30.9 S02.1 T90.2	Mane i posljedice povreda i oboljenja nosa, sa neznatnim disajnim smetnjama (perforacija septuma, devijacija septuma, sinehije i dr.)	S	N(S)	S	S	Za kandidate ocjena „sposoban“ daje se u slučaju lakše devijacije septuma sa neznatnim smetnjama.
204.2	Q30.0 - O30.9 S02.1 T90.2	Mane i posljedice povreda i oboljenja nosa, sa znatnim disajnim smetnjama	S OS(a,e)	N	S PN N	N	
204.3	Q30.0 - O30.9 S02.1 T90.2	Mane i posljedice povreda i oboljenja nosa, sa teškim disajnim smetnjama, koje se operativnim putem nisu mogle otkloniti (koštane atrezije hoana, stenozе nosnica i dr.)	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
205.1	Q31 J37 J38 C12	Urođene i stečene mane grkljana, koje ne otežavaju normalno disanje ali otežavaju govor (jednostrane paralize glasnica, fonastenija)	S OS(a,e)	N	S N	N	
205.2	Q31 J37 J38 C12	Urođene i stečene mane grkljana, koje otežavaju disanje prirodnim putem i govor (stenozе, obostrane paralize glasnica, stanje posle laringektomije, neizlečeni benigni tumori)	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
206.1	S02.0 - S02.1 T90.2	Urođene ili stečene mane frontalnih sinusa , stanje posle povrede ili operacije frontalnih sinusa bez značajnih funkcionalnih i estetskih poremećaja	S OS(e)	N	S	S	
206.2	S02.0 - S02.1 T90.2	Urođene ili stečene mane frontalnih sinusa , stanje posle povrede ili operacije frontalnih sinusa, ako nedostaje tabula interna	S OS(e)	N	N	N	
207.1	J41 J42	Akutna respiratorna oboljenja , recidivirajući akutni bronhitis	S	N	S PN	N	Pod recidivirajućim akutnim bronhitisom podrazumijevamo ponavljanje infekcije disajnih puteva protahiranog toka praćene opstrukcijom disajnih puteva, a ne ispunjavaju kriterijume za dijagnozu hroničnog bronhitisa i bronhijalne astme i bronhietazija.
207.2	J85 J86	Akutna respiratorna oboljenja , apsces pluća i teški oblici zapaljenja pluća i plućne maramice sa izlivom neposredno poslije liječenja	S OS(a)	N	PN	N(S)	Isključuju se bakterijska oboljenja uzrokovana tuberkuloznim bacilom.
207.3	J85 J86	Akutna respiratorna oboljenja , apsces pluća i teški oblici zapaljenja pluća i plućne maramice sa izlivom, sa utvrđenim trajnim oštećenjem funkcije pluća lakog stepena ili bez oštećenja plućne funkcije	S OS(a)	N	PN	N	Isključuju se bakterijska oboljenja uzrokovana tuberkuloznim bacilom. Utvrđivanje trajnih posljedica vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama. Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren FVK od 65% do 79% u odnosu na predviđenu vrijednost i normalne vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
207.4	J85 J86	Akutna respiratorna oboljenja , apsces pluća i teški oblici zapaljenja pluća i plućne maramice sa izlivom, sa utvrđenim trajnim oštećenjem funkcije pluća srednje teškog do teškog stepena	OS(a) N	N	N	N	Isključuju se bakterijska oboljenja uzrokovana tuberkuloznim bacilom. Utvrđivanje trajnih posljedica vrši se u kliničko-bolničkim ustanovama. Pod oštećenjem funkcije pluća srednje teškog do teškog stepena podrazumijeva se ostvaren FVK <65% u odnosu na predviđenu vrijednost ili poremećaj vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
208.1	J44 J43	Hronična opstruktivska bolest pluća (HOPB), Hronični bronhitis i emfizem pluća , sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S	N	S PN N	N	Ova se tačka odnosi na osobe koje boluju ili su bolovale od oboljenja disajnih puteva i pluća razne etiologije, sem tuberkuloze, a hroničnog su toka i sa posljedicama koje utiču na njihovu funkciju, kao i na funkciju kardiovaskularnog sistema. Dijagnoza oboljenja mora biti postavljena u specijalizovanoj bolničkoj ustanovi u stabilnoj fazi bolesti. Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se smanjenje odnosa FEVI/FVK <70% i postbronhodilatatori FEVI>80% predviđenih vrijednosti.
208.2	J44 J43	Hronična opstruktivska bolest pluća (HOPB), Hronični bronhitis i emfizem pluća , sa oštećenjem funkcije pluća srednjeg i teškog stepena	N	N	N	N	Ova se tačka odnosi na osobe koje boluju ili su bolovale od oboljenja disajnih puteva i pluća razne etiologije, sem tuberkuloze, a hroničnog su toka i sa posljedicama koje utiču na njihovu funkciju, kao i na funkciju kardiovaskularnog sistema. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja. Pod oštećenjem funkcije pluća srednjeg i teškog stepena podrazumijeva se smanjenje odnosa FEVI/FVK <70% i postbronhodilatatori FEVI<80% predviđenih vrijednosti.
209.1	J43.0	Jednostrani i lobarni emfizem pluća	OS(a,e) N	N	N	N	Ova se tačka odnosi na osobe koje boluju ili su bolovale od oboljenja disajnih puteva i pluća razne etiologije, sem tuberkuloze, a hroničnog su toka i sa posljedicama koje utiču na njihovu funkciju, kao i na funkciju kardiovaskularnog sistema. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja. Vidi objašnjenje uz tačku 3.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
210.1	J45	Bronhijalna astma , kontrolisana	S OS(a,e)	N	N	N	Dijagnoza bronhijalne astme se postavlja u bolničko-kliničkoj ustanovi ili u za ova oboljenja specijalizovanom dispanzeru, na osnovu anamneze i medicinske dokumentacije o napadima gušenja sa sviranjem u grudima i/ili kašlja, atopijskog statusa, kliničkog nalaza i dokazanog postojanja varijabilne opstrukcije (testovi plućne funkcije sa bronhodilatatornim testom) i/ili bronhijalne hiperreaktivnosti (nespecifični i specifični bronhoprovokacijski test, kao i test fizičkog oštećenja). Pod kontrolisanom astmom podrazumijeva se odsustvo dnevnih simptoma (dva puta nedeljno ili manje), normalna tolerancija fizičkih aktivnosti, odsustvo noćnih tegoba, odsustvo potrebe za uzimanjem brzodelujućih bronhodilatatora (dva puta nedeljno ili manje), normalna ili skoro normalna plućna funkcija i odsustvo egzacerbacija.
210.2	J45	Bronhijalna astma , djelimično kontrolisana i nekontrolisana	N	N	N	N	Dijagnoza bronhijalne astme se postavlja u bolničko-kliničkoj ustanovi ili u za ova oboljenja specijalizovanom dispanzeru, na osnovu anamneze i medicinske dokumentacije o napadima gušenja sa sviranjem u grudima i/ili kašlja, atopijskog statusa, kliničkog nalaza i dokazanog postojanja varijabilne opstrukcije (testovi plućne funkcije sa bronhodilatatornim testom) i/ili bronhijalne hiperreaktivnosti (nespecifični i specifični bronhoprovokacijski test, kao i test fizičkog oštećenja). Pod djelimično kontrolisanom i nekontrolisanom astmom podrazumijeva se odsustvo jedne ili više karakteristika, prisustvo dnevnih simptoma (tri puta nedeljno ili više), loša tolerancija fizičkih aktivnosti, prisustvo noćnih tegoba, prisustvo potrebe za uzimanjem brzodelujućih bronhodilatatora (tri puta nedeljno ili više), poremećena plućna funkcija i prisustvo egzacerbacija. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja u specijalizovanom dispanzeru za ova oboljenja.
211.1	D86	Sistemske, imunološke i granulomatozne bolesti i druga hronična oboljenja plućnog intersticijuma nepoznate etiologije akutnog toka, uključujući i sarkoidozu	S	N	N		

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
211.2	D86	Sistemske, imunološke i granulomatozne bolesti i druga hronična oboljenja plućnog intersticijuma nepoznate etiologije, sarkoidoza, hronična recidivirajuća sa fibrozom pluća	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
212.1	J99	Wegenerova granulomatoza, Histiocitoza x, idiopatska plućna hemosideroza, Goodpastureov sindrom i druge progresivne granulomatoze i sudovne bolesti pluća i i drugih sistema	N	N	N	N	
213.1	J84	Difuzna intersticijska fibroza pluća i plućne manifestacije sistemskih bolesti vezivnog tkiva	N	N	N	N	
214.1	J60 - J70	Bolesti pluća izazvane spoljnim uzročnicima, sa oštećenjem funkcije pluća lakšeg stepena	S	N	PN	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvareni FVK od 65% - 79% u odnosu na predviđenu vrijednost sa normalnim vrijednostima respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
214.2	J60-J70	Bolesti pluća izazvane spoljnim uzročnicima, sa oštećenjem funkcije pluća srednje teškog do teškog stepena	N	N	N	N	Pod oštećenjem funkcije pluća srednje teškog do teškog stepena podrazumijeva se ostvareni FVK <64% u odnosu na predviđenu vrijednost ili poremećaj vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
215.1	J94.1	Srasline posle zapaljenja plućne maramice sa izlivom (fibrothorax), bez ili sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S	N	PN	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvareni FVK od 65% - 79% u odnosu na predviđenu vrijednost sa normalnim vrijednostima respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
215.2	J94.1	Srasline posle zapaljenja plućne maramice sa izlivom (fibrothorax), sa oštećenjem funkcije pluća srednjeg do teškog stepena	OS(a) N	N	N	N	Pod oštećenjem funkcije pluća srednje teškog do teškog stepena podrazumijeva se ostvareni FVK <64% u odnosu na predviđenu vrijednost ili poremećaj vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
216.1	J93	Pneumotoraks, spontani pneumotoraks	S	N	PN	S	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
216.2	J93	Pneumotoraks , recidivirajući spontani pneumotoraks	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
217.1	J47	Bronhiektazije (dokazane bronhografski ili CT) , lakši oblici	S	N	N	N	Pod lakšim oblicima bronhiektazija podrazumijevaju se cilindrične i varikozne bronhiektazije koje zahvataju prostranstvo manje od jednog režnja, koje su bez prisustva sekundarne infekcije i recidivirajućih pneumonija i koje su sa normalnom plućnom funkcijom.
217.2	J47	Bronhiektazije (dokazane bronhografski ili CT) , teži oblici	N	N	N	N	Pod težim oblicima bronhiektazija podrazumijevaju se vrečaste ili cistične bronhiektazije, bez obzira na prostranstvo, cilindrične i varikozne bronhiektazije koje zahvataju najmanje jedan režanj ili bronhiektazije sa trajnim prisustvom sekundarne infekcije i recidivirajućih pneumonija ili bronhiektazije sa umanjenom plućnom funkcijom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
218.1	Q33, Q34.1	Urođene mane disajnih organa , plućni sekvestar i ciste pluća	S	N	N	N	Vidjeti objašnjenje 215.1 i 215.2
219.1	J92 J98	Posljedice nespecifičnih oboljenja pluća i plućne maramice , sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S	N	PN	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK od 65% do 79% u odnosu na predviđenu vrijednost sa normalnim vrijednostima respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
219.2	J92 J98	Posljedice nespecifičnih oboljenja pluća i plućne maramice , sa oštećenjem funkcije pluća srednjeg do teškog stepena	OS(a) N	N	N	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK <64% u odnosu na predviđenu vrijednost ili poremećaj vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
220.1	J98.6	Relaksacija dijafragme , manjeg stepena - bez ili sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S	S	S	S	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK od 65% do 79% u odnosu na predviđenu vrijednost sa normalnim vrijednostima respiratornih gasova arterijske krvi u miru.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
220.2	J98.6	Relaksacija dijafragme , srednjeg ili većeg stepena sa oštećenjem funkcije pluća srednjeg do teškog stepena	N	N	N	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK <64% u odnosu na predviđenu vrijednost ili poremećaj vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
221.1	T91.4	Posljedice povreda pluća i plućne maramice , bez oštećenja funkcije pluća	S	N	S	S	
221.2	T91.4	Posljedice povreda pluća i plućne maramice , sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S	N	PN	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK od 65% do 79% u odnosu na predviđenu vrijednost sa normalnim vrijednostima respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
221.3	T91.4	Posljedice povreda pluća i plućne maramice , sa oštećenjem funkcije pluća srednjeg i teškog stepena	OS(a) N	N	N	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK <64% u odnosu na predviđenu vrijednost ili poremećaj vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
222.1	J95.1	Stanje posle resekcije pluća radi različitih oboljenja netuberkulozne i nemaligne etiologije , sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S	N	PN	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK od 65% do 79% u odnosu na predviđenu vrijednost sa normalnim vrijednostima respiratornih gasova arterijske krvi u miru.
222.2	J95.1	Stanje posle resekcije pluća radi različitih oboljenja netuberkulozne i nemaligne etiologije , sa oštećenjem funkcije pluća srednjeg do teškog stepena	OS(a) N	N	N	N	Pod oštećenjem funkcije pluća lakog stepena podrazumijeva se ostvaren forsiran vitalni kapacitet FVK <64% u odnosu na predviđenu vrijednost ili poremećaj vrijednosti respiratornih gasova arterijske krvi u miru. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
223.1	R91	Solitarne senke u plućima neutvrđene etiologije , neoperisane	S	N	PN	N	
223.2	R91	Solitarne senke u plućima neutvrđene etiologije , operisane	S OS(a)	N	PN	N	
224.1	J961	Hronična manifestna i latentna respiratorna insuficijencija	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesio- nalne vojnike ³	Kandidati za školovanje- usavršavanje ⁴	
225.1	I26 I27.9	Bolesti plućne cirkulacije, akutna plućna embolija sa poznatim reverzibilnim faktorima rizika i patološke plućne arteriovenske komunikacije bez komplikacija i plućne hipertenzije	S	N	S PN N	N	Dijagnoza se postavlja u specijalizovanoj kliničko-bolničkoj ustanovi.
225.2	I26 I27.9	Bolesti plućne cirkulacije, akutna plućna embolija sa ivreverzibilnim faktorima rizika (trombofilija, antifosfolipidni sindrom, SBVT)	OS(a) N	N	N	N	Dijagnoza se postavlja u specijalizovanoj kliničko-bolničkoj ustanovi. Ocjena se daje zavisno od nalaza plućne funkcije.
225.3	I26 I27.9	Bolesti plućne cirkulacije, recidivirajuća plućna embolija, patološke plućne arteriovenske komunikacije sa komplikacijama i plućna hipertenzija	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
226.1	G47.3	Poremećaj disanja u toku sna (sindrom opstruktivske, centralne i mješovite Sleep apnoeae) lakog i umjerenog stepena	OS(a)	N	S N	N	Stepen težine određuje se na osnovu veličine AHI indeksa (Apneja/hipopneja indeks): Laka – AHI – 6-15; Umjerena – AHI -16-30; Teška – AHI >30. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
226.2	G47.3	Poremećaj disanja u toku sna (sindrom opstruktivske, centralne i mješovite Sleep apnoeae) teškog stepena	N	N	N	N	
XI. BOLESTI SISTEMA ZA VARENJE (K00 - K93)							
230.1	K00.0 K08.1	Anodoncija partialis, nedostatak 6 i više zuba u svakoj vilici (izuzimaju se umnjaci)	S	N	S	S	Obavezan digitalni ortopan za sve kandidate, pilote, padobrance, ronioce, pripadnike specijalnih jedinica, obavezan fiksni stomatoprotetički rad.
230.2	K00.0 K08.1	Anodoncija totalis	S	N	N	N(S)	Obavezan digitalni ortopan za sve kandidate.
231.1	K02.0	Zubni karijes, multipni karijes sa destrukcijom krunice zuba na više od 15 zuba	S	N	S	S	
232.1	K05.2 - K05.5	Parodontopatija, klaćenje zuba, lakšeg stepena (I-III) sa gubitkom alveolarne kosti do 1/2 dužine korena na manje od 6 zuba	S	N	S	N(S)	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
232.2	K05.2 - K05.5	Parodontopatija , klačenje zuba, težeg stepena (IV-V) sa gubitkom alveolarne kosti preko 1/2 korijena na više od 6 zuba	S OS(e)	N	S	N(S)	
233.1	K07	Urođene i stečene mane usne šupljine, jezika, vilice, viličnih zglobova i pljuvačnih žlijezda , bez funkcionalnih smetnji	S	N(S)	S	S	Uključeni i rascjepi usana, zubnog nastavka i nepca (tvrdog i mekog).
233.2	K07	Urođene i stečene mane usne šupljine, jezika, vilice, viličnih zglobova i pljuvačnih žlijezda , sa funkcionalnim smetnjama gutanja, govora, žvakanja i disanja	OS(e) N	N	N	N	Uključeni i rascjepi usana, zubnog nastavka i nepca (tvrdog i mekog). Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
234.1	K13.2	Poremećaji u epitelu usne šupljine, leukoplakija i eritroplakija oralne sluzokože , blaži stepen	S	N	S	S	Bez subjektivnih tegoba i ne zahtijeva terapiju.
234.2	K13.2	Poremećaji u epitelu usne šupljine, leukoplakija i eritroplakija oralne sluzokože , teži stepen	S N	N	S N	N	Sa subjektivnim tegobama i zahtijeva terapiju. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
235.1	K43.1	Lichen planus mucosae oris eroziva et buloza , cirkumskripta	S	N	S	N(S)	
235.2	K43.8	Lichen planus mucosae oris eroziva et buloza , generalizata	S N	N	S N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
235.3	K12.0	Oralne afte , aftozni stomatitis povratni težeg oblika	S	N	S	N(S)	
236.1	Q39, K20-K23	Urođene ili stečene mane, kao i posljedice povreda oboljenja i operacije jednjaka , bez funkcionalnih poremećaja	S OS(e)	N	S	N	Uključujući i zapaljenje jednjaka, želudačno-ezofagealni refluks, ahalazije, ulkus jednjaka, opstrukcija jednjaka, perforacija jednjaka, stečeno kesasto proširenje jednjaka – divertikuli, bolesti jednjaka u drugim bolestima i urođene anomalije jednjaka. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
236.2	Q39, K20-K23	Urođene ili stečene mane, kao i posljedice povreda oboljenja i operacije jednjaka , sa lakšim funkcionalnim >poremećajima (divertikuli i dr.)	S OS(e)	N	S PN	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
236.3	Q39, K20-K23	Urođene ili stečene mane, kao i posljedice povreda oboljenja i operacije jednjaka , sa težim funkcionalnim poremećajima (stenoze, srasline, ahalazije i dr.)	OS(e) N	N	N	N	
237.1	K25	Ulkusna bolest želuca , bez komplikacija	S	N	S PN	N	Dijagnoza ulkusne bolesti mora biti dokumentovana neposrednim gastroskopskim odnosno duodenoskopskim znacima ulkusne bolesti. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
237.2	K25	Ulkusna bolest želuca sa komplikacijama (penetracija, stenoze, ponavljana teška krvarenja i dr.) poslije minimalno tri mjeseca terapije bez zacjeljenja	OS(a) N	N	N	N	
237.3	K25	Ulkusna bolest želuca , stanje posle operacije bez funkcionalnih smetnji	S	N	S	N	
237.4	K25	Ulkusna bolest želuca , stanje posle operacije sa težim ili teškim funkcionalnim smetnjama	OS(e) N	N	N	N	
238.1	K26	Ulkusna bolest dvanaestopalačnog crijeva , bez komplikacija	S	N	S	N	
238.2	K26	Ulkusna bolest dvanaestopalačnog crijeva sa komplikacijama (penetracija, stenoze, ponavljana teška krvarenja i dr.) poslije minimalno tri mjeseca terapije bez zacjeljenja	OS(e) N	N	N	N	
238.3	K26	Ulkusna bolest dvanaestopalačnog crijeva , stanje posle operacije bez funkcionalnih smetnji	S	N	S	N	
238.4	K26	Ulkusna bolest dvanaestopalačnog crijeva , stanje posle operacije sa srednjim ili teškim funkcionalnim smetnjama	OS(e) N	N	N	N	
238.5	K26	Ulkusna bolest dvanaestopalačnog crijeva stanje poslije operacije sa ulkusom koji na konzervativnu terapiju ne zacjeljuje poslije tri mjeseca ili se javlja recidiv	OS(e) N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
238.6	K26 K27 K28	Ulkusna bolest dvanaestopalačnog crijeva, peptična grizlica neoznačene lokalizacije i ulkus gastrolejunale	OS(e) N	N	N	N	Dijagnoza ulkusne bolesti mora biti dokumentovana neposrednim endoskopskim i/ili radiološkim pregledom. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
239.1	K27 K29 - K31	Hronično zapaljenje sluzokože želuca ili crijeva, gastritis i duodenitis poremećaj varenja, dispepsija i druge bolesti dvanaestopalačnog crijeva, bez poremećaja opšteg stanja i kliničko-laboratorijskih parametara	S	S	S	S	Dijagnozu utvrđuje gastroenterolog na osnovu kliničko-bolničkog ispitivanja Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
239.2	K27 K29 - K31	Hronično zapaljenje sluzokože želuca ili crijeva, gastritis i duodenitis poremećaj varenja, dispepsija i druge bolesti dvanaestopalačnog crijeva, sa poremećajem opšteg stanja i kliničko-laboratorijskih parametara i odsustvom poboljšanja posle sprovedene gastroenterološke terapije u trajanju do šest mjeseci	OS(e) N	N	PN N	N	
240.1	K30 - K31 K50 - K52	Ostale dugotrajne i neizlječive bolesti želuca i crijeva, stenoze, stercoralne fistule, ulcerozni kolitis, Crohn-ova bolest, dugi teški oblici kolitisa i enteritisa i teže posljedice operacije ovih organa	OS(e) N	N	N	N	Za potvrdu dijagnoza navedenih oboljenja u ovoj tački potrebno je kliničko-bolničko ispitivanje. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
241.1	K40-K46	Hernije, koje se mogu operativno izliječiti	S	N	S	N	Uključuju se hernije: ingvinalne, skrotalne, kruralne, epigastrične, umbilikalne, ventralne, lumbalne. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
241.2	K40 - K46	Hernije, koje se ne mogu operativno izliječiti	OS(a) N	N	N	N	
242.1	K40 - K46	Hernije, hijatus, ostale dijafragmalne, opturatome, ishijadične perinealne kod kojih se tegobe mogu kontrolisati konzervativno ili se definitivno mogu hirurški zbrinuti	S	N	S N	N	Ocjena se daje posle gastroenterološkog i/ili hirurškog ispitivanja i liječenja. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
242.2	K40 - K46	Hernije , hijatus, ostale dijafragmalne, opturatorne, ishijadične perinealne kod kojih se tegobe ne mogu kontrolisati konzervativno ili se definitivno ne mogu hirurški zbrinuti	OS(a) N	N	S N	N	
243.1	K66	Peritonealne adhezije , bez poremećaja u pasaži	S	N	S	N	Po ovoj tački uzimaju se u obzir samo slučajevi hroničnog adhezivnog peritonitisa koji se može dokazati objektivnim pretragama.
243.2	K67	Hronični adhezivni peritonitis , netuberkulozne prirode i čini smetnje u pasaži srednjeg ili teškog stepena	OS(a) N	N	PN N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
244.1	K61 K60	Oboljenja rektuma i anusa , koja se mogu izliječiti bez posljedica: analne fistule i fisure, perianalni apscesi	S	N	PN	N	Analne fistule i fisure se mogu operativno liječiti, a u slučaju neuspjeha cijeliti prema tački 244.2.
244.2	K62	Oboljenja rektuma i anusa , koja se ne mogu izliječiti bez posljedica, prolaps rektuma	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
244.3	K60	Recidivne analne fistule sa insuficijencijom sfinktera	N	N	N	N	
245.1	Q42	Kongenitalne malformacije i posljedice povreda sa izrazitim funkcionalnim smetnjama	N	N	N	N	
246.1	S36	Fistule trbušnog zida , bez povreda organa ili kosti	S	N	S	N	Za ocjenjivanje po ovoj tački dolaze u obzir i fistule u trbušnom zidu usljed zaostalih konaca poslije operacije.
246.2	S36	Fistule trbušnog zida , kao posljedica povreda organa ili kosti	N	N	N	N	Pod fistulom trbušnog zida, koja je nastala kao posljedica povrede organa treba razumjeti fistulu, koja komunicira sa abdominalnim organima (crijeva, ekstrahepatični putevi i si.). Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
247.1	K52 K55 - K59 K65 - K67 K90 - K93	Ostala oboljenja organa za varenje ili posljedice operacija na njima, bez poremećaja funkcije	S OS(a,e)	N	S	N	Uključuju se: Crijevne obstrukcije - K56, Gastroenteritis i kolitis (izuzev ulceroznog) neinfektivnog porekla -K29, K52, Divertikuli creva - K57, Funkcionalni poremećaji crijeva – K58 i K59, Druge bolesti crijeva i peritoneuma - K55, K65 - K67, K90 - K93.
247.2	K52 K55 - K59 K65 - K67 K90 - K93	Ostala oboljenja organa za varenje ili posljedice operacija na njima, sa umjerenim poremećajem funkcije	S OS(a,e)	N	PN	N	Pri ocjenjivanju sposobnosti treba imati u vidu pored organskih, funkcionalnih poremećaja i poremećaje opšteg stanja bolesnika (malokrvnost, tjelesna slabost, labilnost centralnog nervnog sistema i si.). Ova tačka se ne odnosi na hemije, koje se svrstavaju u tačku 241. Podrazumijeva se suženje lumena, koje ne čini smetnje u pasaži, kao i ostaloj funkciji creva.
247.3	K52 K55 - K59 K65 - K67 K90 - K93	Ostala oboljenja organa za varenje ili posljedice operacija na njima, sa težim poremećajem funkcije	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
248.1	K73	Hronični hepatitis	OS(a) N	N	PN N	N	Dijagnoza hroničnog hepatitisa mora biti utvrđena u bolničko-kliničkoj ustanovi uz histološki pregled tkiva jetre dobijene biopsijom. Ako iz bilo kojeg razloga nije vršen navedeni pregled, ocjena se donosi na osnovu kliničkog nalaza i svestranog biohemijskog, laboratorijskog ispitivanja. U ovu grupu spadaju sve vrste autoimunog hepatitisa, metaboličke bolesti (M.Wilson, haemochromatosis, alpha I antitripsin i drugi urođeni poremećaji metabolizma koji daju oštećenje jetre), toksični hronični hepatitis uključuje i alkoholni hepatitis. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
249.1	K70 - K71 K75 – K77	Ostale bolesti jetre kod kojih se posle terapije u trajanju do šest mjeseci postiže uspostavljanje normalne funkcije jetre	S	N	S PN N	N	Dijagnoza se postavlja isključivo u bolničko-kliničkim ustanovama, a na osnovu histoloških i biohemijskih nalaza. Uključuju se bolesti jetre uzrokovane alkoholom - K70, Bolesti jetre uzrokovane toksinima - K71, Druge zapaljenjske bolesti jetre - K75, Druge bolesti jetre - K76, Bolesti jetre u drugim bolestima - K77.
250.1	K72 K74	Nedovoljna funkcija jetre, fibroza, ciroza jetre i portna hipertenzija.	N	N	N	N	Dijagnozu postavlja gastroenterolog. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
251.1	K80 – K83 K87	Hronična oboljenja žučne kese i žučnih puteva bez tegoba	S	N	S	N	Dijagnozu postavlja gastroenterolog.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
251.2	K80 - K83 K87	Hronična oboljenja žučne kese i žučnih puteva	S	N	S PN	N	
251.3	K80 - K83 K87	Operisana žučna kesa zbog kamena ili hroničnog oboljenja, bez funkcionalnih poremećaja	S	N	S PN	N(S)	
251.4	K80 - K83 K87	Laporaskopski operisana žučna kesa i/ili operisani žučni putevi bez smetnji	S	S	S	S	
251.5	K80 - K83 K87	Operisana žučna kesa i/ili operisani žučni putevi sa poremećajima funkcije srednjeg i teškog stepena	OS(a) N	N	PN N	N	Funkcionalne poremećaje treba smatrati i uzeti u obzir kod operacija na žučnim putevima posle kojih dolazi do holangita i holangiolita, i to kod derivatnih operacija žučnih puteva (kod stenoza papile, T drenaže, holedohoduodeno anastomoze, holedohojejunu anastomoze, transduodenalne papilotomije). Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se na jednu godinu. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
252.1	K85 - K87	Oboljenja pankreasa, pankreatitis sa komplikacijama (pseudocista, masivne nekroze, litijaze i/ili pankreasna insuficijencija)	OS(a) N	N	PN	N	Oboljenja navedena u ovoj tački moraju biti potvrđena u kliničko-bolničkoj ustanovi. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
XII. BOLESTI KOŽE I BOLESTI POTKOŽNOG TKIVA (L00 - L99)							
255.1	L00 - L08, L70	Infekcije kože i potkožnog tkiva, akutni oblici	S	S	S	S	Dijagnoze dermatoza postavlja dermatolog, a ako je potrebno verifikuju se i histološkim nalazom. Za kandidate ocjena „sposoban“ može se dati poslije obavljenog liječenja. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
255.2	L00 - L08, L70	Infekcije kože i potkožnog tkiva, hronični - lakši oblici	S OS(e)	N	S PN	N	
255.3	L00 - L08, L70	Infekcije kože i potkožnog tkiva, hronični - teži oblici	OS(e) N	N	N	N	
256.1	L50 - L54	Urticaria acuta	S	S	S	S	Ocjenu daje dermatovenerolog.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
256.2	L50.2 L50.5 L50.8	Urticaria chr., urticaaria cholinergica, urticaaria e frigore , lakši oblici	S	N	S PN	S	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
256.3	L50.2 L50.5 L50.8	Urticaria chr., urticaaria cholinergica, urticaaria e frigore , teži oblici	OS(e) N	N	PN N	N	
257.1	L20 - L30	Dermatitis atopica, dermatitis contacta allergica , lakši oblici	S	N	S PN N	S	
257.2	L20 - L30	Dermatitis atopica, dermatitis contacta allergica , teži oblici	OS(e) N	N	S PN N	N	
258.1	T33 - T35	Promrzline , bez funkcionalnih ispada	S	S	S	S	
258.2	T33 - T35	Promrzline sa funkcionalnim ispadima	OS(e) N	N	S N	N	Fizička oštećenja kože i razne vrste ožiljaka pored dermatologa treba da ocjenjuje i hirurg, jer se ocjena donosi prema poslasticama oštećenja, tj. prema funkcionalnom poremećaju. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
259.1	L55 L56 L57 - L59	Promjene kože uzrokovane dejstvom jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja , lakši oblik	S	S	S	S	
259.2	L55 L56 L57 - L59	Promjene kože uzrokovane dejstvom jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja , teži oblik	OS(e) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
260.1	L10 L11.1 L12 L13	Bulozne dermatoze	OS(e) N	N	N	N	Oboljenja iz ove grupe treba da dijagnostikuje dermatolog. Ograničenje se daje pri lokalizaciji promjena na fotoeksponiranim regijama. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
261.1	L93.0	Hronični kožni eritemski lupus	OS(e) N	N	N	N	
262.1	L40.0	Psoriasis vulgaris i inversa, lakši oblici	S	N	S PN N	S	
262.2	L40.0	Drugi oblici psorijaze i psorijazni artritis ili teži oblici vulgarne i inverzne psorijaze	OS(e) N	N	N	N	
263.1	Q80 - Q84	Genodermatoze, lakši oblici	S	N	S	N	
263.2	Q80 - Q84	Genodermatoze, srednji ili teški oblici	OS(e) N	N	N	N	
264.1	L80	Vitiligo, manjeg stepena	S	S N	S	S	Za kandidate ocjena „sposoban“ daje se za hronični stabilni vitiligo manjeg stepena a ocjena „nesposoban“ za aktivni vitiligo na fotoekspoziranim regijama.
264.2	L80	Vitiligo, većeg stepena	OS(e)	N	S N	N	Ograničenje se daje pri lokalizaciji promjena na fotoekspoziranim regijama.
265.1	L91	Hipertrofičke bolesti kože, bez funkcionalnih poremećaja	S	S	S	S	
265.2	L91	Hipertrofičke bolesti kože, sa funkcionalnim smetnjama, vulnerabilni, koje se mogu operativno zbrinuti	S	N	PN N	S	Ožiljke i ožiljaste atrofije kože ocjenjuju dermatovenerolog i hirurg, a ocjena sposobnosti se donosi prema stepenu oštećenja funkcije organa (zglobova, mišića i dr.). Kandidati se mogu ponovo ocjenjivati po završenom liječenju. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
265.3	L91	Hipertrofičke bolesti kože, sa funkcionalnim smetnjama, vulnerabilni, koje se ne mogu hirurški zbrinuti	OS(e) N	N	N	N	
266.1	D86.3 L92	Sarkoidoza kože i druge granulomatozne bolesti	S	N	S PN N	S	
267.1	L94.0	Lokalizovane bolesti vezivnog tkiva i cirkumskriptna sklerodermija, bez funkcionalnih poremećaja	S	N	S	S	
267.2	L94.0	Lokalizovane bolesti vezivnog tkiva i cirkumskriptna sklerodermija, sa funkcionalnim poremećajima srednjeg ili teškog stepena	OS(e) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
268.1	L51	Multiformni eritem, lakši oblik	S OS(e)	N	S PN	S	Kandidat se može ponovo ocjenjivati po završenom liječenju.
268.2	L51	Multiformni eritem, hronični oblik	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
269.1	L52	Nodozni eritem, lakši oblik	S	N	S	S	Kandidat se može ponovo ocjenjivati po završenom liječenju.
269.2	L52	Nodozni eritem, teži oblik	S OS(e)	N	N	N	
270.1	L60	Bolesti noktiju	S OS(e)	N(S)	S PN N	N(S)	
271.1	L71	Rosacea	S OS(e)	N	S PN N	S	
272.1	L83	Acanthosis nigricas	S OS(e)	N	S PN N	S	
273.1	L95	Vaskulitisi kože	S OS(e)	N	PN N	N(S)	
274.1	L98	Akutna neutrofilocitna febrilna dermatiza (Sweet)	OS(e) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
275.1	R61	Hiperhidroza	S	N	S PN N	S	
276.1	L70	Acne vulgaris, teži oblik	S	N	PN	S	Kandidat se može ponovo ocjenjivati po završenom liječenju.
277.1	L73.2 L88	Hydradenitis suppurativa, pyoderma gangraenosum	S OS(e) N	N	S PN N	N(S)	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
278.1	L44.0	Pityriasis rubra pilaris	S OS(e)	N	S PN N	S	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
279.1	L63	Alopecia areata	S	S	S	S	
280.1	L84 – L90	Clavus i druga hipertrofična i atrofična stanja kože	S OS(e)	N	S PN N	N(S)	
281.1	L43	Lihen planus, lakši oblici	S OS(e)	N	S PN	N(S)	
281.2	L43	Lihen planus, teži oblici	S OS(e)	N	N	N(S)	
282.1	L41	Parapsoriasis	S OS(e)	N	PN N	N(S)	Isključuje se Papulosis limphomatoides (L41.2).
283.1	L41.2	Papulosis limphomatoides	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
XIII. BOLESTI MIŠIČNO-KOŠTANOG SISTEMA I VEZIVNOG TKIVA (M00 - M99)							
286.1	M00 - M03 M46	Oboljenja zglobova uzrokovana infekcijama, piogeni, bez funkcionalnih ispada	S	N	S PN N	S	Ocjena se daje zavisno od vrste zahvaćenog zgloba i njegove funkcije po izlječenju. Ocjena “privremeno nesposoban” daje se do dvije godine.
286.2	MOO- M03 M46	Oboljenja zglobova uzrokovana infekcijama, piogeni, sa funkcionalnim ispadima srednjeg ili teškog stepena	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
286.3	MOO- M03 M46	Oboljenja zglobova uzrokovana infekcijama, serozno-reaktivni, bez funkcionalnih ispada	S OS(a)	N	S PN	N	Ocjena “privremeno nesposoban” daje se do dvije godine.
286.4	MOO- M03 M46	Oboljenja zglobova uzrokovana infekcijama, serozno-reaktivni, sa funkcionalnim ispadima srednjeg ili teškog stepena	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
287.1	M05-M14, M45	Zapaljenjska oboljenja zglobova, posttraumatski, hronični, vilozni artritis	S OS(a) N	N	N	N	S obzirom na neujednačenost kriterijuma i teškoće u dijagnostici hroničnog poliartritisa, pod ovu tačku uvrstiti sve lakše slučajeve oboljenja zglobova koji su praćeni bolovima, ali kod kojih ne postoje nikakve objektivne promjene na zglobovima, kao slučajeve sa kratkotrajnim otocima i bez znakova evolucije. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja konzilijarno sa ortopedom i fizijatrom.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
287.2	M05 - M14 M45	Hronični oblici poliartritisa (RA, JHA, spondiloartropatija), bez deformacija, poremećaja funkcije zglobova i zahvata organskih sistema	S OS(a)	N	N	N	Pod ovu tačku uvrstiti sve lakše slučajeve oboljenja zglobova koji su praćeni bolovima, ali kod kojih ne postoje objektivne promjene na zglobovima kao i slučajeve sa kratkotrajnim otocima bez znakova evolucije. Ocjena se daje nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja konzilijarno sa ortopedom i fizijatrom.
287.3	M05 - M14 M45	Hronični oblici poliartritisa (RA, JHA, spondilartropatija), sa deformativnim promjenama i poremećajima funkcije zglobova.	OS(a) N	N	N	N	Po ovim tačkama se daje ocjena sposobnosti ako postoje izraženi poremećaji funkcije zglobova. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja konzilijarno sa ortopedom i fizijatrom.
287.4	M05 - M14 M45	Drugi hronični oblici oboljenja zglobova , oboljenja usljed taloženja kristala	S OS(a)	N	PN N	N	Po ovim tačkama se daje ocjena sposobnosti ako postoje izraženi poremećaji funkcije zglobova.
288.1	M15 - M19 M47	Degenerativna oboljenja zglobova (rame, lakat, ručni zglob, kuk, koljeno, skočni zglob), arthrosis spondylosis, spondyloarthrosis, lakši oblici bez većih funkcionalnih smetnji	S	N	S PN	N	Za ocjenu sposobnosti po ovoj tački kao osnovni kriterijum treba da služi poremećaj funkcije oboljelog dijela lokomotornog aparata (stepen), oslanjajući se i na radiografski nalaz. Rendgenski nalaz ponekad može da bude izražen, mada oboljenje zglobova nije praćeno bolovima i poremećajem funkcije. U tim slučajevima u timski ocjenu daju ortoped, reumatolog i rendgenolog, a po potrebi i drugi specijalisti. Za sve deformirajuće spondylartroze i spondiloze, kao posljedice povreda ocjene se daju po ovoj tački.
288.2	M15 - M19 M47	Degenerativna oboljenja zglobova (rame, lakat, ručni zglob, kuk, koljeno, skočni zglob), arthrosis spondylosis, spondyloarthrosis, teži oblici sa funkcionalnim poremećajima	OS(a) N	N	N	N	
289.1	M32 - M36	Sistemska oboljenja vezivnog tkiva (SLE, DPM, PSS, Sjogren, KSBVT) , druga sistemska oboljenja vezivnog tkiva i nedovoljno definisana sistemska oboljenja vezivnog tkiva	N	N	N	N	Oboljenja svrstana u ovu tačku spadaju u grupu kolagenoza i mogu se dijagnostikovati samo u bolničko-kliničkoj ustanovi. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
290.1	M60 - M79	Ekstraartikularna reumatička oboljenja , (oboljenja mišića, sinovija, tetiva i drugih mekih tkiva), sa lakšim ili prolaznim funkcionalnim smetnjama	S	S	S PN	S	
290.2	M60 - M79	Ekstraartikularna reumatička oboljenja , (oboljenja mišića, sinovija, tetiva i drugih mekih tkiva), sa težim poremećajem funkcije zglobova ili delova tela	OS(a) N	N	PN N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
291.1	Q68 M43.6	Kaput opstipum ("krivošija"), urođeni ili stečeni lakšeg stepena koji se može operativno korigovati	S	N	S	N	
291.2	Q68 M43.6	Kaput opstipum ("krivošija"), neurogeni (urođeni ili stečeni) jačeg stepena sa izraženim skraćanjem mišića, asimetrijom lica i deformacijom vratnog dijela kičme	N	N	N	N	Pod "jačim stepenom" treba podrazumijevati one slučajeve kod kojih postoji jaka asimetrija lica, jako skraćanje muskulature i izražena deformacija vratnog dela kičme. Takvi slučajevi, pored funkcionalnih ograničenja, predstavljaju i estetski upadljiv defekt. Kod neurogenih slučajeva treba konsultovati neurologa, kako bi se izdiferencirala etiologija (paralitična, spastična, histerična, agravatorska i si.).
292.1	M86	Osteomijelitis, akutni u toku liječenja	S	N	PN N	N	
292.2	M86	Osteomijelitis, hronični, stabilizovani oblik bez funkcionalnih poremećaja	S	N	N	S	
292.3	M86	Osteomijelitis, hronični, recidivirajući oblik bez funkcionalnih poremećaja	OS(a)	N	N	N	
292.4	M86	Osteomijelitis, hronični, recidivirajući sa funkcionalnim poremećajima i tendencijom za češćim egzacerbacijama	OS(a) N	N	N	N	
293.1	M80 - M85 M87 - M94	Metabolička i druga oboljenja kostiju i hrskavice hroničnog toka koja se teško liječe i remete funkciju organa, (osteoporoza, osteogenesis imperfecta, osteomalacija, osteonekroza, deformirajući osteitis - Paget, osteofibrozis deformans juvenilis, osteohondroze i druge bolesti kostiju)	OS(a) N	N	PN N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
294.1	S02 Q75.9	Nedostaci koštanog tkiva lobanje posle povreda ili oboljenja zamijenjeni čvrstim kalusom, bez neuroloških funkcionalnih poremećaja	OS(a) N	N	PN N	N	Prema mišljenju neurohirurga uz konsultaciju neurologa.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
294.2	S02 Q75.9	Nedostaci koštanog tkiva lobanje posle povreda ili oboljenja zamijenjeni čvrstim kalusom, sa neurološkim funkcionalnim poremećajima	N	N	N	N	
295.1	S02 Q75.9	Urođeni kraniofacijalni sindrom	N	N	N	N	Prema mišljenju neurohirurga i maksilofacijalnog hirurga.
296.1	M24.4	Habitualne i recidivne luksacije ramenog i femoropatelnog zgloba, izlječive	S	N	S PN	S	Luksacije koje posle operativnog zahvata nemaju ispada funkcije.
296.2	M24.4	Habitualne i recidivne luksacije ramenog i femoropatelnog zgloba, neizlječive	OS(a) N	N	N	N	U ovu tačku ubrajati recidivirajuće luksacije poslije hirurškog zahvata ¹ (recidivirajuće i one sa većim funkcionalnim smetnjama). Sa manjim funkcionalnim ispadima PVL ocijeniti ograničeno sposobnim. Sa većim funkcionalnim ispadima, PVL ocijeniti kao „nesposoban“ isključivo nakon ispitivanja u kliničko-bolničkim ustanovama.
297.1	T03.4	Urođene paralitične i zastarele traumatske luksacije velikih zglobova, koje se ne mogu hirurški izlječiti	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
298.1	S83.2	Povrede meniskusa koljena, bez artrotičnih promjena	S	N	S	S	Stepen artrotskih promjena cijeni nakon artroskopske dijagnostike. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
298.2	S83.2	Povrede meniskusa koljena, sa lakšim artrotskim promjenama	S OS(a)	N	S	N	
298.3	S83.2	Povrede meniskusa koljena, sa teškim artrotskim promjenama	OS(a) N	N	N	N	
299.1	S83.7	Povrede ligamentarnog aparata koljena, potpuni prekid ligamentarnog aparata koljena	S OS(a)	N	N	N	Dijagnoza se postavlja kliničkim pregledom uz nalaz magnetne rezonance koljena, a ocjena se daje konzilijarno. U slučaju nesklada između kliničkog nalaza i nalaza magnetne rezonance koljena, ocjena se daje nakon artroskopskog pregleda. Uspela operativna rekonstrukcija povrede ligamenata cijeni se prema funkcionalnim ispadima po tački 311. Ocjena „privremeno nesposoban“ daje se do hirurškog liječenja a ocjena
299.2	S83.7	Povrede ligamentarnog aparata koljena, zastarela izolovana povreda	S OS(a)	N	PN	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
299.3	S83.7	Povrede ligamentarnog aparata koljena , zastarele povrede više ligamenata sa hroničnom nestabilnošću	N	OS(a) N	N	N	„sposoban“ nakon uspješnog hirurškog zbrinjavanja. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
300.1	M50 M51 M53	Diskopatije , sa lakšim neurološkim poremećajima koji ne remete bitne funkcije	S	N	S PN	N	Ocjenu daje ljekar specijalista neurohirurg uz konsultaciju neurologa, po osnovu native radiografije, EMNG pregleda i ev. pregleda MR. U lakše neurološke poremećaje smatrati: bolni sindrom bez neurološkog motornog deficita, znaci radikulopatije bez prisutnih denervacionih potencijala i sa normalnom provodljivošću perifernih motornih živaca.
300.2	M50 M51 M53	Diskopatije , sa težim neurološkim poremećajima koji remete bitne funkcije	OS(a) N	N	N	N	Ocjenu daje ljekar specijalista neurohirurg uz konsultaciju neurologa, po osnovu native radiografije, EMNG pregleda i ev. pregleda MR. Pod težim neurološkim poremećajima smatrati: radikularni dugotrajni bol, slabljenje mišićne snage, mišićnu atrofiju, gubitak refleksa, pareze i paralize, a u EMNG nalazu znaci umjerene ili teže denervacije sa produžetkom latence (F) odgovora. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
301.1	M24.6	Ukočenost (ankiloza), ramenog ili lakatnog zgloba u funkcionalno povoljnom položaju	OS(a)	N	N	N	Ocjenu daje ljekar specijalista ortopedske hirurgije i fizijatrije.
301.2	M24.6	Ukočenost (ankiloza), ramenog ili lakatnog zgloba u funkcionalno nepovoljnom položaju	OS(a) N	N	N	N	
302.1	M24.6	Ukočenost (ankiloza), ručnog zgloba u funkcionalno povoljnom položaju	OS(a)	N	N	N	
302.2	M24.6	Ukočenost (ankiloza), ručnog zgloba u funkcionalno nepovoljnom položaju	OS(a) N	N	N	N	
303.1	M24.6	Ukočenost (ankiloza), prstiju , fleksiona ili ekstenziona kontraktura svih prstiju jedne šake	OS(a) N	N	N	N	Ocjenu daje ljekar specijalista ortopedske hirurgije i fizijatrije.
303.2	M24.6	Ukočenost (ankiloza), prstiju , fleksiona ili ekstenziona kontraktura (osim palca i kažiprsta)	S OS(e)	N	N	N	
303.3	M24.6	Ukočenost (ankiloza), prstiju , teška kontraktura palca i kažiprsta jedne šake	OS(e) N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
304.1	M24.6	Ukočenost (ankiloza) , zgloba kuka ili koljena	OS(a) N	N	N	N	
305.1	M24.6	Ukočenost (ankiloza) , skočnog zgloba, u funkcionalno povoljnom položaju	S OS(a)	N	N	N	
305.2	M24.6	Ukočenost (ankiloza) , skočnog zgloba, u funkcionalno nepovoljnom položaju	OS(a) N	N	N	N	
306.1	M24.6	Ukočenost (ankiloza) , viličnog zgloba, lakšeg stepena	S	N	S	N	
306.2	M24.6	Ukočenost (ankiloza) , viličnog zgloba, težeg stepena	OS(e) N	N	N	N	
307.1	M96.0	Pseudoartroze, malih - kratkih kostiju bez degenerativnih promjena	S	N	N	S	Ovdje spadaju: os navikulare, os lunatum, metakarpalne i metatarzalne, fibule, klavikule i dr. bez većih funkcionalnih oštećenja. Ukoliko je u pitanju pseudoartroza navikularne kosti sa znatnim artrotičnim promjenama i redukcijom motorne snage šake, ocjena se daje prema tački 315.2
307.2	M96.0	Pseudoartroze, većih - dugih kostiju , koje se operativno mogu izliječiti	S OS(a)	N	N	N	
307.3	M96.0	Pseudoartroze, većih - dugih kostiju , koje se operativno ne mogu izliječiti	OS(a) N	N	N	N	
308.1	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura) , ramena, elevacija manja od 180 stepeni	S	N	N	S	Za mjerenje stepena pokretljivosti ramena računa se da su 0° kada se nadlaktica nalazi uz tijelo. Ukočenost velikih zglobova (ramena, lakta, kuka koljena, i dr. i ukočenost prstiju) ocjenjuju se prema tačkama 301.1 – 305.2. "Spiska".
308.2	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura) , ramena, elevacija manja od 120 stepeni	S	N	N	N	
308.3	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura) , ramena, abdukcija od 45 do 90 stepeni	OS(a)	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
308.4	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), ramena , abdukcija manja od 45 stepeni	N	N	N		
309.1	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), lakta, zaostatak pokreta fleksije i ekstenzije manji od 10 stepeni	S OS(e) N	N	S	N	
310.1	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), ručnog zgloba , zaostajanje dorzifleksije do 10 stepeni i zaostajanje palmarne fleksije do 20 stepeni	S OS(e)	N	S	N	Ukočenost velikih zglobova (ramena, lakta, kuka, koljena i drugo) i ukočenost prstiju, ocjenjuje se prema tački 301.1 – 305.2.
311.1	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), kuka , moguća fleksija od 0 -110 stepeni	S	S	S	S	Za mjerenje pokretljivosti kuka 0° su kada je noga potpuno ispružena 1 i nalazi se u osovini tijela. Ukočenost velikih zglobova (ramena, lakta, kuka, koljena i drugo) i ukočenost prstiju, ocjenjuje se prema tački 301.1 – 305.2.
311.2	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), kuka , fleksija moguća od 0 - 90 stepeni	S OS(e)	N	N	N	
311.3	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), kuka , fleksija ispod 90 stepeni	N	N	N	N	
311.4	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), kuka , nemogućnost abdukcije preko 10 stepeni	S OS(a)	N	N	N	
312.1	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), koljena , moguća fleksija od 0 do 110 stepeni	S	S	S	S	Za koljeno 0° je kada je koljeno potpuno ispruženo. Ukočenost velikih zglobova (ramena, lakta, kuka, koljena i drugo) i ukočenost prstiju, ocjenjuje se prema tački 301.1 – 305.2.
312.2	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), koljena , moguća fleksija od 0 do 90 stepeni	S OS(a)	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
312.3	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), koljena, fleksija manja od 90 stepeni	OS(a) N	N	N	N	
313.1	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), skočnog zgloba, dorzalna i plantarna fleksija preko 20 stepeni	N	S	S		Za skočni zglob, 0° su kada je stopalo u odnosu na potkoljenicu pod uglom od 90°. Ukočenost velikih zglobova (ramena, lakta, kuka, koljena i drugo) i ukočenost prstiju, ocjenjuje se prema tački 301.1 – 305.2.
313.2	M24.5	Urođena ili stečena ograničena pokretljivost (kontraktura), skočnog zgloba, dorzalna i plantarna fleksija ispod 20 stepeni	OS(a)N	N	N	N	
314.1	M24.0	Strana ili slobodna tijela u većim zglobovima, bez funkcionalnih poremećaja	S	N	S	S	
314.2	M24.0	Strana ili slobodna tijela u većim zglobovima, sa funkcionalnim poremećajima i manifestnom artrozom	OS(a) N	N	N	N	
315.1	Q69-070	Urođene ili stečene anomalije šake, sa lakšim funkcionalnim oštećenjem	S OS(e)	N	S	N	
315.2	Q69-Q70	Urođene ili stečene anomalije šake, sa težim funkcionalnim oštećenjem	OS(e) N	N	N	N	
316.1	M24.2	Relaksacija zglobova, bez većih ispada funkcije	S OS(a)	N	S	N	
316.2	M24.2	Relaksacija zglobova, sa većim funkcionalnim ispadina	OS(a) N	N	N	N	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
317.1	Q76.4 M40 M41	Skolioze, kifoze, lordoze , lakšeg stepena	S	S	S	S	U lakšem stepenu ocjenjivati: Skolioze I stepena (to su minimalne devijacije kičmenog stuba sa nefiksacionom krivuljom, koja se aktivnom korekcijom lako ispravlja i umjerena torzija grudnog koša uočljiva tek pri savijanju tijela prema naprijed). Skolioza II stepena (to su jasno naznačene deformacije kičme u vidu slova S, koje se aktivnom korekcijom ne mogu u potpunosti ispraviti, a pasivna korekcija je u potpunosti izvodljiva. Jasno naznačena torzija grudnog koša je uočljiva već kod ispravnog stava. Lopatica na izbočenoj strani grudnog koša je lako uzdignuta). Kifoze : nastale kao posljedica urođenih anomalija (djelimičan nedostatak tijela kičmenog pršljena, postojanje tzv. dorzalnog kičmenog pršljena, displazija intervertebralnog pršljena - Schmorlova hernija, sinostoza ili koštani blok jednog pršljena ili više pršljenova), nakon preležanih sistemnih oboljenja skeleta - koja nisu dovela do težih deformiteta (preležani rahitis, veretbra plana, osteoporoza juvenilne ili adolescentne displazije tipa Schouermanna), nastale kao posljedica lošeg držanja pri hodu ili sjedenju, u klupi, ili radnom mjestu.
317.2	Q76.4 M40 M41	Skolioze, kifoze, lordoze , težeg stepena	OS(a) N	N	N	N	U težem stepenu ocjenjivati: Skolioze III stepena (to su jasno izražene deformacije kičmenog stuba u vidu slova S ili C, jasno naznačena torzija grudnog koša sa asimetrijom lopatice, na zaostaloj strani grudnog koša vidi se jasno konkavitet istog, usmjeren prema konkavitetu deformacije kičme. Kod savijanja prema naprijed uočava se jasna torzija kičme i asimetrija grudnog koša). Skolioze IV stepena (to su teške deformacije kičme, sa upadljivom deformacijom i asimetrijom grudnog koša, nesrazmjeran u visini gornje i donje polovine tijela - ima se utisak kao da grudni koš sjedi na karlici, izražen rigiditet uzdužne leđne muskulature). Kifoze nastale kao posljedica: preležanih sistemskih oboljenja skeleta: (hondrodistrofija, enhondralne i disostoze, periostalni i enostalni poremećaj osifikacije, endokrini poremećaj - posebno tireoidne žlijezde), nakon primarnih miopatija (distrofija progresiva muskulorum, miotonija kongenita ili mijastenija gravis pseudoparalitička), nakon zapaljivih oboljenja, povreda ili tumora kičme. Lordoze - sekundarne, uslovljene kongenitalnim displazijama (luksacio kokse kongenita, distrofija muskulorum progresiva) ili stečene nakon specifičnih oboljenja, povreda ili tumora).

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
318.1	M21.4 Q66.5	Ravna stopala , pedes plani i pedes transverzoplani	S	S	S	S	Deformacije obuhvaćene u ovoj tački su statičke, koje same po sebi ne prčinjavaju neke naročite smetnje, kako u normalnom radu tako i u službi u Vojsci, pod uslovom da su korigovane, ortopedskim uloškom - ocjenjuju se kao sposoban. Konsultovati i neurologa.
319.1	M20.1	Halluces valgi	S OS(a)	N	S	S	
320.1	Q66.5	Rigidna stopala	OS(a) N	N	N	N	
321.1	Q74.1	Valgus položaj nogu , sa razmakom između unutrašnjih maleolusa do 12 cm	S	N	S	N	
321.2	Q74.1	Valgus položaj nogu , sa razmakom između unutrašnjih maleolusa preko 12 cm	OS(e) N	N	N	N	
321.3	Q74.1	Varus položaj nogu , sa razmakom između medijalnih epikondila femura do 15 cm. i bez promjena na zglobovima	S	N	S	N	
321.4	Q74.1	Varus položaj nogu , sa razmakom između medijalnih epikondila većih od 15 cm. i sa promjenama na zglobovima	OS(e) N	N	N	N	
322.1	Q66.5 i M21.6	Deformacije stopala (pes varus, pes eskavatus, pes kalkaneus - paralitički, traumatski ili urođeni), koje u manjoj mjeri, manjem stepenu otežavaju hod	S	N	S	N	
322.2	Q66.5 i M21.6	Deformacije stopala (pes varus, pes eskavatus, pes kalkaneus - paralitički, traumatski ili urođeni), koje u većem stepenu otežavaju hod i nošenje obuće	OS(a) N	N	N	N	Kada su deformacije takvog stepena i oblika da otežavaju hod i nošenje normalne obuće ocjena profesionalnim licima se daje ograničeno sposoban ili nesposoban. Treba konsultovati i neurologa.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
323.1	M20.5	Ukočenost ili zgrčenost prstiju noge , prsti jašu jedan preko drugog prema stepenu i broju prstiju	S	N	N	N	Ako su u pitanju statičke promjene, ocjenjivati po ovoj tački. Ukoliko su u pitanju deformiteti nastali kao posljedica drugih oboljenja (reumatoidni artritis, poliartritis i dr.), ocjena se donosi prema osnovnom oboljenju.
323.2	M20.5	Ukočenost ili zgrčenost prstiju noge , tri ili više prsta na jednom ili oba stopala	OS(a) N	N	N	N	
324.1	Q71.0 - Q71.3 Z89.1 – Z89.3 Z89.8	Nedostatak gornjeg ekstremiteta u cjelosti ili njegovih bitnih dijelova - podlaktice i šake	N	N	N	N	
325.1	M21.7 Q71.9	Urođeno ili stečeno skraćenje gornjeg ekstremiteta bez drugih funkcionalnih smetnji , od 3 do 5 cm.	S	N	S	N	
325.2	M21.7 Q71.9	Urođeno ili stečeno skraćenje gornjeg ekstremiteta bez drugih funkcionalnih smetnji , od 5 do 10 cm.	OS(e)	N	N	N	
325.3	M21.7 Q71.9	Urođeno ili stečeno skraćenje gornjeg ekstremiteta bez drugih funkcionalnih smetnji , preko 10 cm.	N	N	N	N	
326.1	M20.0 Q71 Z89	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , ireduktibilna luksacija palca bez oštećenja ostalih prstiju	S	N	S	S	Ocjenu daje specijalista plastične hirurgije. Ne podrazumijeva se nedostatak ili deformitet palca i kažiprsta.
326.2	Q71 Z89.0	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , potpuni nedostatak palca na jednoj šaci, potpuni nedostatak palca na dominantnoj šaci	S OS(e)	N	N	N	Ocjenu daje specijalista plastične hirurgije. Smatra se da prst ne postoji ako mu nedostaje, za palac nokatna falanga, a za druge prste po dve distalne falange.
326.3	Q71 Z89.0	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , obostrani nedostatak palca na šakama	N	N	N	N	
326.4	Q71 Z89.0 – Z89.1	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , nedostatak jednog članka palca na bilo kojoj šaci, a drugi palac potpuno nedostaje	OS(e)	N	N	N	
326.5	Q71 Z89.0 – Z89.1	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , nedostatak palca i kažiprsta u cjelini	OS(e) N	N	N	N	Ocjenu daje specijalista plastične hirurgije. Smatra se da prst ne postoji ako mu nedostaje, za palac nokatna falanga, a za druge prste po dve distalne falange.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
326.6	Q71 Z89.0 – Z89.1	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , nedostatak tri i više prstiju na jednoj šaci	OS(e) N	N	N	N	
326.7	Q71 Z89.0 – Z89.1	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , nedostatak nokatnih članaka djelimično ili u cjelini na jednom ili više prstiju	S	N	S	S	Ocjenu daje specijalista plastične hirurgije. Ne podrazumijeva se nedostatak ili deformitet palca i kažiprsta.
326.8	Q71 Z89.0 – Z89.1	Nedostatak ili deformitet prstiju šake , nedostatak dva članka na kažiprstu ili jedan na palcu	S	N	N	S	Ocjenu daje specijalista plastične hirurgije. Ukoliko je članak funkcionalno upotrebljiv, a afunkcionalan tretirati kao da ne postoji.
327.1	Q70	Sraslost prstiju (Sindaktilija) , djelimično srastanje prstiju ukoliko su druga i treća falanga slobodne	S	N	S	-	
327.2	Q70	Sraslost prstiju (Sindaktilija) , potpuno srastanje tri ili više prsta	-	N	N	-	
328.1	Q72.0 -Q72.3 Z89.5 – Z89.8	Nedostatak donjeg ekstremiteta u cjelosti ili njegovih bitnih dijelova - potkoljenice ili stopala	N	N	N	N	
329.1	Q73.8 Z89	Urođeno ili stečeno skraćenje donjeg ekstremiteta bez drugih funkcionalnih poremećaja , do 3 cm.	S	N	S	S	
329.2	Q73.8 Z89	Urođeno ili stečeno skraćenje donjeg ekstremiteta bez drugih funkcionalnih poremećaja , od 3 do 6 cm.	OS(e)	N	N	N	
329.3	Q73.8 Z89	Urođeno ili stečeno skraćenje donjeg ekstremiteta bez drugih funkcionalnih poremećaja , preko 6 cm.	OS(e) N	N	N	N	
330.1	M20.5 Q71.3 Z89	Urođeni ili stečeni nedostatak ili deformitet prstiju stopala , nedostatak jednog prsta na jednom ili oba stopala, a da nedostajući prst nije palac	S OS(e)	N	S	S	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
330.2	M20.5 Q71.3 Z89	Urođeni ili stečeni nedostatak ili deformitet prstiju stopala , nedostatak 1 - 3 prsta na jednom ili oba stopala	S OS(e)	N	S	S	
330.3	M20.5 Q71.3 Z89	Urođeni ili stečeni nedostatak ili deformitet prstiju stopala , nedostatak više od 3 prsta na jednom ili oba stopala	OS(e) N	N	N	N	
331.1	Q69	Prekobrojni prsti (Polidaktilija) , prstiju šake, bez poremećaja funkcije šake	S	N	S	-	Ocjenu daje specijalista plastične hirurgije.
331.2	Q69	Prekobrojni prsti (Polidaktilija) , prstiju stopala, bez smetnji pri hodu ili operativno korigovani	S	N	S	-	
331.3	Q69	Prekobrojni prsti (Polidaktilija) , prstiju stopala: sa smetnjama u hodu, a operativno se ne mogu korigovati	-	N	N	-	
332.1	Q74.8 M95.9 Z89 – Z90	Urođeni ili stečeni deformitet jačeg stepena koji u znatnoj mjeri otežava funkciju pojedinih organa ili dijelova tijela	OS(e) N	N	N	N	Po ovoj tački daje se ocjena za deformitete koji nisu obuhvaćeni ostalim tačkama.
333.1	Q76.2 M43.1	Urođeno ili stečeno iskliznuće pršljena (Spondilolisteza) , urođena ili stečena, sa klizanjem pršljena do 50% bez neuroloških ispada	S	N	N	N	
333.2	Q76.2 M43.1	Urođeno ili stečeno iskliznuće pršljena (Spondilolisteza) , urođena ili stečena, sa klizanjem pršljena do 50% sa neurološkim ispadima	OS(a)	N	N	N	Za donošenje ocjene ograničeno sposoban ili nesposoban presudan je pozitivan neurološki nalaz. Konsultovati neurologa.
333.3	Q76.2 M43.1	Urođeno ili stečeno iskliznuće pršljena (Spondilolisteza) , urođena ili stečena, klizanje pršljena preko 50% sa ili bez neuroloških ispada	OS(a) N	N	N	N	Za donošenje ocjene ograničeno sposoban ili nesposoban presudan je negativan neurološki nalaz. Konsultovati neurologa. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
334.1	Q76.0	Rascijep kičmenog stuba (Spina bifida) , okulta bez enureze	S	S	S	S	
334.2	Q76.0	Rascijep kičmenog stuba (Spina bifida) , okulta sa enurezom ili sa meningocelom	N	N	N	N	Ocjenu daje ljekar specijalista neurohirurgije.
335.1	M95.4 M96 Q67.6 Q67.7	Urođene, stečene i postoperativne deformacije grudnog koša (pektus karinatum, eskavatum i dr.), bez poremećaja funkcije pluća	S	N	S	S	Ocjenu daje ljekar specijalista grudne hirurgije.
335.2	M95.4 M96 Q67.6 Q67.7	Urođene, stečene i postoperativne deformacije grudnog koša (pektus karinatum, eskavatum i dr.), sa oštećenjem funkcije pluća lakog stepena	S	N	S	N	Ova funkcionalna oštećenja za ocjenu PVL moraju biti potvrđena radiografijom, EKG-om a po potrebi i spirometrijom. Vidi objašnjenje uz tačku 3.
335.3	M95.4 M96 Q67.6 Q67.7	Urođene, stečene i postoperativne deformacije grudnog koša (pektus karinatum, eskavatum i dr.), sa oštećenjem funkcije pluća srednjeg stepena	OS(a)	N	S N	N	
335.4	M95.4 M96 Q67.6 Q67.7	Urođene, stečene i postoperativne deformacije grudnog koša (pektus karinatum, eskavatum i dr.), sa oštećenjem funkcije pluća teškog stepena	N	N	N	N	
336.1	T84.0 Z96.6	Stanje posle ugrađivanja velikih vještačkih zglobova (kuk, koljeno, skočni zglob, rame, lakat)	OS(a) N	N	N	N	Ocjena se daje prema funkciji ugrađenog zgloba.
XIV. BOLESTI MOKRAĆNO-POLNOG SISTEMA (N00 -N99)							
340.1	N02 N39.1 R80	Povratna i trajna pojava krvi i bjelancevina u mokraći (haematuria et proteinuria recidivans et persistens)	S OS(a)	N	S PN N	N	Za donošenje ove ocjene neophodno je kliničko-bolničko ispitivanje.
341.1	N00	Oboljenje bubrega, (Morbus renis) , svndroma nephritica acuta	S	N	PN	N(S)	Ovo oboljenje mora biti isključivo utvrđeno u bolničko-kliničkoj ustanovi. Privremena nesposobnost određuje se u trajanju do tri godine.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
341.2	N03	Oboljenje bubrega, (Morbus renis) , svndroma nephritica chronica (bez bubrežne insuficijencije)	OS(a)	N	N	N	Uključuju se: Nephropathia hereditaria (N 07), (nasledno oboljenje bubrega), Glomerulopathia in morbis alialis (N 08), (oboljenje glomerula u drugima bolestima). Oboljenja navedena u ovoj tački moraju biti potvrđena u bolničko-kliničkoj ustanovi.
341.3	N04 N05	Sindrom oboljenja bubrega (Svndroma nephroticum)	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
341.4	N11	Hronično zapaljenje kanalića bubrega i međučelijskog tkiva (Nephritis tubulointestinalis) chronica, (bez bubrežne insuficijencije)	OS(a)	N	PN N	N	Uključuju se: Nephropathia tubulointestinalis alia, (N 15) (drugo oboljenje kanalića bubrega i međučelijskog tkiva), Nephropathia tubulointestinalis in morbis aliis (N 16) (oboljenje kanalića bubrega i međučelijskog tkiva u drugima bolestima). Oboljenja navedena u ovoj tački moraju biti potvrđena u bolničko-kliničkoj ustanovi.
341.5	N18	Hronična nedovoljna fukcija bubrega (Insuffitientia renalis) chronica	OS(a) N	N	N	N	Ograničena sposobnost za profesionalna vojna lica predlaže se u slučajevima ako su vrijednosti klirensa kreatinina veće od 30 ml/min. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
341.6	N27	Usahlost bubrega (Atrophia renis) (prestanak funkcije jednog bubrega ili njegov nedostatak poslije operacije uz normalnu funkciju drugog bubrega)	OS(a)	N	N	N	
341.7	N00-N99	Sva hronična stanja jednog bubrega sa njegovom hipofunkcijom i sa zdravim drugim bubregom	S OS(a)	N	N	N	Za PVL oganičena sposobnost predlaže se u slučajevima kada je separadni klirens oštećenog bubrega manji od 30%
342.1	N13	Zastoj mokraće u bubregu (Hvdronephrosa) , jednostrana ili obostrana bez znakova bubrežne insuficijencije i infekcije	S OS(a)	N	PN N	N(S)	
342.2	N13	Zastoj mokraće u bubregu (Hvdronephrosa) , obostrana hidronefroza sa bubrežnom insuficijencijom	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
343.1	N20 N21	Kamenac bubrega ili uretera (Nephrolithiasis, ureteroiithisis et calculosis tracti urinarii inferior) , koji se može spontano elimisati ili operativno odstraniti bez oštećenje bubrega ili infekcije	S	N	S PN	S	
343.2	N20 N21	Kamenac bubrega ili uretera (Nephrolithiasis, ureteroiithisis et calculosis tracti urinarii inferior) , kamenac bubrega sa jednostranim oštećenjem bubrežne funkcije	S OS(a)	N	PN N	N(S)	Za profesionalna vojna lica oganičena sposobnost predlaže se u slučajevima kada je separadni klirens oštećenog bubrega manji od 30%
343.3	N20 N21	Kamenac bubrega ili uretera (Nephrolithiasis, ureteroiithisis et calculosis tracti urinarii inferior) , obostrana kalkuloza sa oštećenjem bubrežne funkcije	OS(a) N	N(S)	N	N(S)	Ograničena sposobnost za profesionalna vojna lica predlaže se u slučajevima ako su vrijednosti klirensa kreatinina veće od 30 ml/min. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
343.4	N20 N21	Kamenac bubrega ili uretera (Nephrolithiasis, ureteroiithisis et calculosis tracti urinarii inferior) , recidivirajuća kalkuloza mokraćnih organa bez obzira na mogućnost spontane eliminacije ili da zahtijeva hiruršku intervenciju ili kalkuloza koja se ne može trajno riješiti a uzrokuje smanjenje bubrežne funkcije	OS(a) N	N	PN N	N	
344.1	N20 N21	Kamenac mokraćne bešike	S	N	S PN	N(S)	
345.1	N31.9	Oboljenje mokraćne bešike , insuficijencija sfinkternog mehanizma mokraćne bešike praćena enurezom	OS(a) N	N	N	N	Dijagnoza ovog oboljenja se postavlja anamnestičkim rendgenološkim, endoskopskim i sfinkterocistometrijskim ispitivanjem. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
345.2	N31.1	Oboljenje mokraćne bešike , dugotrajno hronično zapaljenje mokraćne bešike otporno na svaku terapiju sa poremećajem funkcije organa	OS(a)	N	N	N	Po ovoj tački se cijene teške inflamatorne promjene mokraćne bešike sa poremećajem funkcija.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
346.1	N43	Vodena kila (Hidrokela) , posle uspješnog liječenja	S	S	S	S	
346.2	N43	Vodena kila (Hidrokela) , koja otežava hod i nošenje uniforme, neoperisana	OS(a)	N(S)	S PN	N(S)	
347.1	N35	Stenoza uretre srednjeg ili teškog stepena , koja zahtijeva bužiranje	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
348.1	N41	Oboljenje prostate , hronični prostatitis bez gnojave sekrecije i bez većih funkcionalnih poremećaja	S	N(S)	S	N(S)	
348.2	N41	Oboljenje prostate , hronični gnojavi prostatitis sa jakim smetnjama	OS(a) N	N	PN	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
349.1	N50	Druge bolesti muških polnih organa (Funikulokela) , neoperisana i operisana	S	S	S	S	
350.1	Q60	Urođene anomalije bubrega , nedostatak jednog bubrega uz potpuno zdrav drugi bubreg	S OS(a)	N	N	N	
350.2	Q63.1	Urođene anomalije bubrega , potkovičasti bubreg sa normalnom bubrežnom funkcijom	S	N	N	N(S)	
350.3	Q63.1	Urođene anomalije bubrega , potkovičasti bubreg sa oštećenom bubrežnom funkcijom	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
350.4	Q63.2	Urođene anomalije bubrega , ektopija	S OS(a)	N	N	N	
350.5	Q61	Urođene anomalije bubrega , policistični bubrezi	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
351.1	N28.8	Spušten bubreg (Nephroptosis) , bez funkcionalnog oštećenja i hidronefroze	S	N	S	N(S)	Spušten bubreg koji se može palpirati u stojećem stavu, ispod rebarnog luka i koji ne pravi smetnje u smislu bubrežnih kolika se ocjenjuje po ovoj tački. Kada pravi komplikacije u smislu pielonefritisa i hipertenzije, tada se ocjenjuje po tački 341.
352.1	Q64.1	Anomalije mokraćne bešike , ekstrofija mokraćne bešike	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
352.2	N32.3	Anomalije mokraćne bešike , divertikulum koji se može operativno izliječiti	S	N	S	N	
352.3	N32.3	Anomalije mokraćne bešike , veliki divertikulum sa komplikacijama	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
353.1	N36	Anomalije mokraćne cijevi , divertikulumi i fistule mokraćne cijevi sa komplikacijama	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
353.2	Q64	Anomalije mokraćne cijevi , hipospadija i epispadija na prednjem dijelu uretre, hipospadija i epispadija glandularis	S	N	S	N	
353.3	Q64	Anomalije mokraćne cijevi , hipospadija perinealis i hipospadija korpusa praćena ekcemom	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
353.4	Q64	Anomalije mokraćne cijevi , epispadija penopubična i epispadija glandularis sa inkontinencijom	N	N	N	N	
354.1	O56.0	Dvopolnost (Hermafroditizam)	N	N	N	N	
355.1	Q55	Anomalije genitalija , nespušteni testis jednostrano ili obostrano bez znakova hipogonadizma	S	N(S)	S	N(S)	
355.2	O55.5	Anomalije genitalija , nedostatak polnog uda	N	N	N	N	
356.1	Q55 N50	Nedostatak ili atrofija jednog testisa , kada ne postoje znaci hipogonadizma	S	N(S)	S	N(S)	
356.2	Q55 N50	Nedostatak ili izražena atrofija oba testisa , sa znacima hipogonadizma	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
357.1	N62	Uvećanje dojke (Ginekomastija)	S	N	S	S	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
358.1	N33.0 N51.0 N70.1 N71.1 N73.1 N73.2 N73.4 N99.4	Bolesti ženskih polnih organa, izolovana ili kombinovana hronična zapaljenja materice, jajovoda i jajnika, kao i rastresitog vezivnog tkiva i peritoneuma karlice: sa anatomo-topografskim promjenama ili bez njih (hronični endometritis, adneksitis, parametritis i pelveoperitonitis razne etiologije, sem tuberkuloze i si.), bez funkcionalnih poremećaja	S	S	S	S	
358.2	N33.0 N51.0 N70.1 N71.1 N73.1 N73.2 N73.4 N99.4	Bolesti ženskih polnih organa, izolovana ili kombinovana hronična zapaljenja materice, jajovoda i jajnika, kao i rastresitog vezivnog tkiva i peritoneuma karlice: sa anatomo-topografskim promjenama ili bez njih (hronični endometritis, adneksitis, parametritis i pelveoperitonitis razne etiologije, sem tuberkuloze i si.), sa lakšim funkcionalnim poremećajima	S	N(S)	PN	N(S)	
358.3	N33.0 N51.0 N70.1 N71.1 N73.1 N73.2 N73.4 N99.4	Bolesti ženskih polnih organa, izolovana ili kombinovana hronična zapaljenja materice, jajovoda i jajnika, kao i rastresitog vezivnog tkiva i peritoneuma karlice: sa anatomo-topografskim promjenama ili bez njih (hronični endometritis, adneksitis, parametritis i pelveoperitonitis razne etiologije, sem tuberkuloze i si.), sa težim funkcionalnim poremećajima i čestim egzacerbacijama koje se ne mogu hirurškim i konzervativnim putem popraviti	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
359.1	N70.1 N71.1 N73.1 N73.4 N73.6 N76.1 N76.3 N99.4	Hronična oboljenja genitalnih organa i vagine	S OS(a)	N	PN	N(S)	

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
360.1	N89.8 N90.8 N90.9	Rascep međice sa funkcionalnim oštećenjima sfinktera koje nije moguće hirurški otkloniti	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
361.1	N81.0-	Prolaps materice, cistokela, rektokela	S	N	N	N	
362.1	N91.0-N91.6 N94.3-N94.6 N94.8-N94.9 N95.0-N95.3 N95.8- N95.9	Funkcionalni poremećaji zbog hormonalne disfunkcije (amenoreja, hipermenoreja, polimenoreja, dismenoreja i dr.)	S	N(S)	PN	N(S)	
363.1	N99.4 N99.9	Posljedice operacija na materici jajovodima i jajnicima, salpingectomy, mvomectomy, adneksectomia, sa lakšim funkcionalnim poremećajima i bez njih	S	N	PN	N	
363.2	N99.4 N99.9	Posljedice operacija na materici jajovodima i jajnicima, salpingectomy, mvomectomy, adneksectomia, sa težim i teškim funkcionalnim poremećajima	OS(a) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
364.1	O00 – O99	Trudnoća i komplikacije	S	S	PN	S	
365.1	N75.0 N75.1 N75.8 N75.9 N76.0-N76.6 N76.8 N77.0 N77.1 N77.8	Akutna zapaljenja spoljnih genitalija - svi oblici (flegmone, folikuliti, fagedenični ulkusi vulve, herpes, apsces Bartolinijeve žlezde itd.)	S	N	S	S	

[illegible]

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
375.1	S02 T90 T91	Povrede mozga i kičmene moždine sa trajnim neurološkim funkcionalnim poremećajima lakšeg stepena koji ne remete bitne funkcije	S	N	N	N	U povrede mozga i kičmene moždine spadaju: - pozne posljedice laceracije i kontuzije mozga, - pozne posljedice subarahnoidalnog, subduralnog i ekstraduralnog krvavljenja poslije povrede (bez napomene o laceraciji ili kontuziji mozga), - pozne posljedice drugog intrakranijalnog krvavljenja poslije povrede (bez napomene o laceraciji i kontuziji mozga), - pozne posljedice druge intrakranijalne povrede, -pozne posljedice oštećenja kičmene moždine bez znakova o povredi lobanje i kičme (kosti). Ocjena se donosi prema mišljenju neurohirurga, neurologa i maksilofacijalnog hirurga.
375.2	S02 T90 T91	Povrede mozga i kičmene moždine sa trajnim neurološkim funkcionalnim poremećajima težeg stepena	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja
376.1	T06.2 T92 T93	Povreda živaca i perifernog nervnog sistema , bez funkcionalnih poremećaja	S	S	S	S	Ocjena se daje na osnovu stepena funkcionalnog oštećenja, prema vrsti funkcije i lokalizacije povrede. Ocjenu daje neurohirurg u konsultaciji sa neurologom i drugim specijalistima.
376.2	T06.2 T92 T93	Povreda živaca i perifernog nervnog sistema , sa lakšim funkcionalnim poremećajima živaca ili samo jednog živca, koji ne remeti bitne funkcije	OS(e)	N	S PN	N	U povrede živaca i perifernog nervnog sistema spadaju pozne posljedice povreda: vidnog živca, drugih kranijalnih živaca, živaca nadlaktice, živaca podlaktice, živaca ručnog zgloba i šake, živaca u butini i drugih živaca i povrede živaca na više mjesta.
376.3	T06.2 T92 T93	Povreda živaca i perifernog nervnog sistema , sa težim funkcionalnim poremećajima	OS(e) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
377.1	S30 S36 S39 T06.5	Posljedice povrede organa za varenje , bez poremećaja funkcije	S	S	S	S	Pri ocjenjivanju sposobnosti, pored organskih funkcionalnih poremećaja, treba imati u vidu i poremećaje opšteg stanja bolesnika (malokrvnost, tjelesna slabost, labilnost centralnog nervnog sistema i si.).
377.2	S30 S36 S39 T06.5	Posljedice povrede organa za varenje , sa lakšim poremećajima funkcije	S	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
377.3	S30 S36 S39 T06.5	Posljedice povrede organa za varenje , sa težim poremećajima funkcije	N	N	N	N	
377.4	S30 S36 S39 T06.5	Posljedice povrede organa za varenje , posle operativnog zbrinjavanja sa lakšim funkcionalnim poremećajima	S	N	N	N	U slučajevima koji su operativno zbrinjavani, ukoliko nema organskih i funkcionalnih promjena daje se ocjena „sposoban“.
377.5	S30 S36 S39 T06.5	Posljedice povrede organa za varenje , posle operativnog zbrinjavanja sa težim funkcionalnim poremećajima	N	N	N	N	
378.1	S37 T06.5	Povrede bubrega i karličnih organa , bez organskih posljedica i funkcionalnih poremećaja	S	S	S	S	Posljedica povreda bubrega i karličnih organa sa organskim i funkcionalnim ispadima se ocjenjuju na osnovu stepena oštećenja prema odgovarajućim tačkama ovog spiska.
378.2	S37 T06.5	Povrede bubrega i karličnih organa , sa lakšim poremećajima funkcije	S	N	PN N	N	Lakšim poremećajem funkcije bubrega smatrati nalaz dinamske scintigrafije sa separatnim klirensima koji su veći od 30%.
378.3	S37 T06.5	Povrede bubrega i karličnih organa , sa težim poremećajima funkcije	N	N	N	N	Težim poremećajem funkcije bubrega smatrati nalaz dinamske scintigrafije sa separatnim klirensima koji su manji od 30%. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
379.1	T09.5	Rupture i hernije muskulature , bez funkcionalnih poremećaja	S	N	S	S	Uključuju se rupture i hernije muskulature: - ramena i nadlaktice, -lakta i podlaktice, - ručnog zgloba i šake, - kuka i butine, - koljena i noge, - gležnja i stopala, - sakroilijačnog predjela, - drugih dijelova leđa, - drugih dijelova tijela Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
379.2	T09.5	Rupture i hernije muskulature , sa lakšim funkcionalnim poremećajima	S	N	N	N	
379.3	T09.5	Rupture i hernije muskulature , sa težim funkcionalnim poremećajima	OS(a) N	N	N	N	
380.1	T91.1	Stanje posle preloma kičmenog pršljena , uključujući pršljensko tijelo, pršljenski luk, međupršljenske zglobove, bočni i tmasti nastavak, sakralnu i koccigealnu kost bez poremećaja funkcije i bez radioloških znakova nestabilnosti vertebralnog segmenta.	S	S	S	S	Nestabilnost vertebralnog segmenta određuje se na osnovu dinamičke radiografije kičmenog stuba. Ocjenu daju neuroradiolog i neurohirurg. Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
380.2	T91.1	Stanje posle preloma kičmenog pršljena, uključujući pršljensko tijelo, pršljenski luk, međupršljenske zglobove, bočni i tmasti nastavak, sakralnu i kokcigealnu kost sa lakšim poremećajem funkcije i bez radioloških znakova nestabilnosti vertebralnog segmenta.	S	N	S PN	N	
380.3	T91.1	Stanje posle preloma kičmenog pršljena, uključujući pršljensko tijelo, pršljenski luk, međupršljenske zglobove, bočni i tmasti nastavak, sakralnu i kokcigealnu kost sa težim poremećajem funkcije	N	N	N	N	
381.1	S45 S55 S65 S75 S85 S95	Povrede arterija i vena ekstremiteta , bez funkcionalnih poremećaja	S	S	S	S	
381.2	S45 S55 S65 S75 S85 S95	Povrede arterija i vena ekstremiteta , sa lakšim funkcionalnim poremećajima koji bitno ne remete funkciju (pojava otoka kod hodanja i sjedenja, klaudikacije do 500 m i sl.)	S OS(a)	N	N	N	
381.3	S45 S55 S65 S75 S85 S95	Povrede arterija i vena ekstremiteta , sa težim i teškim funkcionalnim poremećajima (otoci koji se ne povlače, arterijske trofične promjene, klaudikacije do 100 m. koje se ne mogu korigovati hirurški i sl.)	N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
382.1	S26	Teške povrede srca, perforantne i penetrantne	N	N	N	N	Ocjena se daje nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.
383.1	S05.0	Stanja posle povrede adneksa oka i očne jabučice bez poremećaja funkcije	S	S	S PN	S	Konačni predlog ocjene donosi oftalmolog u konsultaciji sa neurohirurgom i neurologom.

Tačka	Šifra MKB	Naziv bolesti	Ocjena zdravstvene sposobnosti				Objašnjenje za ocjenu zdravstvene sposobnosti
			PVL ¹	Kandidati za međunarodne snage ²	Kandidati za profesionalne vojnike ³	Kandidati za školovanje-usavršavanje ⁴	
383.2 303.3 N99.4	S05.0	Stanja posle povrede adneksa oka i očne jabučice sa poremećajem funkcije	OS(b) N	N	N	N	Za PVL ocjena „nesposoban“ daje se nakon kliničko-bolničkog liječenja odnosno ispitivanja.

NORME FIZIČKE RAZVIJENOSTI

Tjelesna visina (cm)	Stvarna masa (kg)	Idealna masa (kg)	Razlika od idealne mase u procentima (%)	Obim grudi (cm)
145	41	46.2	- 11.3	71
146	41	47.0	- 12.8	71
147	41	47.7	- 14.1	71
148	41	48.5	- 15.5	71
149	41	49.2	- 16.7	71
150	42	50.0	- 16.0	71
151	42	50.7	- 17.2	71
152	43	51.5	- 16.5	72
153	43	52.2	- 17.7	72
154	44	53.0	- 17.0	73
155	44	53.7	- 18.1	73
156	45	54.5	- 17.4	73
157	45	55.2	- 18.5	73
158	45	56.0	- 19.6	73
159	45	56.7	- 20.7	73
160	46	57.5	- 20.0	73
161	46	58.2	- 21.0	73
162	46	59.0	- 22.0	74
163	46	59.7	- 23.0	74
164	47	60.5	- 22.3	74
165	47	61.2	- 23.3	74
166	48	62.0	- 22.6	74
167	48	62.7	- 23.5	74
168	49	63.5	- 22.8	74
169	49	64.2	- 23.7	74
170	50	65.0	- 23.1	75

Tjelesna visina (cm)	Stvarna masa (kg)	Idealna masa (kg)	Razlika od idealne mase u procentima (%)	Obim grudi (cm)
171	50	65.7	- 23.9	75
172	52	66.5	- 21.8	75
173	52	67.2	- 22.7	75
174	53	68.0	- 22.0	75
175	53	68.7	- 22.9	75
176	55	69.5	- 20.8	76
177	55	70.2	- 21.7	76
178	56	71.0	- 21.1	76
179	56	71.7	- 21.9	76
180	57	72.5	- 21.4	76
181	57	73.2	- 22.2	76
182	59	74.0	- 20.3	76
183	59	74.7	- 21.1	76
184	60	75.5	- 20.5	76
185	60	76.2	- 21.3	76
186	62	77.0	- 19.5	76
187	62	77.7	- 20.2	76
188	63	78.5	- 19.7	76
189	63	79.2	- 20.5	76
190	64	80.0	- 20.0	77
191	64	80.0	- 20.7	77
192	66	81.5	- 19.0	77
193	66	82.2	- 19.7	77
194	67	83.0	- 19.3	77
195	67	83.7	- 20.0	77
196	69	84.5	- 18.3	78
197	69	85.2	-19.1	78

TABELA ODSUPANJA STVARNE OD IDEALNE TJELESNE MASE ZA PROCJENU UHRANJENOSTI

Tjelesna visina (cm)	Telesna masa (kg)			
	Mršavi BMI < 18,5 kg/m ²	Normalno uhranjeni BMI 18,5 – 24,9 kg/m ²	Prekomjerna tjelesna masa BMI 25 – 29,9 kg/m ²	Gojazni BMI ≥ 30 kg/m ²
145	≤ 38,8	38,9-52,5	52,6-63,0	≥ 63,1
146	≤ 39,3	39,4-53,2	53,3-63,9	≥ 64,0
147	≤ 39,9	40,0-54,0	54,1-64,7	≥ 64,8
148	≤ 40,4	40,5-54,7	54,8-65,6	≥ 65,7
149	≤ 41,0	41,1-55,4	55,5-66,5	≥ 66,6
150	≤ 41,5	41,6-56,2	55,3-67,4	≥ 67,5
151	≤ 52,1	42,2-56,9	57,0-68,3	≥ 68,4
152	≤ 42,6	42,7-57,7	57,8-69,2	≥ 69,3
153	≤ 43,2	43,3-58,4	58,5-70,1	≥ 70,2
154	≤ 43,8	43,9-59,2	59,3-71,1	≥ 71,2
155	≤ 44,4	44,5-60,0	60,1-72,0	≥ 72,1
156	≤ 44,4	44,5-60,0	60,1-72,0	≥ 72,1
157	≤ 45,5	45,6-61,5	61,6-73,9	≥ 74,0
158	≤ 46,1	46,2-62,3	62,4-74,8	≥ 74,9
159	≤ 46,7	46,8-63,1	63,2-75,7	≥ 75,8
160	≤ 47,3	47,4-63,9	64,0-76,7	≥ 76,8
161	≤ 47,9	48,0-64,7	64,8-77,7	≥ 77,8
162	≤ 48,5	48,6-65,5	65,6-78,6	≥ 78,7
163	≤ 49,1	49,2-66,3	66,4-79,6	≥ 79,7
164	≤ 49,7	49,8-67,1	67,2-80,6	≥ 80,7
165	≤ 50,3	50,4-68,0	68,1-81,6	≥ 81,7
166	≤ 50,9	60,0-68,8	68,9-82,6	≥ 82,7
167	≤ 51,5	51,6-69,6	69,7-83,6	≥ 83,7
168	≤ 52,1	52,2-70,5	70,6-84,6	≥ 84,7
169	≤ 52,7	52,8-71,3	71,4-85,6	≥ 85,7
170	≤ 53,4	53,5-72,2	72,3-86,6	≥ 86,7

Tjelesna visina (cm)	Tjelesna masa (kg)			
	Mršavi BMI < 18,5 kg/m ²	Normalno uhranjeni BMI 18,5 – 24,9 kg/m ²	Prekomjerna tjelesna masa BMI 25 – 29,9 kg/m ²	Gojazni BMI ≥ 30 kg/m ²
171	≤54,0	54,1-73,0	73,1-87,6	≥ 87,7
172	≤54,6	54,7-73,9	74,0-88,7	≥ 88,8
173	≤55,3	55,4-74,7	74,8-89,7	≥ 89,8
174	≤55,9	56,0-75,6	75,7-90,7	≥ 90,8
175	≤56,6	56,7-76,5	76,6-91,8	≥ 91,9
176	≤57,2	57,3-77,3	77,4-92,8	≥ 92,9
177	≤57,9	58,0-78,2	78,3-93,9	≥ 94,0
178	≤58,5	58,6-79,1	79,2-95,0	≥ 95,1
179	≤59,2	59,3-80,0	80,1-96,0	≥ 96,1
180	≤59,8	59,9-80,9	81,1-97,1	≥ 97,2
181	≤60,5	60,6-81,8	81,9-98,2	≥ 98,3
182	≤61,2	61,3-82,7	82,8-99,3	≥ 99,4
183	≤61,9	62,0-83,6	83,7-100,4	≥ 100,5
184	≤62,5	62,6-84,5	84,6-101,5	≥ 101,6
185	≤63,2	63,3-85,5	85,6-102,6	≥ 102,7
186	≤63,9	64,0-86,4	86,5-103,7	≥ 103,8
187	≤64,6	64,7-87,3	87,4-104,8	≥ 104,9
188	≤65,3	65,4-88,3	88,4-105,9	≥ 106,0
189	≤66,0	66,1-89,2	89,3-107,1	≥ 107,2
190	≤66,7	66,8-90,2	90,3-108,2	≥ 108,3
191	≤67,4	67,5-91,1	91,2-109,3	≥ 109,4
192	≤68,1	68,2-92,1	92,2-110,5	≥ 110,6
193	≤68,8	68,9-93,0	93,1-111,7	≥ 111,8
194	≤69,5	69,6-94,0	94,1-112,8	≥ 112,9
195	≤70,3	70,4-95,0	95,1-114,0	≥ 114,1
196	≤71,0	71,1-95,9	96,0-115,2	≥ 115,3
197	≤72,4	72,5-97,9	98,0-117,5	≥ 117,6
198	≤73,2	73,3-98,9	99,0-118,7	≥ 118,8
199	≤73,9	74,0-99,9	100,0-119,9	≥ 120,0

TABELA STANDARDNIH PROSJEČNIH VRIJEDNOSTI VITALNOG KAPACITETA (VK) I FORSIRANOG EKSPIRIJUMSKOG VOLUMENA U SEKUNDI (FEV1)

Godine života	18 – 19		20 – 29		30 – 34		35 – 39		40 – 44		45 – 49		50 – 54		55 – 59	
Tjelesna visina u cm	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1
145	3039	2493	3146	2511	3131	2440	3100	2388	3070	2324	3039	2262	2978	2189	2916	2100
146	3081	2527	3190	2546	3174	2474	3143	2421	3112	2356	3081	2294	3019	2219	2957	2129
147	3145	2579	3256	2598	3240	2525	3208	2471	3177	2405	3145	2341	3081	2265	3018	2173
148	3209	2632	3323	2652	3307	2577	3274	2522	3241	2454	3209	2389	3145	2311	3080	2217
149	3275	2686	3391	2706	3374	2630	3341	2574	3308	2504	3275	2438	3209	2359	3143	2263
150	3341	2741	3459	2761	3443	2683	3409	2660	3375	2555	3341	2487	3274	2406	3206	2309
151	3409	2796	3529	2816	3512	2737	3477	2679	3443	2606	3409	2538	3340	2444	3271	2344
152	3477	2852	3600	2873	3582	2792	3547	2732	3512	2658	3477	2588	3406	2504	3336	2402
153	3546	2908	3671	2930	3653	2847	3617	2787	3582	2711	3546	2640	3474	2554	3403	2450
154	3616	2966	3744	2988	3725	2904	3689	2847	3652	2765	3616	2692	3543	2604	3470	2498
155	3687	3024	3817	3046	3798	2961	3761	2897	3724	2819	3687	2745	3612	2655	3538	2547
156	3758	3083	3891	3106	3872	3018	3834	2954	3796	2874	3758	2798	3683	2707	3607	2597
157	3831	3142	3967	3166	3947	3077	3909	3011	3870	2930	3831	2852	3754	2759	3676	2647
158	3905	3203	4043	3226	4023	3136	3984	3069	3944	2986	3905	2907	3826	2812	3747	2698
159	3980	3264	4120	3288	4100	3196	4060	3127	4020	3043	3980	2963	3899	2866	3819	2750
160	4055	3326	4198	3351	4178	3256	4137	3187	4096	3101	4055	3019	3973	2920	3891	2802
161	4132	3389	4278	3414	4257	3318	4215	3247	4173	3159	4132	3076	4048	2976	3965	2855
162	4209	3452	4358	3478	4337	3380	4294	3308	4252	3218	4209	3133	4124	3031	4039	2908
163	4288	3517	4439	3543	4417	3443	4374	3369	4331	3278	4288	3192	4201	3088	4114	2962
164	4367	3582	4521	3608	4499	3507	4455	3432	4411	3339	4367	3251	4279	3145	4190	3017
165	4447	3648	4604	3675	4582	3571	4537	3495	4492	3401	4447	3311	4357	3203	4268	3073
166	4529	3714	4689	3742	4666	3637	4620	3559	4574	3463	4529	3371	4437	3262	4346	3125

Godine života	18 – 19		20 – 29		30 – 34		35 – 39		40 – 44		45 – 49		50 – 54		55 – 59	
Tjelesna visina u cm	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1	VK	FEV1
167	4611	3782	4774	3810	4751	3703	4704	3624	4658	3526	4611	3433	4518	3321	4425	3186
168	4694	3850	4860	3879	4836	3770	4789	3689	4742	3589	4694	3495	4599	3381	4505	3243
169	4779	3919	4948	3948	4923	3837	4875	3755	4827	3654	4779	3557	4682	3443	4586	3302
170	4864	3989	5036	4019	5011	3909	4962	2822	4913	3719	4864	3621	4766	3503	4667	3361
171	4950	4060	5125	4090	5100	3975	5050	3890	5000	3785	4950	3685	4850	3565	4750	3420
172	5038	4132	5216	4162	5190	4045	5139	3959	5088	3852	5038	3750	4936	3628	4834	3481
173	5126	4204	5307	4235	5281	4116	5230	4028	5178	3920	5126	3816	5023	3692	4919	3542
174	5215	4278	5400	4309	5373	4188	5321	4099	5268	3988	5215	3883	5110	3756	5005	3603
175	5306	4352	5493	4384	5467	4261	5413	4170	5359	4057	5306	3950	5199	3821	5091	3666
176	5397	4427	5588	4460	5561	4334	5506	4242	5452	4127	5397	4018	5288	3887	5179	3729
177	5490	4503	5684	4536	5656	4408	5601	4314	5545	4198	5490	4087	5379	3954	5268	3793
178	5583	4580	5781	4613	5753	4484	5696	4388	5640	4269	5583	4157	5470	4021	5358	3858
179	5678	4657	5879	4691	5850	4560	5793	4462	5735	4342	5678	4227	5563	4089	5449	3923
180	5774	4753	5978	4788	5949	4656	5890	4559	5832	4438	5774	4297	5659	4186	5544	4020
181	5870	4815	6078	4851	6048	4714	5989	4613	5930	4489	5870	4370	5752	4228	5633	4056
182	5968	4895	6179	4931	6149	4793	6089	4690	6029	4564	5968	4443	5848	4298	5727	4124
183	6067	4976	6282	5013	6251	4872	6190	4768	6129	4639	6067	4517	5945	4370	5822	4192
184	6167	5058	6385	5096	6354	4953	6292	4847	6230	4716	6167	4591	6043	4442	5918	4261
185	6268	5141	6490	5179	6458	5034	6395	4928	6332	4793	6268	4666	6142	4514	6015	4331
186	6371	5225	6596	5264	6564	5116	6499	5006	6435	4871	6371	4743	6242	4588	6113	4402
187	6474	5310	6703	5349	6670	5199	6605	5088	6539	4950	6474	4819	6343	4662	6212	4473
188	6578	5396	6811	5435	6778	5283	6711	5170	6645	5030	6578	4897	6445	4738	6313	4544
189	6684	5482	6920	5523	6886	5367	6819	5253	6751	5111	6684	4976	6549	4814	6414	4618
190	6790	5570	7031	5611	6996	5453	6928	5336	6859	5192	6797	5055	6653	4891	6516	4692
Tablična vrijednost FEV1/VK	82%		80%		78%		77%		75,5%		74,5%		73,5%		72%	

Prilog 5

	DA SE JAVI NA ZDRAVSTVENI PREGLED	
	(Datum)	(Vrijeme)
	Napomena: - Na dan javljanja na zdravstveni pregled ne konzumirati hranu i piće najmanje 12 sati prije pregleda. - Ponijeti sa sobom nalaz izabranog doktora o nepostojanju psihičkih, zaraznih i hroničnih bolesti koji nije stariji od mjesec dana.	

(Štambilj)

UPUTNICA ZA SISTEMATSKI PREGLED

(Prezime, ime jednog roditelja i ime)	
(JMB)	
(Mjesto, opština rođenja)	
(Čin)	(Adresa i kontakt telefon)
Upućuje se na zdravstveni pregled u:	
(Naziv zdravstvene ustanove)	

Radi vršenja:

1.	Redovnog sistematskog pregleda profesionalnog vojnog lica
2.	Vanrednog sistematskog pregleda profesionalnog vojnog lica, nakon korišćenja privremene spriječenosti za rad u trajanju od najmanje šest mjeseci
3.	Sistematskog pregleda kandidata za upućivanje u međunarodne snage
4.	Sistematskog pregleda kandidata za upućivanje na obrazovanje ili usavršavanje

POTPIS LICA
OVLAŠĆENOG ZA UPUĆIVANJE

M.P.

1. ANTROPOMETRIJSKA MJERENJA

(Broj evidencije)

(Datum)

(Tjelesna težina u kg) (Visina u cm) (Indeks tjelesne mase BMI)

(Uhranjenost)

1) Mršav 2) Pothranjen 3) Normalno uhranjen 4) Gojazan 5) Ekstremno gojazan

(Obim struka)

(Obim kukova)

2. PREGLED DOKTORA MEDICINE

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat doktora medicine)

3. LABORATORIJSKA ISPITIVANJA

(upisati samo patološke
nalaze):

(Broj evidencije)

(Datum)

(Potpis i pečat specijaliste medicine biohemije)

4. PREGLED RADIOLOGA

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat specijaliste radiologa)

5. PREGLED OFTALMOLOGA

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat specijaliste oftalmologije)

6. PREGLED OTORINOLARINGOLOGA

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat specijaliste otorinolaringologije)

7. REZULTATI PSIHIJATRA

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat specijaliste psihijatrije/neuropsihijatrije)

8. PREGLED STOMATOLOGA

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

8	7	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	7	8
8	7	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	7	8

(Potpis i pečat doktora stomatologije)

9. PREGLED GINEKOLOGA

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat specijaliste ginekologije)

10. PSIHOLOŠKA ISPITIVANJA

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat diplomiranog psihologa)

11. PREGLED INTERNISTE

(Broj evidencije)

(Datum)

Nalaz i mišljenje:

(Potpis i pečat specijaliste interne

medicine)

(Broj evidencije)

(Datum)

**Zaključak sa ocjenom zdravstvene sposobnosti
(nakon uvida u cjelokupnu medicinsku dokumentaciju)**

Nalaz, mišljenje i ocjena:

(Potpis i pečat specijaliste medicine rada)